

4435

సాహిత్య మాసపత్రిక

మే 1957

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

నంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1957

సంపుటము 94 :

: సంచిక 2

విడినత్రిక నెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

•

ఏప్రిల్ 1957

నీడవయారి	శ్రీ నండుారి వెంకటసుబ్బారావు	...	1
మంజు	శ్రీ అరిపిరాల విశ్వం	...	2
విగ్రహారాధన	శ్రీ జి. టి. అక్కులయ్య దీక్షితులు	...	10
దాంపత్యం	శ్రీ జి. కె. మూర్తి	...	18
నివృత్తి	'శండిల'	...	38
తెలుగుల ఊళ్ల పేర్లు	శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి	...	43
ఉద్యోగాలు	శ్రీ బలివాడ శాంతారావు	...	51
విశ్వనాథవారి కిష్కింధము	శ్రీ టి. సత్యనారాయణ	...	58
స్వయంవరం	శ్రీ రావి కొండలరావు	...	68
శ్రీనాథుని రచనలో			
ఐతిహాసిక విశేషములు	శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి	...	75
చాపల్యం	శ్రీ సత్యమూర్తి	...	81
విచిత్రప్రసవము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	...	89
కలగూరగంప		...	94
గ్రంథవిమర్శనము		...	98

నీ డ వ యా రి

శ్రీ నందూరి వెంకటసుబ్బారావు

ఏనాటికిని మరపురానీని బాధ
ఎంకి నను చేపట్ట శంకించు గాథ !
వరమిడకె తా మరలి
ఇలు చొరబడిన రేయి—
గోడ దన సీడైన
చూడనే పొంచుంట
ఏనాటికిని...

నీడవయ్యారి నడ
యాడ నామేనిదడ,
నీడతలలో తలపు
బాడ గన నా తడన !
ఏనాటికిని...

నీడ నిశ్చింతగా
నిదురింప నావంత,
కదలె నానీడ—నా
కలలె యను నా జాలి !
ఏనాటికిని...

నీడొకట—కనుచెదిరి—
జోడువలె నగపడుట
నీడలనె పట్టి తును
మాడ నే నెగబడుట !
ఏనాటికిని...

నీడలనె నమ్మి వే
లాడు చిత్తతోభ !
ఏనాటికిని...

మంజు

శ్రీ అరివరాల విక్రమం

“మంజు! మంజు! నేను వచ్చానమ్మా నిన్ను తీసుక వెళ్ళటానికి. అవును నీ విద్యార తప్పకుండా వస్తావనే చాల పెందలాడే వచ్చేకా! అయ్యో—ఏదీకే... ఈ పెద్దలలో వుండేమాకే? అంటూ ఒక మనిషి ప్రతిపేదైదగగనా మాదావిడిగా తిరుగుతున్నాడు. ఇంతలోనే రైలు పెద్దగా కూతవేసి గుప్పన పొగవిడుస్తూ వెళ్ళిపోయింది. పాపం అతను ఒక పెద్ద నిక్కాసాన్ని వదిలి రోజుమాదిరిగానే యీ వేళ కూడా నిశ్శబ్దంగా వెళ్ళిపోతున్నాడు.

ప్రపంచ దృష్టిలో అత డొక పిచ్చివాడు. నిజమే అచిరిగిపోయిన గుడ్డలూ పెరిగిపోయిన గడ్డాలూ మిఠాయిలా అతనికిచ్చే యోగ్యత అంతే. ఎవరు మాట్లాడించినా మాట్లాడడు కాబట్టి, తనలో తనే ఏమిటో యెప్పుడూ ఏదో చెప్పకుంటూ వున్నచోట వుండక అంతటా తిరుగుతాడు కాబట్టి అతన్ని లోకం పిచ్చి వాడనే పిలుస్తోంది.

కొందరు అదృష్టవంతులు మేడలో జన్మిస్తారు. మరికొందరు దురదృష్టవంతులు ఆ మేడల నీడలో అడుక్కుంటూ బ్రతికే అభాగ్యులకు అత్యంతభారంగా వుంటారు. వుట్టిన ప్రతిజీవీకీ ఆశ అనేది వుండటం సహజమే కావచ్చు. ఆ ఆశనే తమ ఆశయంగా కలలు గంటూ తమ జీవితంలో దాన్ని పొందగలిగేవారు కొందరు, చివరి ఊండాకా దానికీ బ్రతుకంతా బలియిచ్చి ఏమీ మిగులక బడవు గుండెతో మరణించే అనాథులు కొందరు.

జీవితంలో ఆశించింది లభించకపోవచ్చు, ఆశించనిది మాత్రంగా సంభవించి, భావించని రీతిగా అదంతా మాయమైపోవచ్చు. కాని దానితాలూకు చాయలు ఆ జీవీ అనవరతం వెంటాడుతూనే వుంటాయి. ఎండ మావుల్లోని నీటితో, తన దాహం తీర్చుకోవాలని తీరని కోరికతో పరుగెత్తుతూ వుంటాడక్కడికో అంతు తెలియని చోటికి. దానితో ఎప్పటికీ దాహం తీరదని తెలుసు కాబట్టి మనమంతా మామూలుగానే వున్నాము. ఆ యథార్థాన్ని తాను నమ్మలేదు కాబట్టి అతను పిచ్చివాడై తిరుగుతాడు.

ఈనాడు పిచ్చివాడైపోయిన అతను ఒకనాడు జన్మించింది సంపన్న గృహస్థుల యింటోనే. నాన్న దయాగుణం కలవాడు కాబట్టి అందరి కన్నానీ తనవిగా భావించేవాడు. ఎంతో ఉదాహరణలతో కూడినవాడు, తన ఏకైక పుత్రుణ్ణి చాల గొప్పవాడిని చేయాలని ఉద్విగ్భూరేవాడు. అమ్మ తనకు ఒక్కడే ఒక్కడని అబ్బురంగా పెంచుకుంటూ ఆశలన్నీ అతనిపైనే పెట్టుకొని బ్రతికింది. నాన్న ఒకనాడు వేలమైపోయేందుకు వచ్చిన ఆఫూరి ఆసామి ఆస్తిని తానవ్వంపుండి కాపాడాడు. పాపం పిల్లా జల్లా నిలువ నీడలేని నిరాధారులై పోతారని కనికరించాడు. దుఃఖంనెంటు సుఖం, వెలుగునెంటు చీకడీ—అలాగే కృతజ్ఞతను కృతఘ్నతా ఎప్పుడూ చాయలాగా వెంటాడుతూనే వుంటాయి. ఇంతెందుకు యీ సృష్టి సమస్తం పరస్పరవిరుద్ధకర్తృల సంఘర్షణా స్వరూపమైనది. అదే సర్వవిఘ్నాలకు సంకమతీర్థము.

సృష్టి పరిణామకలమైనది. అందులోని ఉపాంగమైన జీవితమూ అంతే. ఆ జీవితముపైన బాహ్యపరిస్థితుల బలశక్తిమైన ప్రభావం చాలా వుంటుంది. దానికి లాంగకీ జీవించగలిగేవారు చాల తక్కువ.

ఎవరిని ఒకనాడు తాను కనికరించాడో ఆ వ్యక్తులు యీ లోకాన తనను కరుణించవలసినవారుగా మారిపోయారు. తప్పులెంతో యావదాస్తీ బాకీదారుల పరమైపోవటం. ఈ అవమానాన్ని సహించలేని నాన్న ఒక చెడ్డకోణాన బలవంతంగా బ్రతుకు నంత మొందించుకొన్నాడు.

ఎప్పుడూ బయటిముఖం చూడని అమ్మ పొట్ట కూటికోసం రకాస్యంగా గౌరవనీయుల యిండ్లలో పని చేసి తనకు చదువు చెప్పించింది. ఆ ఊరిలో వున్న అయిదు తరగతుల చదువే గొప్ప అని అనుకొనేవాడతను.

నాన్నపోయిన దిగులుతోను, దుర్బరదారిద్యం గోను, అవమానంనో ప్రవరిపోయే అమ్మ మంచమెక్కింది. అయినా తనను గొప్పవాడిని కమ్మని అతిరవ్వడంచేది. సంతర్పరం తిరుగకముందే ఆ మహాసాధ్వీ

* ఉస్మానియా విక్రవీద్యాలయం జరిపిన పోటీలో ప్రథమ బహుమతి పొందినకథ.

పరలోకగతురాలైంది. ఉత్తరహితంగా అనాథలాగా అందరి విమర్శలకు గురైతూ ఈ పల్లెటూల్లో వుండలేక ఉద్యోగంకోసం దావునవున్న బస్తీ చేరాడు గంపెదానతో.

2

‘దయగలబాబులు! ఓ కానీ ధర్మం చెయ్యండి స్వామీ! మీకు పుణ్యముంటుంది’ అంటూ ఒక ఆరేళ్ళపిల్ల అందరిదగ్గర ఆడుకుంటోంది.

బాగా బొజ్జలు పెంచి తిన్నది అరిగేవిధమేమిటా అని విచారపడే మహనీయులు పాపం ఆ పిల్లకు ఏమీ రాలబులేదంటే ఆరికేయొక్క కాకపోవచ్చు. బానెను పొట్టకోసం యెలా బ్రదకాలా అనుకోనే ఆ నేకమంది గుండెల్లో జీవిస్తున్న కనికారమే అప్యవస్యమూ ఆ చిన్నిపిల్లచేతిలో ఓ కానీ, అర్థజాయా రాలిపిస్తోంది.

ఆ బస్తీప్రక్కనే పారే నదిఒడ్డున నేయబడిన పెంచీలపై కూర్చొని పాతాంత్రిం చల్లగాలికి కాలక్షేపం చేయటానికి ఆ నేకమంది చేరుకూతుంటారు. చెట్టుకూడా బాగా పెంచబడినవి.

అప్యవస్య చేస్తున్న ఆ కాకంలో తన కిరణాలను ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు. ఎక్కడో ఓమూల పెంచీపైన చిరిగిపోయిన గుప్పతో, రేగిపోయిన జాబుతో మోకాళ్ళపైన తలబెట్టి విచారంగా కూర్చున్న మన ‘రామూ’ దగ్గరకు వచ్చిందాపిల్ల.

‘బాబూ! ఓ కానీ యివ్వు బాబూ! దర్మ ప్రభువులు’ అంటూ బిగ్గరగా అనేసరికి ఉలిక్కిపడి తలనెత్తిచూచాడు.

‘మిమ్మల్నే సామీ! దరమంపెయ్యండి బాబూ!’ ‘నేను బాబునకాదు. ధర్మం చెయ్యటానికి నా దగ్గరేమీలేదు.’

‘మీరు మహారాజులు, బీదిపిల్లకు దర్మం పెయ్యండి’ అంది.

‘ఏయ్ పామ్మంటే నీకుకదా!’ అని రామూ మరల మోకాళ్ళపై తల ఆనిచి విచారంలో మునిగి పోయాడు:

పామ్మంటే పోని ఆ కొంటెపిల్ల అంతకుముందే తాను కొనుక్కొన్న మరమరాలు తింటూ కాల్చాడేమో, ఆ పెంచీపైన చిరికిలబడి మెల్లగా కూసిరాగాలు తీస్తోంది.

ఇంతలోనే రామూ తలెత్తిచూచాడు. ఆ పిల్ల ఆ కాకంలో చిందమామనుమాచి మురిసిపోయి మరమరాలు తింటూ పాడుకొంటోంది.

‘ఏయ్ నీ పేరేమిటి?’ అన్నాడు.

ఆ అమ్మాయి ఉలిక్కిపడి.....మెల్లగా ‘మంజూ’ అంది.

‘అయితే మీ యిల్లెక్కడ?’

‘పూలబావి దగ్గర.’

‘మీ అమ్మ నాన్నా ఏం కేస్తూంటారు?’

‘మా నాన్న చచ్చిపోయాడు’ అంది.

‘మరి మీ అమ్మా!’

‘మా అమ్మ దగ్గమనిషి. ఎప్పుడూ మంచంలోనే పడివుంటుంది.’ అన్నది.

‘అయ్యో పాపం’ అంటూంటే అతని కన్నుల్లోకి నీరు దానంతటదే వచ్చింది.

‘అడేంటి బాబూ! కన్నుల్లో నీరెందుకు?’

‘ఆఁ, ఏమీలేదులే యోదే జ్ఞాపకంవచ్చి’ అని మరిపించబోయాడు.

‘మనది యీ పూరేవా బాబుగారూ’ అంది.

‘కొడుయ్యవ్వకు నాది అనేది యేపూరూ లేదు.’

‘అడేంటి బాబూ? మీ అమ్మగారూ నాన్నగారూ ఎక్కడున్నారు?’

‘స్వరంలా’.

‘అంటే...అడేంటి బాబూ? ఎక్కడది?’ అంది,

‘అంటే...చచ్చిపోయారే’ అన్నాడు.

‘మరికా ఇవ్వ డేవరున్నారు బాబూ?’

‘నేనొకడే...యింకేవరూ లేరు.’

‘మీ యిల్లెక్కడ బాబూ?’

‘ప్రస్తుతం యిదే నాయిల్లు’.

‘మరి అన్నం ఎక్కడ తింటారు సామీ?’ అంది.

‘అన్నంతిని అయిదురోజులైంది. పోనిలే... రేపటినుంచీ నాకుగూడా అడుక్కొంటం నేర్చుతావ్? నిజంగా...’ కంఠం గద్దడమైంది అతనికి.

‘బాబూ? యీ మరమరాలు కానీనీ తినవ్? అని వాటిని తినముందు పెట్టింది.

‘అహ...అబ్బ...అబ్బ...అబ్బ...’

‘పోనీ మాయింటి కల్తం అంది.’

‘వద్దులే’ అన్నాడు.

‘అక్కడ మాకు బండీ ఎడ్డా వున్నయ్’ అంది.

‘మరి నీవు అడుక్కుంటున్నా వెందుకు?’

‘నాన్నపోయిన తరువాత తోలేనాళ్ళులేక... అమ్మకొమో బబ్బు...’ అంటూ ఆ అమ్మాయి తుద్రున పారిపోయింది.

‘అబ్బ! ఎంత తెలివైనపిల్ల. ఎంత అందమైనది... అయినా అడుక్కుంటోంది’. అమరున్నా డతగు లోలోపల. తనూ బహుశా రేపటినుంచీ అదే పనిచే యారేమో’ అని ఒక్కసారి జ్ఞప్తికి వచ్చి ముఖానికి చేతులు కప్పకొని ఏడుస్తున్నాడు.

3

డాక్టర్ సరోజినీదేవి అప్పుడే హాస్పిటల్‌కు వెళ్ళిందనుకు తియారావోంది. ఇంకిల్లో బయట ఎవరో పాటపాడుతూ పెద్దగా 'విచ్చమేయ్యమ్మా!' అని అరుస్తూంటే వళ్ళుమండి చీరైన బయటికి వచ్చింది కోపంతో.

'బాలిగొలిరి జీవైన పోయమ్మా!

కాతే కడుపుకు యింత గంజైన చాలులే—

అమ్మగారీయిళ్ళు దిరమళ్ళగిళ్ళు'

అంటూ బాలిగొలిరే గొంతుతో పాడుతూ యింటిముందర నిలుచుంటే కోపమంతా ఏమయి పోయిందో—'అయ్యోపాపం చిన్నపిల్ల' మన ఉసు యాడుస్తే. ఎట్టగా ఎంతిచక్కగావుందీ? అనుకుంటూ నిలబడింది.

ఇంతలోనే పాట ఆపి 'అమ్మా! ఇంత విచ్చమేయ్యమ్మా!' అంది మంజూ.

'ఏయ్ అప్పుడే తెల్లవారింది బయలుదేరావ్?' అంది సరోజినీదేవి.

'ఇల్లి గారూ! ఏయగలవారు, ఓ చినిగిపోయినదో, పాతిదో, మీ ఓడలు దొడిగేసింది ఓ గొనో, పరిణో ఏర్పంచెయ్యిందీ అమ్మా? అంది.

'ఆ...ఎంత తెలివిగలదీ, అనుకుంది డాక్టర్.

'అమ్మా నాన్నా లేమా? అనుక్కొంటూనికి ఎయలుదేరావ్ అప్పుడే' అంది.

'కానీని విచ్చమేయ్యమ్మా' అంది మంజూ.

'ఏయ్ సరేగాని అనుక్కు తినకపోతే మా అమ్మాయికి కాకదుగా ఉండుకాదుమా' అంది. 'రేపు మా అమ్మని అడిగిస్తానండీ!' అంది మంజూ.

* * *

అరోజు నాయంత్రం మామూలువేళకు 'రామా' అక్కపకు వచ్చేసరికి 'మంజూ' వచ్చి, మోకాళ్ళపైన తలపెట్టి కొని కూర్చోంది.

'ఏమిటి మంజూ! ఎంకుకటా వున్నావ్? అన్నాకు రామా. తిలెత్తి, 'అమ్మకు బాగా ఎక్కువగావుంది. ఏమైనాసరే ఇవాళ నీవు నాతో రాకపోతే యిక నేను యిక్కడనుంచి కదలను. నిజం, ఎంకుకో భయంగావుంది' అంటూ అమాయకంగా ఆతని భుజాలపైన తలపెట్టి ఏగుస్తోంది.

'చా...ఒచ్చిక్కిరి ఏమస్తారా? పద ఇల్లాం' అంటూ మంజూను అనుసరించాడు రామా.

తిను ఆ వూరిపాళలోకి ప్రవేశించడోకూంటే దగ్గర వినిపించింది.

ఇంకిల్లోకి మంజూ 'అమ్మా! కళ్ళిత్తుమాన్' అంది.

అమ్మ లేచింది మెల్లగా. నుంచున్న రామాను కూర్చోమని చేతితో సంజ చేసింది. మంజూ చిన్నకుండతో నీరు తీచుకుని పోయింది.

అమ్మ చెప్పటం ప్రారంభించింది. 'నాయనా! మాకు తెలవమంచి రోజూ మంజూ నిన్ను గురించి చెప్పని రోజులేదు. ఇవేళటికి మాడగలిగాను. ఏం చేస్తాను నాయనా! తోటి పిల్లలంతా బడిలోకి పోతూంటే దాన్నేమో ఉరుసుబడి బచ్చారికి పంపుతున్నాను. వాళ్ళ నాన్నే వుంటే యీ పాటికి ఎంత చురువు నూరిపోనేవారో? ఆయన ఎప్పుడూ అంటూనే వారు—'మంజూని పెద్దడాక్టర్ చేశావని, ఏదీమాడకుండానే ఆయన నల్లిపొయ్యారు, ఓబండినీ, ఎగునూవనరి. ఆయన బడిచెయ్యూ యీ బండినీ ఎద్దనీ ఎవరిచేతనోనా లోలించేవారు. సంపాదించే నాథుకు పోయినట్లే మా అద్దపైతం కూడా నల్లి పోయింది ఆయనతోపాటే. ఈ సంవత్సరంనుంచి సరైన మనిషి లేక ఆబండి ఎద్దూ అట్లాగే వున్నాయ్.

'ఆ బండి నేను లోలి సంపాదించి యిస్తా. నాకింత తలదాచుకోనేందుకు చోటివ్వండమ్మా!' అని అడిగాను రామా. ఇంక మనాలో తెలియక అట్లాగే ఉన్నాడు.

'నాయనా! యీవేళనుంచి యీ యింకో విప్పలాగా వుండిపో' అంది. ఇంకిల్లోకి నీళ్ళు తెన్నాస్తూ మంజూ! 'ఏయ్ బాబూ! రే అన్నంటిందాం' అన్నది.

'ఇక నన్ను బాబూ! అని పిలిస్తే వూరుకోయ.

'మరి యేమని పిలవాలి?

'అన్నా! అని పిలవమ్మా!' అంది మంజూకల్లి.

'ఓ అయితే యింకోం? అన్నా! అన్నా! అని భుజాలపైకుని ఆడుతోంది మంజూ ఆనందంతో. ఈ క్రొత్తి అన్న కమ్మల్లోని నీరు ఎంత ప్రవహించి పోతోందో చీకటిలో యెవరికీ కనపించి యుండదు. అవి బహుశా ఆనంద బాష్పాలేమో?

4

'ఏయ్ మంజూ! నిన్నే ఎక్కడికి వెళ్ళావ్? తొందరిగా రా, పెల్లివాళ్ళు అరిగిపోతున్నారని' అని కేక వేసింది ఉసు.

'వస్తున్నా యిప్పుడే గుడ్డలు ఆరేస్తున్నా!' అంటూ మంజూ ప్రవేశించి.

'మాడమ్మా! యీ పెండ్లివారికి లాంఛనాలు సరిగా జరిగలేదు. బాంకు మేజిలు, పల్లెటియ, పాట కచ్చేరిలు, భిరతనాట్యాలూ కావాలిబ్. అని సాగ దిడుకుంటూ చెబుతోంది ఉసు.

‘మరేమిటనుకున్నావ్ పెళ్ళి అంటే. పెళ్ళి కూతురు వారన్నంటికి తలవంచాలిసిందే’ అంది మంజు.

అప్పుడు సాయంత్ర మయింది.

‘ఏయ్! ఇంకా ఎంతసేపు పెళ్ళికూతురికి చీర సింగారించటం. ఇక్కడ పేరంటాళ్ళంతా కూర్చుంటే?’ అని శేక వేసింది మంజు.

‘వస్తున్నా అయిపోయిందమ్మా! అంత తొందరలే ఎట్లా?’ అంటూ పెళ్ళికూతురిని తీసుకొని వచ్చింది ఉమ.

ఎల్లాగో మేజావాణీ అయింది. చంటనే ఊరే గింపు. ఓ కారులో వహువలులు కూర్చున్నారు. ఎట్లా అయితే నేం నాలుగు బజార్లూ తిరిగి వచ్చాయని పించారు.

ఇక భగవంతుని ప్రారంభమైంది. ఉమ భగవంతుని ప్రార్థించింది. మంజు పిచ్చి పిచ్చి తాళం వేస్తూ.

సానిస ధనిపామ పథా

సీనిస రిపగమ రిసా—

రాముని పద పంకజములు

రంజలల కలిచి మనస—

అంటూ పాడుతోంది. ‘భేష! భేష! బాగుంది.’ అంటూ చాలాసేపటినుంచి చాలుగా యీ పిల్లల బొమ్మలపెళ్ళి వేడుకల్ని, తిలకిస్తున్న సోజీనిడేవి ఒక్కసారిగా సంతోషం పట్టలేక వచ్చి ఉమని కాగి లించి ముద్దాడుతోంది.

ఆ యిల్లంతా ఆనంద పారవశ్యంలో మునిగి పోయింది.

5

‘అయ్యోగారూ! కూలండి!’

‘బూబుగారూ! బండి తీసుకురానా!’

‘అయ్యోగోరూ! రిచ్చా అండీ!’

‘నా గుఱం రాజాలా పోతుంది సార్! ఒక్కసారి ఎక్కితే మీకే తెలుసుంది’ అంటూ కూలి వాళ్ళు, బండివాళ్ళు, రిక్తావాళ్ళు, జల్కావాళ్ళు ఊరికి గోడవ చెప్తున్నారా.

ఇదే ఆఖరుబండి అటం చేత చెప్పకోతగ్గ జన సమగ్రం లేకపోయినప్పటికీ ఒక మోస్తరుగా ఉన్నార ప్రయాణికులు. కేవలంలో చరిగించిన గుడిపాలు క్రమ్యుకున్న కారుమేఘాల్ని చీకటిని ఏమీ చేయ లేక పెద్ద పెద్ద పొగలు విడుదలవుతున్నాయి. అందిరీ తేర నూడి ఎవరూ కుదురక ఆఖరికి ‘ఏయ్! ఒంటెబద్ద బండి వస్తావా?’ అని పిలిచాడో దీర్ఘకాయుడు.

ఆయన పట్ని ఒక అర్ధ పర్యంతాకారంలో నిలచి ఉన్నాడని చెప్పింది.

‘చిత్తం బాబయ్యో! అంటూ ఆకగా ముందుకు వచ్చాడు.

‘విజయలక్ష్మీపురానికి ఏమి తీసుకుంటావ్?’

‘అర్ధగూపాయి దయపెయ్యండి బాబూ! పెళ్ళి పోదాం.’

‘పావలూకంటే ఒకడమ్మిడి యివ్వను. ఇవ్వ మంటేకట్టు, లేకపోలేదు.’

‘ఇంకో ఆలా దయపెయ్యండి. చాలాదూరం పోవాలి.’

‘ఏమీ లాభంలేదు’ అన్నాడాయన.

‘సరే తమదయ. ఎక్కండిబాబూ!’ అన్నాడు బండివాడు రామూ.

ఈ యుద్ధయుల బరువుకు ఎద్దుకుంగిపోయింది.

‘ఏమాయ్! త్వరగా పోనీ, వైసవానకురిసేట్టుగా వుంది’ అన్నాడు.

‘అయ్యో! చిత్తం’ అని ఎద్దుని అదిరిస్తున్నాడు.

బజారు దీపాలు చాటిఉపయోగాన్ని కోల్పోయి నిప్పులులాగా వెలుగుతున్నవి. అసలే వెడవగుతుల గొడు. అందులో అసామాన్య భారంగల ఆరిమగలు ఎక్కెరు. ఇకమాడండి ‘రామూ’ బండిదిగి నడపాలిని వచ్చింది ఎద్దును.

ఇదంతా చాలదన్నట్లు సన్నగా తుంపరలు పాగియ్యే.

‘ఇంకదరగా పోనీ, వాన దండ్రివచ్చింది’ అన్నాడాయన.

వానజలు పెద్దదే పోయింది. ‘రామూ’ అలాగే తమన్నా బండి పోలుతున్నాడు. ‘ఇంతలోకి! నిద్ర వంటి ఎరక్కపోయి యెక్కెం; బండిఅంతా వాణే’ అంటోంది సాధ్యు.

‘అయ్యో! ఆ గుడిసె కొద్దిగా చిరిగిపోయింది ఉంపంపయ్యో!’ అని తలపంచే దానికి అడ్డంకట్టాడు. అది చిరిగిపోయిందే కాబట్టి ఆళించినఫలితాన్నీయలేక పోయింది. అమ్మగారు పేటే కాపనాగ్గాలు వాన జోరులోకలిసి రొదచేస్తున్నయ్.

‘అయ్యో! అయ్యో! బండిపడిపోతోంది’ అని ఆమె గోలచేస్తోంది. నిజంగానే ఎద్దుకాలు ముడత బడిపోయి గోరిలో కూలబడింది.

‘బాబుగారూ! ఒక్కసారిదిగండి. ఎద్దును లేపిన తర్వాత ఎక్కుదురుగాని’ అన్నాడు. చేసేదేమీ లేక విసుక్కుంటూ దిగాడాడాయనమని. ఎల్లాగో నానాతన స్థలూపడి ఎద్దునిలేపాడు. మళ్ళీ యథాప్రకారం పోతోంది.

ఎదాపెదా కొట్టేవానకు వంగివంగి ఆతిరయ్యన వైస నడవగలుగుతున్నాడు రామూ. వళ్ళింతా తడిసి

పోయింది. కట్టుకున్న పంచెనిండా బురదనీళ్ళు చింది
మరకలైంది. మోకాళ్ళపైవాకా బురదఅయింది.

‘ఏయ్; యిక్కడఅవు, అక్కడే అదీ లోపల
పెట్టు! అంటూ ఆయిద్దరూదిగి యింటిలోకి వెళ్ళారు.
తానూ వెంటనే వెళ్ళిపోయింది వెళ్ళాడు.

‘ఏయ్ ఇదిగో బాడుగు! అని పాపానిళ్ళ
ముఖానవేశాడు.

‘చాలాకష్టపడమ దొరగారూ! ఒక్క అణా...’
అన్నాడు చిరికి వణికిరామూ. ఏనుడొన వున్నాడో
పాపం ఓలేవనిళ్ళ తీసియిచ్చి పాపాన్నిచ్చాడు.
అడబ్బలు కళ్ళకద్దుకుని చెంసుకట్టకున్నాడు. తన
రొజు సంపాదనంతా అడికాబట్టి.

కడుపులోఅకలి దహించివేస్తోంది. ప్రాధున
ఇంటిదగ్గర బయలుదేరటం. ఇవ్వే అమ్మపని మరీ
అభ్యాసంగావుంది. ఎటావుందో ఏమో? మంజూ
ఏమైందో? భయపడుతోందేమో అనుకుంటూ బంపి
యింటివైపు మళ్ళించాడు.

అద్ద ఇంటిముఖంపట్టి గుంజువానకుస్తోంది.
అపేటంతా ఉండేది పేదవాళ్ళే. ఎక్కడా
పెద్దగా చిడీచప్పుడూ కనిపించటంలేదు. ఆవును!
అర్ధరాత్రివేళ ఏముంటుంది?

ఇల్లు దాపాతున్నది. గుండెలు వేగంగా కొట్టు
కుంటున్నయ్. చిరికి పెదవులు గడగడా వణుకు
కున్నయ్.

ఏమిటా! కాస్తగల్గెంతుగా వుంది! అయినా
అలాగా జనానికి అది పరిపాలనగా చిటికీమాటికీ,
కాస్తకీ, కూస్తకీ దొమ్మలూకావటం అనుకుంటూ
వస్తున్నాడు. అరే! మనయింటిదగ్గరే. ఏమయిందో?
‘భగవంతుడా రక్షించు’ అని గంజుచేతులూఎత్తి దణ్ణం
పెట్టాడు. బంపి అక్కడ విప్పి పరుగెత్తాడు. చుట్టు
ప్రక్కలవాళ్ళంతా సమీక్షాదారు. వారందరినీ తోసు
కుని పాకలోకివెళ్ళాడు.

మంజూ బావురుమని కాళ్ళకి చుట్టవేసింది.
అప్పటికే అంతా ఆయిపోయింది.

‘అమ్మ చచ్చిపోయింది అన్నా!’ అంటూ
మంజూ యేడుస్తోంది. అన్న గుండ్రేలి కుప్పలా కూలి
పోయాడు. ‘హూహూం’ అని అందిరూ సమదాయం
చినా తల వేలకు వేసి బాదుకొంటున్నాడు.

గండ్రేళ్ళనుంచి విడకన్న మిన్నగా చూచుకొనే
అమ్మ యాత్రే తనతో చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయింది.

6

‘ఏయ్ మంజూ! యీ చొక్కా గూడుమీద
చిరిగిపోయింది. కాస్త కుట్టి పెట్టు! అని తాను ఎద్దుకు
మేత వేయటానికి వెళ్ళాడు రామూ.

పాపం మంజూ చేతయ్యా, చేతగాక దీక్షగా ఆ
చినుకు కుట్టతో నింపేసి కనిపించకుండా చేయాలని
నానాబాధా పడుతోంది.

అమ్మ పోయి ఆరునెలలు దాటిసయ్. కాస్త
దుఃఖంమంచి తెప్పరిల్లా రిద్దరూ.

‘తొందరగా కానీ... వెళ్ళాలి’ అని నుంచు
న్నాడు రామూ.

‘అంత తొందరలే నా చేతగాను’ అంటూ
కూనిరాగాలు తీస్తూ యింకా కుడుకూనే వుంది
మంజూ తలవంచుకొని.

‘ఓహో! యీసంగీతం ఎక్కడ పట్టకున్నావో?’
అన్నాడు నవ్వుతూ.

‘మా డాక్టర్ గారి అమ్మాయికి భరతనాట్యం
సంగీతం చెప్పటానికి ఓ మాధురని పెట్టారు. ఆయన
ఉమకు చెబుతూంటే విని నేర్చుకున్నాడే. నాబొంద
సంగీతం యివ్వో సంగీతమా?’ అంది పెద్ద నాపవాని
లాగా.

‘ఓహో! అట్లాగా?’ అన్నాడు.

‘నిజంగా నన్నాయ్. నేను చినువుకోవడూ.
నమ్మ గనక బడికి పంపితే ఉమకున్న బాగా చినువుతా’
అంది గర్వంగా.

‘ఓ యింకేం నీవు కూడా డాక్టర్మమదాకా
చదువుతా నంబావ్,’ అన్నాడు.

పాపం యీ కాస్తమాటకే ఆ లేతగుండె
ఉప్పొంగిపోయింది.

‘మరచిపోయా. వెళ్ళాలన్నాయ్ తొందరగా;
ఉమకి చాల పెద్దజ్వరం వచ్చింది. ఆది నా కోసం
కలవనీస్తూంటుంది. ఇంచాకప్పుడో వచ్చేయమన్నారు
అమ్మగారు’ అంటూ పరుగెత్తుకొని వెళ్ళిపోయింది.

‘ఎంత అమాయకపు ఓల! అనుకుంటూ అటు
వైపే చూస్తూ నిలిచి నిట్టూర్పుచేతను.

7

కాలం కల్పించేసే గుఱ్ఱంలాగా పరుగెత్తి
పోయింది చాలదూరం.

‘తానొకటి రుచిన రైసమొకటి తలచు; తల
చినా తలనొగవచ్చు అది మనవాతీత మనుకొని’ విధి
చేసే పరీక్షలూ మాత్రం వివరాలైపోతారు మానవులు.
ఆది సాంతం పట్టి బంధించగల బలంకలది కాక
పోయినా, పట్టి తప్పక పీడించగలదు కొంతకాలం.
కొరణం అది కూడా సంకల్పాతీతకీచేత ప్రేరేప
బడుటవలన.

మంజూ అప్పడే చదువుతూ చదువుతూ కుర్చీ
లోనే పడి నిద్రపోయింది. అప్పడే సరోజినీదేవి

వైద్యుల నుంచి యింటికి వచ్చింది. ఆమె ముఖం ఎక్కువ అకాంతిమూలాన ముడతలు పడింది. ఏడుమకు పనికిరైగా యీ యింటిలో 'మంజూ' ఒకనాడు ప్రతే శించిందో ఆ ఉమ అయిదల్లి నాడు అమృతానుబాసి అకాంతిమూలాన యీలోకం నుంచి నిరమించింది. అమృతం దేలో అగిరిగిల్చింది. ఆ ఉమకోసం తనకన్నా ఎక్కువగా వీడ్చి, అన్నంమానేసి ఆఖరికి జ్వరపడి నెలలోజాలు మంచంమీది ఉండిపోయింది. అప్పుడే 'మంజూ' తన హృదయంలో స్థానాన్ని సంపాదించింది.

తన విడ్డ పోవటంవల్ల ఏర్పడిన అనంతమైన దుఃఖాన్ని 'మంజూ' ప్రేమహృదయం క్రమ క్రమంగా చక్కర్లుగలిగింది. ఆనాడు తాను విడ్డలేనివల్ల, యీ 'మంజూ' తల్లిలేని విధా, కానీ యీనాడో 'మంజూ'కు తను తల్లి, మంజూ తన విడ్డ అయి పోయింది.

'అమృతారల్లా... ఇప్పుడు 'అమృ' అయింది. ఇంకా జీవించి మంజూకు. ఇంకా ఆమెకున్న ఆకలల్లా యీ విడ్డలేనే. సృష్టివైచిత్ర్యం సాధ్యసాధ్యాల నధిక మించిపోయినప్పుడు తనను తానే నమ్మలేకు మాన పుకు.

తను నమ్మగలిగింది మాత్రమే సాధ్యమని భ్రమించే మానవునిలో తుదకు నిరాశా, నిస్పృహ, నిస్సహాయతా స్థానాన్ని నెలకొల్పుకుంటుంది.

8

'మా మంజూ తెలుసునా? ఇవేళ బడికి వచ్చిందా?' అంటూంటే ప్రతిపిల్లా 'ఏమీ లోపలికి వెళ్ళి కనుక్కోరాదా? ఎంతమందో 'మంజూ'లు వున్నారూ. ఎవరో అందులో మాకేమి తెలుస్తుంది?' అంటూ నల్చిపోయింది. అమ్మ! ఇంత పెద్దదెట్లా? ఎట్లావెళ్ళింది. ఎవరన్నా ఏమన్నా అంటే 'అనుకుంటూ బండివిడిచి అట్లాగే ఎదురుమాస్తా నిలిచి పోయాడు రామూ.

ఇంతలోకే అలంతమారంలో ఓ పిల్ల గబగబా వచ్చినిలుచుని, 'ఏయ్! రికా!' అని కేక వేస్తోంది. అప్పుడే తనయ్యెదురు గుప్పెసుపరకలు రాలుస్తున్నాడు. బండి అడ్డంగా వుండటంచేత కన్నించటంలా సరిగా. 'సరే యీ పిల్లన్నా చెప్పకపోతుందా' అని నెళ్ళాడు రామూ.

'అమ్మా!' అంటూ పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది. ఎవరోకాదు తన 'మంజూ'యే.

'బండెక్కమ్మా! నిన్నుదిగబెట్టి నేను స్తేచనకు పోతాను!' అన్నాడు.

'వద్దులే అమ్మాయ్, నేను రికావూడ వెళ్తాగా.' అంది.

'ఏమయినాసరే బండెక్కానిసిందే!' ఎదునిలేసి బండికట్టాడు రామూ.

మంజూ! నీకోసం తెచ్చానమ్మా! తిను' అంటూ తన చినిగిపోయిన పంచెలో ఒకమూల భద్రంగా మూటగట్టుకొని తెచ్చిన బటానీలు, కనగపూవు, చేరింది పోతాడు.

'ఇటువంటి చెగవనాత్రంతా తింటే జబ్బుచెడుం దన్నాయ్. అయినా యిప్పుడు నే నేమీ తిను' 'పోనీలే జబ్బుచేసేటట్లుయితే వద్దులే తినకమ్మా! నీకోసం ఏదో పెద్దతాయ్ కొని తెచ్చామని అనుకున్నా. కానీ యింతకన్నా ఏమీ లేలేకపోయానానమ్మా!' అంటూంటే అతనిగొంతు బొంబరుపోయింది.

'అజీవబన్నాయ్! అటావున్నావ్? వంట్లో బాగారేదా? అంది ఆదుర్గా.

'నాలుగుకోజలకు యీ దినమే కాస్త లేచి బండికట్టానమ్మా!' అన్నాడు.

'అయ్యో! ఊరికే అన్నాను అమ్మాయ్! ఇసుగోనాడు ఇప్పుడే తినేస్తున్నా' అంటూ తనటం ప్రారంభించింది.

'అమృతాగు బాగుందా అమ్మా!' అన్నాడు.

'ఆ బాగానే ఉన్నాడు. అది కాదన్నాయ్. ఎన్నాళ్ళని యిట్లా. వంట్లో బాగాలేకపోతే ఎవరి నైనా కలుసుచేస్తే అమృతచ్చి మండిచేడిగా, ఇదేం బాగాలేదన్నాయ్. నేను అమ్మతో అంతా వచ్చేస్తా! అంది.

'నామీద ఒట్టు, నేను చచ్చిపోయాననుకుంటే నన్నుగురించి ఆమెతో చెప్ప' అన్నాడు.

'మంగులేకుండా ఉంటే జబ్బు ఎక్కడైనా నయమాతుందా? అంది.

'వేదవాళ్ళ రోగాలకి పెద్దపెద్ద మంగులు పని చేయవు మంజూ!' అన్నాడు.

'రోగానికి ఎవరైనా ఒకటేగా' అంది.

'ఉన్నవారికి వచ్చిన చిన్నచిన్న రోగాలకి కూడా పెద్దపెద్ద మందులు— లేనివాళ్ళ పెద్ద పెద్ద జబ్బులకు బహుశా ఏమందూ దొరక్కపోవచ్చు. ఒక వేళ ఉన్నా పంచకోలకేమయి! అంటే. ఉన్న వాళ్ళు జబ్బులు నయమైనా భయపడతారు. ఎందు కంటే వారిప్రాణం నిలువైనది కాబట్టి. మరి లేని వాళ్ళో జబ్బు ఎంతపెద్దదైనా, నయమైనా, కాక పోయినా ఏమంత భయపడరు. ఈ ముండి ప్రాణం అంత లేనివాళ్ళందని వాళ్ళనమ్ముకోం. దాన్నిగురించి వారికేమీ భయమలేదు' అన్నాడు.

నిన్ను చూడకుండా వుండలేనట్లు. అనరి
కారేణిలో చేరిన తరువాత అదివరకటిలా గోజా
రాకపోగా, ఎన్నార్యులతో యీ వేళ వచ్చావే? అంది.

‘అదిగాదమ్మ! ఇదివరకు బడి నా దారిలో
వుండేది కాబట్టి రోజూ వస్తూవుండేవాణి. ఇదేమో
ఎక్కడో ఓయూల విసిరిపోలేనట్లుగావుంది. అందులో
గొర్రె, ఇక రాకేంలేస్తాను. వస్తాగా! అన్నాడు.

‘ఇంకా ఎప్పుడెప్పు య్యో! మనం మళ్ళీ ఒకచోట
వుండేది!’ అంది.

‘ఓ దానికేం; నీవు డాక్టర్మర్దయి, పెళ్ళి
జేడకుని బిడ్డని కనేసరికి నేను యింకా ఆప్యటేకి నిన్ను
విడిచి వుండెనుమా! ఎప్పుడూ నీ బిడ్డని ఎత్తుకొని
అడిస్తూ మార్చుంటా! అన్నాడు నవ్వుతూ.

‘పో! అన్నాయ్, నీదంతా...’ అంది సిగ్గుతో.

‘విజంగా మంజూ, నేనుమాత్రం నిన్ను విడిచి
ఉండగలుగునా? అన్నాడు.

‘ఇంక యిటునుంచి నేనువకంపెళ్ళు అన్నాయ్.
దగ్గరగా ఇక నేను వెళితాలే. యికనుంచి నీవు రక
పోతే ఉరుకోను నయితున్నా. రెండురోజులకైనా
కనిపించారీ తప్పకుండా’ అంటూ మంజూ బండి
దిగింది.

‘సరే అయితే వస్తానమ్మ!’ అంటూ బండితోలు
కొని వెళ్ళిపోయాడతను. కనిపించేమేరవరకు ఆ బండి
లోని అన్నను చూస్తూ ‘అన్న’ ఎంత మంచివాడు.
తనకు నెరుకుంటూ వచ్చి, లోపలకు రాలేక, ఎంత
మందిని బయటే నుంచుని అడిగాడో తనను గురించి
ఫీ, పాపిష్టివాన్ని అన్నదగ్గర వుండలేక ... ఆకుకుం
టూంటే బండి చాలాయ వెళ్ళింది.

అయ్యో! యీ కనగపప్పు యింకా చెరిగిపోలే
వుండే? అని చెయి విప్పేసరికి ఆప్యత్నంగా ఆమె
కన్నుల్లోని బాష్పాలు చెరిగి కురిసివై.

‘అన్నయ్య! పేరుగా తెలియించినవి తానెం
దుకు తినవాలి. పాపం అన్న మనసుకి అనవసరంగా
కష్టం కలిగించానని లోలోపల తనని తానే శిషింపు
కుంటూ వెళ్ళిపోయింది మంజూ.

9

‘అవును, అన్నా! నీవు రోజూ యిటా నన్ను
బండిలో తీసుకుంటూంటే అమ్మ చూస్తే ఏమవుతుం
టుంది. ఇప్పటికే రోజూ పిల్లలంతా వెళ్ళిరిస్తున్నారు.
ఆ రోజున అమ్మగారు పేంతుకుంటానన్నది అని
చెబితే—

‘సరే మంజూ నీవు తప్పకుండా వెళ్ళుమ్మ! నీ
అదృష్టం చాలా మంచిది. గొప్పవారింటికి బిడ్డనై పోతు

న్నావు.’ ‘కానీ—నీ అన్నను గురించి ఎప్పుడూ ఎవరికీ
చెప్పకుండా అన్నావు. అయినా నుంజూని పేంతు
కున్నంత మాత్రాన, మా అమ్మ, అన్నయ్యను ఇక నీవు
ఏమాత్రం చూడకుండాను. మాట్లాడకుండాను. నీ అన్నకు
యిదివరకు ‘మంజూ’వికాదు. నీ అన్నను ఎప్పుడూకలుకు
కొనేందుకు ప్రయత్నించకు మన హోదాకు భిన్నం
అని అనలేదుగా ఒక వేళ అన్నట్లయితే వచ్చినా
నిన్ను విడిచి నేను పోయేదాన్ని కాదు.’

ఇలాంటి వాదనలతో జరిగిపోయిన చాలా గోణలు
మంజూని యీ నాకు డాక్టరీ నడకలానికి తీసికొని
పోతున్నాయి. రేపే వళ్ళిపోతుంది.

తను చిన్నతనంలో చాల గొప్పవాణ్ణి కావాలని
ఎన్నెన్నో కలలు కనేవాడు. అమ్మతా, నాన్నతా తన
పై ఎంతో వుండేది ఆశ. కానీ—తనకు చివరకు
ఆశించినది, ఆశించనిది అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు సంభ
వించింది. అది ఒకండుకు మంచిదే అన్నట్లయింది.

ఆనాడు జీవితదీపమే ఆరిపోయేందుకు ఆటవి
సారిగా నిశ్చయించింది. ఇంత నిరాశల పెనుగాలి
తాకికులకు ఎక్కువకాలం మనలేనని తెలిసికొని.

అటువంటి సమయంలో తనకే అద్భిష్టంవట్టింది.
దాని బలంచేతనే ఇంకా జీవించివున్నాడతడు. ఇక
తనకే ఆకాలేను.

‘నావంటి అద్భిష్టంవతులు ఎవరూ కావద్దు.’
తనని చూచి తనచరిత్ర విని ఎవరైనా జాలిపడాలని
తన ఉద్దేశంకాదు. అలా జాలిపడలేక పూయంగా
మాచే మానవుల బారెయింకి విస్మయంగా జీవితయాత్ర
గడవటం తన ఉద్దేశం. అంది మృదులూ తనగానే
వుండవనే యథార్థాన్ని తా నెప్పుడో గ్రహించాడు
గనుక.

‘మంజూ! నీమూలంగానే నేను బ్రతికివున్నా’
అందుకే నిన్ను చేతుకు కరుణించాడు. నీవు తప్పక
గొప్పదానివి కావాలి? యిలా ఆలోచించుకుంటూ,
ఆవేళ చాలరాతివరకు నిద్రపట్టక మేల్కొని
గతాన్ని కళ్ళముందు కట్టించుకుని వున్నాడు రామా.

10

‘అబ్బ! ఎంతజనం, ఎంత కోలాహలం!
ఎవరో? ఆ వచ్చేది? ఏం చెయ్యటానికో! అని తమలో
తాము చర్చించుకొనే ప్రయాణికుల సుంపుల్ని చిల్చు
కుంటూ, అప్పటికే వచ్చివున్న బండివగ్గరకు నాదా
విడిగా పరుగెత్తాడు రామా.

‘విజంగా నీ ఎంతమంది వచ్చారబ్బా పంపించ
టానికి! అనుకుంటూ ఆ జనం చేసిన పెట్టెవగ్గరకు

పోయి నిలిచాడు. ఎవరికోసం తన కళ్ళు చెడుతున్నాయో అతను వచ్చేసరికి ఒక్కసారి 'మంజూ' గంతులేని రాబోయింది. 'వద్దని' వారించాడు.

అంతే. మంజూ ముఖంలో సంతోషం మాయమైంది. 'అమ్మా! మంజూ క్రిందగా వరువుకో!' అని తన దగ్గరకువచ్చి చెబుతున్న అమ్మను కాగిరించుకొని కాపురుమని చిన్నపిల్లలా ఏడ్చింది.

'ఇటువంటి సమయాన ఏడువవచ్చా! పిచ్చి పిగ్గా!' అని సోజనీడేవి ఓదాగుస్తుంటే అందరూ 'అబ్బా' పెంపుకు ఓడ్డైనా ఎంత ప్రేమ. అలావుండాలి' అని మెచ్చుకొన్నారు.

కానీ యీ మంజూ గుండెలో గుబులుకొన్న దుఃఖం నిశ్చలంగా మంచి సహించే 'రామా' కోసమని అతనికి తెలుసు.

వచ్చిన బండి వెళ్లికవుంటుందా? రైలు కదలబోతుంటే చేతులాడిస్తూ సాగనంపారు. మంజూ చేతి గుమలు ఊగిస్తూ అన్నవంకే మాస్తూ వెళ్లిపోయింది. కన్నుల్లో ఆణిముత్యాలవంటి అప్రమరీకలను నింపుకొని చాల దూరదేశానికి.

11

గుబుగావున్న పుడెవ్వరూ కాలము ఎలా గడిచిపోయింది? అనే విషయాన్ని ఆలోచించరు. ఆర్థిక ఆస్తులనుండి విడిపోయి ఒంటిగా బ్రతికేవారికి యీ కాలంయొక్క విలువ తెలుస్తుంది. అది ఎంత బరువుగా గడిచిపోతుందో వారొక్కరికీ అనుభవమైన విషయం.

అయిదు దీర్ఘమైన సంవత్సరాలు ఆతి సుదూరక్షేత్రంలోవున్న మంజూనుండి తనను వేరుచేస్తూ వెళ్లిపోయినవి. మరచిపోలేని ఒక సంఘటన తాలూకు మండలస్థాయిలు తిన్నావరించి విడువకుండా వున్నవి. అదే చేతి గుమలు విసురుతూ, కన్నుల్లో నీరుంపగా జారిగా ఆనాడు వెళ్లిపోయిన 'మంజూ'యొక్క మహిళ మంగళమూర్తి. ఆమె యీనాడు ఏ రూపంలో తిరిగివస్తా

యన్నాలో అనే విషయాన్ని గురించిన తర్జన భర్జనల నెన్నో చేసుకుంటూ స్టేషన్ చేరాడు రామా.

అవును ఉత్తరం వ్రాసినా స్టేషన్ లో కనిపించకపోలే 'మంజూ' తప్పకుండా బాధపడుతుంది. కోపం కూడా వస్తుంది.

అఖిరి బండి వచ్చింది నెల్లింది. కాని ఎవరి కోరికు వెదుక్కుంటూ వచ్చాడో ఆ వ్యక్తి అనుపించలేదు. ఎంత ఆలోచించినా ఏమీ బోధపడలేదు. ఈ అద్భుతమైన అభిశ్రవణి అజ్ఞాతవృద్ధులకాల్లో ఆ అగంతుక వ్యక్తినిగురించిన అసభ్యకం పొడ సూపింది. 'హ! ఎంత పిరికివాడిని. ఆమెకు శుభాన్ని కలిగించు' అంటూ భగవంతుని ప్రార్థించాడు.

కార్మిక్కుంటూ ఆ చీకటి రాత్రి డాక్టరమ్మ యింటి దాపుకు చేరాడు. ఏడుపులూ, పెడబొబ్బలూ వినిపించి గుండె లబిసిపోయింది. అయినా ఉండబట్టలేక బయట ద్వారంవద్ద నిలువన్న దర్వానని సమీపించి దీనంగా

'అమ్మ! యేమిటి?' అన్నాడు రామా.

'ఏమైతే నీ కందుకుపోగానూ నీవారిని? అందిరూ పుట్టెడు దుఃఖంబో వుంటే నీకేమో...' అంటూ విసుగ్గా చదామడా అంటూంటే—తమ మధ్యలో కల్పించుకొని—'కోపమువస్తే అడగనులే బాబూ! ఊరుకోలేక అడిగాను. ఎవరికప్పుడైతే ఒకటేనని అన్నాడు.

'ఆ...ఏం చెప్పను...డాక్టరమ్మగారి అమ్మాయి అని యింకా చెప్పబోతుంటే...' ఏమయింది? చెప్పాలని ఆ దర్వాన్ని పట్టి గట్టిగా ఊపేశాడు.

'ఏం చెప్పను...అడ్డకట్టడో రైలు...అంటూ ముఖానికి చేతులు కప్పకొని చలికలబాదు వాడు.

అంతే.....ధూమ్యాకాళాలు ఒక్కసారి నెత్తి మీద విరిగిపడినట్లయింది. ఆ కటికిచీకటిలో గుండె బాదుకుంటూ 'మంజూ! మంజూ! అంటూ' ఏడ్చివచ్చిన పరుగెత్తిపోయా డతను.

వి గ్ర హా రా థ న

శ్రీ జి. టి. అక్కులయ్య దీక్షితులు

భారత సంస్కృతిలో విగ్రహారాధన గలదు. అరువే శేండ్లకు పూర్వమున సైతము విగ్రహము లున్నట్లు మొహంజోదారో ధూగర్వ పరిశోధన రుజువుపరచినది. నర్మదలోయ పరిశోధనలనుండి అంతకు పూర్వమున నే విగ్రహము లున్నట్లు తెలియవచ్చినది.

మనదేశమందలి విగ్రహ రచనలో నర, వానర, అశ్వ, గజ, సింహ, వృషభ, నాగ, గరుడ ముఖములు గలిగి మానవుల కరచరణములు గలియున్నట్లు రూప రచనలుగల పలువిధ విగ్రహములు గలవు. మరియు ఒకటి మొదలు పదితలలు గలిగియు, నూరారు చేతులు తీర్చిన విగ్రహములను, సాధు, క్రూరరూపములుగల విగ్రహములును వివిధాయుధములు, వివిధ వాహనములు, స్త్రీ పురుష ఆర్థవాకిళ్ళరాది ఆకారములు గల విగ్రహములు గలవు. నాలుగు చేదములందును చెప్పబడిన పురుష నూ క్షమున చేయితలలు చేయిమ్ములన్న పురుషుడు వర్ణింపబడినాడు. శతపథ బ్రాహ్మణము (1-8-16) న మత్స్యగ్రంథమును; తైత్తిరీయారణ్యకము (1-8-5-7) న కూర్మగ్రంథమును; ఋగ్వేదము (1-22-17-18) వామనగ్రంథము వర్ణింపబడియున్నది.

విగ్రహములలో స్వామిత్యము, దాసత్వ పరివార కత్యము, సత్త్యము, వాహనత్వము గలవియుగలవు.

విగ్రహముల నిర్మించుటను దెల్పునట్టి శిల్పశాస్త్రములు అనేకము రచితములైయుండినవి. ఆయతీర్థం, కాశ్యపశిల్పం, చక్రావర్తి సంగ్రహం, దేవతామూర్తి ప్రకరణం, బుద్ధప్రతిమాలక్షణం, భద్రమార్కాండం, మనుష్యావలంకారిక, మయమతం, మాతంగరీగా, రూపమండనం, విశ్వకర్మప్రకాశి, శిల్పదీపకం, శిల్ప రత్నం, మానసారం, మొదలగువి యిప్పటికిని యున్న వనుచున్నారు. మానసారమున శిల్పశాస్త్రమునకు అంగేయ అనువాదము జరిగినది. వీనిలో విగ్రహ నిర్మాణపు కొలతలు, రూపురేఖల రీతులు చెప్పబడినవి.

విగ్రహముల పుట్టకమునుండి పలువిధములైన భావము లున్నవి. ప్రాకృతములగు పదార్థములే పురుష విధానముండి దేవతారూపమున పూజింపబడినవని, ఏ. మాగ్నెస్సన్ గారు (హిస్టరీ ఆఫ్ సాన్ స్క్రిప్చర్ లిటరేచర్ అండ్ సైన్స్) తెలిపిరి. భారతీయులు ఆజ్ఞానదశలో యుండి క్రూరములు, భయంకరములు అయినట్టివాటిని జూచి అవి తమకు హనిగల్గించునను భయముచే వాటిని

వాటి రూపములను పూజింపుచు వచ్చిరనీ, తద్విధముగ విగ్రహారాధనగల్గినదని మరికొందరు పాశ్చాత్యపండితులు దెలిపిరి. అట్లే భయంకరత్వ, క్రూరత్వములతో బుట్టి యుండినయాడల రాక్షస వికాసవిగ్రహములుపుట్టి వాటి ఆరాధనలు జరుగుచుండవలసినది. అట్లు జరుగుచుండ లేదు. అదియే సరియైన దోహద్యైయుండిన బ్రతికిన నాగుపాములను చింపుచు శిలలోతీర్చిన నాగుపాములను పూజింపుచుండరు. కనుక యీవిధమైన నిర్ణయములు ఆర్ధరహితము లనక తప్పదు.

భాగవత పురాణము 1 స్కంధము 3 వ అధ్యాయమునగు పృథువక్రవర్తి, కపిలాచార్యుడు, వ్యాసుడు, మొదలగువారు ఆవతారమార్తలుగా చెప్పబడియుండిరి. ఆవతారమార్తల విగ్రహములను పూజించుట మనము జూచుచున్నాము. పెక్కురు మహారాజులు, తత్వవీర్తలు, శూరులయొక్క యాధౌక్య గుణములనుజూచి యితరుల కిట్టిగుణములు లేకపోవుటచే, యమానుష విషయములనియు, ఈశ్వరాంశజాలనియు దలంచి వారి మరణానంతరము గ్రహముగ వారీయగుటకు చర్యలనుసరించి గాఫలు పెరుగుచు వారుదేవతత్వమును బొందియుండురు. వారి రూపచిత్రములు విగ్రహములై ఆరాధింపబడుచున్నవని గొందరి భావనగలదు. కాని, యిట్టివారి దర్శితలనుదెల్పు (పురాణములు) గ్రంథముల రచన అంత ప్రాచీనముగాదనియోదరు. ఇంచుమించు శ్రీ 500 నుండి 1200 వరకు పురాణ రచనాకాలమై యుండునని హిందూదేశ కథాసంగ్రహ గ్రంథ కర్త ఆభిప్రాయ మొసంగినారు. అరువే శేండ్లకు పూర్వమే విగ్రహము లుండినవని తెలియవచ్చుటయు, ఋగ్వేదమున (6-24-10; 7-1-5) ఋషులు విగ్రహారాధన జేసియుండిరనుటకు ఆధారములు గలవనుట వల్లను, మరియు దక్షిణ ఆమెరికాయందలి పెర్నా, మెక్సికో ప్రాంతములందు జరిపిన ధూగర్వ పరిశోధనలలో గణేశవిగ్రహము చిక్కినదని పరిశోధకులు తెలుపుట, విశాఖంపమున ఓగ్గినది సముద్రములో గలియుచోటునగల అస్సోకాన్, అనునగరమున గౌరీ శంకర విగ్రహములు తీర్చబడినవని చరిత్రములు తెల్పుట, శివలింగ విగ్రహములు ప్రపంచమున పలుపులములలో గలవని పరిశోధకులు దెల్పుచుండుట, భారత పౌరాణిక ధర్మాచరణ పెరుగని యీ ప్రదేశములలో విగ్రహము

వి గ్ర హ ర థ న

లగపడుచుండుటవలన విగ్రహస్పృహ, దునిపోయినమహాత్ములను పురస్కరించుకొని పుట్టినదిగాదని ధృవపడును.

విగ్రహనిర్మాణములలో మహాకాయావగత గణపతికి అల్పజంతువగు ఎలుకయు, అనంతరదేవ మన్మథునకు చిలుకయు, అబలయగు పార్వతికి కృరమగు సింహమును, సర్వము దహించు అగ్నికి పొట్టెలను వాచానములుగా నిర్మితములైనవి. ఇట్లు ఆస్వాభావికములు అనుపమయోగములు అసాక్ష్యములైన రీతులు గర్భియుండుటయు, “దర్శయేత్ ప్రతిహమద్రాం కల్పయిత్వా చ సన్నిధిమ్.” విగ్రహకార్యనవేశలో ప్రదర్శింపవలయునని దెల్పు ముద్రలలో బ్రహ్మముద్ర, విష్ణుముద్ర, రుద్రముద్ర, శివలింగముద్ర, దిశావతారముద్రలు మరియు ఇతర దేవతలను, వాచానములను, పూజోపచారములను దెల్పు ముద్రలు అనగాచెలితో మాపు సైగలు విధించి యుండుటయే గాక ఆయా విగ్రహకార్యములలో ఆయా ఉపతలక సంకేతముగా కల్పించిన ముద్రల నే ప్రదర్శించ వలెనని విధించి యుండుటయు ఆరాధనాకాలమందు పోయ్యుచుండు కేవలము అలంకారములే గాక “తత్త్వమంచలము” మొదలైన పేర్లు గలిగిన ముద్రలు పోయవలెననుటయు వాటిలో తత్త్వము తెలియించు లక్షణములు గలిగియుండుటయు, ఆరాధనలో ఆర్చన ఉపచారము లనేక విధములు గలియుండుటయు, యొక్కొక్కకోరిక గలవారు యొక్కొక్కరూపము గల దేవతనారాధింపవలెనని జెప్పియుండుటయుగలదు.

శిల్పమునుగరించి దెల్పుచు, స్మృతిచిత్రము అనగా జీవితమును పరికిరించిన పూర్వజ్ఞానము ననుసరించి మూర్తి కల్పన జేసుకొనుట అనాదిమండీయు భారతీయ, శిల్పమునకు ముఖ్యనూత్రమైన పునాది. భారతీయ శిల్పములో బాహ్య ప్రకృతిస్వరూప ప్రయత్నములేదు. భారతీయ శిల్పమెప్పుడు సర్వానుభూతి సంగ్రహదృష్టి స్వరూపము. ఈ దృష్టి ప్రభములలో యుద్భవించి సహజముగా రాను రాను అత్యంత సమగ్రమైన శాస్త్ర రూపము దాల్చినది యని శిల్పములలో అధికానుభవము పొందిన అనందకుమారస్వామివారు వ్రాసిరి. కనిపించు భారత సంస్కృతికి చెందిన విగ్రహములు ఇప్పుడు మనలోని కొందరు భావించు విధముగా పుట్టినవిగావని దెలియవలదు. అయితే మరేవిధముగ విగ్రహరూపరచన, ఆరాధనగల్గినదను ప్రశ్ని యుద్భవించును.

మానవులు అనాగరికదశలో నుండిన మొదటి దశలలో వారికి భావతేకుండైనదియు అస్థిలలో వారి మనోభావములను ఒండొరులు సంజ్ఞ (సైగ) లతో తెలుపుకొనుచుండిరి పరిశోధకులు, తెల్పుచున్నారు. ఆగమశాస్త్రములలో దర్శనముద్రలు, నాట్యశాస్త్రము

లలో దర్శన అభినయముల నన్నిటిని ఏక మొనర్చి ప్రదర్శించినంతట భారతీయధర్మ సంస్కృతి వ్యవహారము లన్నిటిని నోటమాటలేకనే చెప్పాలతో నెఱిగింప వలనని తెలియును. భరత నాట్యమును చూచిన వారికి ఈవిధానము గొంత పరిచయమై యుండును.

ఎదుటనుండువారి మనోభావములను ఒండొరులు తెలిసికొనుటకు ఈ హావభావము లనుకూరించినవి గాని పరోక్షమున నుండువారికి ఈ విధానములు ఉపయోగింపకపోయినవి. అందుచే వారు మరొకపద్ధతి ఆవలంబించిరి. దానినే బొమ్మలవ్రాత యనుచున్నారు. ఇదియే శిల్పము. దీనినుండియే ఆత్మరసమాగ్నయము పుట్టినదని పరిశోధకులు నిర్ణయించిరి. ‘మరిష్’ అని తెల్పుటకు, ‘అజీవీమన్’ శిల చిత్రములలో యొకనిలవు గీత దానిపై రెండు చిన్ని ఆర్కగీతల చిత్రించబడినవి.

చీనాదేశపు భాషలో దేవుని స్వరూపమున వ్రాయుచుండిరి. ఇప్పుడు = ఈ విధముగ వ్రాయుచున్నారు. చీనాదేశమువారి లిపిచూచిన చిత్రలేఖనము (బొమ్మలవ్రాత) ఆత్మరసీగీ మూలమని తెలియగలదు.

శిలచిత్రములగు కథ వస్తువిశ్వాసముగూడ నతిసంగ్రహముగ చూపబడినది. ఇట్లు సంగ్రహపటవలన విషయములను చాలవఱకు వదలివేయుటయేగాక సమయబద్ధమైన పాఠశాస్త్రపద్ధతి నుపయోగించిరి. ఇట్లు సంకేతముల నేర్పరచుటవలన చిత్రమైన కథావస్తువు ఆకాలమువారికి సుభాగమైనను ఏ విషయమున కేవిసంకేతికము (గుర్తు)లో తెలియక ఇప్పటి వారి కాచిత్రంగములు దురవగామామైనవని పరిశోధకులనుచున్నారు.

బుద్ధశిల్పములను పరికిరించి అందరి చిత్రములలో ఉపయోగించిన సంకేతములనుగూర్చి దెల్పుతూ బుద్ధజననమునకు పాల్గొన్న బుద్ధపాదముల లేక పవ్యును, బుద్ధుని సర్వభోగ వర్జనమునకు రాకులేని వట్టిజీనుతో మంగు గుఱ్ఱము, బుద్ధుని ధర్మబోధకు బోధివృక్షమును, దానిక్రింద బుద్ధపాదములు, బుద్ధుని మొదటిబోధకు చక్రమును దానిక్రింద మృగములను, అనూవిషయములను బోధించు సంకేతములుగా చిత్రించినవారని పరిశోధకులు తెల్పినారు. ఇట్లు సంకేతియు తెర్పరచుకొని చిత్రరచనలు జేసియుండుటచే నీటిని జూచి ఉపాల్తో విషయములు నిర్ణయించుట మిగుల ప్రమాద భరితమగును.

“దేవాలయములు మొదలగునవి నిష్కమోక్షాజనమును గులభమే. ఆధునికకాలమున ప్రతిభాలకుడు

నిట్లు చెప్పుచున్నాడు. కాని విగ్రహముల నారాధించు వారికిని ఆరాధింపనివారికిని పెక్కు విషయములలో భేద మున్నదని జనులు బాగుగా గుర్తించవలయును. విధులు కొన్ని మరెవ్వములతో నన్వయించుటచే ఆయా మతస్థులను నవలంబించువారలకు ఆరాపములు చేసికొని సంబంధములై యున్నచో ఆ భావముల స్ఫురింపజేయునని స్వామిభవముపొంది ఖండారతుములలో అఖండ గౌరవమొందిన స్వామి వివేకానంద 'కర్మయోగము' అను గ్రంథమున చెప్పిరి. అందరికిని స్వామిభవములో ఇది నిజమని చెలియును.

పాఠశాలలో ధూర్జమును పోషించుటకై గోళాకారముగల బొమ్మ నొకదానిని ఉపయోగించెదరు. దీనికి గ్లోబ్ (Globe) అనిపేరు. ఇది ధూసాకారములలో నిర్మించిన సంకేతము. అయినను పాఠశాల ముఖ మెరుగని విరక్షరాస్యులకు దీనిని చూపి ఇది యేమని అడిగిన ఏమి చెప్పగలకు. బొమ్మ అనిమాత్రం చెప్పగలకు. లేక మరికొంత తెలివిగలవాడైయుండిన ఇది పచ్చనిబొమ్మల తయారీలో చేసిన గుమ్మడిపంపన చెప్పును. త్రివిధిరుటలను చూచిన యిదేదో (మిషన్) యంత్రము అనగలకు. దీనినే విద్యార్థికి చూపి ఇది ఏమని అడిగిన ప్రపంచము గోళముగా యుండుటకు దానిభ్రమణమును, అందులోనికొండలు నదులు దేశముల రూపములను వివరించి చెప్పి ఇది ధూర్జమునకు సంకేతమును. కనుక దీని కేదీ సంకేతమో తెలిసికొనిన గాని విగ్రహరూపరచనకుగల కారణములు తెలియవు. పాఠశాలల నెఱుంగని నిరక్షరాస్యులకు తమను మనము దేవతావిగ్రహములను విమర్శించుచున్నాము. తాంత్రికాగమకాస్త్రములలో నొకటగు వాసుదాగమ మును గ్రంథమున తత్వభేదపటలమున ఈశ్వరుడు ధరించు ఆయుధముల ప్రశంసగలదు. అందు త్రిగుణములకు త్రిశూలము, కర్పూరమునకు పరశువు, ప్రతాపమునకు ఖడ్గము, అభేద్యులకు వజ్రము, విధులకు నాగము, వాయుకు పాశము, అనుగ్రహమునకు ఆధిపత్యస్త్రము, వివర్ణములకు అంకుశము, నాదమునకు గంట, సర్వసంహారక క్షితి అగ్ని, ఈశ్వర విగ్రహమున ఆయుధములుగా జూపబడినవి వివరింపబడినది. అపగాయా భావము గలించుటకు కీటిని సంకేత మొనర్చి ఈశ్వరునిచే ఆయుధములుగా ధరింపజేసినారనుట తెలియవలను.

ఇటువలెనే విగ్రహములందలి శిరస్సులు వాని నవరసభావములు నేత్రములు చేతులు చేదేలు ఆయుధములు, వాహనములు అన్నియు వివిధ విషయములను తెల్పు సంకేతములై యున్నవి.

విగ్రహారాధనను ఎక్కువగా ప్రతిపాదించిన గ్రంథములు తంత్రకాస్త్రములు. వీనికి అగమకాస్త్రములను పేరు పెరియు గలదు.

ఈ తంత్ర, ఉపతంత్రకాస్త్రములు పెక్కులుండినవి. 'సమ్యాచారతంత్ర' మునెడ గ్రంథములో కాస్త్రముప్రతిపాదితములైన తంత్రములు 64, ఉపతంత్రములు 827, కైవ ప్రతిపాదితములు 82, వాని ఉపతంత్రములు 127, వేదవ ప్రతిపాదితములు 75, వాని ఉపతంత్రములు 205 ఉండినట్లు చెప్పబడినది. మరియు వాదాది ప్రతిపాదితములును ఉండినవి. వీటి రచన 2000 ఏండ్లకు పూర్వముననున్నాడు. వాటిలో ఏకొదిపాటి గ్రంథములో ఇప్పుడు లభ్యమగుచున్నది. అవివేతము అసంపూర్ణములుగ నై యున్నవి. వాటిని చదివి సంకేతముల విషయము తెలింగిని వారగుదామనలో చాల తక్కువని తెలియును. ఈ స్థితిలో విగ్రహముల రూపరచనలను విమర్శింప బూనుచున్నాము.

ఒక దైవమును భావించువారిలోనే ఈశ్వరునకు ఏ ఆకారము రచింపని లింగము, గోళంకరుడు, అర్ధనారీశ్వరుడు, యోగముగ్ని దక్షిణామూర్తి, నాట్యభంగి మలలో నుండు నటరాజు, పంచమఖుడు, త్రిముఖుడు, గల విక్రములన్న విష్ణువునకు ఏ ఆకారము రచింపని సాల్ గ్రామము, దళితాకారరూపములు, నిలచున్న పంకజేశ్వరుడు, కూర్చున్న లక్ష్మీనారాయణుడు, పరుండిన అనంతపద్మనాభస్వామి, మొదలుగాగల విగ్రహములు, స్త్రీ దేవతలకు యిదే విధముగ అనేకవిధ రూపములు గల విగ్రహములు కల్పించి శిలలో శిల్ప మొనర్చినారు. ఇట్లు ఒకమూర్తిని పలువిధములైన రూపములలో, శిల్ప మొనర్చుటకు అనేక భావములను దెల్పుటకొనక కల్పించిన సంకేతములే కారణమున చున్నవి. కనుక విగ్రహ నిర్మాణము అనేక భావములను ఎదుట జూపింపగల సాంకేతిక సముదాయమనియు, ఇది మొదట బొమ్మల వ్రాతగా బుట్టి శిలలో శిల్ప మొందివిగ్రహములు, ప్రతిములు అనబడుచున్నవని తెలియవలను.

ఏ సంకేతము యే విషయబోధనకై కల్పింపబడినదో తెలిసికొనిన కొన్ని క్షణములలో ఒక విగ్రహమునుండి అనేక విషయములు గ్రహింపవచ్చును నటరాజస్వర్ణము ప్రపంచ స్పృహిహేతుభూతమై నైనది, నటరాజ విగ్రహమును చూచి ఎడ్వర్డు కార్పెంటర్ (Edward Carpenter) మొదలగు పాశ్చాత్య పండితులు పెరేసు దిస్మీతులయిన వ్రాసిన వ్రాతలు పాశ్చాత్యులు చుచ్చుచున్నవి. భారతీయ సంస్కృతి వారి అచార వ్యవహారము లెరుంగని పాశ్చాత్యులే విగ్రహములనుండి ఇట్లు విషయములను గ్రహింపుచుండ భారతీయులు ప్రయత్నించిన ఇంకను ఎక్కువగా గ్రహించగలవనుట కువిదితియు. అనేక విషయము లెరింగించు సాంకేతిక సముదాయముగా విగ్రహము రూపొందించబడి కట్టెదుటనుండి కనుచూపుతో గ్రహింపగలవలచు విషయములభాషార్థమగును.

దాంపత్యం

శ్రీ జి. కె. మూర్తి

పాత్రలు:

రఘు శారద
సుందరయ్య నరసమ్మ
శంకరయ్య చంద్ర

రంగము: 1

* * సుందరయ్య ఇంట్లో వసారా. గోడ దగ్గరగా ఒక బెంచీ. మధ్యనే ఒక బల్లా, దానిచుట్టూ మూడుకుర్చీలు, టేబులుమీద పూలు అల్లిన టేబులు గుడ్డ, పైన రెండు బౌండు పుస్తకాలు, ఆనాటి తెలుగు పత్రికా వుంటాయి. శారద బెంచీమీద పడుకొని ఏదో ఇంగ్లీషు నవల చదువుతుంటుంది; సుందరయ్యగారి పెద్దమ్మాయి; వయస్సింకా ఇరవై దాటలేదు. ఇంట్లోంచి నరసమ్మగారొస్తారు. పూలదాన్లో క్రొటను రెమ్మలూ, పూలూ పేర్చి బల్లమీద ఉంచుతుంది. ఇల్లంతా అలంకరింపబడకపోయినా శుభ్రంగా ఉంటుంది. సమయం మధ్యాహ్నం రెండు గంటలు చూపిస్తుంటుంది గోడనున్న గడియారం.

నరసమ్మ: అమ్మాయ్! లేవవం, తలదువ్వకోవవం ఏమయినా ఉందా... లేక అవ్వవ నవలపట్టుకొని ఏవవవమేనా?

శారద : నవ్వ నవలకొదమ్మ! నాన్నగారు చదువుతున్నారే! (లేచి కూచుంటుంది)

నర : మా దొడ్డవాన్నగారు! కావాలని మీ అందర్నీ యిలా తయారుచేస్తున్నారు... తరువాత చదువుకొనువుగారి లే... గతీ సందర్భం లేకుండా ఎప్పుడూ పుస్తకాలేనా? అయితే చదువు, లేకుంటే రాతా! మరేం అక్కర్లేదూ?

శార : అబ్బ! ఏమిటమ్మా! పనులన్నీ తీరినతరువాత చదువుకుంటున్నా రప్పేనా?

నర : నిన్ను చదువుకోవద్ద అనలేదు నేను... అమ్మా మానానా నువ్వు!... కానీ... వాళ్ళు ఒక్కే చేయిండి, పుస్తకం కొంచెంమూసి, ఆ తల కొంచెం దువ్వకొని వీరమార్పుకోమని అంటున్నాను... అంతే!

శార : మీకు మకుటపోయాయమ్మా?

నర : పోలేపోయాయిలే!... నువు ముందువెళ్ళు!

శార : నోరుమానుకొని, మీరుచేస్తున్న ఈ పెద్దరికాన్నంతా చూస్తూ ఉరుకోమంటావు! అంతేనా?

నర : ఏమిటమ్మా! ఆచేయరానివనులు వేంచేస్తున్నది?

శార : తెలియనట్టు అడగడమెందుకు?... నీమనస్సుకి తెలియదా?... యిప్పుడెందుకుమ్మా పెళ్ళి?

నర : మరి?

శార : రోజులు కలిసాస్తే...

నర : ఆ! యీజన్మలో కలిసిరావడమే!... రోజు రోజుకీ ఎలకతోకవాటం లేలుకూడింది సంసారం!

కార : అది తెలిసుందీ మరి నాన్నగారి నలావేధిస్తావో?

నర : నేను వేధిస్తున్నానా?... సాటివారిలో తల్లి తిరగలేకుండా నేను చిమిడి పోతుంటే... నువ్వు అమాటే అన్నావ్?

కార : ఎందుకు తల్లి తిరగలేకపోవడం? మనం ఏం అపచారంచేశామే?

నర : మనభర్త!... లేకపోతే మీ ముగ్గురిలో ఒక్కరికే నా పెళ్ళికాకపోవడం ఏమిటి? యింట్లో నామాట ఏం నిలుస్తున్నది గనుక... అనేవాళ్ళు నన్నంటారు!

కార : అమ్మా! అలాంటే నేనొప్పుకోను. మేమేమయినా చూద్దమీరి నడిచామా చెప్పు?... మాకు మాత్రం తెలిదూ... మావల్ల మీరు తలదించుకోవలసిన పనులేమయినా చేశామే! ఎందుకలా అంటావ్?

నర : దేవునిదయవల్ల యింతవరకు లేదు ఏమచ్చా!

కార : నీటిపైలమీద నీకే నమ్మకంలేదమ్మా!... మాకు వయసొచ్చింది... నిజమే!... అది నేరమా?... నేరమే అయితే పెళ్ళి దానికి పరిహారమా?... ఈ ఆడబ్రతుక్కొ ఒక్క వివాహమే వా పరమావధి?... అందుకొసమేనా ఈజన్మ ఎత్తింది?

నర : ఒసే, కాస్త పెళ్లి గామాట్లాడు... మీ నాన్నగారి చెవిలోపడితే ఇకలేదు... అనిలేకొంగ పెట్టకున్నాడు.

కార : అదెంకే ఒద్దంటున్నా! పెళ్ళి మాకుగాని మీకుకాదుగా... వద్దమ్మా... మాకప్పుడు పెళ్లి అక్కలేదు!

నర : బాగుంది! బాగుండే!... అలా అయితే లోకంనోరు ముయ్యగలమటే?

కార : లోకం! వెగవరికిలోకం! ప్రతియింట్లో విషయం లోకానికి కావాలి!... ఎవరిలా చస్తే దానికే?... అణుమాత్రం సహాయం,

సానుభూతి చూపించలేదు కాని అభాండాలు విసరగలదు. ఎందుకమ్మా మనకాధయం నా విషయమై మీరు తలబ్రదలు చేసుకోవడం! కట్నాలకోసం తీర్పులేని ఋణాలుచేసి చితికిపోవడం! ఏమవుతుందో చూద్దాం.

నర : ఇలా మాట్లాడి కొంపకి అగ్గిపెద్దావ్. నాకు తెలుసును! నువ్వల్లాంటిదానివే!

కార : నువ్వే మయినా అనమ్మా!... ఈ పగవ కట్నాలపెళ్లి వాక్కలేదు. గొంతుక్కి ఉరిపోసుకు చచ్చిపోతా గాని యిందుకు ఒప్పుకోను!

నర : పిచ్చిమాటలు మాట్లాడకు. ఈ రోజుల్లో కట్నం లేకుండా వరుడెవడొస్తాడే?

కార : రాకపోతే పోనీ... ఇలానే ఉండిపోతా!... నాకేం పెళ్లి కాలేదని చింతలేను.

నర : బాగున్నాడే మాటలు?... మే మందరం కావలిసే చేసుకున్నామటే?... మరి నొచ్చిందమ్మా కాలం!

కార : మీ రోజులు వేరమ్మా! చంకలో చంటి పిల్లల్ని పెట్టుకొని పెళ్లి చేసినట్టు ఈ రోజుల్లో ఎలా అవుతుంది? ఆ పని ఏనాడో చెయ్యవలసింది మీరు... యిన్నేళ్ళు ఎదగనిచ్చాగు, చనువు చెప్పించారు... ఇంకా చంటిపిల్లలమనే భావిస్తున్నారు. మేమేమి బొమ్మలమా? ముక్కూ, మొగ మెరుగని వాడైతే పట్టుకోచ్చి కట్నాలిచ్చి కట్టబెద్దామంటే మాట్లాడకుండా ఉరుకోదాని?

నర : చదవేస్తే ఉన్నమరి పోయిందట... మర్యాదా మంచి తెలిసినవాళ్ళు అనవలసినమాట లినా?... నాన్న విన్నారంటే పిల్లబ్రదలు కొద్దారు... భద్రం.

కార : ఏం భయంలేదు. అంగుకైనా సిద్దమే! కాని కట్నంయిచ్చి అల్లుణ్ణి తెస్తామంటే మాత్రం... ఇప్పుడే చెప్తున్నా నేనొప్పేదీలేదు.

నర : నా దగ్గర అంటే అన్నావుగాని, ఆ కూరిలు ఆ కుంకలదగ్గర. కుయ్యకు! వాళ్ళూ ఆ

దాంపత్యం

హారలే మాస్తే నేను ఏ మయ్యా సయ్యా
చూసుకోవాలి! యిరుందీ బ్రతుకు!

కార : వాళ్ళకి మాత్రం విడుదల లేదు! వాళ్ళకి
మాత్రం మంచి చెడు విభేదం తెలీదు!
నేను చెప్పాలా అమ్మా! పాపం పాలితాగే
చంటిలిద్దలా! ఒక్క రక్కమీద వొచ్చే
చీతం కుటుంబ పోషణకే చాలకపోతుంటే
ఈ పెరిగిపోసం వేలకు వేలు ఖర్చు
చెయ్యడం! ఉంటే చెయ్యండి! ఒప్పున్నా
రవయి? అప్పులకు పరిగెత్తకూడా మేం నోరు
కదపకూడదేం?

నర : నిజమేనే! నీకన్నది నిజమే! లోకంలో
అందరూ ఉంటే నేనా పెరిగిల చెప్పన్నాడు?
లోకా రెలప్పుడూ లోకలాగే ఉండి
పోతాయటే?

కార : అదే నేనూ అంటున్నది. లోకాలు దూరి
నాలుగు డబ్బులు చేతిలో ఉంటే అప్పుతే
తలపెట్టండివన్నీ!

నర : చాలే! నీతో వాదించలేను... నీకుదువాళ్లు
అప్పుతే నయగురు లిద్దల తల్లరై సంసారాల్ని
దిద్దుకుంటుంటే.....

కార : ఇతర విషయం సాటితెస్తా నెందుకు?
అందరిలా మనం వున్నామా? మన విషయం
మనది. ఎవరితోనో మన కెందుకు సాటి?
మనకి చెందిన సమస్యల్ని మనం మనకు నచ్చి
నట్టు ఎదుర్కొంటాం!... అంతేగాని లోకాని
తోసం అని...

నర : సరే! నువ్వెళ్ళు!... నీతో మాటకీమాట
మొదలెత్తే ఈ లోకా పనులెవటే!... రే...
చెళ్ళు.

కార : కాదమ్మా! నామాట విను. ఈ యేడాదితో
నా చదువైపోతుందా... నేను ట్రైనింగ్ కి
పోతే నాగడవుండదుగా!... యిక...

నర : ఒకేవో! చెయ్యకు తీపి ఎవరైనా మొయ్యి
వవులారటే! దేనికైనా ఒక హద్దూ పద్దూ
ఉండక్కర్లే?... ఈ పెళ్ళక చెప్పవుకే నా
బుజ్జిమీది చెంట్రులు లేచిపోతున్నాయి!
యిక ఉద్యోగంకూడానా? ... ఉద్యోగి

పోవాల్సిందే! అయినా యింటా కంటా లేని
పనులు చేస్తానంటావేమో?

కార : అలాఅయితే మమ్మల్ని చదివించడంలో మీ
ఉద్దేశం ఏమిటమ్మా?

నర : ఉద్యోగాలుచేసి ఉళ్ళేల్తారని!... నన్నడిగి
చదువుతున్నట్టే... చెళ్ళ! చెళ్ళ! మాటలకేం?
నాన్నగారు వచ్చేవేయింది. అయిన నా
మీద విరుగుకుపడ్డారు యింకా సిద్ధంగా
లేరా అని... అన్నింటికీ నేను దొరికాను
చక్కా!

కార : బాగున్నాయమ్మా నీమాటలు... యీమాత్రా
నికీ...

నర : అదుగో అయిన వొచ్చేవారు.

కార : ఈ వేళ వేగం వచ్చేవారే నాన్నా!

సుంద : (ప్రవేశిస్తూ) ఏమిటి తల్లికూతురూ మహా
నింపాదిగా కూచున్నారు... ఏమిటో విశేషం
వుంది!

నర : అత్తే! ఏమీలేదు... మీరు త్వరగా వచ్చేకా
రని...

సుంద : మరి రాకపోతే ఎలా చెప్పి?... వాళ్ళొస్తు
న్నారా... ఏమమ్మా కారదా!... ఏమిటలా
చూస్తున్నావో?... ఏమిటే?

నర : ఏమీలేదండీ!

కార : చెప్పడానికి జంకుతావేమమ్మా? చెప్పు!

సుంద : ఏమిటే?

నర : ఏమీలేదన్నాగా! ... దాని మాటలకేమిటి
రెండి!

కార : అమ్మా! అలా నువ్వు కప్పిపెట్టే లాభంలేదు;
నీకు చెప్పడానికి భయమైతే...

నర : భయం దేనికే! నవ్వెళ్ళు! నెవ్వరే!... చెళ్ళ.
[కారద లోపలికి పోతుంది. సుందరయ్య
కోటు విప్పుతాడు]

సుంద : ఏమిటే సందడి?

నర : దానికి వికారం ఎత్తింది... అంతే!

సుంద : అంటే?

నర : పెళ్ళిపెటాకులూ ఒడ్డలు... యింకా దదువు
కుంటుందట!... ఉద్యోగంచేసి మనల్ని ఉద్ద
రిస్తుందట!

సుంద : మంచిదే!
 నర : మీరలా అంటారని నాకు తెలిదా? నా కొచ్చిందికాదు చావు!...
 సుంద : నరుమా నామాట వింటావా?
 నర : అందరి మాటలూ విన్నదానికే నేనున్నాను. నా మాట పాటించే నాశుడే లేదు!
 సుంద : అబ్బ! చెప్పింది విన్నవు పూర్తిగా...కారదకి ఈ సంఘం ఖరారైనట్టే.
 నర : ఆ! నిజమే!...హాస్యమాడుకున్నారా?
 సుంద : నిన్ను చూస్తే హాస్యమాడాలనే వుంటుంది మనసులో!
 నర : చాలెద్దయ్యా...కట్నం విషయం?
 సుంద : అదే యింకా ఏమీ లేలేదు.
 నర : కట్నం యిచ్చారంటే ఉరిపోసుకుంటావంది తెలుసా?
 సుంద : ఎవరు? కారడే!...అదెప్పుడు?
 నర : మీరొచ్చేటప్పటికే ఆ గొప్పవే జరుగుతుంటే!
 సుంద : హూ...
 నర : ఏం అలా అన్నావు?
 సుంద : పసివానికున్నంత వివేకం యిర్ల కెందుకు లేదా అని!
 నర : ఆచారం అలా ఒకటంటే ఒద్దవలరా? మీకు మాత్రం మా నాన్న యిర్లలేదా?
 సుంద : ఆ!...అదంతా నేనే తెలివేకాను. నీకు పెట్టా గుగా బంగారం ఆ కట్నంమీద వెయ్యి వాచ్చువేసి!
 నర : అదంతా మా వాళ్ళింటికేగా నేను పట్టుకు పోయింది! మా వాళ్ళంటే మీకు కోస మొస్తుండేమా!
 సుంద : కోపం కాదే...ఎంతయినా పుట్టింటి అభి మానం పోతుందీ?
 నర : సరేలేండి...నువ్వువాడి విషయాలు చెప్పండి! మంచి సంప్రదాయమేనా?
 సుంద : కాకుంటే మనకెందుకు?...మంచి సంప్ర దాయమే! ఒక్కడే కొడుకు...ఆ స్త్రీపాస్తులు లేకట్టే...మొన్న నే పాతికేళ్ళు చాలాయి. ఎమ్మే పాసయి కాలేజీలో పనిచేస్తున్నాడు ...మాడువందల శతం...ఒక్క ముసలితిల్లి మాత్రం వుంది. కంకరయ్యగారి అన్న భూమారుడు.

నర : కంకరయ్యగారా?...అయినే కదూ...మన చంద్రా...
 సుంద : ఆ! ఆ! వాళ్ళమ్మాయి మన చంద్రా ఒక్క కానీ వదులుకున్నాడు.
 నర : మంచి సంఘమండీ! తప్పిపోవడంకండీ!
 సుంద : మన చేతిలో ఏముందీ—ప్రయత్నిస్తున్నా ...నాకు నచ్చా డిన్నివిధాలా...కానీ...
 నర : ఏమిటి సంకయం.....కంకరయ్యగారికి మీకు బాగా పరిచయం ఉందిగా!
 సుంద : అవునునా!...కాని కట్నం విషయమే... ఏమీ లేలేదు!
 నర : ఇంత మంచిసంఘం ఒడులుకుంటామండీ! ఎలా అయినా సరే ఈ యేడు పెద్దమ్మాయి పెళ్ళి అయి తీరవలసిందే!
 సుంద : ఒక్క నీకే ఉంది తొందర!...నాకు లేదను కుంటున్నావు కదూ ఈ విషయంలో!
 నర : అదికాదండీ! మన పరిస్థితుల్ని చూచి అలా అంటున్నదిగారి...దానికి మాత్రం మొరదూ పిల్లలా అన్న ఆశలేదనుకుంటున్నారా? దానితోటివాళ్ళు అప్పుడే సంసారాలు దిడుకుంటున్నారు...దాని వేపుమాస్తుంటే..
 సుంద : నరుమా! నాకేమీ తెలియనకున్నావా? నేనేం మనిషినికానూ?...యేం చెయ్యను... నీకు తెలిసిది ఏమందని? నాస్వంతంకోసం ఒక్కరూపాయకూడా తీసుకోకుండా తెచ్చిన శతం నీచేతిలో పోతున్నాను. నీ వెదగని ఆదాయం ఉందా చెప్పు?
 నర : నెలనెలా అప్పులు చెయ్యడమేరిప్పడమిదీ మిగిల్చే ఆస్కారం లేకుండాపోయింది. ఈ వక్రీలకే తూగలేకపోతున్నాం. ఎన్నోలో ఈ దరిద్రం?
 సుంద : ఏం చెయ్యనుంటావునన్ను? ... నామన సులో ఎలా ఉందో తెలుసా?...నీ ఒంటిమీద ఒక్కనగ్గూడా ఉంచలేక పోయాను. నేను యివ్వటం పోయింది— నీదగ్గర్నుంచి ఒక్కొక్క నగ తొక్కిపాలు చేశాను. అది విడిపించే ఆస్కారం కూడా కనిపించదు.

దాంపత్యం

సర : పోలే పోతాయి! మీరు విచారించకండి! ఒంటినుంటే మాత్రం కడుపునిండుతుందా? అవసరాని కక్కరకు రానిది ఉంటే మాత్రం లాభం ఏమిటి? మీరేం దూబరాచేశారు గమకనా? ఇంటికోసమేగా వాదాను! ఈ వేళ కాకపోలే లేపాస్తాయి. దానికి విచారం ఎందుకు?

సుంద : విచారం కాదు సరసూ! ఆ మిగిలిన కొంచెం పల్లం అమ్మితేగాని పెద్దమ్మాయి పెళ్ళికాదు. అదే ఆలోచిస్తున్నా! ఇక వచ్చే ఆ గింజలు కూడా కరువైపోతాయి. ఆంతి టిలో మన బాధలు తీరికే బాగానే ఉండును. ఇంకా యిద్దరున్నారు. తయారుగా!...ఏమిటో సరసూ! బ్రతుకింత బ్రష్టలైపోయి ఇంతి చేతకానివాడినయి పోతానని ఏనాడూ అనుకోలేదు.

నరు : మన దినాలు బాులేవు. ఉరుకోండి!...ఈ కష్టాలు కలకాలం ఉండిపోతాయా? మీరిలా అధైర్యపడకండి! ఇన్ని యిప్పుందులలోనూ ఇంట్లోంటు రాకుండా మాస్తున్నారు. ఏ విషయంలోనూ...

సుంద : ఆ! మాస్తున్నాను! ఎందుకొచ్చిన మాటలే! నల్లు! నల్లు! రాన కష్టాలు ఎప్పుడూ ఉన్నవే. వాళ్లు వచ్చేటప్పుడకి కాఫీ కొవలసి ఉంటుందేమో చూడు. ఆన్నట్టు వాళ్లివ్వి కూడా కొంచెం తిలలిది దువ్వుకుని మంచి బట్టలు కట్టుకోమని చెప్ప...ఏమి కానీ...వైవధిగ వంతుడున్నాడు.

సర : ఇప్పుడే వస్తారా? ... ఆ యితే యింత సేపూ చెప్పలేం? ఇల్లంతా ఆమెలా వుంది. ఒసే చంద్రా! (అని పిలుస్తూ లోనికి పోతుంది, సుందరయ్య కుర్చీలో చేరిగిలకి ఆలోచిస్తూంటాడు. కారది మెల్లగా వచ్చి తిండ్రీ వెనక నిల్చుంటుంది.)

కార : నాన్నా!

సుంద : (తల తిప్పకుండా నే) ఏమమ్మా!

కార :

సుంద : ఏమిటమ్మా!...చెప్పు!

కార : నేనింకా చదువుకుంటా నాన్నా!

సుంద : అలాగే నమ్మా!

కార :అమ్మ మీలో యింకేం చెప్పలేదు?... ..

సుంద : అన్నీ చెప్పిందమ్మా!.....అలా కూడా. (కుర్చీలో ఎదురుగా కూర్చుంటుంది.) నీ కందుకమ్మ యీ గొడవలన్నీ చూడూ! పెద్దవాళ్లం మేమున్నామా? మా బాధలేవో మేం పడ్డాం...నీవేం బాధపడకు!

కార : అది కాదు నాన్నా!.....

సుంద : ఏమిటమ్మా?...చెప్పు...సంకోచించకు!

కార : ఈ ఏడాది అయిపోయినతరువాత ట్రైనింగుకి పోతానాన్నా! ..ఉద్యోగం చేసి...

సుంద : సంపాదించి యిల్లు గడపలలో సాయం చేస్తామని వుందా?

కార : అవున్నాన్నా!

సుంద : అంతకన్నానా అమ్మా!...కొడుకులు లేని లోటు నీవైనా...

కార : కోపమెచ్చిందా నాన్నా?

సుంద : నీ మీద కోపమా?...పెచ్చినాన్నా!..... ఈ వయసులో, ఉత్సాహంగా ఏ చింత, చిహ్న లేకుండా గడవలసిన ఈ వయసులో, నీవయసులో యిల్లాంటి ఆలోచనలు ప్రట్టిం చేపెక్కితిరి కలిగించిన నా చేతకానితనానికి...

కార : మీరలా అనకండి నాన్నా! ఆంజంబుంటే మారెంత బాగా ఉందో మీకు తెలీదు. మీరు మాకు ఏంటు చేశారు?...మేం దొర్లుకుంటు!...వృద్ధాప్యంలో మీకు గిడ్డు సమస్యలమై కూర్చున్నాం. మీరు విచారించకండి...మాకోసం మీరు ఇలా కృంగి పోతుంటే, మాకు బ్రతుకుల మీద ఆసహ్యం ప్రదూవుంది!

సుంద : కారదా! ఏమిటామాటలు? అవసరంగా మారెందుకు బాధపడాలి తల్లీ!...పరిస్థితులు ప్రస్తుతం బాగులేవు...నిజమే! ... చెయ్యి యిరుకున పడింది! ఆయితే మాత్రం?... రోజు రెండున్నా యిట్లానే ఉండి పోతాయా?...

కార : అది కాదు నాన్నా! తీర్చలేని అప్పులు...

సుంద : ఎందుకు తీర్చలేం? మనకి అప్పులున్నాయిగా! నాకింకా మీముగ్గురి తప్పించి ఎవ

రున్నారే? మీసుఖాల కోసం ఆపాటి కష్టం
సహించలేమా మేము?...నవ్వు విచారిం
చకు. నీకోసం ఎలాంటి అల్లుణ్ణి తెచ్చానో
తెలుసా?...చెళ్ళు! తలదువ్వకో! మంచి
నీర కట్టుకో! ఏదీ మొన్నకొన్న నీలం
జా రెట్టు...వాళ్ళొస్తున్నారు...చెళ్ళు!

కార : నాకివ్వకు పెళ్లి అక్కర్లేదు నాన్నా!

సుంద : అమాట అల్లుణ్ణి చూచిన తర్వాత చెప్పదువు
గానిరే!

నీగరెట్టు కూడా త్రాగే అలవాటు లేదట!
...తెలుసా!

కార : మీ రెవ్వరూ యింతే నాన్నా! మాట విని
పించుకోరు!.....అవ్వలు సవ్వలు చేసి
కట్నాలుపోస్తేమాత్రం నా ఆశి వోదులు
కోండి! అంతే! ముందే చెపుతున్నా తర్వాత
విచారించి లాభంలేదు!

సుం : అమ్మాయి! ఒక మాట చెప్తున్నాను విను...
యిచ్చే కట్నం ఎవరికమ్మా యిస్తున్నాను?

కార : ఎవరిక్కానీ! యివ్వటానికి వీలులేదు!

సుంద : అల్లుడికేగా యిస్తుంట! అంటే నీకే అన్న
మాట! తల్లితండ్రులు కోరేది పిల్లల సౌఖ్యం
కాదా?

కార : డబ్బిచ్చి కొనుక్కునే ఆ సౌఖం నాకక్క
ర్లేదు.

సుం : ఆస్తిపాస్తులు యివ్వలేని తండ్రి అంతకంటే
యింకేమి యివ్వగలవమ్మా కూతుళ్ళకు?

కార : ఉంటే యిచ్చుకోవచ్చు మరి!...

సుంద : కారదా! నీ ఆధ్యంతరం ఏమిటి?...నిజం
చెప్పు!

కార : కట్నాల పెళ్లి నా కవసరంలేదు.

సుంద : ఎవరికిమాత్రం యివ్వం ఉందమ్మా కట్నాల
పెళ్లి? నాకివ్వ మనుకున్నావా?...ఇన్ని వేలు
కట్నం యిచ్చానని గొప్ప చెప్పుకోవాలని
నే నుబలాటపడుతున్నానని అనుకుంటు
న్నావా?...ఆలోచించు...ఏం చెయ్యడం?
విధిలేదు...

కార : ఎందుకులేదు?...చెప్పానుగా నేను ఉద్యోగం
చేస్తానని...

సుంద : పిచ్చినాన్నా! యింత అందం, యింత చలాకీ

ఉద్యోగంకంటే! వెళ్ళు.....అదుగో వా
ళ్ళొచ్చారు!

[కారద లోపలికి పోతుంది ముఖం ముడుచు
కుని. సుందరయ్య వెలుపలికి వెళ్ళి ఆహ్వా
నిస్తాడు. లోనికి సుందరయ్యతో శంకరయ్య, రఘు
వస్తారు. శంకరయ్య వయస్సు 50
దాటింది. రఘు వయస్సు 25 సంవత్సరా
లుంటుంది. పరస్పర నమస్కారా లయిన
తర్వాత అందరూ కూర్చుంటారు]

సుంద : మీ కోసమే ఎదురుచూస్తున్నా!... అమ్మ
గారు రాలేదేం బాబూ?

శం : ఆవిడ దొక పిచ్చిమతం...

రఘు : అదికాదండీ!... రావాలనే అనుకొంది ...

శం : శుభమా అంటూ తల చెడ్డ తగిండుకు రావాలని
నన్నే అన్నీ చూడమని కలుగెట్టింది...
పాతకాలం ఆచారాలు యింకా ఆవిడలో
వున్నాయిగా!

సుంద : అలాగా!...దాచానీ కేమయినా... ఏమేం!

శంకరయ్యగారు వచ్చారు!...కాఫీ పట్టా!

శం : అచ్చే! యివ్వడేమీ అక్కర్లేదయ్యా! ఎం
దుకు శ్రమ?

సుంద : అసా! అలా అంటే ఎలా చెప్పండి! శ్రమ
కేం ఉంది?... ఏం బాబూ కాఫీకావాలా
టీ కావాలా?

రఘు : ఏమీ అక్కర్లేదు. మంచినీళ్ళు తెప్పించండి
చాలు!

[తొందరగా సుందరయ్య లోపలికి వెళ్తాడు]

శం : ఏమిటా మరిగాని పోలేడుకదా?

రఘు : ఏం బాబూయ్?

శం : ఆయన తెన్నవనడం, నీవు తెన్నవనడం...
బాగుంది! కలికే అతడటారు పెద్దలు?

రఘు : నిజంగా దాచాం చేస్తోంది నాకు..అంచేతే...

శం : చాలే! సమయాసమయాలు చూడతూ?...
ఇంకా మాటా మంతి లేకుండానే ...
వస్తున్నట్టుంది.

[శంకరయ్య భార్యతో ప్రవేశం. ప్రేలో
రెండు కప్పుల్లో కాఫీ తీసుకొస్తుంది చంద్ర,
అఖరమ్మయి. టేబిలుమీద ఉంచి పోదో
తుంటే]

దాంపత్యం

- సుంద : ఇదే ఆఖరిది! చంద్ర...
- శం : మా శిశి! చదువుకుంటున్నదేగా! బావను చూడగానే సిగ్గొచ్చినట్లుంది!
- నర : ఏమిటో అంతా మీ చేతుల్లో వుంది.
- సుంద : చూశారా! మన స్నేహం బంధుత్వం క్రింద మార్చున్నాయి! మీ ద్వారా!
- శం : మనలో ఏమంది చెప్పండి!... భగవంతుడు కలపాలేగాని మనలో ఏమంది!
- నర : కాఫీ పుచ్చుకోండి! చల్లారిపోతుంది!
- శం : ఘరవాలేదమ్మా! (అంటూ తీసుకుంటాడు)
- రఘు : (అయిష్టంతో కాఫీ పెదవులకు తగిల్చి లేలో పెడతాడు)
- నర : పది నెలలు కులాసాయకదండీ! చంటివాడి కీమత్త...
- శం : ఏమిటోలే తల్లీ! వాడి నత్తాత్రం అల్లంటిది! దానికి వాడికి ఒకటే సలకలు!... ఆ! ఒక సారి అమ్మయ్యని పిలుస్తారా? మళ్ళీ ముహూర్తం జారిపోతుంది! సరిగ్గా నాలుగు సలకై అయింది. కొంచెం తొందరగా!...
- [నరసమృగాడు లోపలికి పోతారు.]
- సుంద : ఇప్పుడే వస్తుంది! వస్తుంది... (అంటూ భార్యవెంటికి లోపలికి పోతాడు. చంద్ర గ్లాసుతో మంచి నీళ్ళు పట్టుకొస్తుంది. లేచి లు మోద ఉంచి కప్పులు తీయబోతుంటుంది.)
- శం : బుద్ధిగా చదువుకుంటున్నావే?
- చంద్ర : (నవ్వి ఊరుకుంటుంది)
- శం : మీ అక్కయికా ఏం చెప్పన్నా?
- చంద్ర : ఏ అక్క?...
- శం : ఆ! ఏం నంగనాచివే! తెలీదూ నీకు... బావ సచ్చాదా నీకు?
- చంద్ర : మగ్గి నన్నుడుతారే! నేనా పెళ్ళాడేది?
- శం : ఆరోజు రానీ నవ్వు పెళ్ళాడ్రావు!
- [చంద్ర కూడా గ్లాసు తీసుకొని లోపలికి పోతుంది.]
- రఘు : చిలాకీగా ఉండే...
- శం : నీకు తెలుస్తుందిలే దాని చిలాకీతనం అ జలాంటి పెంకి ఘటమో! మహా పెంకి ఘట మట! మన శిశి యిదీ ఒకే క్లాసు చదువు తున్నారు.
- రఘు : అలాగా!
- శం : చాలా తెలివైందికూడా! ... ఏరా! ... అన్నట్లు కాకినాడ నించి ఏదో సంబంధం వచ్చిందికాదు!...
- రఘు : ఆ! వచ్చింది! పది నెలలు కట్టుం కూడా!
- శం : మరి?
- రఘు : పిల్ల నాకు నచ్చలేదు బాబాయి!
- శం : ... ఏమిటో ఈ రోజుల్లో ఈ రోగాలు!... అందం కొరుక్కుతింటారా! పది నెలలు ఒడు లుకున్నా వన్నమాట!
- రఘు : డబ్బుమాత్రం కొరుక్కుతింటారేమిటి బాబాయి! నేను కాదనేసరికి అమ్మ నా మీద అగ్గయిపోయింది! తను మాటకూడా యిచ్చేసిందట!...
- శం : కాదు మరి! ... ఈయన మాత్రం ఏమంత కట్టులోని యివ్వగలకు? మనిషింటావా నుంచి మనిషే!... చిడికపోయాడీమధ్య మరీన్నీ!... అటు ఆ లేంకు దివాలా తియ్యడం... యిటు ఈ కేసు ఓడిపోవడం.. పాపం అతన్ని చూస్తే జారికేస్తుంది నాకు! ఏదోవిధంగా సాయం చెయ్యాలనే వుంది నాకు!
- రఘు : అమ్మ ఎటువంటిదో మీకు తెలుసుగా... ఆవిడ మాట కెదురు చెప్పడం నాకిష్టంలేదు.
- శం : అవును చచ్చేకొలానికి ఆవిడ మన నందుకు కష్టపెట్టడం? మంచిదికాదు కూడా!
- రఘు : మనసుకష్టంతో తీరితే బాధలేదు. ఎన్ని సార్లొ చెప్పచూశాను కూడా! లాభం లేదని పించింది. అసలు నాకు యీ కట్టుల పెళ్ళిళ్ళు యిష్టంలేదు-కానీ గత్యంతరంలేదు. అమ్మ వినదు-మాట కొట్టిపారేయలేను.
- శం : నిజమే!... అదిగో అమ్మ యెప్పున్నట్లుంది! ఏమయినా అవగాలని ఉంటే విడియింపవకు, అదుగు!
- రఘు : అలాగే రండి!
- సుంద : (ప్రవేశిస్తూ) తమిందా! ఆలశ్యం అయి పోయింది!
- [ఆయన వెంటనే తల వంచుకొని కారడ వొస్తుంది. తొందరలో ముస్తాచైనట్లుంటుంది.]

శంక : ఇలా రా అమ్మా, ఫరవాలే! మనవాణ్ణి!
[కొంచెం ముందుకొచ్చి శంకరయ్యగారికి
నమస్కరిస్తుంది. ఆయన ఆశీర్వాదిస్తాడు.
చాటునుంచి యిద్దరు చెల్లెళ్ళూ, తల్లి చూస్తుం
టారు]

శంక : కూచో తల్లీ!

శార : ఫరవాలేదండీ!

రఘు : (నమస్కారం చెయ్యబోయి లేచబోయి
కుర్చీలో ఆ మెనుమాస్తా కూర్చుంటాడు.
తలవంచుకొని అట్టానే నిలుచుండిపోతుంది
శారద. కొంచెంసేపు నిశ్శబ్దం. ఎవరి
నోటంటూ మాటపెగలదు.)

శం : రఘూ!

రఘు : అఖిలేశు బాబాయ్!

[అంబరి మొఖాలు వెలసలబోతాయి.]

సుంద : (నిరాశితో) ఆ!

శంక : (తీవ్రంగా) ఏమిటా?

రఘు : (నర్థకుంటూ) యేంలేదు బాబాయ్! అడ
గాల్సింది ఏమీలేదు!

సుంద : ఓహో! అలాగా!

రఘు : ఇక లోపలికి వెళ్ళొచ్చని చెప్పండి...కాని
ముఖ్యంగా మరీమరీ అడిగి కనుక్కొండి
ఈ పెళ్ళియిద్దమేనా కాదాఅని!

శంక : అది నువ్వే అవగరాదటాయ్! ఎదుల్నే
ఉందిగా! ఏమిమ్మా! చెప్ప మరుకు
నచ్చాడా?

[క్షణం నిశ్శబ్దం. ప్రక్కనుంచి గొంగి
చూస్తున్న చంద్ర]

చంద్ర : మామయ్యగారూ! ముందు అటునుంచి
నరుక్కురండి!

శం : ఏమిటమ్మా! నరకం మేమిటే?

చంద్ర : ముందు అక్క నచ్చిందో లేదో కనుక్కోండి.

రఘు : (శారదను చూస్తూ) నచ్చకపోతే మనం
నచ్చామో లేదో అన్న ప్రశ్న ఎందుకు
వస్తుంది?

[శారద చిరునవ్వు నవ్వుతుంది. తల ఎత్త
డంలో యిద్దరిమాత్రమూ కలుస్తాయి!
ఆమె సిగ్గుతో తలదించుకొంటుంది.]

శంక : బాగుంది! ఎటూలేలని కథ అయిపోయింది.
ఎంతసేపని యిలా కూచుంటాం!... చెప్పరే
ఎవ్వరూ?

చంద్ర : మా అక్కమాత్రం తనకి నచ్చకపోతే ముఖం
మీదే చెప్పేస్తుంది అమాట!

శం : నచ్చితేనేనా చెప్పడానికి సంకోచం? మా
మంచి క్షీడణమి దొరికానే మీ అక్కకి!...
సరే నల్లమ్మ లోపలికి!

[శారద లోపలికి వెళ్ళింది. రఘు అటువేపు
చూస్తూ కళ్ళు మూసుకుంటాడు.] ఏంరా!
అలా మన్నుతిన్న పాములా కూర్చున్నావేం?
ఏమేమి అవగదలమకున్నావో?

రఘు : ఏమిపెగారి బాబాయ్! ఏక్లాసు చదువుకు
న్నావు?...ఊింది వచ్చా?... ఎంబ్రాయి
షరీ వచ్చా?... వంట చెయ్యగలనా? ఈ
సర్వీస్ కమీషన్ ప్రశ్ని లేగా?

సుం : అవి తెలియకపోవడం ఎక్కడైనా
ఉంటుందా? అందులో మాయొంటల్లానా?

రఘు : అందుకనే అవగలేదుగా మరి?

శం : అయితే, ఒరే!... నువ్వు యింటికెళ్ళు...
కొంచెం విషయాలు మాట్లాడుకొని
వస్తాన్నా.

రఘు : అలాగే బాబాయ్...మరి...

శం : ఏమిటా సందేహం?

రఘు : వెళ్ళొస్తున్నానని...

సుం : ఓ!... యిదిగో అమ్మాయి చంద్రా!
అమ్మకి చెప్ప యిలా రమ్మని...

నర : (ప్రవేశించి) పిచ్చారా?

రఘు : వెళ్ళొస్తానండీ!

నర : మంచిది! అలాగే నాయనా!

[రఘు నిష్క్రమణ]

శంక : కూచో అమ్మా! నింబంబడి పోయావేం?...
నాదిగ్గిరి యీ మర్నాడెదలన్నీ!

నర : ఫరవాలే దన్నయ్యగారూ!

శంక : నీకు అబ్బాయి నచ్చినట్లేనా?

నర : అలా అంటారేమిటండీ అన్నయ్యగారూ!
అక్షణంగా చక్కని ఈదూ జోదూ...

శంక : మీరేమంటారు బావగారూ!

దాంపత్యం

- సుం : చెప్పండి మీరే!... అంతా మీచేతిమీదు కంక : సరే! నేవస్తా! త్వరలోనే ఏడో తెలియ జేస్తా.
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు నర : మరి మీదే భారం! ఏడో మీ పుణ్య ముంటుంది.
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : మీ రింత చెప్పాలిమ్మా!
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కంక : బావగారూ! మీరు చెప్పే అవిడ కాదనలేరు! మీ మేలు మరచిపోను.
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : అంత చెప్పాలిమ్మా సువుకుడా!... నిశ్చింతతో ఉండండి మీరు. నాపాట్లేవో నేను పడ్డాగాఁ అన్నట్టు!... ఒక్కమాట... కట్టుం తీసుకోవడం రఘుకి అసలు యిష్టం లేదు. స్నేహితులకు తెలిస్తే గోచేస్తారన్న భయమంది. అటు కొట్టలేదు, తల్లిమాట! అంచేత కట్టుంవిషయం కొంచెం లోలో పల ఉండవలె మంచిది. పైకి పొక్క నివ్వద్దు!
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కంక : అవశ్యం అలాగే చేద్దాం! ఆ మూడుముగ్గా పడితే అదే పదివేలు.
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : నలుగురితో చెప్తే మా క్రం ఒరిగిపోయే జేముంది?
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఏమీలేదు. అయితే మరి నేనుపోస్తా.
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కంక : మంచిది. (యిద్దరూలేచి వీధిలోకి నిష్క్రమిం.) మఱి లోనించి కారద వొస్తుంది. చేతిలో పుస్తకం).
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : నల్లిపోయా కేమిటమ్మా?
- నర : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : మల్లి పుస్తకం నవ్వు తయారు... ఏం? ఏమీలేదు.
- నర : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఏమిటలా ముఖంపెట్టావ్?
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఎన్నివేలు నిర్ణయించారు?
- నర : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఏమిటే?
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఏమిటంటూ వేమిటే?
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : సుందరయ్య ప్రవేశం... అలాగే చూస్తూ
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఏమిటమ్మా ఆ కేకలు?
- నర : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : చూడండి ఆ పొగురుమోతునం!... బాగా నెత్తికిక్కించుకున్నారే మోతున్నాని!
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : నామాట అసలు వినిపించుకోకం మీరు?
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : అబ్బాయి నచ్చలేదేమిటమ్మా?
- కంక : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : అదికాదు నాన్నగారూ!
- సుం : అదికాదు. చూశారూ!... మా పదితెగారు కం : ఓ! కట్టుం సంగతా?

శార : (ఓ నవ్వుట్లు తలపుతుంది.)
 సుంద : అబ్బాయికి కట్నం పెళ్ళి యిష్టంలేదట!
 శార : (ముఖం విప్పారుతుంది) ఆ! నిజమే!
 సుంద : నిజమమ్మ! అమ్మనడుగు. ఏమన్నారే శంక రయ్యగారు?
 [శారద సంతోషాన్ని ఆపుకోలేక లోపలికి పోతుంది.]
 సర : అజేమిటండీ! అలా చెప్పారు. తర్వాతి కొంపలంటుకుంటాయి!
 సుంద : సేసేం అబద్ధం చెప్పలేదే!
 సర : అబ్బాయికిష్టం లేకపోయినా పుచ్చుకోవడం మానుకున్నాడా?
 సుంద : బాహాటంగా కాదుగా! ఎవరి కండుకు తెలియాలి?
 సర : ఎంత ఆలోచనండీ మీది?
 సుంద : ఏం లాభం? ఈ దిరిద్రాన్ని, కష్టాల్ని తప్పించలేక పోతున్నాంగా!
 సర : చాలైంది! యధాప్రమానం ఆపాపేనా! [తెర]

రంగము: 2

* * సారెగది. బాగా అందంగా అలంకరించబడి వుంటుంది. రఘు నిండు ఉత్సాహంతో ఉంటాడు. పాన్పు అంచున కూర్చొని మితాయి తింటుంటాడు. గదినిండా సువాసన. పాన్పు నిండా చల్లిన మల్లెలూ, సన్న జాజులూ, గులాబీరేకలూ మత్తెక్కిస్తుంటాయి. కిటికీలోనుంచి నూరు వరాలతీగ నందులనుండి చంద్రుడు కనిపిస్తుంటాడు. చక్కని శోభనపు రాత్రి. గడియవేయని తలుపులకు చేరువగా శారద నిల్చొని ఉంటుంది. ముఖంలో అగచిపెట్టబడిన కోపం, దుఃఖం కనిపిస్తూనే ఉంటుంది. క్రింది పెదవిని పంటితో నొక్కి నేలను

చూస్తుంటుంది నిశ్శబ్దంగా. రఘు కొంచెంనేపు ఆగి తలెత్తి శారదవేపు చూస్తాడు. తినడం ఆపి, మంచం దిగి, చేతులు దులుపుకుంటూ శారద దగ్గరికి వస్తాడు. శారద చూడదు.

రఘు : (ఆమె కళ్ళలోనికి చూడాలని ప్రయత్నిస్తూ భుజంమీద చేయివేసి) ఏం...అలా నిల్చుండి పోయావ్? (మండుకి లాగి తలుపు గడియ వేస్తాడు.)

శారద : (చూడరాదు.)

రఘు : (శారదను మంచంవేపు లాగుతాడు. ఆమె కదలదు. నెమ్మదిగా నడిపిస్తూ మంచం చేర్చి) కూచో!

శారద : (కూచుంటుంది మంచానికి ఒకప్రక్కగా.)

రఘు : (బల్లమీది ద్రాక్షపళ్లెం రెండడుకొని, ఒకటి నోట్లో వేసుకొని, రెండోది ఆమె నోటిదగ్గర పెట్టి) ఆ అన్న.

శార : (తలతిప్పివేసి నోటిని దాచుకుంటుంది.)

రఘు : అందని ద్రాక్షపళ్లెం పులుపన్నారు. (ఆని అదీ నోట్లో వేసుకుంటాడు. ఆమెప్రక్కనే కూర్చొని భుజమీద చేయివేస్తాడు. ఆమె ఆ చేయి తీసివేయాలని ప్రయత్నించి ఊరుకుంటుంది. ఆమె కిరీం వణుకుతుంటుంది.)

రఘు : ఏం అలా ఒణికిపోతున్నావ్?

శార :

రఘు : భయమా?...సేసేం పులినికామగా?

శార :

రఘు : మాటలురావూ? చూడూ ఎంత చక్కని రాత్రో! ఈ పువ్వులూ, ఈ అగర్బత్తులూ, యీ చల్లనిగాలీ...వెలుపల నిండువెన్నెల.. కంటిమందు అందాలరాణీ...ఈ పాన్పు, ఈ పళ్లెం...మితాయి...నిజంగా కవిత్వం చెప్పాలనివుంది. జన్మకల్లా యీ దినమేకదూ మనం మరిచిపోలేనిది! నా వృద్ధయం ఎలా వుందో చెప్పేదా? అంచులంటిన ఆనందం.. ఉరకలేస్తున్న ఉండ్రేకం...ఊపి వేస్తున్న ఉత్సాహం, నిలువంతా నిండిపోయి

దాంపత్యం

కుఘానులోని సముద్రంలా వుంది. నిజంగా ఆనందంలో కూడా ఎంత భరించలేనిబాధ! చూడూ!...నిన్నేమని పిలవాలి? కారణా అని పిలవాలంటే యీ మూడుతురాతే ఎంతో పెద్దపేరులా అనిపిస్తూంది.

ముద్దుగా కారీ అని పిలిచేదా?...ఏం?

కార : (మాట్లాడడు. కంటినుంచి నీరు కార్చుంటుంది)
రఘు : నన్ను కూడా నీవు అందరిలా “ఏవండీ” అని పిలుస్తే నేను ఒప్పేదిలేదు...“రఘూ” అని పిలవాలి. ఆ పేరే నాకు అమిరి సట్టుంటుంది... (ఆమె కన్నీటినిమాచి) అర!...ఏం?... ఏమిటయింది?...ఏంటలా ఉన్నావ్? (గడ్డం పట్టుకొని ముఖం పైకెత్తి) ఎందుకేసుస్తున్నావ్?...చెప్పవూ?...ఛీ! ఏమిటది?... ఎందుకు కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంటావ్?...నాతో చెప్పకూడదా?...పోనీలే!... (రుమాలుతో కన్నీళ్ళు ఒత్తి) ఎందుకేసుస్తున్నావో చెప్పేదా?...నాకు తెలిదనుకున్నావ్ కదూ? చెప్పేదా?

కార : (తెత్తి చూస్తుంది)

రఘు : ఎందుకు విచారిస్తున్నావో చెప్పేదా... ఈనాటినుంచీ నీదగ్గరనుంచి వెళ్లిపోతున్న ఒంటరితనాన్ని తలచుకొనికదూ ఏడుస్తున్నావ్?...కాదు...పోనీ... నేటినుంచీ ఎంతో జాగ్రత్తగా, ఎంతో ఆప్యాయంగా కాపాడుతున్న...హు!... నేనెందుకనాలి ఆమాట! అంటే నీదృష్టిలో నేనొకదొంగని అన్నమాట! అంగేవా?...సరే!... దోషి నీముందర చేతులుకట్టుకొని నిల్చున్నాడు ఏమిశిక్ష విధిస్తావో విధించా!...యింకా ఏమిపే?...చెప్పవూ ఎందుకలా బాధ పడతావు? (నకుండాద చెయిచేసి దగ్గరిగా తీసుకుంటాడు. కారద చేతినివిప్పి లేచి నిల్చుంటుంది. రఘుచేతిలో ఆమెచెయి వుంటుంది. ఆమెచేళ్ళలో పరధ్యావంగా అడుగుంటుంటాడు) ఏమిటిది కారదా? (తానులేచి నిల్చుంటాడు) నేనంటే నీకెవ్వం లేదూ?...ఎందుకలా కంగారుపడతావ్? ఎంత ఆకస్మాత్తుగా ఈదినంతోసం కామకొని

ఉన్నానో తెలుసా?...అనాడునిన్ను చూచిన తుణంగే నీ నామనస్సు హరించావ్!... నిన్నుతప్ప యింకెవ్వరినీ పెళ్ళిచేసుకోకూడదనే నిశ్చయించుకున్నాను...నీకు నేను నచ్చలేదేమో అని భయపడ్డాను...నచ్చినా నవీ, నీకే పెళ్ళి యివ్వమే అని చెప్పారునాతో! నీకు ఈ పెళ్ళి యివ్వంలేదని ముందుగానే తెలిసి వుంటే, ఎందుకు తెలియచేయలేకపోయావ్ ముందుగానే? నీజీవితం...నాజీవితం యిక నరకంకాక యింకేమిటి?...మాట్లాడవో?... నీకుయివ్వంలేని భర్తవోనీవు...యివ్వడమని నీతోనేనూ...యూజీవితం యిలా వెళ్ళవలసిందేనా?...చెప్పకారదా...ఏమివు ఆపి నిజం చెప్పి?...

కారద : (నిట్టూర్చునిడిచి) ఏమిటి చెప్పమంటారు?

రఘు : (గొప్ప బరువు దిగినట్లు) అబ్బా! ఎంతసేపటికీ ఆనోటిలోంచి మత్యాలు జారాయి!... (ఆమెకళ్ళిలోకి ప్రేమగామాస్తూ) నిజంగా గాభరాపెట్టి విడిచావ్!

కార : (చూపు తప్పించుకుంటూ) ఒద్దు! నావేపలా చూడవద్దు! నాకుభయం వేస్తుంది. (ఏమిస్తూ) బాధగా ఉంటుంది!

రఘు : మరలా చూడమంటావ్?...పిచ్చి దానా! బాధ ఎందుకు?...నా చూపులో నీకతిన త్యానికి కొట్టుకుంటున్న నా హృదయం కనిపించడం లేదా?

కార : అతిస్పృహగా కనిపిస్తుంది...అందుకే భయం వేస్తుంది... (కళ్ళి మూసుకుంటుంది.)

రఘు : అంత బాధ కలిగించేటంత భయంకరంగా ఉందా? (ఆమె చేళ్ళను పెదవులకు తాకించి చెక్కిలిపై ఉంచుకొని) ఎంత అందంగా ఉన్నావో నీవు తెలుసా? ఎటు పెక్కినా నీకళ్ళలో ఆకర్షణ (కళ్ళను ముద్దు పెట్టుకోబోతుంటే)

కార : (వారిస్తూ) ఒద్దు! నన్ను తొకవద్దు! నా మనసేం బాగు లేదు. గుండెల్లో బాధగా వుంది!

రఘు : బాధా?...

కార : తుమించండి!...చెయితీయండి!...

రఘు : (చిన్న బుచ్చుకొని దూరంగా పోతాడు అభిమానం చెబుతున్నట్లు బాధతో) మనస్సులో ఏదో పేర చెబుకొని నన్నెందు కిలా అడిస్తావో? ... ఏమిటిదంతా? లోపల ఏమిటో చెప్ప కూడదు?...నా లాంటి అదృష్టవంతుడు లేడనుకున్నాను...విద్య, అందం అనురాగంతో కూడిన లక్షణమైన భార్య దొరికిందని పొంగిపోయాను! యిలా ఆవుతుందని అనుకోలేదు...ఎంతరాసి తెచ్చుకుంటే అంతే!...

కార : అదికాదండీ!

రఘు : మరి?

కార : ఒక విషయం అకురుతా కోపంరాదు కదా?

రఘు : ఏమిటి?

కార : అబద్ధాలన్నా...దొంగరితనం, కపటం, మోసం అన్నా నాకు అసహ్యం...నావాల్లే ఆపనులు చేస్తే నాకేలా ఉంటుందంటారు?

రఘు : ఏమయింది?

కార : మీరు ఆంధరికి తెలిసేట్టు, బాహుళంగా కట్టం ఎందుకు తీసుకున్నాడు కారు?

రఘు : మన యిద్దరినీ అందిమా చూచేట్టు బాహుళంగా నడిపిస్తే వొడలక ఈ నాలుగు గోడల మధ్య ఎందుకు మానీ పెట్టారు?

కార : ఇదా నాప్రశ్నకి జవాబు!

రఘు : అదికాదు కారదా! చూడూ! అది నలుగురికీ తెలిస్తే తలెత్తి తిరుగుతా?

కార : అయితే కట్టం తీసుకోవడం అవమానకరం అని నమ్మి కూడా రివ్యాయంగా తీసుకున్నారే?

రఘు : బావుంది...హొన్నది వదులుకోవాలా?

కార : ఇచ్చే వారి కత్తి, సామర్థ్యాలూ, స్థితిగతులూ చూడ నక్కర్లేదన్నమాట!...అవతలి వారు కిధి పాలయితే నేం ఆడుకుంటిరిగిలే నేం... మొకట్టం మీకు ముడిలే సరి! పైపెచ్చు హృదయం దొంగ లింపబడిందని నమ్మి మీలా లేని మాయ మాటలా! కట్టం కోసంగా పెళ్ళాడింది నన్ను! మీ కిచ్చిన దానికంటే ఎక్కువ కట్టం యిస్తే నన్ను విడిచి పెట్టేస్తారు కదా?

రఘు : కారదా!.. బావున్నాయి నీ మాటలు! అయినా ఆకట్టం నేనొక్కణ్ణి మోసుకు పోతానా చెప్పు! యిప్పుడు నాదీ నీదీ అన్న భావనకి తావేదీ? నా సంపాదనంతా ఎవరి కోసం?

కార : ఏమో!

రఘు : తెలియనట్లుమాట్లాడకు. మనకోసం...నీ కోసం...మనకి పుట్టిన బిడ్డలకోసం... యిప్పుడు పిల్లలులేరుగనక నీ కోసం అన్న మాట!

కార : మీ అమ్మగారి కోసం అని కూడా ఎందు కనరు?

రఘు : అది నిజమే!...అసలు నిజం చెప్పేదా? నాకూ ఈ కట్టాలు, గిట్టాలు అంటే అసహ్యమే! కట్టం లేకుండానే పెళ్ళి చేసుకుందామనే ఆశగా వుండేది...కానీ ఏం చేసేదీ? కాటికి కాళ్ళు చాచుకుని ఉన్నమాఅమ్మ...కని, అవ్వకపైలు పడి, పెంచి, పెంచేసి, విద్యాబుద్ధులు పెప్పించి యితరవరకూ రావడానికి కారణమైన... అమ్మమాట ఎలా కాదని కొట్టి పోలేయ గలనో?...అసలు పది వేలకట్టం యిస్తామంటూ వచ్చే సబుధారే అక్కర్లేదని అన్నాను. పెబ్బంటే నాకు వ్యామోహం వుంది గనుక అక్కర్లేదన్నాను కదూ?

కార : అయితే మా నాన్నగారు ఎంతిచ్చారు?

రఘు : ఏం?...నీకు తెలీదా?

కార : నాకా?...నాకు మొదట్లో తెలీనీ ఉంటే... తెలియంటే?

కార : మన పెళ్ళికాకపోయిందేదీ!

రఘు : ఏం?

కార : కట్టం యిస్తే నా మీద ఆశ ఒడులుకో మన్నాను! నిజానికి ఒట్టు పెట్టుకున్నాను. కట్టంతో పెళ్ళిచేసుకోవని.....

రఘు : ఓ!...అదా సంగతి...బోధపడింది!

కార : ఏమిటి?

రఘు : మామగారు రహస్యంగా కట్టం యివ్వడానికి అంగీకరించడం అందుకేనా!

కార : ఇంతిక్కి ఎంతమట్టిందో చెప్పారు కాదు?

దాంపత్యం

- రఘు : అయినచేయి!
- కార : మీకు ఎవరో యిస్తామన్నదాంట్లో సగం అన్నమాట!...హం!
- రఘు : ఏమటా అన్నావ్?
- కార : ఏమీ లేదు! అడవుల్లకు ఎంత నీచమైందో అలాచిస్తున్నా!
- రఘు : నీచమా? అడవాళ్ళలో యింత అందం ఎందుకుందో నేను ఆశ్చర్యపోతున్నా! అందం అంతా మీలోనే ఉంచాడు దేవుడు!
- కార : ఏలాభం?...తలకిమించిన దక్షిణ కూడా కావాలంటున్నారటా పూజారులు!
- రఘు : కారదా! (దగ్గరగా తీసుకుని) నాకే దక్షిణా అక్కలేదు!...నీవీలా నాలో కలిసిపోలే చాలు.
- కార : (మైకంతో కళ్ళు మూస్తుంది...చెంటనే తేరుకొని) ఒదలండి! ఒదలండి! నా నిశ్చయాన్ని చెదరగొట్టకండి! మీ పాదాలు ప ద్రావ. దూరంగా ఉండండి!
- రఘు : (విభ్రాంతిలో) ఏమిటి కారదా! యిది?
- కార : నానోటిగోమెప్పించకండి!...కాదు...నేను చెప్పలేను...అటు విచారంతో కృంగి పోలేను...ఇటు ఆవదాన్ని ఆవధించలేను!...నెటివరకూ ఏ యింట్లో పెరిగానో అయింటిని కూలవోసి, ఆ కుటుంబాన్ని ఓధిపాలుచేసి, యిక్కడ మీతో కలుకుతూ, ఈ యింట్లో పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు ఎలా తినగలరు?...చెప్పండి! మీరే చెప్పండి! నేనేం చేసేది?...!
- రఘు : ఏమిటా ఉక్రేకం...కాస్త స్థిమితపూ?
- కార : నా మనస్సు విచారంతో కృంగిపోతూఉంది...నా హృదయం అవమానంతో కుమిలిపోతూ ఉంది...
- రఘు : కారదా!
- కార : ఈ దౌర్భాగ్యపుణ్యపరి కుటుంబంలో అరిష్టాల్ని నింపా! అడవుల్లకొత్తటి యింటిని అగ్గిలో కలిపి...
- రఘు : ఎందుకలా బాధపడ్డావ్?
- కార : ఈ పెరిగోనం...ఈ కట్నంకోసం...నాన్న ఆ నాలుగు ధాన్యంగింజలూ వచ్చేదూమిని
- అమ్మగారు ... యిక ఎలా గడుస్తుందో విమిట!
- రఘు : ఇప్పుడేమయింది?
- కార : ఇంకా ఏంకానాలో? మీ కట్నం మీకు ముట్టిందిగా!
- రఘు : కారదా! ఏమిటామాటలు? లోకంలో అందరూ చేస్తున్న పనేగా?...నే నేం తగని నేరం చెయ్యలేదే!...అందుకోసం యిలా నానాగల్గంతుచేసి అల్లరిచేస్తావా?
- కార : ఎవర్ని నిందించడంలేదు...నా కర్మకి ఏమి కున్నా ... కానీ ... మీకోకమాట చెప్పదలచుకొన్నా! ... మీరెలా భావించినా భావించుకోండి!...నన్ను మీరేమనినాసరే ...నా నిశ్చయాన్ని మార్చుకోలేను.
- రఘు : ఏమిటది?
- కార : మీరు బలవంతంచేసినా లాభంలేదు...తెదరించినా సరే!...చివరికి మీరు అసహ్యించుకొని తిట్టినా, కొట్టినా, ముక్కలు ముక్కలుగా చిల్చినా నా అభిప్రాయం మార్చలేదు.
- రఘు : ఏమిటో చెప్పకుండా అలా అయి పోతున్నావే?
- కార : హిరు చేసింది మీకు నేరంగా కనిపించకపోవచ్చు! అది దోషంగా తోచకపోవచ్చు! ...దోషం కాకపోయినా...నాకు మట్టుకు అది హృదయం ఉన్నవాళ్ళు చెయ్యవలసిన పనిగా కనిపించదు. ప్రేమ, అభిమానం, గౌరవం, కలికరం, స్నేహం కల మనుష్యులు అలాంటి పనులకు పాలుపడలేదు! మీరు... నాకు అతి సన్నిహితులైన మీరు, భవిష్యంలో నేటినుంచీ సర్వస్వం కావలసిన మీరే అంత హృదయహీనంగా, కనికరం లేకుండా...
- రఘు : ఏమంటున్నావో నాకేం అర్థం కావడంలేదు!
- కార : అర్థం చేసుకోవద్దు!...అర్థమైతే మనుష్యులవలె ప్రవర్తించే అవసరం పడుతుంది!
- రఘు : అయితే నేను అమానుషంగా నడిచానంటావ్?
- కార : ఆ ప్రశ్న సన్నదగవద్దు...మీ అంతరాత్మ వధగండి!

రఘు : కట్నం తీసుకోవడం అంత పెద్ద నేరమన్న మాట?

కార : పెద్ద-చిన్న ఆ తారతమ్యాల విభేదాల మీకు చెప్పగలిగినంత సామర్థ్యం నాకు లేదు. చదువుకున్న వారు, విజ్ఞానులూ—హృదయం ఉంది, ఇంగిత వ్హం ఉంది ఆలోచించండి! ఆడపిల్లల్ని కన్న తరిదండ్రుల స్థితిని మన సులో ఉంచుకొని ఆలోచించండి! రేపు మనకు పిల్లలు పుడతారు...ఆడపిల్లలూ పుట్టాచ్చు! ఈ పరిస్థితులే ఎల్లకాలం ఉంటే...మీకు ఎదురు చెప్పున్నానని భావించకండి!

రఘు : సరే! అయితే నన్నేం చెయ్యమంటావ్?

కార : ఏది చెయ్యాలో, ఏది చేయకూడో తెలియని పసిపాపలు కారు మీరు. నా దొక్కచే ప్రార్థన! నాకు హృదయం ఉంది. నాకు ప్రేమించే బలహీనత ఉంది. నా నోటంబు మిమ్మల్నే ప్రేమిస్తున్నానని చెప్పను. ఆది గొప్పకాదు-ఆది నా ధర్మం! అన్ని సాక్షిగా మీరు చేపట్టిన భార్యను! కానీ! నావాళ్లు నాకు తలపుకు ఒత్తున్నాళ్లు నేను ఆనందంతో ఉండలేను!...అలాచేస్తే కావాలనే పాపం చేస్తున్నట్లు భావిస్తున్నా! నా హృదయం మీ ఒళ్ళో తలదాచుకోవాలని ఉరుకు లెస్తుకూంది!...మనస్సు పగ్గాల్లోపట్టి నిశాధిస్తూంది! మీ కర్మంకాదు. నేను పడే యారన...ఈ సంఘర్షణలో నాకు పిచ్చైస్తే టట్టుంది!

రఘు : అసలు విషయం చెప్పవే?

కార : అసలు విషయం!...ఆదిలో మీరు కట్నం తీసుకున్నారని తెలియగానే నన్ను నేనే నమ్మలేకపోయాను! మీరు అంత నీచాని కొడిగడతారని అనుకోలేను. మిమ్మల్ని ఆదర్శం క్రింద లోకం తీసుకుంటుందని మురిసి పోయాను!...ఇది కళంకంలా కనిపించింది! సహించలేకపోయా! చచ్చిపోదా మనిపించింది! ఆ విషయం నాకు ఇంకా ఈ నిమిషం వరకూ తెలియదనే మా యింట్లో అందరూ అనుకుంటున్నారు. అంతా అయిపోయింది!

చెయి బారిపోయింది. నేను మీ సాత్తునయి పోయాను. ఏం చెయ్యగలను? కనీసీర మీకు అనుతాపం కలిగించి చద్దామనుకున్నా!... ఏం లాభం...ఎలాగూ కష్టాల్లో మునిగి పోదానికే తెలిసిన మావాళ్ళ కష్టాలు గట్టెక్కవు...నేను చస్తే యింకోకరై మరో పదివేల కట్నంతో మీకు భార్యగా వస్తుంది.

రఘు : కారదా! ఏమిటా మాటలు? మరి ఉందా లేదా?

కార : మరి ఉండవలసి నేం యీ నాకు మీతో యిలా మాట్లాడుతున్నా...యిన్నాళ్లు ఆకు రతితో ఈ రోజు కొనమే కాసుకొని ఉన్నా!...యీ మాటలు చెప్పదానికి! నా హృదయ పూర్వకంగా, నా మనస్సురిగానూ మీరు కోరే అనందాన్ని నే నివ్వలేను...యిది మన శోభనం గడికాదు! ...యిది ఆ పర్యవసానమేకాదు....

రఘు : ఏమిటా పిచ్చివాడను?

కార : మీ శ్రమనుకోండి! మనసులో మాట చెప్పా!...మీ యిష్టం!...మీరు బలవంతం చేసి నన్ను బాధించరనే నమ్మకం ఉంది నాకు!...మీరు నన్ను ప్రేమిస్తున్నారన్న మాటకూడా తెలుసు...కానీ...

రఘు : ఆన్నీ నువ్వే అను...యిక మరి నేను వింటూ తల ఆడిస్తుంటాను.

కార : కోప మొచ్చిందా?

రఘు : రాదా?...ఎంతకాలం వృధాచేశాం?... ఈ రోజుకొసం ఎంత ఆకురతితో నిరీక్షించాను...ఎన్నికలలు కన్నాను!...

కార : మీ రలా నిష్ప్రచా పడొద్దు!...నేను దగ్గర ఉన్నాగా!

రఘు : ఎందుకు?...ఉరిస్తూ బాధ పెట్టదానికా?... అసలు నీ అభిప్రాయం ఏమిటి?...దగ్గరకు రావొద్దు అంటే వెళ్లిపోతాను...బలవంతం చేసి నిన్ను బాధపెట్టదానికి నేనేం రానుకుడిని కాను.

కార : నేను కోరదీ అదే.

రఘు : ఎంతకాలం?...ఎంతకాలం దేవిగారి అనుగ్రహానికి ఈ భక్తుడు తపస్సుచెయ్యాలి?

దాంపత్యం

- కార :** ఏమో!... భక్తుని హృదయం పరిపక్వమైతే... రఘు : అంత పరిశ్రమ మరీ ఈ ప్రథం చేసి?
- రేదా హృదయంలో పరివర్తన కలిగితే....** **కార :** మంచివారే నండి మీరు (నవ్వుతుంది)
- రఘు :** బాగుంది! బాగుంది వేమం! అయితే **రఘు :** ఏం లాభం?... (అవలిస్తాడు)
- కటన్తుం తీసుకున్నావని, నీవు నాకు భార్యగా** **కార :** నిద్రవస్తాందా?... పడుకోండి... కాళ్ళు
- ఉండడానికి యిద్దరడడం లేదన్నమాట?... అంతేనా?** **రఘు :** రాచేదా?
- రఘు :** (మంచంమీద పడుకోబోతూ ఆగి) అక్కణ్ణే **రఘు :** (మంచంమీద పడుకోబోతూ ఆగి) అక్కణ్ణే
- కార :** మీ రలా అంటే నేనే మనగలను? **రఘు :** దననూయి గారూ నేనేం ముసలివాణ్ణి కాను.
- రఘు :** చివరికి తేలిందేగా!... నీ మాటమీద నేను **కార :** ఒంటిమీద చెయి పెయ్యద్దు.
- నవనాలన్నమాట? అంతేకదా?** **కార :** ఏం?
- కార :** నే నలా అనలేదే! **రఘు :** వేశావంటే నీ పట్టుదల, నియమాలూ నన్నాప
- రఘు :** అనకపోయినా అర్థం అదే!... ఈ పెట్టు **రఘు :** లేవు ముందే చెపుతున్నా... (నిట్టూర్పుతో
- సరి ఏమిటో నేనూ చూస్తా!** **కార :** ఒత్తిగలతాడు)
- కార :** అదుగో పంతాలుచేసి! చెప్పండి! ఎందు **కార :** పోనీ రండి!... అదిండు యిలా పారేయండి!
- కంతకోపం?** **రఘు :** నేల పండుకుంటావా?
- రఘు :** కోపంకాదు?... నేనేం మనిషి నను **కార :** తినానీ ఉందిగా!
- కున్నావా మాను ననుకున్నావా?... సరే!...** **రఘు :** బావుంది! ఏం చక్కని కోభనం?... సరే
- నీ యిద్దం కానీ!... ఎన్నాల్లో యీనాటకం** **రఘు :** యింద (దిండు విసురుతాడు... ఆమె పరు
- చూద్దాం!... యిదుగో యిప్పుడే చెపు** **రఘు :** చుకోని పడుకోబోతుంటుంది) కాగ్రత్త
- తున్నా... నేనయిదేమీ అని నీదగ్గరికి వస్తా** **రఘు :** సుమీ నిద్రలో యిక్కడికి వెళిపోరాగలవ!
- నన్నమాట కల్ల!... ఆ ఆక జన్మలో పెట్టు** **రఘు :** [కారద చిగినవ్వుతో అటు తిరుగుతుంది]
- కోకు!... నాకు ఆభిమానం వుంది!... పట్టిం** **రఘు :** అప్పుడే నిద్రా!... పోనీ మాటలైనా చెప్పు.
- పులూ నేనూ గట్టివాణ్ణి!** **రఘు :** అదీ కూడా?
- కార :** (కన్నీటితో) ఏమిందీ!... అంత హృదయం **కార :** చల్లగా నిద్రపాండి!
- లేకుండా మాట్లాడకండి!... యింత చిన్న** **రఘు :** ఎంత చక్కగా చెప్పావ్!... నీ వక్కడ
- విషయానికే మీరింత కొనసాగించి మాట్లాడతా** **రఘు :** ఉంటుంటే నాకేలా నిద్రపడుతుంది? (లేచి
- రనుకోలేదు.** **రఘు :** ఆమె ప్రక్కకి వస్తాడు. కారద కూడా లేచి
- రఘు :** అసలు మాట్లాడనే చలుచుకోలేదు! నేను **రఘు :** కూర్చుంటుంది)
- పోతున్నా!...** **కార :** వెళ్ళి పడుకోండి!... నా మాట విని వెళ్ళి
- [తలుపు దగ్గరకు వెళ్ళిపోతాడు]** **కార :** పోండి! నేను గెండు మాటలు చెప్పేమనిషిని
- కారద :** (గాభరాతో అపి) నామీద ఒట్టు!... తలుపు **రఘు :** కాను!
- తియ్యవద్దు... రైటివాళ్ళందరికీ మన గొడవ** **రఘు :** నే నొప్పుకోను... నవ్వు వచ్చి తీరాలి!...
- ఎండుకు తెలియాలి?... నవ్వుకోండి!... వెళ్ళా** **కార :** ఏమిటి నాటకం?... రా!... యిలా రా!... లే!
- రంటే...** **కార :** మీరు యింత కఠినంగా పిలువ్వలరని అనుకో
- రఘు :** మా నూతిలో నీళ్ళుకూడా లేవులే పడి చావ **కార :** లేదు నేను... మీరేమనండి!... నేనురాను!
- డానికి!... అయితే ఏం చేయమంటావ్?** **రఘు :** కారదా! దేనికై నా హస్తం!
- అసాధ్యమయిన కోర్కెలు కోరుతున్నావే!** **రఘు :** నన్ను విసిగించుకు ... నీవువచ్చి తీరాలి!...
- కారద :** అత్తగారికి కూడా తెలియనివ్వకండి మన **రఘు :** బలవం
- విషయం. ఎవరైనాసరే మనల్ని వేరెత్తి** **రఘు :** తింగా... నీకు కష్టం కలిగినా సరే!
- చూపించి నవ్వులే నేను భరించలేను.**

కార : మీకు మరిపోయింది?...బలవంతం చేసి?
ఇదా మీరేమి అనురాగమున్ను!...
నల్లండి! అల్లరిపెట్టకండి! నల్లండి!

రఘు : ఏమిటివంతం? నాకుకోపం వచ్చిందంటే...

కార : ఏమొచ్చినాసరే...తమించాలి! ఈ విషయంలో మీమాట వివదలచుకోలేదు... అంతే! నన్నుమరి విసిగించకండి మీకు పుణ్యముంటుంది...యిప్పటికే పాపం చాలా శ్రమపడ్డారు—నిద్రపోండి.

రఘు : భార్య చెప్పాల్సిన మాటలుకావని!

కార : సరే?

రఘు : అయితే నామాట వివదనమాట!

కార : ఈ ఒక్కవిషయం లోనే!

రఘు : సరే!...నీమాటేకానీ...అనుభవించేది నీవు.

కార : కానీండి!

రఘు : మూర్ఖం! చెప్పితే వివదనపోతే... ఎందుకు నన్నిలా అల్లరిపెట్టావ్ కారదా?...

కార : అనవసరంగా మాటలు వృధాచేయకండి! నాకు నిద్రొస్తున్నది. వెళ్లిండి! చెప్పిన తరువాత...

[తిరిగి నిద్రపోతుంది.]

రఘు : (మందంబాదికి కోపంగాపోతూ) సరే! నా ఒక్కడికే నేమిటి యీబాధ—మూర్ఖం ఈ పంతం ఎంతపీపా!... [తెర]

రంగము: 3

* * రెండవ రంగంలోని దృశ్యం: పడక గది: బల్లమీది గది యూరం మధ్యాహ్నం ౧౦: 2-45 లు సూచిస్తుంటుంది. శారద మంచం మీద పడుకొని చదువుతూ వుంటుంది. వీధి తలుపు తట్టి పిలిచిన శబ్దం...లేచి వెళ్తుంది! తలుపు తెరిచినచప్పు... కొంత సేపటికి గదిలోనికి సుందరయ్యా, అతని వెనుక శారద

ప్రవేశం. శారద ముఖం విప్పారుతుంది.

కార : ఈ బండిలోనేనా రావడం నాన్నా! ఉత్తరం కూడా రాకాదుకాదు.....స్నానం చేస్తారా?

సుంద : (హుచోకుండానే) ఆక్కర్లేదమ్మా! నొందరగా వెళ్ళాలి...ఆక్కరారే?

కార : కోనల కళ్ళారు. గీపోపన్యాసాలు అవుతున్నాయట...కబురు పెట్టేదా...ఎందుకు?

సుంద : ఆక్కర్లేదమ్మా...అ...నీ వండ్లలో ఎలా వుంది?

కార : నా వండ్లలోకేం...నిశ్చయంగా వుంది.

సుంద : మీ ఆయనరి? నెలవలేమో!

కార : మొన్ననే ఏదో కాలేజీ పనిమీద వాల్తేరు వెళ్ళారు. నిన్ననే వచ్చేస్తానని చెప్పారు. రాలేదు! ఈ జేబా రాలేదన్న మాట! మీరూ ఆ బండిలోనేగా వచ్చారు.....అమ్మ బావుందా?

సుంద : ఎప్పుట్లాగే! ఇప్పుడు సీరికి, చంద్రకి కలిపి ఒక్కసారే పెళ్ళి చెయ్యమంటూ గోల!

కార : స్కూలు మానిపించేకా రేమిటి?

సుంద : లేదమ్మా! ఇంట్లో కూచుని ఏం చేస్తారు? వాళ్ళ సరించే యిప్పుడు రావడం. ఇక్కడే ఎవరో ఇద్దరు అబ్బాయిలు ఉన్నారట... మీ ఆయన వ్రాశారు. పిలిచితే కలిసివెళ్ళా మనుకున్నా, మీ ఆయన్ని...

కార : వోచ్చేస్తా నన్నాను. వోచ్చేదాకా...

సుంద : పిలులేదమ్మా! వాళ్ళు కనుకూర్చుంటారు. వస్తున్నానని ఉత్తరంకూడా వ్రాసేశాను. నేను వెంటనే వెళ్ళకపోతే ఆఖరి బస్సుకూడ లేప్పిపోతుంది. అది కాకుండా యిక్కడికి రావడంలో యింకో విషయం కూడా వుంది తిరిగి వచ్చి మాటాడతాడే!

కార : ఏమిటది నాన్నా?

సుంద : అమ్మాయి! నా దగ్గర మర్యం లేకుండా వెళ్ళి...నిజం చెప్పాలినుమా దాడుకుండా.

కార : ఏమిటి నాన్నా?

దాంపత్యం

సుంద : రఘు నిన్నెలా చూస్తున్నాడు?
 కార : ఏం?...బాగానే చూస్తున్నావే!
 సుంద : ప్రేమగా...ఏమీ కష్టం కలగకుండా?
 కార : ఆ! ... ఏం? ... మీరెందుకూ అనుమానం కలిగింది?
 సుంద : ఏమీ లేదు! ఊరికీ నే అడిగా. రఘు యీ మధ్య ఒక ఉత్తరంలో...
 కార : (గుండెలు కొట్టుకుంటుంటే) ఏమని వ్రాశారు?
 సుంద : కట్నం తీసుకున్నందుకు పశ్చాత్తాప పడ్డా, తమించమంటూ, మనం ఇచ్చిన విను వేలా వట్టితో సహా తిప్పివేశాను. (ఉత్తరము కూతురికిస్తాడు.)
 కార : (చదువుకొని) అయితే?
 సుంద : ఛీ! సిగ్గుచేటు!...కక్కనది ముట్టామటమ్మా... నీవాంటు పెట్టి ఆ చెక్క తిప్పేశాను.
 కార : అలాగా!... నాకు తెలిదు.
 సుంద : నాఉత్తరానికి వ్రాసిన జవాబు చూశావా (యింకొకాబు యిస్తాడు. చదువుతుంటే ఆమెమఖం కేపురిస్తుంది) చూశావ్!... కట్నం తిరిగి తీసుకుంటే తీసుకోండి లేకుంటే మీ అమ్మాయిని మీయింటికి తీసుకుపోండి అని రాస్తాడుగదా దీని అర్థం ఏమిటి?
 కార : ఆ డబ్బు తీసుకోండి నాన్నగారూ, ఆయన అక్కర్లేదంటూ యిచ్చేస్తున్నారగా!
 సుంద : అమ్మాయి! డబ్బుకాళ్ళకింకా కాదు. తెలుసా!
 కార : అదికాదు నాన్నా! సీతకి, చంద్రకి పెళ్లిళ్లు తలపెట్టారా...
 సుంద : తలతాకట్టు పెట్టి చెస్తానమ్మా!...కన్నవాణ్ణి నాగర్జుం నేను చెయ్యనూ?...అసలు నాకు బాధిస్తున్న విషయం అదికాదు. మీ యిద్దరిలో ఏదో చెడిపోయింది. ఏవో పొరలు పెట్టుకొని బాధపడుతున్నారేమో అని నాభయం లేకుంటే యిలా రాయడానికి ఆవకాశం లేదు.
 కార : మాయిద్దరి మధ్య ఏచికాకులూ లేవు నాన్నా!

సుంద : అమ్మాయి! నీవిషయం నాకు తెలిదూ? నాక్కో కప్పాలని చూస్తున్నావ్!...సరే! అసలు అనుమానానికి కారణం చెప్పేదా? ఈ కట్నం తిప్పివేయడం మీ అత్తగారికి తెలియనివ్వకూడదట!
 కార : బావుంది!
 సుంద : బావుంది!...ఏమిటి బావుంది?
 కార : నాన్నగారూ! ఈ వేళ మిమ్మల్నాడు గుగున్నా! నేను పెట్టమొదట మీతో ఏం చెప్పాను?...కట్నం యిచ్చినపెళ్లి నాకక్కర్లేదని చెప్పలేమా? దీని మాటలతల్లి పెట్టడమే అన్నం భావమేకదూ...రహస్యంగా, దొంగతనంగా కట్నం యిచ్చి మీ బుణం తీర్చుకున్నామని చెబులు దులుపుకున్నారు. ప్రాణం అంటే తీసి...చస్తానన్నదేకాని నిజంగాదచ్చి పోతుండేమిటి అన్న ధైర్యమేకదూ మీదీ!...
 సుంద : అమ్మాయి! నన్నేం చెయ్యమంటావ్? ఆ పరిస్థితిలో అలా చెయ్యక తప్పిందికాదు. ఇంకా కోపం ఉంచుకున్నావమ్మా మీ నాన్నమీద?
 కార : కోపంకాదు నాన్నా! ఆపారపాటే ఈ నాటికి మా మధ్య కదిలని గోడయి నిలిచి పోయింది! మీ కర్తంకాదు!...నిజంగా బ్రతుకంటే అసహ్యం అయిపోతున్నది! నాకుకష్టంగానే వుంది...మీరా కట్నం తీసుకున్నాసరే లేదా...నన్ను యింటికి తీసుకుపోయినా సరే...లేదా...
 సుంద : కారదా! ఏమిటంటున్నావ్? తెలిసే అంటున్నావా? ఇంతబాధపడుతున్నావటమ్మా నువ్వు?...అయ్యో!...
 కార : మీరేమీ చెయ్యలేరునాన్నా!...అది నేను నాచేతులారా చేసుకున్నదే...ఆయన గారిని అనరాని మాటలన్నాను...ఆయన హృదయానికి నొప్పి కలిగించాను. నన్ను నేను బాధ పెట్టుకున్నాను...
 సుంద : బావుంది!...అందరిలో నువ్వే నయమనుకున్నా!

భారతి

- కార : సరే నాన్నా కాకున్నది కాకుమానదు. రఘు : పాపం! అందుకు నేనేకదా కారణం?
- మీరేం విచారించకండి. కార : మీరు కాదు నేను! సరే?
- సుంద : అటు అక్కగారి అత్తరికం హద్దుమీరినా, రఘు : ఏం యిలా మర్చింది గారి?...యింకో తుపాను నూచనకాదు కదా!
- అల్లుడు చేరదీస్తున్నాడు గదా అని కార : తుపాను వెలిస్తే చక్కని ప్రకాంతత వస్తుందిగా!
- యిన్నా కూర్చున్నాను! నమ్మా! రఘు : ఒద్దుగాబూ! ఆ తుపాను వద్దు! ఆ చక్కని ప్రకాంతత వద్దు!
- కార : అవిడ తీరే అంతనాన్నా!...ఒక్కనామీదే కారు...అయిన గారి విడకుదా అలాగే... రఘు : ఏం అంత విరక్తితో నుట్టాకుతున్నారు?
- అవిడ తిత్వం అది!...అయితే ఈ విషయం అత్తిగారికి తెలియనియవచ్చున్నారా? కార : ఇదిగో కారదా!...
- సుంద : చూశావుగా ఉత్తరం!...ఈ చెక్కా ఈ రఘు : కారీ! అని పిలువకుండమా?
- ఉత్తరం, ఆ గంజోఉత్తరం కూడా ఉంచు కార : ఎందుకు పిలవాలి?... నేను పిలవను!
- ...రేపుగాని, ఈ వేళ రాత్రికోగాని, వస్తే రఘు : ఏమిటి చెప్తా ఆగిపోయారు?
- అలాచిద్దాం...రిఘులో చాలా మాట్లాడా రఘు : మృగ్య అర్థం తిగిలావు-మరచిపోయాను.
- లన్నచూట...బస్సు తప్పిపోతుంది...వచ్చా కార : కాలేజీలో యిలాగే చెప్తుంటారేమిటి?
- నని అక్కగారితో చెప్ప...వస్తాను. (అంటూ రఘు : చూడలో నీవుంటే అలానే చెప్పాలి
- లేచి తిండి, వెనుక కూతురూ వెళ్ళిపోతారు. రఘు : వస్తుంది.
- అయిననుమిమల తర్వాత కారవవస్తుంది... కార : ఆ!
- చెక్కా, ఉత్తరాలూ మంచంమీద దిండు రఘు : నిన్ను చూస్తే చెప్పదలచింది మరచిపోతాను.
- క్రింద ఉంచుతుంది. అలాచిద్దా కూచుం ఈ వేళ యింత దయకలిగించేం ఈ దీనుని
- టుంది. గడియారం మూడుగంటలు కొద్దుంది. విడి?
- లేవపోతుంటే ఓధి తలుపు చెప్పకు... కార : నిజమే!
- వెళ్తుంది. రఘు సరసగా లోపలికివచ్చి కోటు రఘు : కాని...యిదిగో కారదా-
- విప్పి స్నాండుకి తిగిలిస్తాడు. ఆరిని వెనక నే కార : కారీ! అనండి!
- కారడ ప్రవేశం) రఘు : సారీ... యిదిగో కారీ!... మల్ల మరచి
- రఘు : (ఆమెను చూడకుండానే) అమ్మ నోయా!
- పురాణానికి న్నోందా? కార : నేను చెప్పేదా?
- కార : రఘు : చెప్ప!...
- రఘు : కాఫీ ఏమయినావుందా? కార : "యిగుగో కారీ!... యిలా నీవు నన్ను
- కార : అల్లరిచేసి విడిస్తే నేనొప్పుకోను... ఏమి
- రఘు : జవాబు లేదేమిటి? కార : నాటకం?... నీకు తెలియదు నేనెంత బాగు
- కార : ఎవర్నూకుతున్నాడు? కార : పడుతున్నానో!... గృహస్థునై, చక్కని
- రఘు : ఆదీరువా నకునుకున్నా! కార : భార్యనుంతుకొని నాకీ బ్రహ్మచర్యంగిడికే
- కార : చెప్తుంటేమో జవాబు చెప్పి వినండి! కార : గలేమిటి?... పగ్గాలుతెగిన తేను గుర్రాల్లా
- రఘు : ఇన్నాకూట ఎలా వొచ్చేసి జవాబులు? కార : కోర్కెలు పడుగడ్డూంటే, వాటి షికలు బల
- కార : ఈ రోజునుండి ఈదీరువాలూ, మంచాలూ, వంతెన నొక్కేస్తున్నా! ఎన్నాళ్ళ సరకం?
- చెంబులూ, త పేళాలూ, పుక్తకాలూ ... నేనొప్పుకోను... నేనింక ఓర్రవలేను...
- మానం వహిస్తాడు...పాపం! పూర్తిగా నీదింత బంచవారిని హృదయం అనుకోలేదు!
- సంవత్సరం మగ్గవత్తిరిత్వం చేశాయి నీలో యింత కఠినత్వం ఉందనుకోలేదు...
- చాలదా?

దాంపత్యం

- కారీ!... నీవు రాక్షసిని!... భూతానిని! కార : మీరేమిటి మధ్యకు రుబా, పెళ్లి పెద్దలూ! రఘు : చెయ్యనిది!... మారింది!... మహమ్మద ధి!... నీకు కనికరంలేదు!..."
- రఘు : హియర్! హియర్!! ఎంత చక్కగా చెప్పావ్! ఎలా తెలిసింది నా మనసులోని మాట నీకు?
- కార : మీకేళ్ళ చెపుతున్నాయి!
- రఘు : అయితే జనాబుకూడా నీవే చెప్పి!
- కార : జనాబు మీరివ్వారీ!
- రఘు : నేనా?... కోపం రాదుకదా... అయితే విను... "ఏమండీ!... మీకు తెలుసును... నేను మిమ్మల్నే అవార్నికం కోరుతుంటానని..."
- కార : వేరింకేం పనులులేనట్టు?
- రఘు : అన్యాయం!... నీవు చెపుతుంటే నేనడ్డొచ్చానా?
- కార : అయితే చెప్పండి! అడ్డరాను.
- రఘు : చెప్పను...
- కార : చెప్పండి!
- రఘు : సరే! "మామండీ!...మీరు కోపగించుకోవద్దు!...తమించరాని దోషం చేశారుమీరు. నేను తమించను. తమించలేను. అందుకు మీరు ఈ శిక్ష అనుభవించారనిచే! తిరుగులేదు. దీనివల్ల మీకూ నాకూ బాధే!"
- కార : అంచేత...
- రఘు : పూర్తిగా చెప్పనిదే...
- కార : మరి చెప్పనక్కర్లే! అన్నీ అబద్ధాలూ మీరూ!
- రఘు : అదిగో! అబద్ధాలంటే నాకనన్యాయం! ఈ నాటకాలంటే మరి అనన్యాయం! కదూ!
- కార : కాదండీ!...మా నాన్న గారు వచ్చారు!
- రఘు : నేనునుంచి అలా కారేణికి పెళ్లిరావడంలో అలక్యమైంది...ఎక్కడికి వెళ్లారు.
- కార : పల్లవరం...మీరేగా రాకారట!
- రఘు : మీ చెల్లెళ్ళ సంబంధంకోసం కదూ!...గుడ్డాల్నిద్దరూ కారేణిలోనే చదువుతున్నారని యింటగొకడూ—వి. ఎ. ఒకడూ...తెలివైన వాళ్లే...బావుంటారుకదా?
- కార : మీరేమిటి మధ్యకు రుబా, పెళ్లి పెద్దలూ! రఘు : ప్లకుందా! రాణిగారి చెల్లెళ్ళు.
- కార : రాజాగారి కేంత అభిమానం;
- రఘు : కట్నాలగొడవ ఉండదులే! యిద్దరూ సంస్కారులే!
- కార : మీరుమాత్రం కారూ?
- రఘు : ఆ! నేను ఒక సంస్కారిణీ! నిజం చెప్పాలన్నా నీకున్న గుండె దిటవు నాకు లేదు.
- కార : నాది రం తిరుండె అన్నారగా!
- రఘు : నిజం! దాపరిక మెందుకు?...ఒక్క గదిలో మనం పడుకుంటూ యిన్నాల్లియింది...క్రింద చాపమీద నిద్రపోతున్న నీ దగ్గరికి రావాలని ప్రతికోణా మనసు పీకుతుండేది!...ఎంత అణచుకున్నా ఆగేది కాదు...నిద్ర పట్టేదికాదు...అప్పుడప్పుకు నడిచింత్రి మెలకువవస్తే, నిశ్చలంగా నిద్రపోతున్న నీ అందాన్ని చూస్తూ, దగ్గరికి తీసుకోనే ధైర్యంలేక బాధపడేవాణ్ణి!...ఏనాటికైనా నీవు నా దగ్గరికి రాకపోతావా అని ఆ ముహూర్తానికై కోళ్ళా ఎదురు చూస్తూ ఉండేవాణ్ణి!
- కార : నిజం?
- రఘు : ఒక్కొక్కప్పుడు ఒంటరితనం భరించలేక దాబామిడికి పోయి గంటల తరబడి చీకటిలోకి చూస్తూ నిద్రకోసం వెతుకుతుండేవాణ్ణి! నీవుమాత్రం...మీమాదలం లాగు చింతచక ఆ స్వేదచాప వంటి పెట్టెకొని నిద్రపోతున్నావని నిశ్చింతిపో...అచాప తిగలేట్టేయూ లనిపించేది!
- కార : తిగిలేమీనా పాపం అది ఎదురు తిరుగుతుందా?...
- రఘు : చివరికి అన్యాయంబు కూడా పడనీయకుండా దాన్ని కాపాడేవు యిన్నాగ్ని!...అయితే యింకెన్నాళ్ళు అచాపతోకాపరం?
- కార : నన్నుదురుతారే?.....యిప్పుడు పారవేసి రమ్మంటే పారేస్తాను.

రఘు : అయితే నీవీవారో విదాకులన్నమాట! నిజమా? ఉరికి ఆక పెడుతున్నావా?... ఏమో నిన్ను నమ్మలేం! ఇంతకాలం ఒకవంతు చెప్పా కొట్టు కొంటున్న నన్ను చూస్తుంటే నీకు చీమయినా కుట్టినట్టు లేదు... నమ్మలేను!

కార : ఏం? నేను మాత్రం బాధపడలేదు? మీతో సరిగ్గా నేనూ ఆవస్థలు పడ్డాను. నేను ప్రతి ఒక్కరినీ అనుకునే దాన్ని 'ఈలోక' రాకపోలే నేనే నెర్తాను తెలియించి ఆని... కాని నెర్తలేకపోయే దాన్ని! మీ ఆవస్థా, మీ చిరాకు, మీ నిట్టూర్పులూ, నిద్రరాకుండా పడేపాట్లూ అన్నీ గమనించే దాన్ని..... ఒక్కసారి లేచివచ్చి హృదయం నికి మరెప్పుడూ విడిపోవున్నట్లు హత్తుకోవాలని పించేది! ఆభిమానం అడ్డుపడేది! ఇన్నాళ్లూ మీరు ముఖాముఖీని మాటలాడకపోయినా, కుర్చీలనూ, కెంచీలనూ ప్రశ్నించుకున్నా, మీరు నిద్రలో 'శాశి' అని ప్రేమగాకలవరిస్తుంటే హృదయం నీరయ్యేది! ఏం చేసేది? మనిద్దరి మధ్య యింకా తెర... మీరు రాలేదు... నేను రాలేకపోయాను.

రఘు : శాశి! యిదంతా కలా! నిజమా! చెప్ప! నిజం చెపుతున్నావా?... నా చెవుల్ని నేనే నమ్మలేకపోతున్నా!

కార : ఈ క్షణంలోనం ఎన్నాళ్లు తిపస్సుచేశాను!

రఘు : ఎన్నాళ్లు తపిస్తూ బాధతో గడిపాం!

కార : మరి ఆ నరకం మనకొద్దు!

రఘు : నీవు కావాలన్నా నేనొప్పుకోను (దగ్గరకు తీసుకుంటాడు).

కార : (కాగలినుంచి విడిపించుకొని) నాన్నగారు ఈ ఉత్తరాలూ, యిది ఉంచమని యిచ్చారు.

రఘు : (ఉత్తరాలూ, శుక్లమాలి) ఒద్దు! యిదే మన బాలిక కారణం!... అది నీదే!... నీవగ్గరే ఉంటే! నాకొద్దు-

కార : అత్తగారితో చెప్పాచ్చా?

రఘు : (ఆలోచించి) చెప్ప! భయం దేనికి?... విధి తలుపు వేశావా?...

కార : ఏం?... వేశాను... కాఫీనీళ్లు పెట్టాలి కుంపటి ముట్టించి...

రఘు : కాఫీ వొడ్డు—గీఫీ వొడ్డు ఈ మధ్యరక్షణాలలో నిన్ను విడిచివుంచలేను.

కార : (చిరునవ్వు నవ్వుతూ ఆర్మీ సమాపించుతుంది.)

[బైట తలుపుతట్టిన శబ్దం—“కారదా” అని అత్తగారి పిలుపు—కారద తలుపుతీయటానికి బయటికి వెళుతుంది. రఘు నిస్పృహతో నిట్టూర్పు]

[తెర]

* చివరిమాట :—కట్నాల నిరోధానికిది ఒక నూతన ఆవిష్కరణం పారపాటున కూడా భావించవచ్చని మనవి. —రచయిత.

నివృత్తి

‘శందిం’

ప్రసక్తాంతా అయింది—

మేష్టారు పశువున్న మంచం వార గోడ నీట వారి వుంటుంది—“దర్శి” మంది. అప్రయత్నంగా లేచారు. నీకటిలో తడుముకుంటూ దిగి సుమ్మంచైపు వస్తున్నారు. దారిలో మంచం ఎవరు ఎప్పుడు చాల్చాలో తెలియదు. పట్టకతాకింది మోకారి క్రింద పాశుచుకు వచ్చిన ఎముక. చటాలన పడిపోయారు మేష్టారు. పడిపోగూడదనుకుంటూ సే, నిలవనొక్క కోవదాని! తాపత్రయపడుతూనే పడిపోయారు. మేష్టారు మంచంమీద పడ్డారు. వడ్డపకంగా లేదా మనుకోలేకపోయారు. కాళ్ళు చేతులు, మెలి తిరిగి నట్లు, ఆయన మనసు ఇచ్చే ఆజ్ఞలను పాలించలేదు.

మంచంపై పడిన వెంటనే కోడుకోసకు ఆయన నుదురు కొట్టుకుంది. దిమ్మెక్కిపోయి వుంటుంది.

మంచంపై పరుగు వ్యక్తి లేచింది. మెళుకువ పొందింది. తన మీద నున్న వ్యక్తిని చివాల్లు నెట్టి నయ్యదాని! కలగద్రొక్కుకుంది. మేష్టారు లేవ గలిగారు. గడప చాకా నడవ గలిగారు—అగ్గిపెట్టెకోసం ఆయన చేతులు గూటిలో తడుముకుంటున్నాయి. ఇంకలో మంచంమీదనుంచి లేచిన స్త్రీ వ్యక్తి ఆవేశంతో కోపంలో అంటున్న మాటలు స్తంభిభూతులై వింటున్నారు మేష్టారు.

—“ఛీ! ఇన్నేళ్ళుగా కనిబూనిన త్రాచు పగను కానుకోలేకపోయాను. పురుషులు మాత్రం అంతా నీచంగా వుంటారా అని భ్రమించాను—ఎంత పని జరిగిందీ! ఒంటరిగా నిద్రలో వున్నదాన్ని, అర్ధరాత్రి వేళ, దీపం ఆరేసి—మీదబుడవ—ఛీ! ఛీ! ఎంత దారుణం—ఎన్నేళ్ళొచ్చి ఏం ప్రయోజనం? అంతా అంటూంటే అడివిసకుంటున్నారనుకున్నా గాని విజం గమనించలేకపోయాను—” శిష్యురాలు సుకీల అంటున్న దూమగ వాక్యాలు వివరేక చెవులు గట్టిగా

మూసుకున్నారు మేష్టారు. ఆయన అవయవా లేని పని చెయ్యడం లేదు. ప్రపంచంలో ఎందరు తన్ను గురించి ఎన్ని కట్టుకథలు ఎలాగ ప్రచారం చేసుకున్నా అక్ష్యం చెయ్యలేదు మేష్టారు. సుకీల నన్ను అనుమానించనంత వరకు ఈ సమాజం మగ్గ నిర్భయంగా మనల వచ్చు ననుకున్నారు.

అంతవనీ అయి పూరుకుంది—సుకీలే ఆయన్ను అనుమానించేసింది— ‘లేపు ప్రాద్దు మొగం చూడడం ఎలాగ? సుకీలతో మర్రి హట్లాడ గలనా? అరే— ఇచ్చకు నేను ఏ ముక్కన్నా వ్యర్థ వివరణ కాగలదే’ ముగ్ధపకుతూ గడపకు అవతలనే కూలబడి పోయారు. అరిచి అరిచి నోరు నొప్పిపెట్టి ఊరుకుంది సుకీల. మిగిలినరాత్రి ఇక అవతల మేష్టారికి లోపల సుకీలకు నిద్ర కూడా లేదు.

తూరుపురేఖలు పొడిచిపెట్టె. సుకీలే ముందుగా ఈవలకువచ్చింది—కాదు ఈసరికే మేష్టారుబయటకున్నారు. ఆమె ఆయన్ను చూసింది. ఆయనా చూశారు ఆమెను. అయితే సుకీలే మేష్టార్ని సరిగా చూడలేదవారి. నిన్నటి సుకీలే అయితే ఆయన న్నీపాటికి ఎన్నో ప్రశ్నలు వేసి ఉండేది. ఆపరిస్థితిలో ఉన్న మేష్టార్ని చూస్తూ ఊరుకోవడం మటుకు ఆమె వశంలో ఉండదంటే అతిశయోక్తి కాదు. ఒకరినొకరు చూసుకునే మాట్లాడుకోలేదు. సుకీల ముఖంతీరు చూడగా మేష్టారు మాట్లాడకపోవడం ఆమెకు మరి కలవరపెట్టినట్లు అవుపిస్తుంది. మంచం ఎత్తి గోడకు చేర వేసింది. చీపురు తీసుకుని వాకిలి ఊడ్చింది.

హలూకూడా కుభ్రంచేసి మేష్టారి మంచం క్రింద గోడవార తుక్కు, సున్నపు బెల్లెలూ ఉంటే తుకు దామని వంగింది. చెరిసి చాచి చీపురు కొసను అడిస్తోంది “సుకీలా! ఇలావచ్చేయ్. తొందరగా! రావాలి” మేష్టారు అన్న మాటలు ఉరివిసట్లు ఆమెకు వినిపించాయి—ఆమెలో రాత్రినుంచీ గూడుకట్టుకుని

ఘనీభవించిన అశ్రుమానాన్ని అనుకోకండా కత్త్రం చెన్నా, “హమ్మయ్య!” బ్రతికి పోయాను అనుకొంటూ ఆమె చే గాఢముగు నిట్టూర్పును విడిపిస్తూ, రాత్రి ఆనగా లీలలు వారిన గోడ ‘ఫెడకో’ మని ఒక్కసారి కూలి పోయింది. రెండు పెద్ద అండలుగా చీలిపోయిన గోడ పైన బడలంతో, మంచం, కోళ్ళకోసగు విరిగి, చాప వక్రుగా నేలకరించింది. నిజంగా ఆ క్షణంలో మేషారు మాట్లాడి ఉండకపోతే సుకీల ఈ పాటికి పచ్చడై పోయేది. ఈ ప్రమాదం చూడలేక చటుక్కున కళ్లు మూసుకుంది.

సుకీల కళ్లు తెరిచింది. విడివడ్డంతోనే ఆనేత్రాలనుండి వికసించిన కలువలనుండి సౌరభం విరజిమ్ము బడ్డటు ఆనన నూతన కాంతుల్ని చూసిన మేషారు ఆవేశకు తొలిసారిగా చిరునవ్వువచ్చారు. సుకీల చుట్టు ప్రక్కల్ని సరిగా చూడగలిగింది. వస్తువులన్నీ కనబడ్డాయి—మేషారిని మరిమరి చూసింది. “అయ్యో! ఎంత బొప్పిగట్టిందో” అంటూ ఆప్రయత్నంగా ఆయన నుదుటి మీదికి తనచేతిని పోనిద్దామని ముందుకు దూసుకు వచ్చింది. “రాత్రి దీపం కొండెక్కితే వెలిగిద్దామని వెనుకూంటే దారిలో మంచం తగిలి పడి పోయాను. నుదుటికి కొడుకొన తగిలి బొప్పిగట్టింది.” ఆయన ప్రత్యుత్తరం ఆతిభారంగా దిగమింగి “మోకాలు ఇలా చాచండి—అబ్బ! ఎంతదెబ్బతగిలిందీ?” సుకీల బాధతో ప్రశ్నించింది. మేషారు నవ్వారు. ఆ నవ్వు సుకీల వైపు అనవసరంగా ఆకారణంగా తాను అలిగిన మిఠుకు రాణికి వస్తున్నట్లు లిలగావచ్చింది. ఆ నవ్వును చూడలేక తల వంచుకున్న ఆమెను కనిపెట్టినట్లు “ఎవరికి తెలుసు రాత్రి నీవు వచ్చావనీ, మంచిం నాల్వకు పడుకున్నావనీ? ముందే తగిలింది పట్టే మోకారి.” అని పూర్తిచెప్పారు. సుకీలను ఎవరో ఎదలో పొడిచినట్లుంది. పిగ్గలో బిక్కించచ్చి పోయింది. ఈ మాటలే గనుక రాత్రిమీలగానా ఆయన తనకు చేరవేసివుంటే అవి తన అనుమానాన్ని అజ్ఞమై దానితీతతన ఇనుమడించ చేపి ఉండేవి. ఇలా తెల్లనారేదే గాదు.

సుకీల - ఎంతచెడినా అడుగు గనుక - ఇట్టేమనసు తిరగేసుకుంది. ఏమీ జరగనట్టే: “ఎన్నాళ్ళనుంట్లో చెలుకున్నాను ఈ పాటికొంప వదిలెయ్యమని—ఎప్పుడూ ఇది మాతాతం నాటినుంచి వస్తున్న భవన

మనీ, ఈ వడకలోగూర్చొని నేలాది విద్యార్థులు చదువుకొని పెద్ద పెద్ద హోదాల్లోకి వెళ్ళారని, తర తరాలనుండి ప్రసిద్ధికెక్కిన ఈ గొప్పయింటిని విడిచిపెట్టననీ భీష్మించి కూర్చున్నారు. ఇంక వదలకేం చేస్తారు” అని తన పెవడోవన బట్టించిన బండికూడా వస్తోందా లేదా అన్నట్లు మేషారిముఖంలో చూసింది. ఆయన దీన్నంతను పసికట్టారు. ఇంక ఆమెను అట్టే కన్నపెట్టడలమకోక “వదిలెయ్యవలసినదే తప్పకుండా సరే. బాగానే ఉంది” అని లేచారు. చుట్టుప్రక్కల నలుగురూ ఈ బోద్యం చూడడానికీ విరగబడ్డారు. వారిలోకొందరు అమృతకృలు తమలో “కాన—ఈవి డిక్కితేవుందా. అయితే రాత్రిగూడా ఇక్కడే.. ఆయన్నీ గహం వదలనంతకాలం ఆకాపురం ఇంకలా కుదలుబుకుతుందీ?” అంటూ సాగదీసుకోవడం మేషారూ, సుకీలగూడా ప్రకారంకానే—అది వారిరువురికీ పాఠపాటే—విన్నూరు.

* * * *

“విద్యాలయంలో ప్రమాదం జరిగిందిట విన్నారా?”

“విన్నాం.”

“ఓసారి అటువెళ్ళి పలకరించలేకపోయారా?”

“అంత అవసరం మాకేంలేదు.”

“బౌనుగానీ - అలాగే పంకంబట్టుకు కూర్చుంటారా? ఎంతచెడినా మీరు మానగాదు గాదా వారు అల్లుడుగాడా? పట్టింపులు వస్తూంటాయి పోతూంటాయి. అడపిల్ల నిచ్చుకున్నారు. పైగా బావమరది; ఇవ్వాళగాకుంటే రెవైనా కలుసుకుంటారా లేకపోతే కలకాలం అలాగే వుండిపోతారా” మేషారి బావమడి దివి సతాయిస్తున్నాడు ఓ పెద్దమనిషి. ఇంకలో మేషారి అప్పగారు, పిల్లనిచ్చిన అర్తగానూ ఇంట్లో వుండి వినివిని అమాంతంగా బయటికి దూసుకొచ్చి “మీకుగా మీరే వచ్చారా—లేకపోతే ఎవరైనా పంపారా?” అని అందుకుంది.

“ఒకళ్ళచేత చెప్పించుకోకండా ఈపాటికి మీరే వెళ్ళి పలకరించి వుండార్చింది. కష్టానికి సుఖానికి మానుకుంటారా? ఎవరైనా పంపేదాకా నాకేం పనక్కా—అక్కో తమ్ముడూ ఎడమఖం పెడమఖం ఇలా ఎంతకాలం పడుంటారని అంటున్నా.”

నివృత్తి

“ఏమోరే—ఆ సోమిదేవమ్మగారి పంపిందేమో అనుకున్నా. పుడతారు ధూమిద జాణలు, కాపురాలు పడేసుకోదానికి. కాకపోయినా దాన్ని అనవలసిన పనేమంది రెండి — మనబంగారం మంచిదిగాదు ఇంకే?”

“ఏకమ్యాయ — ఎవరోఅంటే కామోసు అనుకున్నా — సుఖము అన్నవాళ్ళకోట పురులు రాలతాయి. చిన్నతనంలో పెనిమిటి ఆమె ముఖాన ఇంత బుగ్గిపోసిపోతే మానమర్యాదలకి కట్టుబడి పాము కళ్ళవలసిన స్నేహ పాడుబతుకు బండలాగ ఈడ్చుకోస్తోంది. ఎన్నాళ్ళు ఒకళ్ళకు బరువుగా ఉంటానని నాలుగుముక్కలు నేర్చుకుంటాంటే చూసి ఓర్వలేని పాడులోకంతోబాటు నువ్వు...”

“అవున్నాయనా! పారబాటే—ఏదో ఉబక ఆవుకోలేక అన్నానుగాని—ఇటు కూతురు. అటు తమ్ముడూ—కడుపుచించుకుంటే కాళ్ళవిదా పడుతుంది.”

“ఇంకంటే మనకేదితోస్తే అదే నాగడం. మంచి చెడ్డా ఉండక్కలేదు—కోటికి కుట్టిబట్టి వుండాలి, కూతుర్ని కాపురానికంపక నువ్వేట్టలా కులక చెట్టు కుంటున్నందుకు పిన్నపక్షక తరుదువమ్మా అని నాలుక బుజానవేసుకుని ఆడిపోసుకుంటున్నావు. తొందర పడకు—ముందున్నది ముసళ్ళి పంపక” విడిచించుకు వెళ్ళిపోయాడు; పోనీ—ఈ సందర్భం పురస్కరించుకొనైనా—తనకు ఉభయపార్టీలమీదా చనవు, స్వతంత్రమూ ఉన్నాయి గనుక — మేష్టారికి, పెళ్ళానికి పాత్ర కుదురుద్దామనివచ్చిన ఆనామీ.

లోగడ రెండుమాడు దళాలు ప్రయత్నించి ఊరుకున్నాడు—అయితే మళ్ళీ సుఖల బ్రతిమాలుడం వల్ల, తనకు మేష్టారికి ఏదో సంబంధం ఉన్నదని ఉర్రంతా నడించుకునే అనుమానాన్ని ఎలాగ క్రొంచి వెయ్యాలి, ఏవిధంగా మేష్టారి జీవితాన్ని సుఖమయం చెయ్యాలి అన్న ఆమె ఆకుర్దానుబట్టి వచ్చాడు. కాని ఈ అస్త్రమూ పనిచేయకపోవడంతో సుఖల విరాళి చెందింది. సాయంత్రం పనిగట్టుకుని నీలాటి రేవులో కానీ తనపిలుపును వివదించుకొనా ప్రయత్నించని వికలాక్షిని అడ్డుకుని బలవంతాన చెయ్యిపట్టుకునింత చెట్టుక్రిందికి లాక్కెళ్ళి “వికలా! చిన్నదానిది.

చెడగా చెడగా కాపురాలుకావు. ఇది చేతులుగావు కాళ్ళు. మళ్ళీ చెబుతున్నా—క్రింద ధూడేవిపాక్షి—పైన ఆకాళంపాక్షి—చెరువులో కెరటమేసే గంగమ్మ పాక్షి. నేనేపాపమా ఎరగను—మేష్టారు సాక్షాత్తు భగవంతుడు—ఒకళ్ళతో పనేవిటి—నాతోవచ్చేయ్ ఆయన నిన్ను నేర్పింద పెట్టుకుంటాడు.” బ్రతిమాలి కంట తడిచెట్టుకుంది. “రంకు నేర్పినమ్మ బొంకు నేర్వదా?” అన్న ధోరణిలో సుఖలమాటలను వింటున్నట్లు వికాల ఒక్కవిసురుతో ఆమెను కసరికొట్టి “చాలుచాలు ఇప్పుడంటే అన్నావుగాని ఇంకెప్పుడూ ఇలాగనకు. నైగా నీకులు గూడా చెప్పాచ్చవు” అంటూ తూలనాడింది. వికాలమాటలను సుఖల వివరేక పోయింది. కళ్ళవెంబడి నీళ్ళుధారగట్టాయి. “ఛా! ఏంబ్రతుకు నాది? నే నెవరోసం జీవించాలి? ఊరు ఉర్రంతాడప్పుగట్టుకు చాలుతోంది. పాపం! మేష్టారు మటుకు ఏంచేస్తాడూ—ఆయనకీవుంది, నేను తిమకు దూరంగావాలని — నేనే — ఏచిటో అయినకష్టం చూడలేక పోతున్నా — నాకెందుకు ఈ బాపాలు కల్పించబడుతున్నాయి? ఏదో నెపాన ప్రాణం తీసుకుంటే అనుకొని చెరువుకేసి చూసింది. నిండావున్న నీటితో దబకలాడుతూ చెరువు ఆమెను ఆహ్వానించి నలై అటు గట్టుచై వున్నచింది.

చీకటి ఆకరించడానికి ఊరుమీదికి వల విసురుతోంది. గట్టుమీదినుంచి గంగ క్రుల్పింతలూచి చేయెత్తి ఆ అమ్మకు నమస్కరించి ఉర్రకదానికి ఉద్యుక్తురాలైంది. సాహసం స్త్రీలసామ్రే అయినా సుఖల ఏమిటో దుమికేసేటంతటి దుస్సాహసానికి ఒడి గట్టలేక పోయింది—

“సుఖిలా! ఆత్మహత్య అబలత్వానికి నిదర్శనం— చచ్చి నీవు ఏం సాధిస్తావు. నీవు మరణించి నంతమాత్రాన నీపై నీలాపనిండ పోతుందా— కాగా అది ఫిరపడుతుంది. సమాజం నీమీద ప్రచారం చెబున్న అనుమానం నివృత్తికావాలంటే ఇది మార్గం కాదు—రే—వెనక్కుమళ్ళు ఆత్మ విశ్వాసంతో కష్టాల నెదురించి విజయం సాధించు” ఆమె అంత రాత్రి అందించిన అమరసంజ్ఞాన్ని వింటూ ఆ పడుచు గడగడ వడిపోయింది. తరం గాలవరేక చెప్పేటగా విజృంభిస్తున్న ఉద్రేక పూరితభావాలను అదుపులో పెట్టు

కుంది. క్రుటిలో ఆమెకు ఎక్కడలేని ధైర్యమూ వచ్చింది. చరచరనడుస్తూ విద్యాలయం చేరుకుంది.

* * *

“సుశీలా! ఇవాళ వంట ఎంత బాగాచేశావు! పాకంబాగా కుదిరిందిసుమా” అంటూ కొసరి కొసరి వేయించుకుని భోజనంచేసిన మేష్టారినిచూచి సుశీల మిక్కిలిగా రృప్తిపొందింది. ఆయన లేచిన తర్వాత ఆమెకూడా పూర్తిచేసుకుంది భోజనం. గిన్నెలు మూతపెట్టి హాలులో కొచ్చి సరికి పాకంచెప్పడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు మేష్టారు.

ఎన్నడూ చెప్పనంత ఆసక్తితో వెలుగు న్నారు పాకం—గానంలో తుడి స్వరం, తేనెలో చివరిబొట్టు, స్వర్యంలో కడపటి అడుగు, కథానికల్లో ఆఖరి విరుపు మధురాతి మధురంగా ఉంటాయి. పాకం ముగిసిందో లేదో మేష్టారు ఏదో చెప్పడానికి భారంబో ఉపక్రమించారు.

“సుశీలా! ఇదే నేను నీకు చెప్పేపాతానికి కడ అనుకుంటాను” పాపానించి ఆయన హృదయం బహిర్గతమైనట్టే భావాన్ని వ్యక్తీకరించలేకపోతున్నాడు.

“మేష్టారు!”

“ఔను—సుశీలా—నే నెందుకూ ఇంకా ఇక్కడ ఉండవం. ఎవరికోసం ఈ నిరీక్షణ—చూచి చూచి కళ్ళు కాయలు కాతాయి. బయలుదేరిన ఇరువురూ ఒకరి కొకరు ప్రతిమార్గంలో పయనిస్తున్నారు. ఇంక ఏరీ కలయిక...”

“మేష్టారు! భూమి సుంద్రంగా వుంది. ఆవరించునైనా రెండురేఖలూ కలియతూ?”

“ఇది నిర్దిష్టమైన రేఖలుకావు. రక్తమాంసాలతో, వీమునెత్తురులతో, వెలుగు చీకట్ల అనుమాన ఆశోకాలతో మసలే మానవప్రకృతులు”

“మనశులు ఎప్పుడూ మారవలసినవదానికి వీలేదు.”

“అదీ ఆశితో చూకాను. ఆమెకోసమని ఆయాస పడ్డాను. పోనీ—దానిమాట అటుంచు—ఇలాగైనా లోకం ప్రతినియ్యడంలేదు. ఆప్తులైన శిష్యులు ఆమె మానించారు. బంధువులు ప్రతిఘటించారు. విధికి సైతం కంటిగొంపుగా వుంది. విద్యాలయం కూలిపోవడమేమిటి లేకపోలే? నేను ఎవరిపైనేలే భరవపా

ఉంచుకున్నానో వారూ నన్ను అపారం చేసుకుంటే?” ఆయన కంఠం ఝడ్డమైంది. సుశీల వినలేకపోతోంది. ఆమెకళ్లనీళ్ళు గ్రహ్యాయి—

“దుఃఖిస్తున్నావా?”

“లేదు—మేష్టారు! నే చేసిన పాపానికి నిష్క్రూతిలేదు.”

“సుశీలా! నీవు మనిషివని ఎందుకు మరిచిపోతున్నావు? ఎంతటి కాంతిమంతమైన వజ్రకాసీ దాకురేకుతాపనిదే తళుకురాదు. సోశీల్యానికి కించిత్తు నలుపులేనిదే పరిపూర్ణత్వం ఉండవను.”

“ఇంతటి భారణీక్తి భూమిమీద ఏ కొద్దిమందికో ఉంటుంది”.

“నాపై అభిమానం అట్లా గనిపిస్తుంది”.

సుశీల మేష్టారిలో అత్యుచిత్యాసం పాదుకొల్పాలని—

“పాయంత్రం ఒక సంగతి జరిగింది. వికాలమనీలాటిరేవులో కలుసుకున్నాను—ఆమెను ఎంతో ప్రాధేయపడ్డాను నా మనవి విని మీదగిరి కొచ్చెయ్యమని” అంటూంటే “రానన్నదిగా - నాకు తెలుసు. సుశీలా! అట్లాంటి ఆమెదాన్ని ప్రతిమాలవంచేత నీ గొప్పదనానికి కూడా వెలితి—తుదకు నిన్ను సహితం బాధ పెడుతున్నాను. అందుకే ఇంక ఎంతమాత్రం ఆలశ్యం చెయ్యకూడదని ఒక నిర్ణయాని కొచ్చేశాను. సుశీలా! నే చేసేది నేరంకాదనుకుంటున్నాను. అయినా చెప్పేముందు ఆప్తులతో చెప్పేస్తే ఆ దోషం నివృత్తి అవుతుందనుకుంటున్నాను — నేను రేపు నీకు కనుపించను. నీకే నేమిటి—ఈ ఊరికే కనబడను” సుశీల వజ్రకేశోరమైన ఈ నిశ్చయం విని కణిపోయింది “ఓహూ! ఈయన దీన్ని వెలుడి పరవశంవల్ల ఎంత మేలు కలిగిందీ!” అనుకొని “నన్ను సాంతం చెప్పనియ్యండి”.

“చెప్పు”

“వికాల నాఅభ్యర్థన పాలిందకపోవడంతో నాకు జీవితంపై ఆశపోయింది. ఆ సంతాప చీకటిలో చెరువులో కురికి ఆ గంగాధవానికి తనువు అర్పిదామని గట్టెక్కాను”, మేష్టారు దిక్కులుయ్యారు. మెరుపువలె భావ విచిత్ర ఏదో ఆయన ఉద్వేగము వ్యాధయన్నీ దూకుకు

నివృత్తి

పోయింది. “సుశీలా! నిజంగానా! అంతటి అపూయిత్యాని కందుకు ఒడిగట్టావు?”

“మేష్టాదూ! నేను ఎవరికోసం బ్రతికారీ— ఈనా తెలిసే సరికే పనులూ కుంకుమ (భ్రష్టయ్యాయి. గానుగడ్డలాగ బరువుగా బ్రతుకులాగుకున్నా, ప్రపంచం గ్రుడ్లలో నిష్కలం సుకుంటోంది. నన్ను నమ్మినవారి దారిలో ముళ్ళకం చెన్నెగూడా ఇంకా బ్రతికాలా”.

“అందుకని ఆత్మహత్యకు—”.

“అఁ-అందుకే తెలించాను. కాని ఆరీత్యాగూడా ఈ ప్రాణి విరగడకాలేదు. గట్టుమీద నిలబడి నీటిలోకి దుముక లేకపోయాను. ఆకే చెప్పింది. ఏమాలనంవో ఆత్మ విశ్వాసాన్ని పుంజుకొస్తుంది. నాలోంచి ఎవరో బలంగా బయటకు నెట్టినట్టై తిరిగి వచ్చేకాను”.

“సుశీలా! నీ తెలివ పాటిలేదని. పిరికివాళ్ళకు ధైర్యం అందించావు” మేష్టాదూ అప్పటివరకు ఉన్న ఈనా దీనితో తారుమారైపోయింది. చావుకు తెలిసిన ఒక అడుదానిలో ఉన్నప్పుడు లేచిన భావతరంగం లోకాన్నాదిరించి బ్రతుకేక పలాయనం చిత్రించే పారుబోలేన పురుషుని నిలవమని సవాలు చెప్తోంది. పురుషుడి అభిమానం గాయపడింది. “చా! ఎంతటి చెడు నిశ్చయం చేసుకున్నాను” తన్ను తానే అసహ్యించుకున్నారు మేష్టాదూ - చదువుకుని, పెరిగి పెద్దనారై, లోకానుభవం గడించి, కష్టసుఖార్ని చవి చూచిన మేష్టాదూ క్షణక్షణం తనను చుట్టిన నీన బల హీనత అనే వలనండి బయటి కొచ్చివేళారు.

“ఇంకెప్పుడూ అలాంటి నీచకృత్యం చెయ్యనని ఒట్టుపెట్టు” —చేరిని ముందుకు చాచారు. “చెయ్యకు” సుశీల కుడుము కోమలకాండం మేష్టాదూచేరిని అడిమింది. పరస్పర సుహృద్భావ సహకారాలతో జీవితంలోని దుఃఖసాగరానికి నేతువు బంధించిడింది. స్త్రీ పురుషుల వాగ్దానంతో “సురి మీరు” అతిశయిగా, నూటిగా ఈ నాలుగక్షరాలు ఆమెనుండి వచ్చి ఆయన హృదయంలో చీకటిగదిలో వెలుగుకొరకాలు పొడుచు కున్నట్టు ప్రతిస్పందించాయి. మేష్టాదూ విగ్రహాడి పోయారు. “లేదు-సుశీలా! నేను నిన్ను ఎన్నటికీ విడిచివేళ్లను. ఇంతటి బలమైన ఆధారంపై నిలబడి దీక్షిచివేళ్లను. ఇంతటి బలమైన ఆధారంపై నిలబడి దీక్షి వ్యత్యాసంగా లోకపు మూగ విమర్శలను

ఎదుర్కొని విజయం సాధించగలవని హామీ ఇస్తున్నాను”. సుశీల మందహాసం చేసింది.

* * * *

మర్నాడు ప్రాద్దుటనే సుశీల పివతల్లి దుఃఖిస్తూ విద్యాలయానికి రావడం మేష్టాదూ ఆశ్చర్యంతో ముంచితేల్చింది. మేష్టాదూ చిరునామా ఉన్న కవయను ఆమె అయినకు చూపించి: “రాత్రి ప్రాద్దు బోయా చాకా ఇక్కడే ఉన్నదట. భోజనంకూడా ఇక్కడే చేసిందట. ఎంతోసేపు ఈ గొడవే చెప్పింది. తెల్లారి చూస్తే లేదండీ” అంటూన్న ఆమెను అపి.

“లేదంటే — ఎక్కడి కల్లనట్టు” అడిగారు మేష్టాదూ.

“మొదట్లో నేను ఏమీ అనుకోలేదు. ప్రక్క మకుస్తూంటే తలగడి క్రిందవున్న ఈ కవయను చూడం వోనే అది ఏదో అపూయిత్యానికి ఒడిగట్టిందని తేల్చుకున్నాను. వారం పదిరోజులుంచి దిగులుతోనే వుంటోంది. కారణం అడిగితే ఏమీ చెప్పేదిగాదు. ఎంతసేపూ మీ గొడవేచాకే ఊరంతా ఆడిపోసు కుంటున్నారని వాపోయేది-చివ్వువ్వవగా తల్లిదండ్రీ పోతే, ప్రాయం వచ్చిరాకుండానే మొరకు ముక్కలైతే నా కూతురొకటి, మా అప్పగారికిల్ల ఒకటినా అని కడుపులో దాచుకు పెంచుకుంటూ వచ్చాను— దానిరాల అలా బ్రధరౌతుందని కలగన్నానా? ఎక్కడికి పోయిందో ఏమిటో....”

మేష్టాదూ తలవంచి నేలకైపు మానూ పాలుపోని ఆలోచనలో పడ్డారు. రాత్రి అన్నికబుర్లుచెప్పి తనను నిలబెట్టిన సుశీల తెల్లారేసరికి మాయమవడంలో ఆంతర్యం అయినకు అర్థంకావడంలేదు. ఏదీ ఏదీ ఆమెపివతల్లి వెల్లిపోయింది— “పాపం! ఆమె కేం కష్టమొచ్చిందో” అని సానుభూతి ప్రకటించారు ఆమె హీతులు. అడవనిగా ఇతరుల్ని ఆడిపోసుకొనేవాళ్లు: “శని విరగడైంది. ఇంక బాసపకుతుండేమా ఆయన సంసారం. ఔనూ తప్పచేసి లోకానికి ముఖం చూడెకుతూ ఎలా ముసుల్చింది. పోయిందో పీడా పోయింది” అని లోపల్లోపల కుచ్చసంకల్ప పొందారు. మేష్టాదూ అప్పగారికి, భార్య విశాలకి ఈ వార్త చేరింది. “ఇంక దారికి రాకేం చేస్తాడు. చచ్చినట్టు వస్తాడు కుక్కలాగ మనింటికి. ఇన్నాళ్లూ అంటే అది వండి దివేసి అడ్డమైన చాకిరీచేసి, అతగాడి ఇష్టమొచ్చిన

ట్టల్లా అడిందిగనుక కెట్టుచూపేడు—రేపటినుంచి తెలుస్తుంది అయ్యిగారిపస” అని అదికూడా తమ మేలుకే వచ్చిందని అనుపించారు. ఇవన్నీ తెలిశాయి మేష్టారికి. మానమే అయిననుక కరణ్య మయ్యింది.

సుకీల వెనుకూ మేష్టారికి వ్రాసిన లేఖ—

పూజ్యపాదులు మేష్టారికి!

సాదర నమస్కారములు. నేను ఎక్కడికి వెళ్తున్నానో ప్రస్తుతం వ్రాయలేను. కాని ఒక ప్రత్యేక కార్యక్రమ ముండుకల్లుకున్నాను. నా సంకల్పం మంచిదిగనుక తప్పక విజయం సాధించితిరుతా ననే ధీమా నాకు ఉంది. నేను మళ్ళీవచ్చి మిమ్ము కలుసు కొనేదాకా మీరు విద్యాలయంలోనే ఉండవలసి నదిగా నాప్రార్థన. దీన్ని తప్పకుండునని నా విశ్వాసం. నా తలంపు పెరవేరిననాకు మీ నా బ్రతుకు బాటల్లో ముగ్ధంనెలు వాటంకట అనే వైదొలిపోతాయి. ఇది తిథ్యం. ఇంతకన్న ఇప్పుడేమీ వ్రాయలేను. వ్రాయ గూడదు.

ప్రణామం: ప్రణామాలతో కలవుతీసుకుంటున్న భయదీయ, సుకీల.

ఉత్తరం మళ్ళీ మళ్ళీ చదువుకున్నారు మేష్టారు. సుకీల సాహసానికి ఒడిగట్టుంటుందన్నది ఖాయపడింది. కాని అది దుస్సహనంకాదని తేలిపోయింది. ఇంక ఆమెరాకకై నిరీక్షించడం వినా అయిననుక కర్తవ్య మింకొకటిలేదు.

సుకీల ఎక్కడికో ఎందుకో వెళ్లిపోయిందంటే ఊరికొకవార్త. కాదు అదొకవదంతి. వారంరోజుల పాటు చాలామందితోట ఇదేవలకు. ఆదాల్లగునరులు మరీసీ. మేష్టారు ఇవన్నీ వినివిని రాటుదేలారు. తొలి చినుకుకే వొళ్లు పులకరిస్తుందిగాని, జరివానలో తడి కాక వణుకువుండదు. ఎవ్వరికీ ఎట్టిప్రత్యుత్తరమూ ఇవ్వడంలేదు. ఆదా మగా వందమందికివైగా వచ్చే విద్యార్థులు సగానికితగ్గి పడిపేనుదాకా పడిపోయారు. వాళ్లూ వస్తున్నారంటే ఎందుకొస్తున్నారో వాళ్లకే తెలియనట్లుంది. “మీరు ఏవనుకుంటున్నార్రా?” అని అయిన వాళ్లను నిగ్గదయ్యి నేలేదు. “ఇదేమిటండీ” అని వాళ్లు అయన్న అడగనూలేదు. నెలరోజులు అలాగే చెయ్యికొల్పుకుంటూ మేష్టారు చిరుసుగానే

వుండిపోవడం. ననకటికలె మన్యవర్తలెతరు తన కాపురం పాత్ర చెయ్యడానికని రాకపోవడం విశా లాక్షికి, తల్లిదండ్రులకి నిరాశ నే నూచించింది. ఇది కని పెనుతూ నే వున్నారు మేష్టారు.

సరిగా నెలదాటింది సుకీల వెళ్లిపోయి. మేష్టారికి విజయనగరంనుంచి ఒకకార్డు వచ్చింది.

ప్రియమైన మేష్టారికి!

మీ మిత్రుడు వెంకటేశ్వర్లు నమస్కరించి వ్రాయునది. సుకీలను గురించి భోగట్టా చేయవలసిందంటూ మీరు వ్రాసినఉత్తరం అందింది. అవిషయమై దర్యాప్రచేయడం కారణంగా మీకు వెంటనే సమాధానం వ్రాయలేకపోయాను.

మీరు అనుకున్నట్టు ఆమె ఇక్కడకు వచ్చిన మాట వాస్తవమే. మొన్న ఆఫీసునుంచి వస్తూంటే సుకీల కనుపించింది. ఆమె, మా ఆఫీసులో గుమాస్తా కలిసి జట్కూలో వెళుతున్నారు. నిన్న మధ్యాహ్నం ఆగుమాస్తాను సుకీలనుకూర్చి అడిగాను. ఆమె ఈయనకు దూరపుబంధువు. వివాహంకై ప్రయత్నిస్తున్నదట. సంబంధంకొరకు దర్యాప్రచేస్తున్నట్లు తెలుస్తోంది. మళ్ళీ ఆమె నాకు కనబడలేదు—కలవు—

భవదీయుడు,
వెంకటేశ్వర్లు

ఉత్తరం చదువుతూంటే మేష్టారు వణిపోయారు. ఉన్నట్టుండి సుకీలకు ఆ ఊహ ఎలా తట్టింది. భర్త పోయిన ఇన్నేళ్ళకు మళ్ళీ పెళ్లి చేసుకోబోతోందా? ఏమిటీ వైపరీత్యం? మేష్టారుకేమీ పాలుపోవడంలేదు. తనను, తాచేసుకోబోయే భర్తను నేను ఆకీర్షించాలనేనా ఆమె తాను తిరిగి వచ్చివరకు నన్ను ఎక్కడికీ వెళ్ళవద్దని అభ్యర్థించింది? ఇప్పుడేమిటీ చెయ్యడం? ఎక్కడికీనా పోవడమా? లేక ఆమెకై పడిపోవడమా? సుకీల ప్రీతిసమేతంగా వస్తే ఊళ్ళో అంతా ఏమనుకుంటారు—తుదకు ఒక ఒక సందేహం తిక్కుమన్నది ఆయనచూడడం ఫలకంవై—సుకీలగానా ఈ మార్గం ద్వారాతనపై సంఘంవేసిన అనుమానాన్ని నివృత్తి చేసుకోవలసిందా?

* * *

ఒకనాడు విద్యాలయంలో మేష్టారు వంటపోస మని పొయ్యి ఊదుకుంటుంటే ఊడిపడింది సుకీల “ఏ మందోయ్—ఏం చేస్తున్నారు?” అంటూ.

నివృత్తి

“ఇదిగో చూస్తున్నావుగా—నీవు నిర్భయపడి నుంచి ఇదేవరసకి” మేమరి కంఠంలో కొపం ధ్వనించడానికి ప్రయత్నించింది. “ఊఁ ఇదేనా రావడం?” అడిగారు.

“ఊను—ప్రాద్దుట బండిలో వచ్చాను. ఇంకా ఇంటికేనా వెళ్ళలేదు” నవ్వు త్రోసుకువస్తోంది సుకీల ముఖంలోనుంచి.

“కుదిరినట్టేనా” నిమ్మమేయంగా వచ్చిన ప్రశ్నకు ఆమె తట్టుకు నీలిచి

“అఁ” అంది నదురు చెసుకూలేక.

“విజయనగరంలో నేనా?”

“అఁవా—ఆముదాలవలసలా?”

“స్థితిగతులు బావున్న సంబంధమేనా?”

“బ్రతికి చెప్పకుటుంబం—ప్రవృత్తం పేదరికంలో వున్నాను”

“నీకు నచ్చినట్టేనా?”

“అ వూ”

“పోనీలే—బ్రతికాం”

“ఇంకా అడగలేం?”

“ఏమిటి అడగడం—చెప్పదలుచుకుంటే చెప్ప నీవే”

“స్కూలు వైసలుదాకా చదువు. వయసు పాతి కంటాయి. అంతా క్రొత్త ఫేషను”

“ఓహో—ఇంక నేనే? రేపటినుంచి మన పని మూడు పువ్వులూ, ఆరుకాయలూను”

“ఆలాగన్నమాటే”

“ముఖా ర్థం స్థిరపరచిపట్టేనా?”

“అది పెళ్ళికుమారుల చెలిలోమాట” గేలిచెన్నా నవ్వింది.

“ఏ—ఏఁ వంటా రేమిటివారు?” ఈ ప్రశ్న గూడా ఏప్రమేయమూ లేకుండానే వచ్చింది. సుకీల ముఖంలో హాసరేఖలు మరుగుపడుతున్నాయి.

“మీకు పెళ్ళి సంబంధం కుసుర్యుకొచ్చాను ముషారూ” అని ఆశ్రంగా ఆయన ముఖంలోకి చూసింది. మేమారు నిర్భాంతపోతూ “పెళ్ళా ముండగా పెళ్ళిమీద మళ్ళీ పెళ్ళా?” అన్నారు.

“మరేంటిమకున్నాను — నాకు ఈ చిట్కా విడిపోవడాని కింతకన్న మరొక మార్గం కనుపించలేదు.” తన్నుతాను సంతాళించుకొనాలని విల్వప్రయత్నం చేశారు మేమారు.

“దీనివల్ల సమస్య పరిష్కరింపబడుతుంటే లేక మరొక విడ్డూ ప్రసవిస్తుందో యోచించానా?”

“నాకు మట్టికి బాగా తరింపుచున్నట్టే వుంది. మీరు మాత్రం ఈ జీవితాన్ని పాతకొత్తల మేలుకలయికగా స్వీకరిస్తే నాకదే పదివేలు”

మేమారు మానం వహించారు. సుకీల తమ యింటికి వెళ్ళిపోయింది.

* * *

ఆముదాలవలసలో ఆడంబరమేమీ లేకుండా మేమారికి రెండో పెళ్ళి జరిగిపోయింది. తమ కుమార్తె కన్నె చెవిడిపించినందుకు కమల తల్లిదండ్రులు సుకీలకు ఎంతగానో క్షాపించారు. ఈ తంతు ప్రథమకాండలో ఉన్నందువల్లనే మరేలకా మేమారికి తీయగానే రుచించింది.

ఒక సుముహూర్తాన మేమారు రెండవ భార్యతో విద్యాలయంలో గృహప్రవేశం చేయడం విచిత్రంగా ఉరుకులంతా చూచింది. విశాలాక్షి గొంతులో చేదైవమాత్ర, మేమారి అక్కగారి నోటిలో విచిత్ర గుళిక జారిపట్లయింది. వాళ్ళు కిమ్మనలేక పోయారు. “ఇదంతా ఆ సుకీల చేసింది సుమా! చాచాసురా!— ఏం తెలవ!” అని కొమ్ములు దిరిగిన మగాళ్ళు కూడా ముక్కుమీద ప్రేలేసుకున్నారు. ఇప్పటి వరకు మేమారికి బాగానే వుంది.

మరి నెలనాళ్ళకు మళ్ళీఒక్క రొక్కర విద్యాలయంలో తిరిగి ప్రవేశించడం ప్రారంభించాడు. కొనేస్తే గాని మందులేదని భ్రమించిన, ఉరు కంఠకు గూడుకట్టుకొని ఉబక పెట్టిన సుకీలనూది అనుమానం మంచులాగ విడిపోతోంది. అయితే అది మేమారి అక్కయ్యకు బావకు క్రోధాన్నిని నానాటికి అతిశయింపజేస్తోంది. విద్యాలయం మళ్ళీ బాగు చెయ్యడానికి మేస్త్రీలను నియమించి తీర్చిదిద్దవల్లు కట్టించడానికి సుకీలే ఖంజాయింపు చేస్తోంది. అవివేమీదా అల్లుడి మీదా పగతీర్చుకోవడమేలాగా అని కౌరాలు మిరియాలు మారుతున్నాడు ఆయనబావగారు. క్రొత్త భార్య సుకీల దర్శకత్వంలో తన కాపురానికి ఎలాగ

తీరుతెన్నులు మలన్తూండో, మర్రి తనమేనమామ
బ్రతుకులో నూతన వసంతకోభ ఎలా విరున్తూండో విని
విని విసిగిపోయిన విభాలకు తెంగపట్టుకుంది. తాను
ఎంతో పొరబాటుచేసినట్లు ఆమె అంతరాలృప్తి ఫూపిం
చడం మొదలయ్యింది. "అన్నప్పడూ ఆ పాతపట్టిం
పులు పెట్టుకు కూర్చుంటే సాగుతుందా. ఏదో మారే
కాలంతో మనమూ సరిపెట్టుకోవాలి" అని ఎన్నార్ళ
క్రిందటనో సుఖ ఆ సంజవేళ చెరువుగట్టువార చింత
చెట్టుక్రింద అన్నమాటలు గుర్తుకు వస్తున్నాయి.
ఆనాడు అది కేవలం నోటిమాటలే అనుకుంది. మరి
ఇవ్వో! అవి కటిక సత్యాలు. పితృపు అంటేనే
అదేమో, మొదట చెడుగా వుంటుంది. ఉత్తరాత్రా
మేలుచెస్తుంది. తాను మువ్వరంలో మురిగి మందువంటి
ఆమెగితోపడేశాన్ని ఆమె తన చేతులు బట్టుకు బ్రతి
మారినా పెడచెవిని తెట్టింది. ఇప్పుడు దాని ఫలం
అనుభవించారేమో! ఆ క్షిప్ర ఎంత కఠినంగా వుం
టుందో — విభాల సింహావలోకనం చెసుకోలేక
పోనోంది. ఈ భావాలన్నీ ఆమె తరుగు వృద్ధులలో
మనీలిపోతున్నాయిగాని అవి బహిర్గతమయ్యే మార్గం
లేదు. అటు అమృత నాన్నా చూస్తే రోజురోజుకీ
దిగిసిపోతున్నాడు.

ఒకనాడు మేష్టారికి క్షీడకనోటిసు వచ్చింది.
విభాల యిప్పించింది. అందులో వలెవిభాలను మేష్టారు
సరిగా యేలుకోనందుకు పరిహారం కోరుతూ చూపు
రించారు. మేష్టారు సుఖిలా సాంతం చదువుకున్నారు.

"చూశావా! ఏంచేస్తే బావుంటుందంటావు?"

సుఖిల ఆలోచించి "ఆమె బుద్ధిపూర్వకంగా దీనికి
అంగీకరించదు. నైవార్య ఒత్తిడి దీనికి కారణం అయి
వుంటుంది."

"ఏది ఏమైతేనేం-కాగితం నాలుకలు కోరుతూ
వచ్చింది"

"రానీండి-ఫర్వాలేదు"

"స్వకమంగా సమాధానం ఇచ్చేదామా?"

"మేష్టారు! మీరు - విభాలకు-అంటే మీ
భార్యకు సమాధానమిస్తారా? వద్దు. అది మంచిపని
కాదు."

"ఈరికే కూర్చుంటే మెదకు చుటుకుంటుంది."

"ఫర్వాలేదు. ఏమాటందో చూద్దాం"

"ఏదిటి సుఖిలా నీ వెర్రి భరవసా! ఇది కోర్టు
వ్యవహారం."

"కానీండి. కోర్టువ్యవహారం బ్రతుకు చిక్క
కంటే గడ్డదా. అయినా సరే చూద్దాం"

మేష్టారుకి ధైర్యం కలిగింది. వెంటనే ఆ నోటిసు
ముక్క ముక్కలుగా చించిపారేశారు.

తర్వాత రెండుమూడు దఫాలు సుఖిల ఏకాం
తంలో విభాలను కలుసుకువచ్చింది.

* * *
రెండునెలలకు విద్యాలయం రూపురేఖలు మార్చి
వేయబడ్డాయి. మరమ్మత్తు చేయబడ్డది ఆ పురాతన
మందిరమేనా లేక నూతనంగా నిర్మింపబడ్డదా అనే
శంక చూపరులకు అనివార్యమైంది. పైన అంతస్తు
వేశారు. ఈ ఖర్చంతా సుఖిలే భరించుకుంది. మాడు
వేలుపై దాటింది మొత్తం.

పని పూర్తిఅయి లెక్కలు తేల్చుకుంటున్నారు
మేష్టారు సుఖిలాను—వద్దంటున్నా వప్పటికీ వ్రాసి
యిచ్చాడు. ఆమెకు నాల్గవేల అయిదువందల రూపాయ
లకు ప్రావిడెన్సీ—అయిదువందల రూపాయలకు
పుచ్చుకుంటోంది సుఖిలా ఇంతలోనే "మేష్టారు!"
అంటూ బయటనుంచి కేకవినపడింది.

తీరా చూస్తే కోర్టు అమీనా. దావాసమృత
బట్టకు సిద్ధం "నేలనుకున్నంతపని అయింది. విభాల
చేత వ్యాజ్యం వేయించారు. సుఖిలా" అన్నారు
మేష్టారు.

"మీరూపించినదైతే అయిందేమో—నేను అను
కున్నంత పని ఇంకా కాలేదు. పుచ్చుకోండి సంతకం
చేసి సమృత" అంది ధీమాతో. మేష్టారు సమృత
అందుకున్నారు. అమీనా ఆయన బావగారింటికిళ్ళి
మామూలు కనుక్కుని చక్కాబోయాడు. సుఖిల
మేష్టారికి అంతులేని ధైర్యం కూర్చింది. అయితే కనులకు
మాత్రం ఇదేమీ అర్థంకావడంలేదు. సుఖిలనుగాని,
పెనిమిటినిగాని కదిపితే "నీకెందుకయ్యా ఊరుకో—
అంతా చూస్తూవుండు" అనేవారు. కనులకు లోలోన
గుబులుగా వుండేది కాని ఈ విషయాలెవరకు ఆమె
మనసు పోయేదికాదు. అసలు ఆమెకు ఈ పిరిలాటలు
గిట్టవు.

విభాల భర్తపై దాఖలుచేసిన దావా విచారణకు
వచ్చింది. పిరిచారు మేష్టారిని. మర్రి ఇతఃపూర్వం

నూతిపోవిననే మేష్టారికి చెప్పి ముందుకుపంపింది గుర్రం. ఆయన బోనక్కాడు.

“దేవుని యెదుట ప్రమాణంచేసి అంతా నిజం చెబుతాను. అబద్ధం చెప్పను” ప్రమాణంచేసి, విసదృష్టమై వెలిగేచిత్రాన్ని తమలో ప్రతిబింబింపజేసే విప్పారిన నయనకమలాలతో కోళించే ముఖమెత్తి న్యాయాలయ మంతా కలయజూశారు మేష్టారు. పుట్టివాక ఆయన బోనక్కలేదు— కాళ్లు కొంచెం వణికాయీ-గుమి గూసిన ప్రేక్షకుల్ని, కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలో పదును పెట్టుకున్న ఆయుధాలలో కదనానికి సన్నద్ధులైన యోధాగ్రేసరుల్ని జ్ఞప్తికితెచ్చే వక్రశ్లేష, అవలీలైన నిలబడ్డ తన బావగారిని— ఇంకా మూలనొదిగి ఎట్టిపరిస్థితులలోనూ తాను ఆమెను ఆవిధంగా చూడ గూడ దనుకొన్న వికాలను ఆయనకళ్లు వెదకి పట్టుకొన్నాయి. “పేరు... కనుస్సు... వృత్తి” మొదలగు పరిచయ వాక్యాలు అయ్యాయి. న్యాయాధిపతి ప్రశ్నిస్తుంటే నడుచూ వెనుచూలేకుండా ప్రత్యుత్తర మిస్తున్నాడు.

“ఏమండీ మీకీ దానాగురించి తెలుసువా.”

“చిత్రం తెలుసునండి.”

“మరి పీడనను తీసుకురాకుండా వచ్చారే.”

“నాకు పీడనం అక్కరలేదండి. నిజం చెప్పేవారికి న్యాయవాదు లేకుండా?”

“అయితే మీరు స్వయంగానే వాదించుకుంటారా?”

“ఇందులో నేను వాదించుటకే దేమీలేదండి. తమ ప్రశ్నలకు ఖుద్దనే సమాధానా లిచ్చుకుంటాను.”

“అయితే అడగండి పీడనగారూ!” న్యాయాధిపతి ఎదిరినకీలును ఆజ్ఞాపించారు.

“చూడండి మేష్టారు! మీరు వికాలాక్షి అనే ఆమెను ఎరుగుదురా?”

“ఎరక్కనుండి?”

“ఆవిడ మీకేమాకుండి?”

“నా భార్య” వికాలకంఠంలోకి చూస్తూ మేష్టారు ఈ వాక్యం నొక్కి అంటూంటే అప్రయత్నంగా రెండు నెడికన్నీటి ఓడువులు ఆయన నయనాలనుండి నలువడి వికాలను గడగడ వణికించాయి.

“అగ్ని పాక్షిగా పరిణయ మాడిన భార్యయేనా?”

“ఆహా.”

“మరి ఆమె ఉండగా మీరు మళ్లీ పెళ్లి ఎందుకు చేసుకున్నారు.”

“ఆమెను ఎన్నిసార్లు కాపురానికి రమ్మన్నారా లేదు. తుదకు ఈ దారి త్రొక్కాను.”

“దానివల్ల సంభవించే పరిణామాలు యోచించారా?”

“బాగా ఆలోచించే ఈపని చేశాను.”

ఇంకేమీ అడుగలేదు వక్రశ్లేష — మేష్టారికి పాక్ష్యం ఏమీలేనందువల్ల వెంటనే విడిచేశారు న్యాయాధిపతులు వికాలను.

వికాల బోన ఎక్కింది. ఆమెతరపు వక్రశ్లేష ఆమెను అడుగుతున్నాడు.

“అమ్మయీ ఆయన్ను నీవెరుగుదువా?”

“ఎరుగుదునండి”

“నీకు ఆయనకు సంబంధం?”

“ఆయన మామేనమామ”

“అంతేనా?”

“నాకుభర్తగూడా”

“ఆయనతో నీవు కాపురం ఎందుకు మానుకున్నట్టు?”

వికాల మానంచాల్సింది.

“పోనీ—ఇప్పుడు ఆయనతో కలసిమెలసి వుండడానికి నీకభ్యంతరం?”

“ఏ...మీ...లేదు. —వక్రశ్లేష క్రుశ్మపడ్డాడు—

“లేనేలేదా?”

“లేదండి” గట్టిగాచెప్పింది. మేష్టారి అనుమానాన్ని ఈ మాటకురాలు నివృత్తిచేశాయి.

“బాగా ఆలోచించుకు చెప్పవచ్చు” న్యాయాధిపతి గడించారు.

“అయ్యో—నేను బాగా ఆలోచించుకునే చెబుతున్నాను. నాభర్తతో నేను కాపురం చేసుకోవడానికి నాకెట్టి అభ్యంతరములేదు” స్పష్టపరిచింది వికాల కిరచిత్రంతో.

“మరే లే ఈదానా ఎందుకుచేసినట్టు” ఉరిమి నట్టు గర్హించాడు వకీలు కత్తెప్రతేనీ. విచారమానం చాల్చుడం ఆమెవైపు వక్రీలును చెంపమీద కొట్టినట్లయింది.

“నేను ఈదావాను బర్రరఫ్ చేస్తున్నాను” తీర్పు చెప్పేసిలేచాడు న్యాయాధిపతి. వక్రీలు వెలదలబోతూ ఒకరిముఖాలూకరు చూసుకుంటున్నారు. “శిఖామ్—భలేబాగా చెప్పిందిరా” అంటూ ప్రేక్షకుల్లో కలకలం అధికమయ్యింది. మేహారుపడుతున్న ఆశ్చర్యాని కంకులేడు. సుకీల మిక్కిలిగా ఆనందంపొందింది.

“కను ఆభాసుచెళ్ళావు. ఇంతదానికి దావాగూడా తగలెయ్యడమెందుకూ. సరే—కొత్తరం చేసుకో మొగుడుతోగా” దుసరుసలాడుతూ విచారవకీలు వెళ్ళిపోయాడు బయటకు. ఆమెతండ్రికి ఎటుపాలుపోవడంలేదు.

సుకీల జట్కూబండి కుదిర్చింది విద్యాలయానికి. విచార, సుకీల, మేహారు ముగ్గురు చటుక్కున బండి ఎక్కెయ్యడం, ఒక కొరడా దెబ్బతో జట్కూను గుర్రం పరుగున లాక్కుపోవడం చూపు ఆనందతీవ్రతకు మ్రాన్నడి పరికిస్తున్న మేహారి బావగారినిచూసి చుట్టూమూగినజనం నవ్వుకున్నారు. అతగాడి కెంతైనా కోపంవచ్చింది. సుకీలమీద, బావమరదిమీద, మించి విచారమీద, అంతకుమించి తననుచూస్తూ తనదురవృత్తుకు సానుభూతి వైనా ప్రకటించక విరగబడినవ్వే జనంమీద—అయితే అక్షణంలో దాన్నివ్యక్తం చెయ్యడం ఎలాగో ఆర్థం గాలేదు. ఇది ఆయనకు భింతివరాని అవమానం పాపం! ఆగృహస్తు కనులవెంట నీళ్లుగారినా పరిసరసమాజానికి జాలికలుగలేదు. మరి అతగాడుచేసిన నేరమెంతటిదో కాని!!

* * * *

విద్యాలయంలో క్రిందిభాగంలో విశాలాక్షికి వైన కమలకి ఉండేటందుకు కేటాయించబడింది. విద్యార్థులవారూ పాఠశాలగా మార్చుకున్నారు. అనుకోకుండా తను సేంసార్లలోవచ్చిన మార్పుకు మేహారు అమితంగా ఆనందిస్తున్నాడు. సుకీలకర్తృత్వం

వల్ల విచార, కమల పరస్పరమూ ఎట్టిస్పర్ధలు లేక పాఠశాలల్లవరకే కలసిమెలసి బ్రతుకును సుగమం చేసుకున్నారు. ఒకకాడు సుకీల ప్రబోధించిన మేలు కలయికను మేహారి అనుభూతి ప్రదర్శిస్తోంది. తన తిల్లిదండ్రులు నూరిపోసిన సంకుచిత స్వార్థభావాలకు, చాందసత్వానికి తనకుగా తాను చిన్ననాటినుండి గుణించుకోన్న మాధువిశ్యాసాలకు క్రమేపీ విశాలాక్షి తిలాంజలి ఇవ్వగలిగింది. రోజురోజుకు తనకటెదుట మార్పుచెందుతున్న కొంగ్రాత పోకడలతోబాటు విశ్వంఖలంగా విజృంభించే విప్లవాత్మక భావాల్ని కమల అడుపులో పెట్టుకోగలిగింది.

విద్యాలయ వార్షికోత్సవ సభాసమావేశంలో ప్రసంగిస్తూ కొందరు “సుకీల తన సంయమనంతోను, త్యాగదీక్షలతోను ప్రాచీన విద్యాలయాన్ని సంస్కరించి, ఒడిదుడుకులలోపడి నలిగిపోనున్న అధ్యాపకుల జీవితాన్ని చక్కబరిచింది”ని గ్లాసుంచారు. మేహారు గూడా సుకీలను ప్రశంసించారు. ఈఆచరణలో తనపై వేసిన నీలాపనిందలను సరకునేయకుండా ఆదర్శనీడికి ఎలాక్కిచేసిందో వర్ణించారు. సుకీల దానికి ప్రత్యుత్తరంగా “మీరింతగా ప్రశంసించడానికి నాలో అధికతీర ఏమీలేదు. నాబ్రతుకును, నాప్రవర్తనను లోకం అనుమానించింది. తిన్నివృత్తికి నాకు భగవంతుడు చూపినమార్గాన క్రిమించి కర్తవ్యం నిర్వహించాను. దైవకృపవల్ల విజయం సాధించగలిగాను. నివృత్తిగోబాలు నవజీవనంకూడా విద్యాలయానికి ప్రసాదించబడింది. నేను స్వార్థంకోసమే పాటుబడ్డా సంకల్పంలో దోషక్షోభనందువల్ల పెక్కుసర్పరీతాలు సిద్ధించాయి. మనకీనాటి సౌభాగ్యాల్ని ప్రసాదించిన దేవదేవుని మనమంతా సంస్తుతిద్దాం” అనగా సభాస్థలి అంతా కరతాళస్వరలతో ప్రతిస్పందించింది. ఈ విజయోత్సవంలో తన తిల్లిదండ్రులు సంతోషంతో పాల్గొనడం ‘విశ్వేష్టటికై నా మారుతారా’ అనుకన్న విచారసందేహాన్ని వెంటనే నివృత్తిచేసింది.

తెలుగుల ఊళ్ల పేర్లు

శ్రీమతి నాయని కృష్ణకుమారి

తెలుగు భాషలో ఒక ప్రత్యేకత ఉన్నది. ఇది ద్రావిడభాషల కొరకు ఇందినా సంస్కృత భాషా సంపర్కంవల్ల పెరిగింది. అందుకే ఇది రెండు భాగాలుగా విభజించడానికి వీలవుతుంది. ఒకటి సంస్కృతసంబంధి. ఇది తత్వమ తద్వన భావ. రెండవది ద్రావిడ సంబంధి. ఇది దేశభావ. ఈ దేశ విభాగమే లేకపోతే తెలుగు సంస్కృతభాషకు బిడ్డ అని ఎవరైనా యిట్టే ఒప్పుకోవచ్చును. కన్నకల్లని వదలి దత్తతపోయిన బిడ్డ, పెంపుడు అమ్మనాన్నల సర్వ లక్షణాలనూ అలవాటుచేసుకుని వారి బిడ్డగానే లోకాన్ని ఎలా భ్రమింపచేయవచ్చో, తెలుగు భాషా సరిగ్గా అలానే చేసింది. అయితే యీ భ్రమను చీల్చుకునిపోయే నిశిత పరిశీలన, ఈ భాషయొక్క పుట్టు పూర్వోత్తరాలను అందుకోవడంలో విఫలంకాదు.

భాష అనగానే పరస్పర భావప్రకటనకు అనువైన శబ్దాత్మక లిపిపూర్వక ప్రక్రియ. భాషలో శబ్దాత్మకత అనేది ఉండక తప్పదు. శబ్దం లేకపోతే భాష లేదు. అయితే ఈ శబ్దమనేది శేవలం అవ్యక్తమైన పక్షుల కిలకిలారావాలవలెనో, కూరజంతు భీకర రావాలవలెనో కాక భావస్ఫూర్తకత కలిగి ఉండాలి. అటువంటిది మానవభాష—భాషకుంటే అతి ముఖ్య లక్షణం ద్రవస్థితి. అనగా భాష ప్రవాహిని. ఒక సెలయెరు అనుకుంటూ ప్రవహిస్తున్నట్లుగానే భాషకూడా తులుతులుకూ మార్పు వైపుకు అనుగమిస్తూ పుండుంది. అయితే ఈ మార్పుల్ని పొందడంలో దానికి ఒక క్రమ పద్ధతి ఉన్నది. మన యిష్టం వచ్చినట్లుగా దానిని మారమంటే అది మారదు. దానంతటది ఒక కట్టుబాటుకు లొంగి నిశ్చయంగా, మెల్లగా మారుతూ ఉంటుంది. ఒక్కొక్క మార్పు వచ్చిన తొలితీతాలలో ఆమార్పు అలా ఎందుకు వచ్చిందో ప్రతి భాషనేత్రా అర్థం చేసుకోగలిగినంత స్పష్టంగా ఉంటుంది. అయితే మార్పుమీద మార్పు రావడం భాషయొక్క

నైజం కాబట్టి ప్రప్రథమంనుండి కలుగుతూన్న ప్రతిమార్పునీ గుర్తించగలిగేనే తప్ప మన కాలానికి ఉన్న రూపంయొక్క చరిత్ర ఏమో అర్థం కాదు. ఒక పదస్వరూపమే అర్థం కాకపోతే అది యిస్తున్న లేదా నూచిస్తున్న అర్థమేమిటో మన కనలే అంతుపట్టదు. ఒక ఉదాహరణ చూడండి. ప్రతివారి ఇంగ్లీషునూ పిండి విసురుకునే 'తిరగలి' ఉన్నది. తిరగలి అనగానే ధాన్యాగుల్ని పిండికింద నలగకొట్టే రెండు గుండ్రని రాలిదట్రాలు అనేది అందరికీ అర్థమవుతుంది. అంతేకాని ఆ పదం, ఆ అర్థాన్ని ఇవ్వడానికి ఎలా శక్తమయిందో తెలియదు. అది తెలియడానికి నిశితమైన పరిశోధనాత్మకత అవసరం—ఇప్పుడు మనకున్న ఈ 'తిరగలి' అనే రూపం ప్రప్రథమ రూపం అనడానికి వీలులేదు. అది మార్పులు ఒకదానిపై ఒకటి పేరుకుంటూ రాగా మననాటికి వీరవద్ద రూపం. మనతరువాత కొన్ని శతాబ్దాలకు ఈ 'తిరగలి' ఇలాగే ఉంటుందనడానికి వీలులేదు. అలా ఉండడం భాషయొక్క స్వభావానికి విరుద్ధం. ఇట్లా ఆలోచిస్తే, తిరగలియొక్క గుణం తిరగడం. ఆపకుండా ఒక రాలిమీద మరొకరాలిని కూర్చి తిప్పితే నేగాని ధాన్యం నలిగి పిండిగా మారదు. 'తిర్' అనే శబ్దాన్ని పట్టుకుని దానికి 'తిరుగు' అనే అర్థాన్ని కూర్చుకుని దానికి ధాతువు అని పేగుపెట్టి, అది భాషలో ప్రప్రథమ రూపమనే నిర్ణయించుకున్నాం. అందుకే ప్రతి భాషా ధాతుజన్య మంటారు. ఈ ధాతువుల్ని ఆధారముగా చేసుకుని వర్త వాత్యకంగా మనం పెంచుకున్న రూపాలే భాషలో ఉండే నామాలు, లేక శేర్లు. ఇలా ఆలోచిస్తే తిరుగు + కల్లు—తిరుగల్లు—తిరుగల్లు—తిరుగల్లు—తిరుగిలి అనే మార్పులను పరంపరగా పొంది ఉంటుందనే ఊహ రాకతప్పదు. అనగా తిరిగేటటువంటి రాయి అన్న వర్త వాత్యకమయిన అర్థం మనం పొందగలుగుతున్నాం. ఈ అర్థం మనం పొందడానికి ఇంత అవస్థపడాలి. కారణం భాష కరవేగ

మతో మారుతుంటుంది గనుక—ఒకపదం వదిలించి ఉచ్చరించినా మాతుతుంది. పక్షిసార్లు ఉచ్చరించినా మారుతుంది. పదివోట్ల ఉచ్చరించబడితే కూడా పది విధాలుగా మారుతుంది. ఇలా మనుష్యుల్ని బట్టి, కాలాన్ని బట్టి, స్థలాన్ని బట్టి భావ మారుతూనే వుంటుంది. ఇటువంటి మార్పుల్ని గ్రహించలేక ఆర్థం అందుకోలేనంత మాత్రాన ఒకపదాన్ని “అర్థమేదీ లేక గుర్తుగా మాత్రం భావంలో స్థిరపడిపోయింది” అని చెప్పడానికి వీలులేదు. అలా జరగదు. మనం అర్థంవివరించలేని ప్రతి పదమూ ఆ ఆరాన్ని సూచించే ధాతువు నుండి ఏర్పడి ఉండాలింటే! మన కా ధాతువు నొరకడం దొరకకపోవడం అది వేరే సంగతి.

తెలుగు ఊళ్ళపేర్ల పుట్టుపూర్వోత్తిరాలూ, వాటివాటికి నియమితమైన అర్థాల అసలు చరిత్రలూ ఈ దృష్టిలోనే కోధించడానికి పూనుకోవాలి. అప్పుడే ఆయా స్థలాలయొక్క స్వరూప స్వభావాలను ఆకళింపుచేసేవలలో కొంతవరకూ విజయం సిద్ధించగలదు.

ఊళ్ళపేర్లను చూచినట్లయితే ఇంకానే ఒక విషయం గోచరిస్తుంది. ప్రతి పేరూ రెండుగా విభజింపబడుతుంది. అందులో మొదటిభాగం విశేషార్థాన్ని ఇవ్వడానికి ఉద్దేశపరిపక్వంగా రెండవభాగం ‘గ్రామము’ అనో ‘ఘామి’ అనో సామాన్యార్థాన్ని మాత్రమే యివ్వడానికి సమర్థమవుతుంది. ఉదాహరణకు భట్టిప్రోలు, గిద్దలూరు, కొత్తివలస, పత్తిపాడు వంటివి ఎన్ని ఊళ్లు పరికిలించినా భట్టి, గిద్ద, కొత్తి, పత్తి అనేవి మొదటిభాగంగానూ, ప్రోలు, ఊరు, వలస, పాడు వంటివి రెండవభాగంగానూ విభజింపబడతాయి. ఇందులో మొదటి పదం విశేషార్థమైతే, రెండవది గ్రామసామాన్యవాచి. ఇది కేవలం అనుబంధం వంటిది. ఈ అనుబంధ పదాలూ, ఎన్నో రకరకాలుగా గ్రామ నామాల చివర మనకు కనపడుతుంటవి. అయితే ఇన్నిరకాల పదాలూ, కేవలం ‘గ్రామము’ అనే అర్థాన్ని మాత్రమే సూచిస్తూ ఈ ఒక్క స్థానంలో ఎందుకు ప్రయత్నం లక్ష్యాన్ని? ఒక్కొక్క గ్రామానికి ఒక్కొక్క అనుబంధం వాడటంలో అంతర్వ్యం ఏమైనా ఉన్నదా? లేక ఏదో ఒకటి అన్న మన ప్రత్యేకతతో ఏదీ పడితే అది ఏ గ్రామానికి పడితే ఆ గ్రామానికి అనుబంధంగా చేర్చబడ్డదా?

ఈ అనుబంధ పదాల చరిత్ర ఎటుటి? వీటి పూర్వ రూపా లేమిటి? వీటి కీ వాటికి సంక్రమించిన మార్పు లెటువంటివి?—ఈ విషయైన ప్రశ్న ఎన్నిటికీ జవాబివ్వడానికి ఈ వ్యాసం కాయశీకులా ప్రయత్నిస్తుంది.

ఈ అనుబంధ పదాలు అటు దేశపదాలుగానూ ఇటు వైకృత తత్వము పదాలుగానూ కనిపిస్తున్నవి. దేశ పదాలుకొని పదాల కన్నీటికి మూల రూపం సంస్కృతంలో వుండుటగా దొరుకుతుంది. దాని అర్థం గ్రామము, పల్లె, పట్టణము అనిగానీ, కొండ, సరస్సు అనిగానీ గ్రాహ్యమవుతున్నది. అంతకంటే యీ అనుబంధాలలో వర్ణజాత్యకమైన ఆర్థం సాధించడానికి వీలుకాదు.

1. నగరము : (నగర్)

భాగ్యనగర్, మహబూబ్ నగర్, బాలనగర్.

నగరమన్నది తత్వము. దీనికి పురమనీ, పట్టణమనీ అర్థం. ప్రాచీనకవికావ్యాలలో మనకు, ‘నగరి, నగరు’ అనే పదాలవాడుక కనపడుతుంది. వీటికి అర్థం రాదనగరనీ, దేవగృహమనినీ, సంస్కృతనగర శబ్దానికి కల బహు విధాలమైన అర్థం సంకుచితమై కేవలం ఒక కోటకూ, ఒక దేవాలయానికీ అన్వయమిస్తున్నది.

2. గ్రామము : గ్రామాలచివర మనకు కనపడుతున్న దీనికి సంబంధించిన అనుబంధం ‘గావ్’. ఇది తెలుగుదేశంలో తెలుగునుద్ర చేసుకుని ‘గామ’గా కూడా మారింది.

జనగామ, నందిగామ.

3. వాడ : ఇది ‘వాటిక’కు వైకృతం. దీనికి అర్థం ఇంక్షవచన అని. తెలుగులో ‘వాడ’ అనుబంధంగా కొక స్వతంత్రపదంగా వాడవపుడు కేవలం ‘వీధి’ అనే అర్థమే లభ్యమవుతుంది. ‘వాడవదిన, వాడకట్టు’ వంటి ప్రయోగా లిందుకు ఉదాహరణలు.

తెజవాడ, గుడివాడ.

ఉత్తర హిందూస్థానంలో ‘వాహి’ అనే రూపం కంటే ‘వాడి’ అనేదే ఎక్కువ.

విల్ వాడి, వాడి.

ప్రాచీన కావ్యాలలోకూడా ఈ వాటికకు సంబంధించిన రూపాలు ‘వటి’, ‘అటి’ అనేవి కనపడుతున్నవి.

రెడ్డువటి, చోళ రెడ్డువటి, రామాటి.

తెలుగుల ఊళ్ల పేర్లు

4. పూర్: ఇది పురకబ్బ భవం. 'పురా' అనే అనుబంధాలుకూడా ఉన్నవి.

అలంపూర్, గోపాలపూర్, యాకుట్ పూర్.

ఇంకా బాద్, గంజ్, ఘాట్, ఘర్ వంటి అనుబంధాలుకల గ్రామనామాలు ఉన్నా అవి తెలుగు దేశంలో లేవు కాబట్టి వాటినిసరించి ప్రసంగించడం లేదు.

ఇక దేశీ అనుబంధాలను సరించి ఆలోచించినట్లయితే, ఇక్కడ కూడా పురము, గ్రామము పల్లె అనే అర్థాలిచ్చే అనుబంధాలున్నయ్య. వాటి కొ అర్థం ఎలా వచ్చిందో, ఏదో ధాతువులనుండి ఆ రూపాలు రయ్యామో మనకు ఒక్కొక్కచోట వివరాలు కూడా అందుతాయి. ఒక్కొక్కచోట అందవు.

1. గూడెము:

అమృతగూడ, తాతేపల్లిగూడెం.

ఈ పదానికి కిబ్బరత్నాకరమిచ్చిన అర్థం కొంప దొన వాక్రయించిన బోయపల్లె అని. ఆపని ప్రాంతాలలో రెండాకుటా గెంకు కర్రలూ ఉపయోగించి కట్టిన యిళ్ళిన్నీ వలయాకృతులే. అరవంలో 'పుడై' అన్న పదానికి 'వలయాకారంగా బోలుగా లేలు' (To hollow-out) అని అర్థం. దీనివూదనుతే 'కుడి'—ఇల్లు; కూడ—గూడు; కుడై—బొప్పి (గుండ్రని) అనే పదాలు ఏర్పడ్డవి. తెలుగులో కుడి సరళాదిగా కేవలం జీవాలయమునే అర్థంలో స్థిరపడ్డది. అట్లాగే 'కూడ' 'గూడు'గా మారి పిట్టలకు నివాసస్థానమైంది. 'గుడిసె' అనే పదం గుండ్రని ఆకులతో నేసిన ఇంటికి వాడబడ్డది. ఈ 'కుడై'తో సంబంధం కలదే 'గుడుసు' అనే పదం కూడా మనకుంది. 'వాడికి గుడ్డా గుడునూ అవసరం' అన్న వాడకంలోని 'గుడుసు'కు అర్థం 'ఇల్లు' అన్నదే. అయితే నిఘంటువులో దీనికి 'కేవలం 'గుండ్రని' అనే అర్థం చెప్పబడి 'గుడుసుకైదువు' అనగా చక్రాయుధముఅని ప్రయోగాలతో సహా ఇవ్వబడ్డది. ఈ 'గూడెం' కూడా పైన చెప్పిన అన్ని పదాలకు మరే 'పుడై' అన్నదే మూలంగా ఏర్పడి ఉండవచ్చు. వలయాకారంగా నిర్మింపబడిన ఇండ్ల వలయామే ఈ గూడెం.— తెలుగు గ్రామాలలో కేవలం గూడెమే అనుబంధాలుగా కల పేర్లు కనిపిస్తున్నవి కాని తమిళ గ్రామానుబంధాలుగా కుడి, గూడి అన్నవి కూడా మనం చూడవచ్చును.

అలక్కుడి, ఆయంగూడి.

దిటికి ప్రాచీన శాసనస్థమైన పోలికలు గల దీని రూపమూ కనిపించదు.

2. ఊరు:—ఇది పురకబ్బానికి వైకృతమని కొందరి అభిప్రాయం. 'పూర్' లోని పరుషాక్షరం సంధివశాన పరుషతను పోగొట్టుకోగా మిగిలిన అచ్చుతో ఈ రూపం ఏర్పడవచ్చు. ఇటువంటి వార్తలు భాషాశాస్త్ర మర్మిదికు లొంగినవే. ఉదాహరణకు—

ప్రోలు—వోలు—ఓలు.

వంగుప్రోలు—వంగువోలు—ఓంగోలు.

ఇలాగే 'పూర్' 'ఊరు' గానూ 'ఓర్': మారిందన్నా ఆనవచ్చు. కాని 'పూర్' పురము అన్న అనుబంధపు నామక తెలుగుదేశంలో ఎక్కువగా లేదు. ఈనాడు 'ఊరు' అన్న అనుబంధ రూపాలు ఒకనాడు 'పూర్' లో కూడి ఉండాలన్న దృష్టిలో ఆలోచిస్తే అటువంటి రూపకల్పన కేవలం అసహజంగా కనిపిస్తుంది. ఆ పదం వెనక చరిత్రలో ఎప్పుడూ అటువంటిరూపంలో ఉన్నట్లు నూచనైనా దొరకదు. ప్రాచీన శాసనాలలో కూడా 'ఊరు' లో కూడిన గ్రామనామాలు కనపడలేగాని 'పూర్' లో కూడినవి కాదు.

ఉర్సుటూరు, గుర్జూరు

ఇక్కడ 'ఉర్సుటూరు' అన్నచోట 'ట' వర్తం సంధిని కానియ్యకుండా అడ్డుకోవడానికి వచ్చిన వర్తం. అనగా ఉర్సు + ఊరు—ఉర్సురు అనే రూపం ఏర్పడబోగా, మొదటిపదం చివరకల ఊరికను నిలబెట్టబడటం 'ట' ముగ్ధ్యలో వచ్చింది. అలాకాక ఇది ఉర్సు + పూర్ అనే విధిజంపబడేట్లయితే మొదటిపదం చివర ఊరిక రెండవపదం మొదట 'పూ' అన్న వర్తం ఉండటంవల్ల సహజంగా బలహీనమైనదని గ్రహించవచ్చు. అప్పుడది 'ఉర్సురు' అనో 'ఉరుప్సూరు' అనో మారేదిగాని, 'పూ'ను తొలగించి దానిస్థానంలో 'ట' ను గ్రహించడం కానివని.— దీన్నిబట్టి తెలుగు గ్రామ నామాల చివర కనిపించే 'ఊరు' పురకబ్బభవం కాదని తేల్చుకోవచ్చును. 'ఊరు' అనగా నివసించుటకు అనుచైనచోటు. ఉనికి

అనగా నివాసము; ఉండు అనగా నివసించు; 'ఉండు' అనగా నివాసస్థానము. భారతంలో కూడా 'నీ యులుకడ' కిగి 'నీ' యోధుడు 'మెవ్వరికిని' అని 'ఉండుకడ' ఉనికి అనే అర్థంలోనే ప్రయోగింపబడ్డది—ఇవన్నీ ఇంచు మించు ఒకే అర్థంలో ఉండవచ్చునా, వీటి కన్నీటికి కారణమైన ధాతువు ఉండాలనిపిస్తుంది. నిజానికి ఉన్నది కూడా. అరవంలో 'ఉండు' అన్న ధాతువుకు, 'ఉండు, నివసించు' అని అర్థం—బహుశా ఇటువంటి దృష్టితోనే 'హేమచంద్రుడు దేశనామమాలలో 'ఉరొ గ్రామం' అని ఉంటాడు.

3. ప్రాలు:—ప్రాలనగా పురం. ఇదికూడా పురకల్ప భవమనే అభిప్రాయం పెద్దలలో ఉంది. నిజానికి 'ప్రాలు' అన్నది అద్వితీయమే అయితే సంయుక్తమైన ప్రాలు విడివడి 'పుర'గా మారి ఉండవచ్చు నేమోకాని, పురములోని మొదటిరెండు అక్షరాలూ కలిసి సంయుక్తంగా తిరువతి రూపంలో విర్రవడం ఆసాధ్యం. కారణం పదం మొదటి అక్షరానికి ఊనిక ఎప్పుడూ ఉంటుంది. ఈ ఊనిక ఎక్కడో సంధివశాన కాని సాధారణంగా చెడదు. ఊనిక చెడినచోట మార్పురాదు. కాబట్టి ప్రాలు పుర కల్ప భవంకాదు. దీనికి తమిళరూపం పాలి; ఇది 'పలె' అన్న ధాతువునుండి జనించిన నామరూపం. పలె అనగా వ్యాపించు అని అర్థం. అనగా నాలుగు వైపులా వ్యాపించిన ఇండ్లలో కూడిన స్థలమేమో ప్రాలు—దీనికి సంధివశాన సంక్రమించిన రూపాంతరాలు బోలు, వోలు, ఓలు.

మానువోలు, భోగవోలు, ఒంగోలు, తెలప్రాలు

దీనికి కాసనాలలో కనిపించిన రూపం :
వైదుంబవోలు.

4. పేట:—కేవలం స్వతంత్రపదంగా దీనికి వాడుకలో ఉన్న అర్థం 'వరుస' అని—ఉదాహరణకు, 'ఆ గోలును నాలుగుపేటలు'— 'జరిపేటందు వీర' అన్నప్పుడు 'పేట' అన్నది 'పేటమీద పేట పేరన కొన్ని పేటల బొత్తి' అన్నది సరియైన అర్థం. పేరు, పెరుగు, పెంపు, మొదలైన పదాలన్నీటికి క్రమ క్రమాభివృద్ధివందు అని అర్థం. ఇవన్నీ తమిళ 'పెర' ధాతువునుండి వచ్చినవి. 'పేట' కూడా 'పేరు' అన్న ధాతువుకు నామరూపం.

లేరు—లేట

ఉరు—ఉట

అయినట్లుగానే, పేరు—పేట అయినది. కబురత్నాకర కారుడు 'పేట' అనగా అర్థానుసారము కంచెనీ నగరము అనే అర్థాన్నిచ్చి, ఉత్తరపేటకు వరుస అనే అర్థాన్నిచ్చాడు. అర్థానుసారము క్రమేన పేట పితృకల్ప భవమని అయిన ఉద్దేశ్యం. ఇక్కడ అర్థంకూడా సరిపోదు. పేటకు అరవంలో సమానపదం 'పేటై'.

వరసరావుపేట, జానకమ్మపేట. మూర్తారావు పేట, ఆనదానపేటై (తమిళదేశంలో గ్రామనామం.)

దీనికి కాసనాలలో సమానరూపం కనపడదు.

5. పిడు:—దీనికి అరవంలో సమానపదం 'పిటై'.

కాని అర్థంమాత్రం తెలుగులో 'గ్రామము' అని కాగా తమిళంలో 'ఇల్లు' అనిమాత్రమే. 'పిడు' ను ప్రాచీన కవి ప్రయోగాలలో 'ఇల్లు' అనికూడా నూచించడం జరిగింది—ప్రప్రథమంలో 'పిటై' అన్నచోట ధార్మిక్తమైన 'ఉండుటకు పిటై' అన్న అర్థమే ప్రధానమై తిక్కున వ్యాపనంకల ఇల్లుమాత్రమే తమిళంలో నూచించబడింది. అదే విధమైన అర్థంలో, ఇండ్ల సమానంకల జనపదానికి తెలుగులో అన్వయించబడింది. మాండలికాల్లో ఇటువంటి మార్పులు సాధ్యం. ఉదాహరణకు, 'మనె' అనగా కన్నడంలో ఇల్లు; మనికి, మనుగడ, అనగా తెలుగులో ఆశ్రయ నివసించే యిల్లు; అనగా ఒకవ్యక్తి జీవితం— 'పిడు' తో పోలి కలకల రూపాలు తెలుగులో, విడిది, విడియు వంటివి కనిపిస్తున్నవి.

మాజిపిడు, ఆకుపిడు.

6. నాడు:—అనగా జనపదము, లేక శేషము. అరవంలో దీనికి సమానపదాలు 'నాడై, నాట్టం'— 'నాట్టురం' అంటే పల్లెటూరు. 'నాటుమనిషి, నాటు నాళం' అన్నచోట 'పల్లెటూరు' సంబంధించిన 'నాగ రకము కాని,' అనగా 'మోటు' అనే అర్థాలు వస్తాయి.

పల్నాడు చెట్టి నాడు దిననాట్టం కడవనాడై.

ఇంతటితో గ్రామ సామాన్యార్థంకల అనుబంధాలు అయిపోయాయి. ఇక మిగిలినవన్నీ అర్థాన్ని బట్టి విభజించుకుంటే మూడు రకాలుగా రేలవచ్చు.

తెలుగుల ఊళ్ళ పేర్లు

అని:

1. ఆయా గ్రామాల పొంతనో, మధ్యనో ప్రముఖ జలస్థానాలు ఉండటంవల్ల, వాటినిబట్టి చేర్చబడే అనుబంధాలు.

2. ప్రముఖమైన కొండలో, గుట్టలో ఉండడంవల్ల వాటినిబట్టి చేర్చబడే అనుబంధాలు.

3. ఆయా గ్రామాలలోని నేలనుగూర్చి, నేద్యాన్నిగూర్చి వివరాలిచ్చే అనుబంధాలు.

ఈ మూడు విభాగాల క్రిందికి రాక మిగిలిపోయినవి కూడా చాలా కనపడతవి మనకు. వాటి చరిత్ర అని యేయేధాతువులవల్ల ఏర్పడిన రూపాలలో పోల్చుకొనడం నాకు బిలుకాలేదు. ఒక్కొక్కచోట అనుబంధపడ విభజనే సరిగా జరిపానో లేదో అనే సంగత్యం కలుగుతూంటుంది. అటువంటివి;

1. రాల, ఆల? :—చీరాల, పేరాల, మంచిర్యాల, దుగ్గిరాల, వంద్యాల, ర్యాలి.

2. అంగి? :—రేలంగి, అనంతంగి.

3. కుట్టు; కుర్తి:—ముగిలికుట్టు, వెల్లుర్తి మునుందర, అంబాదుర్.

ఇటువంటివి ఇంకా అక్కడక్కడా ఉన్నవి.

ఇక జలవాచి శబ్దాలు అనుబంధాలుగా చేరిన పదాలు పరిశీలిద్దాం:

1. చెఱువు:—దీనికి తమిళరూపం 'సిరె' 'కెర్' అనే ధాతువుకు కూర్పు, చేర్పు అనే అర్థాలు ఉన్నవి. 'క, చ'లు రెండూ పరస్పరమూ వ్యత్యయం పొందేవే. ఉదాహరణకు అరవంలోని 'కిలికల్'—తెలుగులో 'చిలకలు'గా మారింది. అలా 'కెర్' నుండే చేరు, చేర్పు, చేరువ, చేరక, చెరువు వంటి రూపాలు చాలా తెలుగులో ఏర్పడి ఉండవచ్చు. బిటన్నిటిలో కన్పించే సామాన్యార్థం—'ఒకచోట కూరు' అని. 'చెఱువు' అన్నప్పుడు నీటిని తలలో కూర్చున్న పల్లము అని అర్థం చెప్పకొవచ్చు. 'చెరువు' అనే క్రియ కూడా మనకు వాడుకలో ఉన్నది.

"అవిడ తల్లొ పువ్వులు చెరువుకుంది."

"తల నున్నగా చెరివి, పూలు పెట్టింది" వంటివి ఉదాహరణలు. ఇక్కడ మొదటిచోట 'పువ్వులను తలలో కూర్చు' అనీ రెండవచోట 'తలలోని చెంట్లు కల పన్నిటినీ ఒకచోట కూర్చు' అనీ అర్థాలు. అలాగే చెరువు అన్నచోట 'నీటిని కూర్చుకున్నది' అన్నది వర్త

నాశ్చక్రమయిన అర్థం—ఈ చెరువును సంస్కృతీకరించి, 'పాగరం సముద్రం' అనే అనుబంధాలు కూడా చేర్చాడు.

జక్కల చెఱువు

ములకల చెఱువు

పుట్ల చెఱువు

హిమాయత్ పాగర్

తిమ్మ సముద్రం

(ప్రాచీన కావాలలో కూడా 'చెఱువు' చేరిన పేర్లు కనబడుతున్నవి.

చిన్నతీని చెఱువు

పోతాయ్యపంగారి చెఱువు

ఇవి 'గ్రామాలు' అనే అర్థంలోనే దానకావనాల్లో వాడబడ్డవి.

2. ఏరు:—అంటే పాత చిన్న నది. నదులూ, పెలయేగూ దగ్గరగా ప్రవహించే గ్రామాల చివర ఈ శబ్దాన్ని తగ్గించడం సులభం. కాని కొన్ని ఊళ్ళ పేర్లను పరిశీలిస్తూంటే ఏ యేరూ లేనిచోట కూడా ఈ ఏరు అనుబంధంగా కనబడుతున్నది.

అవగా 'ఏరు'కు కేవలం చిన్న నది అనేకాక మరొక అర్థమేమయినా ఉన్నదేమోనని చెప్పడము అవసరం.

(i) పారేరు అన్నచోట ఈనాడు పాలికాపు అనే అర్థం రూఢమైపోయినా ఒకనాడు పాలికీరు కున్న భూమి అనే వ్యవహరింపబడింది.

(ii) భారతంలో 'ఏరు'నేల అనే పదం భూపరిమాణవాచికా వాడబడింది.

(iii) క్రీస్తును చాటువుల్లోని బొడ్డుపల్లిని గొట్టేటి మోసపోలి అన్న స్థలంలో 'గొట్టేటు' అనగా 'గొడ్డుపోయిన నేల' అని అర్థం.

(iv) ఏరువాక అన్న పదానికి "నాగలితో దున్నుటకు ప్రారంభించిన చాలు" అని అర్థం.

అసలు 'ఏరు' అన్న పదం వ్యతంత్రంగా 'నాగలి' అనే అర్థంలో వ్యవహరింపబడ్డది. ప్రాచీన కాలంలో భూమిని ఇన్ని ఎకరములనేల అనడానికి బదులు ఇన్ని నాగళ్ళనేల అని కొలిచేవారు. అవగా ఇన్ని నాగళ్ళ ఉపయోగముచేత దున్నుటకు వీలైన నేల అని వారి కొలత. దీనితో సమానార్థకంగా నేటికీ

భవనైకులు ఇన్ని అచల శివస్థం అంటుంటారు. ఇట్లు పువంశపురాణ వాల్మీకిపుత్ర కాంతమూలని కాసనాల్లో అతన్ని 'గోదత సహస హరిత సహస పదాయన' అని వర్ణించిన సందర్భాలన్నవి. అంటే అతడు శతసహస్రాలు హరితులు దానం చేశాడని అర్థం. హరితు అంటే నాగరి. ఇట్లా మొదట 'ఏరు' అంటే నాగరిని నిర్దేశించే పదమై, నాగరి ధూపరిమాణవాచికావసంచేరి 'ఏరు'కూడా ఏ ధూమికైనా అనువదలించే సామాన్యవాచికా మారిపోయి ఉండవచ్చు. అందుకే ఏ నసులూ లేని శిశువు చివళ్ళ కూడా ఈ ఏరు చేర్చబడి ఉండవచ్చు.

ఆలేరు, లంకల కోడేరు, పాన్నేరి.

దీనికి ప్రాచీన కాసనాల్లో ఏ రూపమూ కనబడదు.

8. మకుసు:—అనగా నీటితో నిండిన పల్లయ అని అర్థం. మడ, మడవ అంటే ప్రవాహమార్గము. మడి అనగా వరిపాలము. మడక అంటే నాగరి. మట్ట అనగా దున్ను సున్నవ్వకు నాగరి తిరగక నిలిచిన కొండ.

ఈ పదాలన్నీ ఒకధాతువునుండి వచ్చిన పదాల్లా కనిపిస్తాయి. మకుసు; మకువు; మడ; మడవ; మడి—ఓటిగ్లా అర్థపాద్యశ్యం కూడా ఉన్నది.—మడిబట్టలు, ఉడిగిన మకుసు భోవతులు అన్నపుడు, మడి, మకుసు అనే రెండు విశేషణాలలోనూ నీటిని సూచించే ప్రయత్నం ఉంది. నీటిచే తడిసి పవిత్రతనందిన, స్వచ్ఛతనందిన అనే అర్థం వస్తుంది. కాబట్టి 'వరి మడి' అన్నలోట కూడా నీటితో పడును పెట్టబడి వరి పెరుగుతున్న ధూళింపము అనే అర్థం లభిస్తుంది. అన్నిపైరులకుమల్లే కాక వరిపైరుకు నీటి అసరా ఎక్కువ కావాలి. ప్రతి వరిపైరుకూ ఒక నీటి పాయ పక్కన ఉంటుంది. 'మడి' అనగా ప్రవాహమార్గం కాబట్టి 'మడి'కలది 'మడి' అయిందనన్నా అర్థం సరి పెట్టుకోవచ్చును.—ఈ మడి మొదట వరిపైరుకు నిర్దేశించినా, తరువాత ధూపామాన్యవాచియై యెన్నో గ్రామాలకు అనుబంధంగా చేర్చబడ్డది. సుమతి శతక కారుడు, 'మడి దున్నుక బ్రతుకవచ్చు మహిలో అని చెప్పినప్పుడు 'మడి' అన్న పదానికి కేవలం 'ధూమి' అని మాత్రమే.

'ఎల్లాయి' ఎడ్లు లేవు మల్లాయి! మడ్లు లేవు. అని ఇప్పటికీ వినిపించే నామిలోని మడ్లు, మడి యొక్క బహువచనరూపమే. అనగా అర్థం ధూళిం దాలు అని—ఇంతకూ కేవలం నీటిపల్లయ అనే అర్థాన్ని ఇడి, నీటితో పడును పెట్టబడిన నీల అనే అర్థం వరకూ గల మధ్యలన్నీ సాధ్యము కాబట్టి 'మకుసు'కూ 'మడి'కీ గల మూలధాతువు ఒకటి అని ఒప్పుకోవచ్చును.

జమ్మలమకుసు, తాలమకుసు, తాలమడ్ల, కార్తె మడ్ల.

4. కుంట:—దీని అర్థంకూడా 'పల్లయ' 'నీటి దొరుపు' అని. ఇది ధూపరిమాణవాచికా కూడా ఉపయోగింపబడుతుంది.

వాడికి నాలుగు 'కుంటల' ధూమి ఉంది. దీని రూపాంతరం 'కుంట'.

అయితే 'కుంట' కేవలం 'కుంట'కు రూపాంతరంగా వ్యవహరిస్తూ ఆ అర్థాలనే యిస్తున్నా. దీనితో పోలిన గుంటి, గొంటి అనే పదాలకు 'చేరి భాగము' అనే అర్థం లభ్యమవుతున్నది. ఈ 'గొంటి'కూడా గ్రామాలచివర కన్నడదేశంలో కనిపిస్తున్నది. ఉత్తర హిందూస్థానంలో గుండ, గుండి, కుండి అనే అనుబంధాల చేరిక ఎక్కువ.

కురుకుంట	రామగుండ
మెట్టుకుంట	బాలెగుండి
లిటగుంట	సహస్రకుండి
ఎత్తుగుంట	
డేవన్ గొంటి.	

ఇక రెండవ విభాగం, 'కొండ' అనే అర్థంకల గ్రామానుబంధాలు.

1. కొండ:—దీనికి తమిళపదం కున్దు, కున్దుగా మారి, తమిళంలో ద్విత్వ 'అ'కారానికి బ్ర అనే ఉచ్చారణ ఉండడంవల్ల 'కుట్టు' అవుతుంది. తరువాత గట్టిపడి, 'కుట్టు' కావచ్చు. ఈ 'కుట్టే' కట్ట; కట్ట; కట్ట; కట్ట వంటి రూపాలు పొందవచ్చు. తెలుగులో ఈ రూపాలన్నీ ఉన్నవి. గ్రామానుబంధాలుగా కనిపిస్తవి. వీటన్నిటిలో నూద్యమయ్యే సమానార్థం ఎత్తే ప్రదేశము అనే!

ప్రాచీన కాసనాలు పరికిస్తే, మేదల్కొండ, టిక్కోర్తి అని 'కొండ' చివర కలవి, కర్నూరుకు అని

తెలుగుల ఊళ్ల పేర్లు

కుష్టు కలదీ, ముయ్యరి కుట్టు అని 'కుట్టు' చివర కలదీ, 'కొని కొన' అని కొండకు మరొక రూపమైన 'కొన' గలదీ—వివిధ దశలలోని అనుబంధరూపాలు కనిపిస్తున్నవి.

గజలకొండ	అల్పికుట్ట
వినుకొండ	కుమ్మనగుట్ట
దొనకొండ	కొటిగుట్ట

2. కుటు:—పైన చెప్పిన ప్రకారం 'కొండ' యొక్క మరొక రూపం 'కుటు' అని తెలుతుంది. ఇది యీనాటి గ్రామవాసుల చివర ద్వితీయాభిధక్త్యంగమైన 'ఇ' చేరడంవల్ల మారిన 'కుర్తి' అనే రూపంలో వాడబడుతున్నది.

ఇక్కర్తి, పులుకుర్తి.

ఎత్తైన (ప్రదేశాలు) అనే అర్థాన్నిచ్చే దిబ్బ, తిన్నె గడ్డ వంటివికూడా గ్రామనుబంధాలుగా చెర్చబడ్డవి. వీటి చరిత్ర మృగ్యం.

గాజులదిబ్బ, గార్ల తిన్నె, జీవరగడ్డ.

3. కలు:—ఆనగా వాడుకలో 'రాయి' అని అర్థం. దీన్ని తెలుగులో విడిగా వాడకపోయినా, తిరగరి, సన్నికల్లు, ఉప్పుగల్లు అనేవాట్లు ఇది కనపడుతున్నది. అలాగే రాత్రి ప్రదేశాలకూ, కొండలకల గ్రామాలకూ ఈ అనుబంధం చెర్చబడి ఉండవచ్చు.

జాలకల్లు, ఓరుగల్లు.

కొని కొన్ని గ్రామాల చివర 'కల్లు' అన్న రూపంకాక 'కొల్లు, కొలు' అనే రూపాలు ఉన్నవి. కేవలం సంధివకాన, ఉచ్చారణతీర్చిలో, అటువంటి మార్పులు పొందాయనవంకంలే ఈ 'కొల్లు, కొలు' అనేవి 'కల్లు' కంటే విభిన్నమైనవని చెప్పవచ్చు. 'కొల్లు' అంటే పల్లము లేక గుంట అని అర్థం. 'కొలి' అంటే పిల్లలు లిళ్ళుంగాడు ఆడుకునేటప్పుడు తివ్వకునే చిన్న గుంట. 'కొలసు' అంటే సరస్సు. ఇలా ఈ పదాలన్నీ ఒక ధాతువునుండే ఏర్పడి ఉండవచ్చు. ఈ పల్లమే చివరచేరి 'కొల్లు, కొలు' అయి ఉండడం కూడా సుభే.

పాలకొలు, ఇంకొల్లు.

ఇక చివరదీ, మిగిలినదీ ఆయా గ్రామాల నేలను గూర్చి, నేద్యాన్నిగూర్చి వివరాలిచ్చే అనుబంధాల చరిత్ర.

1. పల్లె:—అనగా కిల్లరత్నాకరకౌరు దీచ్చిన అర్థం, నడిచే అరీ, చిన్న గ్రామమనీ ప్రాచీన కాసకాలలో 'పల్లె, పల్లి' వంటి రూపాలు లేకపోయినా

'పల్లము' అనే రూపం కనపడుతున్నది. ఉదా|| గోరగ పల్లము—దీనినిబట్టి ఈ పల్లమే, పల్లె పల్లియ, పల్లి, వంటి రూపాలను పొందిందనవచ్చు. దీని అర్థం 'పల్లపు నేల' అని. ఇందులో చదువరి జారిపోయి పల్లి, విల్లి వంటి రూపాలు కూడా తెలుగులో ఉన్నవి. ఇదే కన్నడదేశంలో 'మల్లి' గా మార్పుచెందింది.

గుళ్ళపల్లి, అగ వీయంపల్లి, అరసవిల్లి, ఆలవల్లి, లేపల్లె, అగ్గనపల్లి.

2. కాడు:—'కాడ్' అనే ప్రథమ రూపానికి అరణ్యము అని అర్థం. అరణ్య పరిసర గ్రామాలకు 'కాడు' అన్న అనుబంధం చేర్చవచ్చు.

ఆరవంకాడు, కుడికాడు.

3. చేరు:—'చెడి' అంటే మళ్ళయ్యారంలో సున్నపు నేల. దీనికి, రమిళ్ళపదం 'చేటి' తెలుగునిఘంటువులు 'చెడి, చేరు'ల జోలికి పోకపోయినా, జేడి, జేడియ అనే పదాలను స్పృశించి బురదనేల అనే అర్థాన్ని యిస్తున్నది. కొని మన గ్రామవాసుల చివర చేరు, చేరి, చెర్ల, జేడి, జెళ్ళ, జెండ వంటి అనుబంధాలు ఉన్నవి. ఇవన్నీ ఒక ధాతువును సంబంధించిన పదాలే కావచ్చును. 'చ, జ'ల వ్యర్థతయం భాష ఒప్పుకుంటుంది. అర్థంలో కించపెట్టదలను కూడా భాష అంగీకరిస్తుంది.

జరిచేరు, చేమంచేరి, జెడెచెర్ల, చెజెర్ల, నూజెళ్ళ, వేజెండ, తిరుప్పచ్చేటి.

కాసకాలలోకూడా చేరు కనిపిస్తున్నది. ఉదా|| కారణేరు.

4. మెట్ట:—మెట్టనేల అనగా నీరసరా లేక పండే నేల. జొన్న మొదలైనవి మెట్టపంటలు. వ్యతిరేక సాయుక్తమైన దృష్టితో చూస్తే గైరుకు భూమి అంతా మెట్ట అనే మాగాణిమనీ రెండు భాగాలుగానే విభజింపబడుతోంది, ముఖ్యంగా.

దిగువమెట్ట, ఖమ్మంమెట్ట.

5. పాడు: 'పాడు' కు నశించిన, మంచినీకొని అనే అర్థాలు ఉన్నవి—"అది పాడుగోడ", "పాడు వాసన" అన్నప్పుడు స్మరించే అర్థాలు ఒకడొరు ఎత్తు పడి పాడైపోయినతర్వాత అక్కడినేల కొన్నాళ్ళు ఎవరిదృష్టిని ఆకర్షించకుండా పడివుంటుంది. గట్టిగా, అమటిని ఎవరూ కదపకుండా ఉండవలసివల్ల అది సారవంతమవుతుంది. ఇటువంటి నేలను 'పాడినేల' అనీ, అమన్నును పాడిమన్ను అనీ వ్యవహరించడంకూడ వ్యవహారంలో, ఊరు పాడుపడిపోయి, గట్టిగాగా దిబ్బలుగా పెరుగుతున్న నేలను 'పాడు పెరుగుతున్నది'

అనడం కదు. ఈ నేల రైతులకు బంగారంవంటిది. అయితే 'పాడు' అన్న అనుబంధం, కేవలం నగించిన గ్రామాలమీద పునర్నిర్మింపబడిన గ్రామాలకు చేరినా' అన్న విషయం ఆలోచించవలసిందే.

ఈ పాడుకు ప్రథమరూపాలు 'పాటు' 'పాట' అన్నవి కాసనాలలో ఉన్నవి.

చవిటిపాటు మజ్జియపాటు.
టడ్డపాటు జీవరక్షపాటు.

మళ్ళీయాళంలో 'పాటమ్' అనగా మాగాణి నేల. అరవంలో 'పాటు పాటి' అన్న సదృశరూపాలకుల గ్రామనామాలన్నవి.

అత్తిపాటు శత్రుపాటి—కాబట్టి 'మాగాణి' ధూమినే 'పాడు' అని వ్యవహరించారనుకొనవచ్చును.

దోసపాడు, ధూళిపాడు.

6. పట్టు:—'పట్ట', పట్ట అనగా ఇసుకబయలు లేదా ప్రవాహముల నేల. ఈ పట్టు—పట్టు—పట్టు అనే రూపాంతరాలు పొందివుంచవచ్చును. అనగా పట్టులోని అర్థమా పట్టులోని అర్థమా ఒకటే కాక రెండు—

ప్రాచీన కాసనాలలో, కలయప్పట్టు, వడ్డపట్టు, మాసిపట్టు—అనే రూపాలు ఉన్నవి.

ఈనాడు, మోపట్టు, తాడిపట్టు అనే రూపాలు ఉన్నవి.

పట్టు 'పర్తి'గా మారిన రూపాలు కూడా తెలుగు గ్రామాల చివర కనిపిస్తున్నవి—అనపర్తి, చింతపర్తి, వనపర్తి.

దీన్ని బట్టి ఇసుక నేలకు, పట్టు, పట్టు, పర్తి, వంటి అనుబంధాలు చేరి ఉంచవచ్చును. తాడిపట్టు లోని 'పట్టు' వెంగల్పట్టులోని 'పట్టు' రెండూ ఒకే ధాతువుమీద నుండి వచ్చిన రూపభేదాలు—

7. పూడి:— మళ్ళీయాళంలో 'పుట' అనగా చెరువు. తమిళంలో పుట అనగా 'పలుచనిదైన (కి)' అని. తెలుగులో 'పుట్టు' అనేది దీనికి సమానార్థకం. 'పూడు' అన్న పదం కూడా ఇంకొకటి. ఈ అర్థాన్నే ఇవ్వబడిన నా ఆభిప్రాయం. "బావిలో, చెరువులలో పూడు తీయవారు" కాని ఎండిన నేల మీది గొయి ఒకటి పూడిపాగా, ఆ మట్టిని ఇవతరిని లాగడం, పూడు తీయటం ఆనరు. దీన్ని బట్టి 'పూడు' అన్న పదానికి 'ఎండినది' అన్న అర్థంకొకటి "పలుచని బురద" అనే అర్థం నూచ్యమవుతున్నది. ఇంతిహా చిత్రి నేలకు, అనగా పూడుకల నేలకు 'పూడి' అనే అనుబంధం చేరిందేమోనని నా ఆభిప్రాయం. మనుచరిత్రలోని 'పీడులు పూడులు పట్టు'

అన్న వాటి 'పూడులు'—అన్న పదానికి నిఘంటువులు 'అనేకములు' అనే అర్థాన్నిచ్చాయి. ఈ అర్థం ఇక్కడ సబబైనది కాదు—

తెలకలపూడి, బాదంపూడి, గుమ్మడిపూడి. 'పుటి' అనే అనుబంధాలకుల నామాలు తమిళంలో ఉన్నవి.

వల్లపూటి, మురుకుపూటి.

ఇక ప్రాచీన కాసనాలలో మనకు కనిపిస్తూ ఈనాడు వాడుకలో లేని అనుబంధాలు కొన్ని నేల యొక్క వివరాలను తెలియజేసేవి ఉన్నవి:

1. గరుసు:—గుమ్మకొని గరుసు, ఇడియూరి పాలగరుసు.

ఇక్కడ 'గరుసు' ధూన్యరూపాన్ని తెలియజేసేదే. మామూలుగా మనం గరుకునేల, గరుపనేల అన్న పదాలు గులకరాళ్ళచే గట్టిపడ్డ నేలకు వాడుతూ ఉండవచ్చు. గరుసు, గరువు అనగా ఇసుకతో కలిసిన నల్లమట్టి అని వ్యావహారికమైన పరిభాష.

2. కోడు:—చెడ్డకోడు.

కోడు అంటే నీటిపలము అని. మనకు ఇటువంటి అనుబంధ గ్రామాలు లేకపోయినా దక్షిణ దేశంలో కోడైకోడ్డై కనిపిస్తున్నది.

3. ముడుపు:— కొడమగుపు.....ముడుగునేల అనగా బురద నేల. చిత్రిడినేలకి అనుబంధం చేరి ఉంటుంది.

4. చోళ:—చెడ్డచోళ పూసచోళ.

'చోళ' అనే పదం ఈనాడు మనకు వాడుకలో లేదుకాని దీనిలో సదృశత్వం కలిగిన చోడ, పోడు అనేవి ఉన్నవి. 'చోడ' అంటే చెట్టు మొదలు. 'పోడు' అంటే విరివిగా చెట్లు ఉన్నచోట, ఆ చెట్లను నరికి వ్యవసాయానికి తయారు చేసిన నేల. ఈ కాసనాలలోనే 'చోరము' అనే మరొక రూపం కనిపిస్తున్నది.

ఉదా:—మల్లచోరము. మనకు వాడుకలో 'పోరంబోకు' అన్నది సాగుచెయ్యని ప్రదేశానికి అన్వయిస్తుంది. ఇంతిహా, చోళ, చోరము అనేవి అడవి కొట్టి సాగుచేసిన నేలను, బంజరు నేలను సూచించేవిగా కనపడుతున్నవి. వీటికి మూలధాతువు చెడుక దగ్గది.

ఇక, కోట, పాలెం, కుదురు వంటి అనేక గ్రామానుబంధాలను పేర్కొనడం జరగలేదు. పలాభావంకల్లా, ఆ అనుబంధాలలో దర్శించదగ్గ విషయం చెరువులైన లేనందుకల్లా వాటిని వదలివేయడం జరిగింది.

ఉద్యోగాలు

శ్రీ బలివాద కొంతావు

ఒకప్పుడు “అలాంటి ఉపకారి మరి పుట్టజోషిని”

అన్న పెద్దమనిషే ఇప్పుడు ప్రకాశరావును గురించి “అఫీసరై కూర్చున్నాక కళ్లు నెత్తిమీద కొచ్చాయని” నలుగురిలో దూషించాడు. మొన్న తన తన మేనల్లుడి పుద్యోగంవిషయం తన ఇంటికి వచ్చే ప్రకాశరావు వున్నదై “ఇలా పెరటితోవన వచ్చే బసులు అంగటితోవను మీరునిలా వచ్చి పుద్యోగంలో చేరకూడదు” అని మందలించాడట!

ప్రకాశరావు చాలా పెద కుటుంబంలో పుట్టాడు. చదువుకున్నది మెట్రిక్. చేరింది గుమస్తా గిరిలో. కానీ తన సహజమైన తెలివి తేటలతోనూ, విషయ సంస్కారాలతోనూ అతి చురుకుగా పైకి లేచాడు. తను అఫీసరై సంవత్సరం రెండు నెలలే అయింది. అఫీసరుగా లేనివాడు కూడా తన దగ్గరకు ఎందరో పుద్యోగాలవిషయంలో వచ్చే వారు. ప్రాధేయపడి తమ కష్టాలను చెప్పకునేవారు. ఆయన కాంతస్వభావం, కష్టాలను చెప్పకునేటప్పుడు చూపే సానుభూతి, యెరుటివాళ్ళను, ఒకప్పుడు పుద్యోగాలు చూపించలేకపోయినా, సంతృప్తిపరచేది. పుద్యోగం ఇప్పించలేదని యార్జ్య చూపించేవారు కాదు.

ఏమి చేసినా కేవలం పరోపకార దృష్టితోలే చేశాడు. తన దగ్గర బంధువులు తప్పించి ఎటువంటి వారు వెళ్ళినా చేతకాదు అనకండా యెడో చూద్దాం అనేవాడు. ఆ మాట ఆయన నోటి నుండి వచ్చింది అంటే సరి ఉద్యోగం దొరికిందిన్నమాటే! ఎవరైనా తప్పి బోరి డబ్బు ఇస్తే పుచ్చుకోవని యేమైనా పట్టుకాయలూ పంపిస్తే తిరిగి పంపించేసేవాడు. ఇంట్లో తనూ, భార్య, యిద్దరు పిల్లలకొక పెద్దతండ్రి పిల్లవాడొకడు, పెద్దవారైన దూరపుబంధువుల పిల్లలు యిద్దరూ చదువుకు ఉన్నారు. ఉద్యోగం పెరుగుతున్న కొద్దీ ఖర్చు ఇలాంటి విషయాలలో పెరుగుతు

వుంది. ఎవరో యే మారుమూల నుంచో ఉత్తరాలు వ్రాస్తుంటారు—వీరో బంధుత్వంకూడా కల్పిస్తుంటారు. అందులో చాలా పొగిడి వ్రాస్తుంటారు. ఈ రకం ఉత్తరాల్లో ఉద్యోగం లేని యువకులు, యెవరూ అక్కరచెయ్యని ముడుపలు కూడా ఉంటారు. తనకు తోచిన సహాయం యెవరికీ తెలియకుండా చేసుటమే తన పని. తనకు ఒకటే గర్వం—ఇటువంటి విషయాలలో అద్ద తగలకుండా చెయ్యాలనిచ్చే అర్థాంగి దొరికిందని! తను డబ్బు లేక చికాకు పడే రోజులు లేకపోలేదు - ఉద్యోగం పెద్దదికదా ఆ మాత్రం అడిగితే అప్పు యివ్వడా అని తెలిసినవాళ్లు వస్తే తన తెల్లమొగం వస్తే భార్య ఇంటి ఖర్చుల్లా పొదుపు చేసింది సద్గుణాలు చేస్తోంది!

ఇలా తన బ్రతుకుకూ చుట్టూ వున్నవాళ్ళకూడా బ్రతకాలనే పట్టువలతో తనకు తోచిన సహాయం చేసి గౌరవంగా బ్రతుకుతున్న ప్రకాశరావు యిప్పుడేలా యెందుకు మారాలి? ఇంతి కాంతమూర్తి, తన ముఖం చూడగానే ఎవరికోపమైనా పటాపంచ లాకుంజే అలాంటివాడు ఎవరైనా ఉద్యోగంకోసం వెళ్తే ఖర్చు మంటాడే? తన్ను గౌరవించే పెద్దలను వెంటబెట్టు కొని వెళ్లినా చికాకుపడి లేదని సమాధానం చెప్పగల పరిస్థితి వచ్చిందే? ఇతను గాఢంగా ప్రేమించే యిల్లారిగ్యారా కూడా చెప్పించలేక పోతున్నాడు! ఇదివరకు తను ఒకరికీ చెప్పి యెందరినో పుద్యోగాలలో వేయించాడు. ఇప్పుడు తను ఒకరినీ ఉద్యోగంలో నయాల్లంటే నయాల్లల స్థానంలో వున్నాడు.

కొంతమంది తను డబ్బుకు ఇబ్బందిపడుతున్నట్లు తెలుసుకొని రాత్రిమీద యింటికి వస్తే “వంట నీ యెంటికి పోతారా లేక పోలిసులను పిలిపించమంటారా?” అని జడిపించాడు.

ఆ పెద్దమనిషి కళ్ళు తెరిచింది. వచ్చాయన్నాడని తెలిసింది. ఇంకా ఉక్తోయెందరో తనను దుమ్ముతిపోస్తున్నారని మీరు వారు చెబితే నేనున్నాను. తెలుగువాడికి సింహాసనమీద కూర్చునే అర్హత యెక్కడుంది? అదే ఇంకో తెగవారైతే యీ సరికి ఆ తెగవా రెందరినో ఉద్యోగాలలో చేయించేవాడని తన చెవుల్లో పజిట్టులు అనుకుంటున్నాను. రాను రాను యీ దూషణలు పెచ్చిపోతున్నయ్. తను ఇదివరకు ప్రజల్లో ఎంతగౌరవంగా బ్రతికి వాళ్ళ గౌరవానికి పాత్రుడయ్యాడో ఇప్పుడు అంత అధ్వాన్నంగా వారిచేతనే దూషింపబడుతున్నాడు. పై అధికారులకు, తనపై పక్షపాతి, లంచాలు మొదలైన అబద్ధాల పుట్టలను సృష్టించి, ఆకాశరామున్న వుత్తరాలు వ్రాస్తున్నాడు.

ప్రకాశరావు మొదట్లో కొంత బాధపడినా జనవెంటనే గతంలోని గొప్పవాళ్ళ జీవితాలు జ్ఞప్తికి వచ్చి ధైర్యాన్ని ధైర్యాన్ని చేకూర్చింది. తనలో తనే ధర్మార్థ విచక్షణ చేసుకునేవాడు. ఉద్యోగాల విషయంలో తప్పించి యింకేవిషయంలోనూ తను మారలేదని ధైర్యంతో వుండేవాడు. ఎవరైనా ఉద్యోగం విషయం తప్పించి యింకే విషయంలో వచ్చినా ఇదివరకు కన్న యెక్కువగా గౌరవించి సత్కరిస్తున్నాడు.

అయితే ప్రకాశరావును యింకా మార్చించడానికి యేదైనా బలమైన సంఘటన జరిగిందా అంటే జరిగిందనే చెప్పాలి! అది తను ఆఫీసరు అయ్యాక మొదటి నెలలోనే బడే విషయ భావాల ఒకే కాలంలో వచ్చాయి. 'ఎంప్లాయిం మెంట్ ఏక్సంజ్' వ్యారాధ్యేయమింది యింట ర్యూర్నికు వచ్చారు. తన విద్యనున్న వాళ్ళ మార్కుల ప్రకారం యెంచుకున్నాడు. రేపు లిస్టు పంపిస్తామనగా ఆ రాత్రి ఒక ముసలాయన తన ఇంటికి వచ్చాడు. స్వగ్రామంలోవున్న ప్రకాశరావు తండ్రి దగ్గరనుంచి ఒక సిఫారసు ఉత్తరం తెచ్చాడు. అది విషయంగా చేతులు నలుపుతూ ఆ ముసలాయన ఆన్నాడు. "బాబూ! ఆనాడు మీ తండ్రికి గడవని గోజుల్లో యేలా చూశానే ఆ పరమాత్ముడి కరుణ! నువ్వు పాలలేక గిజగిజ గింజుకుంటుంటే ఆ రాత్రి మీద ఆవుపాలు పిలికి యిచ్చేవాడిని. అంతా సరిచితిపోయాను. ఇంకా పెళ్ళి ముగ్గురు ఆడపిల్ల

లున్నారు. ఉన్న ఒక మొగపిల్లవాడికి ఉద్యోగం సంద్యోగం లేదు. యింకా నెలరోజుల్లో వాడి వయసు కూడా మించిపోయి యే గవర్నమెంటు నాఫీసికి పనికిరాడు. ఈ రోజుల్లో యెంత తెలివితేటలున్నా పనికిరావు—ఎవరో చెప్పేవాడుండాలి. నీవు ధర్మం కట్టుకోకపోతే యింక బ్రతుకుమీద ఆశ చాలించుకోవాలి..." ఈ ధోరణిలో ఏదో చూద్దాం అన్నా ఆ చూద్దాం అన్నమాట ప్రకాశరావు నోటివెంటడి వచ్చిందంటే యేమిటో అర్థం తెలుసుకోలేని ముసలాయన చాలా రాత్రికరమూ బ్రతిమాలుగా.

మరుసటిరోజు వుదయం ముసలాయన కొడుకు పేరు చూస్తే నలభయ్యోవరుసలో వున్నాడు. ముసలాయన కష్టాల తన మనస్సులో తిరగటంవల్ల జాలితేసి యిదివరకు మెరిచి ప్రకారం యెంచిన విషయంలో చివరిపేరు తీసి యీ పేరు వేశాడు. ఈ యేదైనా ఉద్యోగాలలో చేరారు.

ఆ వారం రోజుల్లోనే ఆఫీసులో తన్ను చూడటానికి ఒక వ్యక్తి వచ్చాడు. రాగానే నమస్కరించాడు. మనిషి చిక్కిపోయి ఉండటంవల్ల వెంటనే ప్రకాశరావు జాలిగా "జబ్బుపడ్డారా?" అన్నాడు.

"లేదు బాబూ!" అంతలో ఆపగానే గ్రహించిన ప్రకాశరావు "అయ్యో! పాపం! నేను రోజూ ఆఫీసుకు వస్తుంటే ఆ ప్రోవలనేగా మీ యిల్లు మిమ్మల్ని చూస్తుంటాను—ఇంకెక్కడో చూసినట్లు కూడా..."

"ఇక్కడే....."

"అవునువును.....మీరు క్రిందటి నెలలో యింటర్యూక్కి వచ్చారా?"

"అవును బాబూ! నాకు చాలామంది చెప్పారు—నా బాధలు చూడలేక మిమ్మల్ని ఇంటర్యూక్కి పోతే ముందు కలుసుకొని నా బాధలు చెప్పకుంటే మీరు తప్పక కనికరిస్తారని....."

ప్రకాశరావు జాలిగా చూశాడు. ఆ వ్యక్తి అతి దీనమైన స్వరంతో స్వవిషయం చెప్పుకోతున్నాడు.

"ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి. ప్యాస్యం వెంటనే నాకు పెళ్ళిచేశారు. పై చదువు చదువటానికి వుబలాటమే కాని డబ్బులేదు. ఎక్కడా సరియైన ఉద్యోగం లేదు. చేసినా రెండుమూడు నెలలే. అప్పుడే నాకు ఇద్దరు

ఉద్యోగాలు

నీల్లు బాబూ! నాకు కొద్దిగా సాహిత్యంలో పరి
వయ మేర్పడింది. ఈ కటిక కారిద్ర్యంలోనే కథలు
వ్రాస్తున్నాను. దానివల్ల వచ్చే రాబడి కూడ్యమనే
చెప్పచ్చు. దానిమీద బ్రతుకుతాననే ఆశలేదు. నేను
అసలు రాయటానికే బ్రతికున్నాను! నేను బ్రతికా
లంటే తిండికొనాలి—దానికోసం వజ్రపుంచాలి—
దబ్బుకోసం నేను పువ్వుగంధెయ్యాలి.”

అలా చెప్తున్న ఆవేశంలో గొంతుక పట్టుక
పోయింది. మళ్ళీ ప్రయత్నంమీద సవరించుకుంటూ
“ఉద్యోగంకోసం అందుకే నా ప్రాకులూట. అంతా
మిమ్మల్ని చూడమన్నారు—కానీ నా మనసు యీ
వొంగిపోనానికే మనస్కరించలేదు. నా తొలుతు కిక్కి
సామర్థ్యాలు చూపించి అందిగో నిల్పుంటే
న్యాయాన్ని ధర్మాన్ని నిలిపే మీలాంటి అధికారుల
హృదయాలు అన్యాయానికి పాల్పడవని నాకు తెలుసు.
అంచేతనే నేను మిమ్మల్ని ముందుగా చూడలేదు.
కానీ నా దురదృష్టవశాత్తు అయ్యేయిందిలో యెండిలో
పట్టభద్రులున్నారు—నాకంటే తేలివైనవారున్నారు.
వాళ్ళకు ఉద్యోగాలు దొరికాయి. లోకం యింత
పచ్చగా పున్నప్పుడు పేదరికంచేత చచ్చిపోవటం
అంటే బాధగా వుంటుంది. బహుశః అలా చచ్చిపోతా
నన్న ఊరిలో లేవిన భయమే యిలా తీసుకవచ్చింది.”

ఆయాసంతో అలసిపోతున్న ఈ వ్యక్తివైపు
చూశాడు. కళ్ళల్లో నీళ్లు అలముకొనివున్నాయి.
ప్రకాశరావు కాంతింగా మారేరు అన్నాడు.

“ఎస్. సత్యనారాయణ.”

“సరే! ఓక్షుం బతుకు ఉండండి” అని తను
యింటర్వ్యూ కాగితాలు తీశాడు. సరిగ్గా తను తీసి
వేసిన ఐదోవ్యక్తి యితను. ఇతనిపేరు తీసివేసే ముసలి
వారి కొడుకును వేసుకున్నాడు.

ఒక్కసారి మనస్సు చివక్కుమన్నట్లయింది.
ఈతని కష్టాలే యిదివరకు తెలిసివుంటే అంతపని
చెయ్యలేక పోయేవాణ్ణి అనుకున్నాడు. ఉద్యోగాలు
వేసుకోవటంలో ఒకపద్ధతి అంటూ పెట్టుకున్నాక ఆ
పద్ధతినే అనుసరించుకుంటూ వ్యక్తుల కష్టాలతో ఉద్యో
గాలు ముడిపెట్టటం సబబు కొదవి యిదివరకు అను
కున్నా యిప్పుడు నిర్ధారణకు వచ్చినట్లయింది. ఉద్యో
గాలకు వచ్చిన వందలాదిలో ఎవరికెవ్వలు వాళ్ళకే

వుంటాయికష్టాలనేమి సామర్థ్యమూ భరించే వ్యక్తుల
బట్టే వుంటాయిగానీ కష్టాలన్నీ నిజానికీ ఒకేస్థాయి
లోనికీ!

మళ్ళీ సత్యనారాయణను పిలిచి “ప్రస్తుతానికి
నే నేమీ చెయ్యలేను. మిమ్మల్ని దృష్టిలో పెట్టు
కుంటానని చెప్పగలను—అందాక ఒకన్నీ హీతుడు
అవసరానికి అడుగున్నాడని యీ పదిరూపాయలూ
తీసుకెళ్ళండి”ని యిచ్చాడు.

సత్యనారాయణ పుచ్చుకోలేదు.

“సంకీయిస్తున్నారా! ఘరవాలేదు—ఒక
మిత్రుణ్ణి కాదన గలరా!”

సత్యనారాయణ చేతులు వణకడంచూసి
ప్రకాశరావు “పోనీ! నావగ్గర ఆప్తుతీసుకువెళ్ళండి.
ఎప్పుడో మీకు కలిగిన్నాడు తిరిగి యిచ్చివేయండి.”

అనగానే ఆ పదిరూపాయలు మానంగా తీసు
కొని అలానిల్చున్నాడు. ప్రకాశరావు ప్రశ్నార్థకంగా
చూడగానే సత్యనారాయణ మెల్లగా “క్షమించండి
మీకొలాన్ని చాలావరకు నాకష్టాలను చెప్పకొని
తీసుకున్నాను”

“అక్కే!”

“ఒక్కోరిక” అన్నాడు.

“చెప్పండి—సంకీయించకండి”

“మరేమీలేదు! అంతమంది యింటర్వ్యూకి
వచ్చానుకదా పరీక్షలో వాళ్ళలో నాస్థానం తెలుసుకో
వచ్చా అని...”

ఓక్షుంకాలం ప్రకాశరావుముఖం యెర్రబడి
పోయింది. మనస్సులో మనన ప్రారంభమైనా యీ
యనయెడర తను తల యెత్తుకు నిలబడాలనే పుట
లాటంతో “క్షమించండి! ఇటువంటిది అధికారికత్యా
గాని చెప్పకూడదు!” అన్నాడు.

“ఒకన్నీ హీతునిగా భావించి పదిరూపాయలు
ఆప్తుకూడా యిచ్చాను. అంచేత అసధికార రీత్యా
చెప్తారనే పుటలాంటిదీ మిమ్మల్ని కష్టపెట్టి వుంటాను.
క్షమించండి” అంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

ప్రకాశరావు ఆవేశంతో యేపని ముట్టుకోలేదు.
ఇంటికీవెళ్ళినా, వాకిట వాలుకుర్చీ వేసుకొని కూలబడి
పోయాడు.

ఆ వారంగోజల్లో ఆఫీసుకువెళ్ళేటప్పుడు వచ్చే
టప్పుడూ ఆ యింటి వేపు చూసినా సత్యన్నారాయణ
కనపడలేదు. తెలంగాణవాడైనా, గోజూ తన తలపుకు
వచ్చినా సత్యనారాయణ అగపడలేదు. ఎంత తొంద
రగా యాయనకు ఉద్యోగం చూపిద్దామని ఆతృత
పడ్డా సరియైన ఉద్యోగం ఖాళీ రాలేదు.

ఒకనాడు ఉదయం పదకొండుగంటలకు ఆఫీ
సులో ఉండగా బండ్ల్రోతు ఒక కవరుతెచ్చి తేబిలు
మీద యెదురగా పెట్టాడు. “వేరుచెప్పకండా దొరగారికి
యిచ్చిమని చెప్పారు” అన్నాడు బండ్ల్రోతు. ప్రకాశ
రావు కవరుచెప్పి “ఆయనను వేగంగా పిలుచుకరా”
అన్నాడు. బండ్ల్రోతు మాడావుడి వృధా అయింది.
ఆ చుట్టుప్రక్కల సత్యనారాయణ ఎక్కడా అరుపించ
లేదు. ఆ పుత్తెరంగో యీగవుంది:—

“మిత్రులు ప్రకాశరావుగారికి సత్యనారాయణ
నమస్కరించి వ్రాయనది:—

ఆతళ్ళ ఆఫీసులో మిమ్మల్ని కలుసుకున్న నాటి
నుంచీ నామనస్సు బాధపడుతోంది. నాకు నేనే
కొంగలై పోయాను. ప్రతిక్షణం నాలో యెవరో
నా నీచత్వాన్ని ఎత్తిపాడుస్తూనే వున్నాడు. నేను
నా కళ్ళలోనిజాయితి, సత్యం, ధర్మం, న్యాయం అనే
పున్నెరి ఆదర్శాలను పాతుకుంటూ బోధిస్తాను. నేనుచేసే
బోధనలకు నాప్రకర్తనలకు సామ్యం లేకపోతే నేను
రదియితని అనిపించుకో ఆక్కర్లేను—విజానికి నేను
కలం ముట్టకోవక్కర్లేను. నేను చెసినపని ప్రతిక్షణం
పశ్చాత్తాపపడుతున్నచెసి సిగ్గుతో మీకు ముఖం చూపించ
కుండా చెసింది! జీవితం అంటే కడుకేకాదు అది నీతి
నియమములకు కూడా స్థానం అని నానమ్మక” ఇక నా
కష్టాలంటారా? రచయిత కష్టపడాల్సిందేనని జీవిత
కాలం ఆవేదనే. ఆ ఆవేదనే లేకపోతే లోటిజీవుల
ఆవేదనను గుర్తించలేకు - కష్టపడకపోతే హృదయం
నుంచి చెప్పలేదు. హృదయంనుంచి చెప్పలేనివాడు నిజ
మైన రచయిత కానేకాదు. ఒక చక్రవర్తి హృదయా
లాపమే యీ ప్రపంచంలో యిప్పటికీ సాటిలేని
సుందరమైన మహర్షిని సృష్టించింది! అలాగే కల
కాలం నిర్వేదరై నా నా హృదయంనుంచే సృష్టింప
బడాలి. అంచేత, నా కీకష్టలే బలాన్ని చెబుతున్న
న్నాయి - ఆలోచనలు పుంజుకుంటుంటున్నా వస్తు
న్నాయి. నా కీప్రపంచమే పెద్దగంధాలయం.

ఇందులో ప్రతివ్యక్తి ఒక గంభీరం. ప్రతి గంభీరం దమితే
యెలా మనసు వికళించి క్రాంతి క్రాంతి విషయాలు తెలు
స్తాయో అలాగే ప్రతివ్యక్తిని పరికిరిస్తే నా కలంటి
వికాసం కలుగుతుంది. నాచుట్టూ వున్నవాళ్ళు ఆధారంగా
నవల వ్రాస్తున్నాను. అందులో మిమ్మల్ని ఒక
పాత్రగా తీసుకుంటున్నందుకు మీరు అభ్యంతరం
పెట్టరని నాకు తెలుసు—దీనికోసం రాత్రింపగళ్ళూ కష్ట
పడుతున్నాను. నా ఆలోచన యేమైనా సరే—నాకుటుం
బం యేమైనా సరే...నన్ను ఆవరించి నాలో యేదో దేవ
త్వాన్ని చూపించి పొంగిపూరించే ఆనందంతో
ఉత్సాహంతో నన్నీ పనికి పూనించిన ఆ కవితామర్మికి
పుష్పంజలులు ఘటించకండా యెలావుంటాను?
ప్రకాశరావుగారూ! నేనేమీ వ్రాయలేదండీ!
నేనెవణ్ణి వ్రాయడానికి?—ఆక్షణ్ణాలో ఆమె ఒక
లేజుస్సులా వచ్చి నాగావొచ్చి...తరవాత నేనాసింది
నేనే చదివి...“ఇది నేనే వ్రాసానా” అని ఆశ్చర్యం
చెందుకుంటాను. లోడిమానవులు వారి కర్మని వారు
అనుభవించుకుంటే నాళ్ళ బాగోనలనుబట్టి వాళ్ళని
గొంపంచేసే మనం—అందులో నేనుకూడా ఒకడ్ని,
నుంచివాణ్ణి ధూషించి చెడ్డవాణ్ణి ధూషించడానికి ఆల
వాటుపడిన కొట్లకొలది మానవుల్లా ఒకడిని—ఒక
న్యాయాధిపతిగా ప్రతిపాత్రను ఆలా తనవాలకుండా
పోనిచ్చి చివరకు ప్రతిమానపురిలోనూ మానవత్వం
వుందని యెలా నిరూపించగలను?—అది నాస్పృహ
యెలా బ్రతుంది? రాసురాను నా నిష్కల్మషమైన
మనసులో ఆమెకు నే బ్రతికినంతకాలం స్థానం
యేర్పరచుకో గలిగితే అంతకంటే భాగ్యం నాకింకేం
కావాలి?

నా ఆవేళంలో ఆనందంలో యింతవరకు వ్రాసు
కున్నాను. నేను వ్రాసిన ఒక కథకువచ్చినది పదిహేను
యలకాగితం! కృతిజ్ఞతతో ఈకవరులో పెట్టి అప్పు
తీర్చుకుంటున్నాను. నా ఉద్యోగం విషయం మీకు
శ్రమ పెట్టకూడదనే నిశ్చయమే యీపుత్తెరగాన్ని
వ్రాయించింది. ఎప్పుడోమళ్ళీ నేను అంగటిత్రోవ
రాగలిగినాడే పుత్ర్యగం చేస్తాను—అవసరమేనే!

భవదీయుడు
సత్యనారాయణ.”

ప్రకాశరావు పుత్తెరం మళ్ళీ రెండుసార్లు చది
వాడు. ఆనాడు మాసినబట్టలతో చింపిరిజాతుతో నీర

ఉ ద్యో గ లు

సంఘాతము వ్యక్తిలో యిలాంటి సుగంజాలాస్వాదని పొరపాటునైనా పూహించలేదు. అతను నరకాన్ని సస్యగ్రంధమునకు నే వ్యక్తినితోచింది. ఆయనను తను ముఖ పెట్టామన్న ఊహకుడిచి పెట్టి ఆయన కుటుంబానికేలా సహాయం చెయ్యాలని పట్టుదల తనలో హఠాత్తుక పోయింది. అలాంటి భారీయేకచింతసస్యకు సత్య న్నారాయణను ఆఫీసుకు తీసుకవచ్చి తనుచేసిన తప్పిదం ఒప్పుకొని మరీ ఉద్యోగం యివ్వాలని నిశ్చయించు కున్నాడు. అప్పుడు ఆ నవలలో తనపాత్రకు తను న్యాయంచేసిన వాడౌతానని అనుకున్నాడు.

తెంకు నెలలు గడిచిపోయాయి. సత్యనారాయణ ఒక్కసారి కనిపించలేదు. ప్రకాశరావుకు వాళ్ళ ఇంటికివెళ్ళి పిలవటానికి యెందుకో అనుమానం చేసింది. తనముఖం ఊరక నే ఆయనకు యెలా చూపించటమని వెళ్ళిరేకయాడు.

ఒకనాటిఉదయం ఎండ తీక్షణంగా కాస్తాంది. ఆఫీసుకు ప్రకాశరావునెస్తా అంతిమారంభంచేచామూ లుగా సత్యనారాయణఇంటివేపు చూశాడు. అక్కడ చాలామందిజనం మూగివున్నారు. ఆజనంలో కొవ్వాయతప్రాంతంలో నిల్చున్న ప్రేమసమాజీకులను కూడా చూచి గమని అక్కడకు వెళ్ళాడు.

వాకిట కట్టెమీద సత్యనారాయణ! అక్కట్లెమీద యిల్లలు యిద్దరుపిల్లలు తలకట్టుకొని బావుగుంట్టు న్నారు. పెద్దపిల్ల నాన్నానాన్నాఅని గోలపెట్తోంది. కాళ్ళిది నిద్రపోయి ఆముఖం ఆయెంపూ చిరునగ వుతో మెరుస్తున్నట్లుంది! ప్రకాశరావురండ కంపించింది-అక్కడిమనుష్యులను తిప్పించుకొని కట్టెదగ్గరకు వెళ్ళాడు. చుట్టూవున్న వాళ్ళానికేసి సగౌరవంగా చూస్తున్నారు. ఆవిడ్లపంటిపీ ఎత్తుకొని యింట్లో కూర్చోబెట్టి నాగోలగా ముంసుకుపకుతూ నొద్దుమా వస్తున్నారు. అప్పుడు ఇరుగుపొరుగు అమృతకృతులు సత్యనారాయణ భార్యను ప్రక్కకుతీశారు. తను ఒక ప్రక్కకొకాడు. కట్టెకదిలిపోతుంటే అంతిమారం శోకంతో పరువత్తే ఆ యిల్లలని ఆపలేకపోయాడు.

తిరిగివచ్చాడు. ఇరుగుపొరుగు మనిషోమాట. "తిండి తిప్పలువుంటేనా-ఏదోవున్నాడు వేళకు యిన్ని మెకు కులునవులాడా? నీరసం గావున్నా ఆకాగితం కలంబడి లాడా? ఒంట్లో శవంలేదని యిలాంటిపనులుచేస్తే... రాత్రిమీద రాత్తూ గుండె ఆగిపోయింది! పెళ్ళాం

పిల్లలు వున్నారని ఏదో వ్యద్యోగం సద్యోగం చేసి తర వాత అడోడో రాయ కూడదా?... సమయానికి ఆ ధర్మ దాజ అదుకోకపోతే యిలా తిల్లి పిల్లలూ సమద్రంలో పడారి గానీ ఇంకేం అడగువుఉంది!" ఈమాటలన్నీ ప్రకాశరావువిన్నాడు. సత్యనారాయణ యింటిపొరుగు వాకిట నిల్చాని ఒక వయసుమళ్ళిన వితంతువుంది. సహాయం చెయ్యడానికి ముందుకొచ్చే మనిషి. పెద్ద పిల్లను బుజ్జగించి అన్నంతినేట్లు చేశాడు. చిన్నపిల్లకు ఆవిడ చేతనే పాలు పట్టించాడు. తెంకు నోజాలు దగ్గర వుండవచ్చు అని ఆమెచేత కొంతవెచ్చు యిచ్చి యింటికి వెళ్ళాడు.

చీకటి పడ్డవరకూ దిరులుగా ఒక దగ్గర కూర్చు న్నాడు. మూడుపాదల భార్య యెంసుకలా వున్నారని తక్కించితే చిరాకు పడగానే ఆమెదగ్గరకు రాలేదు. తరువాత వాకిట వాలుకుప్పమీద కూర్చున్నాడు. ఆ రోజు చూచిన దృశ్యాలన్నీ మళ్ళీ అనుపిస్తున్నాయి. ఆ పిల్ల, తిండ్రి కివంపాద పడి "నాన్నా... నాన్నా..." అని గగ్గోలు పెడుతున్న దృశ్యం— నిజంగా తను యేకుస్తున్నాడు. ఇప్పుడూ కళ్ళు చెయ్యి గిరి పోయాయి. మనసు త్రిప్పాలనే ప్రయత్నంతో తల చైత్రత్రాడు. చందమామ లేనిరాత్రి—ఆకాశం నక్షత్రాలతో నిండిపోయివుంది. ఓక్షణం గెక్కలు కట్టుకొని ఆనంత విశ్వంలోనికి ఎగిరి ఆ లోకాలన్నీ విహరించినట్లుయింది. సత్యనారాయణ అనుపిస్తున్నాడు. మానవత్వం అనే త్రాసులో యంత కీర్తి ప్రతిష్టలు గడించుకున్న తనను—ఒక మాంమూల అనామ ధేయకుగా చింకి నుడ్డలతో పేదరికంతో పకివుంపిన సత్యనారాయణను వేస్తే ఆ మిశ్రునివేపే మొగ్గు కనిపి ప్తాంది! నిజంగా తను ఆయనదగ్గర నేర్చుకొనలసిన దెంతైనావుందను కున్నాడు. బహుశా; తను యెలా వుండాలో నవలలో కొంత వరకైనా వ్రాసి వుంటాడు.

భార్య చాలసేపటినుంచి తన దగ్గరనే కూర్చుం దని గమనించలేదు. ఆమె ప్రాధేయపూర్వకంగా "భోజనానికి రాం?" అని అడుగ్గానే ఉలిక్కిపడి చూశాడు.

"భోజనమా?...వద్దు!" అన్నాడు.

"మీరు భోజనం చెయ్యలేదని పిల్లలుకూడా..."

చప్పున సత్యనారాయణకు అపిల్లలపరిస్థితి యీగ గే వుంటుండేమా అని తట్టింది. లేచాడు నాలుగు మెకు

కులు నమిలి లేచిపోయాడు. అర్ధరాత్రి వరకు ప్రయత్నించినా నిద్రరాలేదు. భార్య కన్నీరు తెచ్చుకోవటం చూచి “ఒక నిజమైన ఉదారదైవ స్నేహితుడు పోయాడు. ఆయనకు నాలానే పెళ్ళాం యిద్దరు పిల్లలూ వున్నాడు.....అకలితో చచ్చి పోయాడు—అకలి నేనే కల్పించాను—నేనే ఆయన చావుకు కారకుడయ్యాను.....”

జాలబోలా కన్నీరు కారుతోంది. భార్య యెదురగా కాసిందైనా సిగ్గు పడలేదు—చెక్కినెక్కి యెత్తున్నాడు—అ యేమవుతోనే “ఇదిగో నీ యెదుట ఆయనసాక్షిగా ఒట్టు వేసుకుంటున్నాను...నాకీవి తంలా మళ్ళీ యిలాంటి పాపాన్ని వశిగట్టకోను... లోకం అంతా నామీద దుమ్మెత్తి పోసి నా... న్యాయం ధర్మమే నా దీక్ష—నిజాయితీ సత్యాలే నాకు రక్ష!”

ఆవి భార్యను గట్టిగా పట్టుకొని యేడ్చాడు. ఆమె అతనిని హత్తుకుంటూ తల నిమిరింది... అలా ఆమెఒడిలో తల పెట్టుకొని తెప్పలూ మాగన్నుగా నిద్ర పోయాడు.

తలతలవారింది. ఒక సారి భార్య ధర్మలిద్దరూ సత్యనారాయణయింటికి వెళ్ళాడు. వెళ్ళే సరికి పిల్లలు యేగుస్తున్నాడు—పెద్దపల్ల ఒత్తుణం తండ్రిని విడిచిపెట్టి వుండేదికాదట. నాన్న నవల రాస్తుంటే వగ్గరవుండ్రి ఒక్కొక్క కాగితం అంగుళాని వారంలా మానంగా గుచ్చేది. ఈవేళా ఆనవలే పట్టుకుంది—యేడుస్తోంది! ఆపిల్లను ఎత్తుకొని ఇంటికి తీసుకువచ్చాడు. తండ్రిని మరిపించడానికి యెన్నోవిధాల భార్య ప్రయత్నాలు చేస్తుంటే ప్రకాశరావు గబగబా ఆవ్రాసిన ఎన్నె యెనిమిది కేజీలు చదివి పెద్ద నిట్టార్పు విడిచాడు.

తన ఒక్క సత్యనారాయణకి ద్రోహం చెయ్యలేదు. లోకం అంతటికీ ఆపకారంచేశాడు. ఆ నవలే పూర్తయి వుంటే...ఎన్ని భాషల్లోకి తర్జుమా అయ్యేది? యెందరిపై దీని ప్రభావం పడేది?...ఇందులో ఆ అభీనను పాత్ర...గర్వంలేని మనిషి—బయటచూస్తే విషయవిధేయతలతో అడంబరంలేని వ్యక్తి—నలుగురు ప్రజలలో తానొకడు. తానీ ఉద్యోగరీత్యా చూస్తే అతనిది కోడిపిల్లకుంటే సుండెకాయకాదు! కుభానులో ఒంటరిగా ఒడవడికే నావికుడు. లోకాన్ని కార్చి

వేస్తున్న హాలాహాలాన్ని ద్రింగే గరళకంఠుడు. పెద్దవాటి హతకార్యే మనిషికాదు—ఆ పెద్దవాడు తనలాంటి వాడేకానీ వాడికి పుట్టిపడ్డు వుండి—ఆ పన్నును పూడలేక మిగతా పశ్యును రక్షించటమే తన కర్తవ్యం! వాడికి కడుపు నొప్పి—ఆ వారిసిన మేనుకు కలిరించిబాధ నయంచేసే ధర్మను ఈ అభీనరు! జాలి, దయ యివి బయటకు కానరావుగానీ కఠిరం కోస్తే రక్షంఅంతా వాటితోనే నిండివుంటుంది! హృదయ సంస్కారంతో మెలలి సమస్యలనే పరిష్కరిస్తాడు గానీ మనుష్యుల్ని మాత్రం సమస్యలుగా చెయ్యగలడు. ఇలాంటి అభీనరు, న్యాయాన్ని ధర్మాన్ని ప్రతిష్ఠించేవాడిలో లోటు ఒకటి వుంటుంది. ఆ లోటుమో కలం ముందుకు సాగి వుంటే తెలిసేది.

ప్రకాశరావు అడేబంటు పూహించసాగాడు. బహుశా: ఒకసారి ఆ అభీనరుకు అహంభావం అవరిస్తుండేమా! నిజంగా తనకు ఎంత ప్రయత్నించినా ఒకసారి అహంభావం అవరించేది. నలుగురూ మెచ్చుకుంటే తనకు తానే అత్యున్నత చేసుకునేవాడు. అలా మెచ్చుకోవాలనేకదా తన నిజానికి కీర్తనదరికే వుపకాం చేసేవాడు! మనిషి స్వలాభాపేక్ష లేకుండా బ్రతకటం దుర్లభం—కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మార్కార్యాలే మనిషియొక్క స్వరూపం! ఇది యెప్పుడైతే సరియైన పాల్గొని వుండవో మనిషి అప్పుడే పతనం జెందుకుంటాడు. కిటిలో ఏది హెచ్చయినాచిక్క!

ప్రకాశరావు యేపనిచేసినా యీసారి ఆ అభీనరుతో పోల్చుకునేవాడు. తన కనీసం ఆ పాత్ర దరిదాపులకయినా కొన్నాళ్ళకు చేరగలనా అన్న తాపత్రయంతో మెసలేవాడు. సత్యనారాయణ భార్యకు యీ పూర్ణ ఆ పూర్ణ కథలు పోగుచేసిన కొడిపిబ్బును పంపిస్తున్నారు. నాలుగుగెలలు దాటి పోయాయి. ఈలోగా ఆమె పెదతల్లి కొడుకు వచ్చి చేరాడు. ఆమెను పిల్లలను తనకేదో వుద్యోగం దొరికితే చేరదీసి పెంచాలని తాపత్రయం.

ఒకనాటి సాయంత్రం సత్యనారాయణభార్య ప్రకాశరావుఇంటికి వచ్చింది. అసలు విషయం ఆయనభార్యతో చెప్పవలసింది. ప్రకాశరావు అభీను నుంచువచ్చేక ఆమె ప్రాధేయపడుతూ అంతా చెప్పింది. ధర్మను తిలపుకుని యేడ్చింది. ఆయన వుంటే..... తన కన్నీరుమాసి యెంట్లాయమెంట్ అభీనరే లిస్టులో

ఉ ద్యో గ లు

పేరు యిరికించాడట. ఎంచుకునే మీరు కనికరించక పోనే బ్రతుక లేమని బ్రతిమలించి. ఆ పేరేనే ఆ వచ్చిన వారిని పరీక్ష చేశారు. సత్యనారాయణుడు చేసిన పాపం పరిహారంచేసుకోదానికి సరిమైన అదను దొరికింది. తను ఇప్పుడు వుద్యోగాలు చెయ్యటం తన ఒక్కరిచేతులలో పెట్టుకోలేదు. తనతో ముగ్గురు వున్న కమిటీని పెట్టాడు. దానికి తను పెద్దయినా అంతా బాహుటంగా న్యాయంగా చెయ్యాలన్న ఉబలాటం హెచ్చి పోతోంది. తను ఇదివరకు ఈ మొత్తం సహాయం చెయ్యాలన్న పట్టుదల జ్ఞప్తికి వచ్చింది. తనలోని బాధ చాలావరకు కప్పడిపోతోంది—తను కొంతవరకుగా బ్రతుక గలడు—ఇలా ప్రకారంపు ఆలోచించుకుని ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాక అన్నాడు.

“అయిన రేపుప్రాదున్న పెళ్ళిచేసుకుంటే మిమ్మల్ని మీ పిల్లలను సరిగ్గా చూస్తాడా అని.”

“ఆ అనుమానం వద్దబాబూ. పెదదిల్లి కొడుకయినా మొదటినుంచి నేనంటే స్వంతి చెల్లెలికంటే అభిమానం ఎక్కువ—పోరూర ఉద్యోగంకోసం తిరుగుతూ బాధపడుతూ వచ్చాడు. నాకింతకంటే మరే సహాయం చెయ్యమని మీ గడపకు రాను. నా పిల్లలు నేనూ బ్రతుకదానికి ఇంతకంటే యింకేం సహాయం నాకు అక్కర్లేదు.”

“రేపాకపారి కనుపించుమూ” అని ఆ ఆబ్బాయి పేరు వ్రాసుకుని ఆమెను పంపించాడు. ఆ రాత్రింతా సరిగా నిద్రింపట్టలేదు. తను యిన్నాళ్ళకు మచ్చ మాపు కుంటున్నాననే సంతోషమే తిన్నలా చేసింది—ఇది పాపపు పనికాదని పాపాన్ని తుడిచిపెట్టు కుంటున్నానని ఈ పనితో ఆమె భర్తకు ఆత్మకాంతి కలుగజేస్తున్నానని అనుకున్నాడు.

అట్టిసులూ అడుగు పెట్టాడు. నిన్నటి కాగితాలు ఆ మార్కులు అన్నీ సంతోషంతో తిరగవేశాడు. ఈ

పేరు ఎక్కడ వుందని చూశాడు—అదిగో పదిపానవది...తీసుకోవలసిన నలుగురుపేర్లు వైన వ్రాశారు మిగతా ఇద్దరు మెంబర్లు—వాళ్ళని సరే వెళ్ళింది అన్నాడు. ఎరసిరా కలం పట్టుకున్నాడు ధైర్యంగా. కాగితం మీదకు ఇంకా చేరలేదు...చెయ్యి గజగజ వణకడం ప్రారంభించింది...సరిగా ఆ నాలుగవ పేరు మీద కలం చివర ఆన్నాడు...శరీరం అంతా కంపింప పోగింది...ఎందుకో ముచ్చెమటలుపోవేస్తున్నాయ్... కళ్ళు మూతలుపడి పోతున్నాయి. ఆపేగు కొట్టివేయడమనే పని చేసేద్దామనే కళ్ళకు ఆమె దీనాభాషం... సత్యనారాయణుడు తను చేసిన ద్రోహం అంతా తూడి మనసును ఉరకలు చెయ్యిస్తున్నాయ్. కాని మనసు కంటే అతీతమైన కత్తిలోపలనుంచి వణికించివేస్తోంది. ఆ కళ్ళు మూసినా ఆలోచన తేరలో ఒక ఆకారం—దీనాతిదనంగా “నాపేరు కొట్టివేస్తున్నావా? నా బాగులు నీకేం తెలుసు? బాధలు చూశా వుద్యోగాలు ఇస్తావో? నన్నింకొక సత్యనారాయణుడు చేస్తున్నావా? నీలో న్యాయం ధర్మం ఇదేనా? సత్యనారాయణ నీపనికి రవ్వంతైనా సంతోషిస్తాడా? ఆనేక రాత్రి యేడుస్తూ ఆయనపాక్షిగా చేసిన వాగ్దానాలన్నీ ఏమయ్యాయో?” మళ్ళీ ఆ ప్రతిబింబం పకపక నవ్వుతూ హేళనచేసింది. ఈ ప్రశ్నలన్నీ బాధగా యా జారిగొన్న హృదయ ములో గ్రుచ్చుకొని రక్తం చిమ్మివట్టయింది. ఆ బాధలోనే ఆగాధ జ్ఞాపకంవచ్చింది. కళ్ళు తెరచాడు—తను ఆసీసరు! హోలాహలాన్ని నవ్వుతూ ముంగి గరళ కంతుడు కావాలి!

ఆ బాధలోనే నవ్వాడు—నవ్వుతూ గుండె మీద చెయ్యి వేసుకుని యెగవేలితీస్తూ గట్టిగా లోన అనుకున్నాడు “న్యాయం గర్వమే నా దీక్ష! నిజాయితీ సత్యాలే నాకు రక్ష! ఈ అన్యాయం జరుగదు. జరగదానికి వీలేదు” అని అంటూ కలం తేబిలుమీద పడేశాడు.

విశ్వనాథవారి కిష్కింధము

శ్రీ టి. సత్యనారాయణ

విశ్వనాథ కిష్కింధము కోమల చమత్కృత్యధ్యము.

రమ్యభావ రససామగ్రి సమగ్రము. ఉత్తిలేని రస ప్రవాహోల్బలము. సుద్దిలోని సమస్తభావరసగుణము. ఇది కిష్కింధకి ప్రత్యేకతను కూర్చిపెట్టచున్నది. రామాయణమును ఒక మహాకావ్యముగను, ఉత్తమ కావ్యముగను రచింప తలంపుకొన్నపుడు, ముఖ్యముగ మహావియైనవాడు రచనాశిల్పమును సంతరించు కొనును. రసధ్యమలను వాక్యములోను, శబ్దములోను, రచనలోను చూపును. ఈ కిష్కింధలో వ్యక్తమైన సమ్యక్చరికలనాబుద్ధి యిది. ఇది పంపానకావ్యధ్వనము. కోమల చమత్కృత్యధ్యము.

శిల్పము రెండు రకములు. వాక్యశిల్పము, శబ్ద శిల్పము. ఇవి రచనలో ఉండవలెను. కవి స్వతంత్రుడైనగాని యీ శిల్పాన్ని సుభుగాను, సమృద్ధిగాను; ఔచిత్యోన్మీర్ణరకముగాను ఉపయోగించలేడు. ఈ ప్రయోగ పద్ధతి, యీ లోకజ్ఞత విశ్వనాథకి నన్నయ్య గారివల్ల యలవడది. నన్నయ్య ఆద్యుడైన ఋషి. ఆ నన్నయ్యయొక్క ఋష్యాత్మ విశ్వనాథలో ఉన్నది. ఆ యున్నదనుకొనిన కోమల చమత్కారపథమే యిది. రాముడు సలక్ష్యులు పంపాకావనభిన్న భరిముల సౌభాగ్యా స్మితీంచుచు, ఋష్యమాక ప్రాంత సంచారి యగును. ప్రకృతియొక్క తనుకులు సీతాదేవి శరీరపు శౌకులవలె రామున కగపడును. ఒక కరుణా పూరితమైన, దర్శనీయమైన సంఘటన శ్రీరాముని హృదయాన్ని ఆచివోటివది. ఇక్కడ ఆ పద్యాన్ని ఉదహరించిన సేగాని అందులోని అందము కనులకు పట్టదు. ఆ చెప్పిన కాలేవకు రాచిపెనంగొనిన ప్రణయరాగము గలుగన్, వీచీ దక్షిణ వాయువు ద్రోచెన్ మృగువల్లి దూరదూరమునకున్" ఆ లత కూన ఆ వృక్షాన్ని రాచి పెనంగొని ప్రణయరాగాన్ని పెరపుచుండగా దక్షిణ దిక్పాదతరంగము ఆ లత కూనను దూరదూరముగా ద్రోచివైచినది" అని వైపద్యము

యొక్క తాత్పర్యము. ఇది కందమున వెల్లడిచేయబడినది. ఇది చమత్కృత్యధ్యమైన లోకాతిరామి రచనా శిల్పసౌభాగ్యము. దీనిలో రెండు సమాసపదాలు వాడబడినవి. ప్రణయరాగము. వీచీ దక్షిణవాయువు. ఈ రెండు పదాలవల్ల కమనీయమైన భావము వెల్లడి చేయబడుచున్నది. ఒకటి స్నేహనుబంధమైన ప్రేమ. ఇది సుకుమారము. దీని విశేషము 'రాచి పెనంగొనిన' అను తెలుగు పలుకుల కూడిక. ఇది ఒక నూత్న వైచిత్ర్యం. అందుకొలకు కవి మృదువైన పదాన్ని పొదిగినాడు. రంధవది. వీచీదక్షిణవాయువు అన్నది. దీనిలోని మగలు, క, చ, సంయోగము కొంచె మార్పిత్యమును సూచించును. ఇది కరుణరస వ్యంజకమైన ఘటము. ఔద్ధత్యమునకు తావులేదు. అయినను ఆ యుద్ధతి ధ్వనించవలెను. దక్షిణ దిక్పాదతర మన గానే దక్షిణ దిక్పాతర పరమార్థము దైన రావణుడని ధ్వనించక తప్పదు. ఈ వాయువు అనగా రావణుడు, మృగువల్లిని సీతను, దూరదూరమునకు ద్రోచెను. సీతాపరవరణము జరిగినది. ఈ అనంతమైన శిల్ప మార్గమే కోమల చమత్కృతి. ఇక్కడ వాల్మీకి దృష్టి వేరు విశ్వనాథ దృష్టి వేరు. ఇతిహాసపు దృష్టి వాల్మీకి రచనలో కనబడును. మహాకావ్యోచితములైన ధ్వని వ్యంగ్య శిల్పపుష్టి విశ్వనాథలో కనబడును. కేవల రామ విరహ వర్ణనము పాటల మనస్సు మారగొనదు. పంపా సౌందర్యముచేత ఉద్దీపితుడు రాముడు ఈ దృశ్యములైన లతాపాదపములను వీక్షించగానే దక్షిణదిక్కు స్మృతిలో తిరుగును. ఇది యొక విభిన్న సౌందర్యము. ఇది నాన్యతో దర్శనీయమైనది.

మరియొక పద్యాన్ని ఉదహరింతును. 'ముని కాశ్య నిలచి కుండలు, వను పరకాయించి చూచి నరినాక్షికభార, తనకుం దెలిసిన చెప్పను తన చేతంగాక పోవు దక్షిణ దిక్కుకా' కుండలు రాముని చూచినది. సీతా విషయము తనకు తెలిసినను, చెప్పట చేతగాక

విశ్వనాథవారి కిష్కింధము

దక్షిణ దిశగా వెడలిపోవును' అని దీని భావము. కుండలు దక్షిణ దిశగా యెందులకు పోవలెను? ఆ దిక్కున రావణుడు ఉన్నాడు. వాడు పీఠ పవనాలించినాడు. వాడు రాక్షసుడు. మహాబలుడు. లంకాధిపతి. ఈ దృశ్య భావోన్మీలన చమత్కారార్థ సంయోజన లింగున నిశ్చేంపబడినవి. కుండలు రాముని దీక్షావశకు జాలిపడుట, రామునితో సంభాషణకు దిగబడుట, మాటలురాక సంజ్ఞాపూర్వకముగా దక్షిణ దిక్కిలిని నాయనగుట, ఇంతిభావుకతతో విండి చమత్కృతిగంత మైనది యీ వక్కు పద్యము. దీని నానాదుచిరార్థములు నెరిగినవి. ఈ ప్రకారమైన రచనకు నన్నయ్య యాద్యుడు. విశ్వనాథ తదనుయాయి. తనకు సహజమైన శిష్యుమాధుర్యముతో పంపాసరః పవిత్రతను మంచినద్యాలతో రచించును. అది భాస్కరునికి పట్టలేదు. వార్తకి అతిశయముగా వర్ణించినాడు. విశ్వనాథ సహజ భావుకతతో రసస్వనుల నిండుపట్టి యూచినాడు. నన్నయ్య ఋష్యగృహభుక్తుమన నిట్టి ప్రసన్నము చేసినాడు.

ఇంకొకటోట కవి భాషాగుచిని వెల్లివిరియింపజేసినాడు. కావ్యగతిమైన దృష్టితో అలంకారికముగ రచనను నిబద్ధము చేయుట. భాషాదృష్టిగోడనే రచనను చేయుట. ఈ రెండును రెండైన కవితాపద్యములు. భాషాదృష్టితో కావ్యగతి కథారీతులను పరికిలించి భావించినపుడు 'ఇది సమాసము, ఇది తెనుగు, ఇది సంస్కృతము, ఇది లక్షణవిరుద్ధము, ఇక్కడ శిష్యుకుంటు వడినది' ఇత్యాదులు స్ఫురించును. ఇది రెండవ రకమైన కావ్యము. ఈమార్గము పలువురు కవులకు పరిచితమైనట్టిది. ఇందులో గొప్పనై శిష్యమేమియులేదు. కావ్యగతిమైన శిల్పదృష్టితో భాషావిషయాన్ని పరామర్శించునప్పుడు రసానుభూతులు చూడబడుచుండును. 'ఇక్కడ భావము బాగున్నది. ఇది ప్రాచీనయొక్క యాదృత్య శృంగారాదులను చక్కగ వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఇక్కడ భావశబ్దాలతో మధుర తరమైన ఘట్టును నిష్టాత్మినిలో సాగిపోవుచున్నది. ఇది పరమానంద రసోన్మీలమున కందము చేబొర్పినది' ఈరీతిగా దృష్టి సాగుచుండును. ఒక మహాకవి రసోన్మీల మహాదృష్టితో కావ్యపథమును సుధాగను, సుందరియును, అదిర్చ సంయుతముగను దిద్దనప్పుడు అక్కడ స్వల్ప దృష్టి, విమర్శయోగ్యము కానేరదు. అఖండమైన గంగానదిలో, 'ఇది మణికిరీకనీళ్లు, ఇది హరిశ్చంద్ర

ఘట్టపునీళ్లు, అను స్ఫూర్తికలుగరాదు. ఇది అఖండమైన గంగా ప్రాతస్వీని. అరీతిగనే 'ఈ గ్రంథము నిరవధి కావ్యాంధ్రసమ్మిళిత మహాచిత్రయుత మహాభాషా ప్రవాహమును నూనాయుండవలెను. ఈమార్గాలు మహాకవులకు క్రొత్తలుకావు. కవిత్వాద్వైత యొప్పుడు నాలంకారికముగ నుండును. జైచిత్ర్య పరిస్పృటనమై యుండును, రసమయమైయుండును. లాక్షణికదృష్టి యొప్పారీయుండును. ఈదృష్టి సర్వత్ర యిందు జూపింపబడినది.

ఇంకొక చమత్కార మార్గాన్ని చూపి విరమింతును. గ్రంథమంతయు విచిత్రత్వానుబంధము గలది యైనను స్థావరీపులాకన్యామయన పరికిలించును.

రాముడు వారిని చంపునునని ప్రతినచేయును. అయినను ధర్మభంగ భయమును శింకించును. రామ సుగ్రీవుల మైత్రీగాథలు అంగదుని మూలమున వారికి తెలియునట్లు చేయును. ఈవిషయములు వార్తకి, యుద్ధమున కేగజోవు వారికి తారచేత అంగదుని వచనములుగా నూచించినాడు. భాస్కరు డా మార్గమునే యనుసరించెను. విశ్వనాథ ఆ విషయమున చమత్కారము నవలంబించి పరివర్తన కల్పించినాడు. ఇందు రచికులు లోనారసిన మేలు అనునట్లు చేసినాడు. సుగ్రీవానుచరులు మధ్యే కానియిన అంగదు నాపినారు. శ్రీంతుని విషయమును చెప్పినారు. ఇక్కడే పద్యశిల్ప మనంతప్రతిభ గలది. శిల్పమనగా పద్య సౌందర్యము. పద్యము యొక్క యారంభదశ బాగుండవలెను. పద్యాంత మందిరి దింపుగడ యతిశయ మాధుర్యము కలిగియుండ వలయును. ప్రాసయతి ప్రదేశములు గోనెలు వాకలుకట్టినట్లుండవలెను. జైచిత్ర్యము సర్వత్ర నిండినట్లు పాడనూప వలయును. ఇట్టిది పద్యశిల్పమగును. ఈపద్యము నీలుడు అంగదునితో అన్నది. "మన వనదేశ మందసహమాన పరాక్రమహీను కోసలేసురి తనయుండు రాముడను శూరుడు, సౌమ్యుడు, ధర్మభంగకోపనమతి చావ ధూర్జటి, ప్రభాజలభావుడు, తాదృశానుజాంకును మరి తా జరించెను గనునీనినానె వనాంధిపీఠులన్" ఇది పద్యము. ఇందులోని అన్ని మాటలు దేశస్థాంతర గలవి. అయినను ఇందులోని రెండు విశేషణములలోని విశేషములను కదిలించును. ఆరాము డెట్టివాడు? ధర్మభంగకోపనమతి. ధర్మమునకు భంగము కలిగిన

సహించలేదు. సహించక ఏమిచేయును అన్నది. అతడు చాపధూర్జటి. ఈమాటలో ఎంతైనా అర్థమున్నది. ధనుర్వారియగు పరమేశ్వరుడు అని. శివుడు చాపమును ధరించినది తిరుపతి దేవాలయమును మాత్రమే. అయ్యర్థము రామునిలో ధన్యుడున్నది. వారి ధర్మ తరుకు. ఎంత దుండుభి మాయాపులను నిర్మించినను చాపధూర్జటి యైన శ్రీరాముని పురోభాగమున నిలువబడలేడు. ఈమాట్యుత్తరే, లోనారయవలయును. ఇంకేకాదు. “వట్టిసరేకాదు. అయిన ముట్టిన బాణంబు వేగమున గ్రాంచాద్రం ఘట్టించిన భారవశర పట్టాభిమవణము వ్రయ్యపరచినది సుమీ” ఇది భయ సంతాపి. ఆంగ దుని మనస్సుకి బాగుగా తగిలినట్లున్నది. ఈ దృశ్య రచన సర్వసములను మూటకట్టి తెచ్చి పరచునట్లుండును. విశ్వనాథయొక్క అనంతప్రతిభ కిది యొక చక్క నైన రూపకల్పన. వై పద్యములోని సమాసము అన్ని రసములను వెల్లడిచేయు అనంతముఖమైన వాక్కు గలిగిన మహాకవిని ప్రతిష్ఠితును చేయును. ఆ ఘట్టమును ముందు చదివిననేగాని పాఠకున కింపిలి రుచిలోని యాతాతభక్త్యు గోచరించదు. ఆ వానరు లింకొక మాటయని అంగదునితో “నీ కొక మాట చెప్పటకు నేనిది నిర్బితి రాముడన్నవాడా కుటిలోగ్రధూమి భుజగాభుకు నీ పివరండ్రితోడ నేనై, కరములొ కరములను సగియు సాకిరి గాగకట్టివారు, ఆకపిలొక రాక్షసుడవాయువు నీ పిత యేమి కావలెనె” అని జారి తలంచుచురు. అంతయకొక, వనమున కుప ద్రవమే యైనచో వ్యాఘ్రమునైనను చంపును, వాన రేసుడైన వాలినైనను చంపును. తనకు మాటుగ మీ పిన రండ్రి యుండెను సుమా! రాముడు క్రూరుడైన వేట కాడై యున్నాడు! ఇవంతయు చదువుతుంటే యిందులోని గడుగు పలుకుబట్టి మనలను విముగ్ధులను జేయుచుండును. ఇది రామాయణమున నిజముగా చమత్కృతీసంఘాతమైన ప్రధానాన్వయము. నాటకములోని నాలుగు పాత్రల నటన చేసినట్లుండును.

సుగ్రీవుడు పట్టాభిషిక్తుడయినాడు. తాదృశా నంతర్భాగపరిలోబడై రాముని మరచినాడు. ఇంతలో వర్షర్వాగమున మయినది. ఇక్కడ ఒక చమత్కారము. సహజ సుందరములై పరవల్ల ద్రోక్కిన కవిత్యరుని లోకోత్తరభావనామధునిములు జాబ్బన జారలూకు కొన్నవి. ఇక్కడి కేయర్థ సుందర సుమముముగా

ఉన్నది. ఆ తీర్చిన తీర్పు వానర్భాగపరిదృశ్యమానమై నట్టిది. ఈ భావుకత నిర్వాణజముగ్ధాకృతి గలది. ఇట్టి పట్టులలో కవితరవా చమత్కృతి నే చూడవలయును. రససౌభాగ్యనికిది చోటుగాదు. అయినను తన సర్వతోముఖ ప్రతిభవల్ల విశ్వనాథ రసమును పద్య శిల్పంతో మేళనము చేయుచు, శిలనుగూడ చిగురింప జేయగలుగును. వరాగమునమును సీసమున మాసకట్టి చూపించును. ఆ పద్య విది.

“ఒక ముట్టు గిరిశృంగవికటము విడిపోదు
వైద్యు ధరేంద్రుని కంట గ్రాగినట్లు
ఒక ముట్టు గిరిపాదవికటాన జేరాడు
మన్నింప బ్రార్థించుచున్నయట్లు
ఒక ముట్టు గిరిమహాకట్టిం యూ గాడు
ఁంధోగ శృంగార చరిత యట్లు
ఒక ముట్టు గిరిపంచ నూరక తిరుగు ని
రాకృత ఆన నల్లాడునట్లు
తానో యేడాడి కొకసారి కానుపించు
నవమనోజ్ఞుడు దక్షిణనాయకుండు
ముట్టుకన్నె లిట్లోండుట యబ్బురంచె
పరమశృంగారమూర్తియే ప్రసవణుడు.”

ఇట్టివే, శేషములు లెక్కకు మిక్కుటములు. ఇవి భాస్కరునిలో మార్గ పరిదృశ్యమానములు. వార్త కినిగూర్చి వాద్యులేమో పలుక లేరు. విశ్వనాథులో సము చితములు. ఇవి క్షిప్రములోని కొన్ని చమత్కార సన్నివేశ నిపుణములు ఇంక రచనార్థమున నడిచి, అందరి వింతలను కనుగొనవలెను.

సుగ్రీవుడు గంపవూరు వారివైని బొబ్బలు రేపును. వారి సుగ్రీవ కృతము రావము విని మండిపడి రేచినాడు. ఈమారు తార కన్నుంఁగవలండు ధీతి యులిమినది. వారి నాటకము చేసినది. నీలిని మూడు మార్గముల ప్రబోధించినది. నీలిపథము, సగర్వమైన భయపాతుత్వవార్తయు శ్రీరామచైతన్యమందిరి విశ్వా సతా నిష్కర్త. ఇక్కడి పద్యాలు ఇరువది. అన్నియు శార్దూల మతీధములు. ఆయా రసప్రదర్శక పరమపాతు వైవిధ్యములు! వాని భావములు సంగ్రహపరిచి పరిచయ మొనర్చుటయప్రవృత్తముకాదు. సుగ్రీవుడు మహాధీమతా భావుడు తాను చేయు పనినిగూర్చి పరమలోచనా పలువు. వృథాకృత్యమును చేయనినాడు. నీ యెదుట నిలువలేనని తెలిసియు నెందులకు వచ్చినాడు. దీని!

విశ్వనాథవారి కిష్కింధము

మన అంగదుడు నుడివిన మాటలు మహా బలమైనవి. రాముడు బలశాలి. ఈ చెట్లుకూడ ఆతని శౌర్యశ్రేణి విస్ఫూర్ణితాలను గానము చేస్తున్నవి. ఆతడు భార్యక రాముని నిర్మించినాడు. మహాసర్వనిర్దేశితాపరిణతి ధీమతైన రాము డివ్యులకుల వంశమున వుండెను. మహర్షి కల్వకు. ఆతనితో మైత్రి సుగ్రీవుని యవృద్ధమే.

ఎక్కడ నికామమధ్యయు గూడు కట్టుకొని యుండునో, ఆపాడులు పెల్లగించుటకే మహాత్ములు రాజ్యమునైనను త్యజించి వత్తురు. ఆరాముకు మొదట నీయొద్దకైనను రాలెడు. నీతో మైత్రి రాజిం చుడు. సుగ్రీవునిలో నిన్ను మించిన యుధాత్మమైన, జగద్విస్ఫోటనమైన బలమును చూచెనా? లేదు. ఇదే కర్మకార్యము బహు విచిత్రావ్యయలు గలది. ఊహించు టకు గొప్ప ఆలోచనాశక్తి సుగ్రీవునకున్నది. ఆతని బాహుబలము ఏతస్మాత్రిమ కాదు. పండితమాలి వాను మంతుడున్నాడు. ఆతిథే మైత్రి కలిగించియుండును. ఆ సుగ్రీవుని యువరాజపదమున స్థాపించి సామరస్య మును ప్రదర్శించుము. ఆరాముని కానికోనలలో తిరుగనిమయ్య. “నీవు కులచలైంద్ర సమ నిశ్చల కేనా బలుండు వద్ర నీపై విసర్జన మరింగవలభారవు, తాదృ ఘడయుగ గూడ నోహో వెస సప్తతాళదళనోగ్రము బాణమునెంద గుండెలో నావులు లేరు నిల్యగలవా! రఘురాముని యంపరిపుష్పనన్” సుగ్రీవులు వందలు వచ్చి నను భయపడను. శ్రీరాము డేవేళనో వృక్షాంతర్గతుడై బాణము దూయును. అప్పుడు నిన్ను కాచుకో గలుగుదునా యని నా యిప్పటి యూహ” ఈ మొదలు గాగలది తారమాటలు. ఇవి నీతిధివశాభావప్రగల్భ ములు. ఆలోచనాచారువులు. భావశబలతా మయ ములు. ఈదృశ్యములైన ఘట్టములు మరి రెండున్నవి. అవి అనంతములైన రసస్వరసల కాదిమరంగములని నుకవనద్యును. వారికి తన యెడలో నివి నిర్దైవిక మార్గము బాగుగ తెలియవలెనని తార అత్యంత మ్మా వకుగాను, మండిముగాను చూటాడి, వెనువెంటనే మార్గకాతస్థితిలను సమపాళిమున నుపయోగించి చూటాడును. ఇది వారిని యుద్ధవిముఖునిగా జేయు టకు కూర్చబడిన అతి సుందరమైన, రస వ్యంజకమైన యొకమార్గము. రాముడైన భయము. వారి పరాక్రమ ముపై సమ్యక్ము. సుగ్రీవుని యాలోచనా శక్తిమీద తీక్షణతాపటుబుద్ధి. ఈవైచిత్రి యంతయు తారా వచన

ములయందు ప్రస్ఫుటించినది. ఈపట్టున విశ్వనాథ. తన కలమును మూత్యుపరిజ్ఞాతలైన మహాకవులయూహా గమ్యముగ జేయగలిగినాడు. ఇందరి వృత్తాంతము, శబ్దార్థగత గౌరవప్రపత్తి, తెనుగుతనములోని యందము, ఇవి దీనిని మహాకావ్యముగ నొనరించినవి. కొన్ని శబ్దములు వాద్యములై గగ్గిరార్థ వ్యక్తికరణములగును మరికొన్ని వ్యంగ్యమర్యాదా సంపత్సంయుతము లగును.

ఊహలపై నూహలను సృజింపజేయు రసవద్ఘట్టము వారి శ్రీరాముని నిందించుట. ఈ నింద 28 పద్యాలలో చేయబడినది. అన్నియు త్రిశూలాగ్రాధిలములు. వారియొక్క అంతరాంతరమనస్సంకల్పజన్యములు. మాట చిన్నది. భావము గుండెలోని నెత్తుకండలను కదిలించును. ఒక మూడు పద్యముల నుదవారించును. అవైనను కంచుములు. “నీవేమిటి శ్రీరామా! యీ విమ రేతరము కార్యమేమిటి రామా! నే విన్నదాని కంతో వైనలిన దీ మహానభావత చూడన్”. “ఇదియేమి చేసి నాడవు. త్రిదివాయోగ్యంబు కర్మ దివ్యరమన్, శిట్టి దమును, నింద్యంబును దుర్మదు లస్వగ్యులు పానద్య మలినంపుఁ గృతిన”. “అలయు భజాబలసాగోజ్యులడై విదలించి సప్తసాగరముల లోపల ముంచి, యెత్తగల్గుదు, కలితమహాశిలి పంక్తికంఠరు నేనై”. ఇటువంటి వే అన్ని పద్యములు నిబంధింపబడినవి. ఇవి భావరస సామగ్రీ సమగ్రములు.

శ్రీరాముడు వారిని మందలించుగా ప్రతి సమా ధానములు పలుకుట కేవలము రసప్రసాదస్థినియే. తారా విశాపము, సుగ్రీవుని రోదనము, ఇవి కిరుగరసోల్పూ గములు. సుగ్రీవుని కీ శృణానదృశ్యమద్భుతపూర్వము. సర్వకష్టంఘయు గోదనపరిహరమీతియు. అది పట్టశక్తియు కానిది. సుగ్రీవునకు వైరిభావము నశించినది. కరుణాద్వైతమైనాడు. ఒకమాట రామునితో పలికినాడు. “నీవు దండుని దిండించినావు రాజవు, ఏను చేసిన పనియేమి యీశ్వరా! మహానభావుని జంపించినాను సర్వకపిజగత్పరమేను నగ్రజానిరాజా” ఇంత యాచిత్య మే కావ్యమున కనంబకును? ఇవి విపుల రచనా పరిదోష్ఠితిములు. లోకమున శోపమురాగా కతనముగ చూటాడుదురు. కావ్యమున నంతియే. లోకమున మోదమురాగా, మృదువుగా, హాయిగా, శృంగారాభి వ్యంజకముగా చూటాడుదురు. కావ్యమున నంతియే.

కావున లోకవ్యవస్థయే కావ్యమునకూడా ప్రతిబింబితమగుచుండును. ఇంకొక్క విషయమును వ్రాసి ముగించును. అది భాసురచరణోపేతమైనది. మహానీయమైనది. సుగ్రీవుని యంతిపురిలోనికి లక్ష్మణుడు గమించును.

లక్ష్మణుని అక్కడ భోగలాలనుకు సుగ్రీవు డిగపడినాడు. లక్ష్మణుడు పవనవిప్రు ప్రయత్నించు పవిత్రాచువలె నైనాడు. దక్షిణవాస్త్ర సంగృహీత సశరకార్యుక లస్త్రకుండు దక్షిణపాదమున నిబ్బరముగ నిలచినాడు. ఎంతిగనో తూలనాడినాడు. ఈ పద్యము భావుకతకు నిదర్శనము. “అన్న మాటపై నిలుతునో, అంప నిష్ఠునెగలమందున సర్వక్షింధ్రబూది బుగ్గించాతునో, చెప్పము, శతశరము తారెయన్నది నీ సమాధానమునకు” దీని నుదగ్రవ్యగ్రుడైన లక్ష్మణుడు సాక్షాత్కరించినాడు. ఆ తెలుగు సమాసానికి ఎంతైన వేడిమి యున్నది. తీక్షణత ఉన్నది. భావపు నెలగు, చిగువులు ఉన్నవి. లక్ష్మణుడు క్షిప్రంధాప్రయోగముచేసి, సుగ్రీవ ప్రతిపదనాంతమునకు గల కథాగతమైన రీతి యొక నాటకశిల్పము. ఈ నాటకమున స్త్రీ తార. అటు లను ఘటనాచతురములు గల ప్రాధాన్యము. వాగరక స్త్రీ. అంతిపురివేరజాగ. ఆమె మాటల చమత్కార ప్రవాహమున రామదురే విలవరేకబోయిరి. ఇంతిగా జ్ఞానిత్యమును ప్రదర్శించి తారని తారాపథాని కెత్తి నాడుకవి. ఇది కావ్యసృజనానికి భాసురగుణము.

హనుమంతుడు జాంబవంతునిచేత ప్రబోధితుడగును. ప్రబోధితుడైన హనుమంతుడు విజృంభించును. అతని పరాక్రమము పట్టరానిదైనది. పట్టరాని ఆ పరాక్రమమును వెడల్గవట్టుటయును నొకేమార్గ మతనికి గోచరించినది. ఇక్కడ పద్యములు పిరియపు తునుకలు. ఆవేశమటులు. మర్యాదా విజృంభ మూములు. సంస్కృతము, తెనుగుల యొక్క సుందరములైన విస్తృతములైన రూపములు అభ్యుదయభావమున తీర్చిన తీర్పుగా ప్రయోగింపబడినవి. ఇవి క్షిప్రంధాంతభాగమున సృజంపబడి సుఖగా నిలువబడినవి. ఈ దృష్టితో రచింపబడిన యొక పద్యమును రుచికై చూపించెదను.

“ఎంతిటివాడు కావలయు
నెప్పుడు యత్నిభా విశిష్టుడై,
యంతిటి నాడు నేనగును
నప్పుడు తత్త్విభావిశిష్టుడై,
అంతి ప్రాంగణ స్థిత ము
చోద్యజద్యుజడంబ తీతరన

చింతిత కార్యముల తనర జేయుగ
కల్పరూపమునకన్”.

ఈ పద్య మంతిటికి అపూర్వ రమణీయతను సాక్షాత్కరింపజేయు, ఆ యన్నబ్బరచిప్పబ్బ ప్రయోగము లలోని గతుమదనము పాశకులయొక్క లోయెడలను పట్టి యుంచగలను. ఎప్పుడు, అప్పుడు, ఎంత, అంత, మున్నగు తెనుగు సర్వసామముల యొక్క యొదుగులు పాశకులను చురక్కరించి తీక్షణులనుగా నొనరించును.

కవి తన యనంత ప్రతిభావృత్తికులచేత బహు మార్గములుగా భావను సృష్టించును. అది తలచునక మగును. విశ్వనాథ యాళిటిలో గణనకెక్కినాడు. ఈ సృష్టించిన భావమో ఎంత నూత్న. ‘సరణి కొలకును తిండి పోదరుల నెల్ల జంతులన్నది యుండు మేష్టజనవృత్తి, చుంకిజనుల, యిష్టంబుగా మహిని తమ్యుడైన పాంధగ జనుల ఆర్యజనవృత్తి’ ఇందులోని ‘విన పాంధగ జనులు’ యను తెనుగు నుడికారపు సాంపు గొప్ప రచనను తెలియజేయును. ఇట్టివి విచార్యనాపరమార్థీప్రములై వాక్యాలంకారము లగును. ఇది విమర్శించుకు. ఇది కేవలము తెనుగుజాతిని జ్ఞాపకము చేయును. “అన్నయన్న, విశోగంబ, అన్న కొడుకులన్న బడి చచ్చుటయు నున్నదియ్య జగతి” ఈద్వితీ రచనను కవి తనదైన లోక విషయముచోపరి జ్ఞానముచేత రమణీయార్థప్రతిపాదకములైన శబ్దము లతో నింపును. తెలుగు వాక్యరచన మెట్లుండునలెనో, జాతీయతలు, నుడికారములు ఎట్లు ప్రయోగింపవలెనో, తెలుగు సంస్కృత మిర్యాదలనెట్లు రక్షణముచేయవలెనో, కవి గమనించుచు కావ్యగ్రంథన చేయగలిగి యుండువలయును. కొన్ని ప్రయోగములు తెనుగుజాతి వాడినట్లు ప్రయోగింపవలయును.

విశ్వనాథ క్షిప్రంధను బహుభా ఖండముచేసి నాడు. ఆయా ఖండములలో బహు రచనాస్యముల నిమిద్ధివాడు. నిజమైన తెనుగు రామాయణమును మన కందించుచున్నాడు. ఏకథకు, ఏ భావమున కే శిల్పము, ఏరచనము, ఏ శిష్యుని నిదర్శనమందరమై ప్రతిభ వెలార్చునో, తెలిసిన కవి సమ్రాట్టు విశ్వనాథ. ఇది అపరిమేయ వైచిత్రీపరిదక్షిణయైన సరస్వతి యొక్క ప్రసాదముననుభవించిన కవికి నీదము. క్షిప్రంధా ఖండిము లలో నియ్యది స్ఫురించును. ఈ క్షిప్రంధను విమర్శించి పరామర్శించు కొలదిని రమణీయములైన రసభరితసామగ్రులు సమగ్రములై మన మనోవిధిని గోచరించును.

స్వయం వరం

శ్రీ రావి కొండలరావు

* * శుభ్రంగా అలంకరించిన పెద్ద గది. ఒకమూల పుస్తకాల రాక్, చిన్న బల్బు, దానిమీద పుస్తకాలూ, కాయితాలూ, కలాలూ అన్నీ శుభ్రంగా ఉన్నాయి. ఒక ప్రక్కగా బుద్ధవిగ్రహం ఒకటి ఉన్నది. ఎదురుగా గోడకు 'బెర్నార్డ్ షా' పటం పెద్దది కనుపిస్తున్నది. దానికి రెండు వేపులా ఓ ప్రక్క గాంధీ, ఓ ప్రక్క అబ్రహం లింకన్ పటాలు—గదిలో రెండు ప్రక్కలా సోఫాలూ, మధ్య అందంగా ఓ చిన్న పూలు; దాని మీద 'ఆప్ ట్రే' తప్ప యింకేం లేవు. సోఫాలకు మధ్యగా ఎదురుగా పడక కుర్చీ—దాంట్లో ఓ వ్యక్తి కాళ్ళుజాపుకుని పడుక్కునివున్నాడు. అతని మొహంలో బెర్నార్డ్ షా పోలికలు కనుపిస్తున్నాయి. అతను పుస్తకం చదువుకుంటున్నాడు. బాగా పదులుగా ఉన్న చారల వైజామా వైన పల్చని సిల్కు చొక్కా వేసుకున్నాడు. వైస్ కాలుస్తున్నాడు. వయస్సు 50 సం॥లు దాటాయి. గడ్డం పూర్తిగా నెరిసిపోలేదు. ఆయన పేరు రఘునాథం.

రఘు : (లేచి కూచుని పుస్తకం మూసి, అటాయిటూ చూసి—'వైస్' గట్టిగా పట్టి పొగవోడుట)

గుమాస్తాగాయా ... గుమాస్తాగాయా (ఆగి గట్టిగా) హనుమాన్లగాయా!

[హనుమాన్ లు లోపల్నించి ప్రవేశం. వల భయదాటింది వయస్సు. చివర ముగిసిన కనుపిస్తున్నది. తెల్లటిబట్టలేకాని, మాసి పున్నై. గడ్డం కూడా కొద్దిగా మాసింది.]

హను : (అతనితోగా వస్తూ) పిలిచారా?
రఘు : మామసార్లు పిలిచాను—కూచోండి.
హను : (కూచుంటూ) ఈ మధ్య చెపుతూడా వస్తున్నట్టుంది.
రఘు : అన్నీ వస్తాయి — (హనుమాన్లు మొహం లోకి పోతుంటామని) అదిగో. మళ్ళీ మరచి పోయారు.
హను ఏమిటి?
రఘు అక్షిపార్లు చెప్పాను.
హను (భయంతో) ఏమియం అంటారు?
రఘు ఏమియం నన్ను సరే—చెప్పగానే మీరు గుర్తుపెట్టుకోవాలిగాని—
హను చిరిం.
రఘు ఇటువంటి చిత్రాలు ఎన్నయినయో తెలుసా?
హను తీవించండి—నాకు గుర్తుదొరకటం లేదు.
రఘు చేతో మీ గడ్డం రాసుకుని చూడండి.
హను (అవిసంగించేసి) తప్పే—ఇవాళ గడ్డం తీయవ్వం నుకున్నానుగాని—
రఘు ఏనో అవాంకితం వచ్చిపడిందంటారు. పెంచితే పూర్తిగా మలాగా (పటం చూపుతూ) పెంచేయండి—లేకపోతే శుభ్రంగా ఉంచడని చాలాసార్లు ప్రార్థించాను. మానవగడ్డంవాళ్ళను చూస్తే నాకు వొళ్ళుకుంకుకుందని మీతో చెప్పేటంటాను.

మాను : చిత్తం—చాలాసార్లు అన్నారు.

రఘు : అంటేమాత్రం ఏంలాభం? విశేషాదుంటేనే చెప్పవచ్చని భరితం. సరే—నేను చెప్పిన ఆవిషయం ఏంచేశారు?

మాను : (అలోచిస్తూ) ఏ...ది...!...

రఘు : అదిగో మరిచిపోయారు. మీరు పుస్తకాలు విరిచిగా చదివితే జ్ఞాపకశక్తి అలా నశించదు.

మాను : చిత్తం—

[నాకరు ప్రవేశం]

నాక : ఎవరో వచ్చారు సార్—

రఘు : ఎవరూ?...సరే—రమ్మను.

[నాకరు వెళ్ళాడు.]

మాను : చిత్తం—అమ్మాయి పెళ్ళి విషయంకోసం విఫలమైంది.

రఘు : ఊహ—

[వొక్కతగం నిశ్చలం. తిర్యగ్ వోవ్యక్తి ప్రవేశించాడు. గంభీరంగావున్న విగ్రహం. లాంఛనం, ఘోర్య వేషభుషణులు. పెద్ద మీసాలున్నాయి. నెత్తిన పీచువున్నది—చేతిలో వోచాన్నుకర. అయినకు సుమారు 50 ఏళ్ళంటాయి. కొని ఎవరూ అన్నివుంటాయనుకోరు. అయిన వస్తూనే, నమస్కారం అన్నాడు.]

రఘు : నమస్కారం—రండి ఇట్లా దయచేయండి.

ఆ వ్యక్తి : (సోఫాలో కూచుని) మిమ్మల్ని చూడగానే తెన్నోర్లేదా ఏమో అనుకున్నాను.

రఘు : ఏమిటి—మీరు ఆయన్ను చూశారా? (లేచి కూచున్నాడు).

వ్యక్తి : అచ్చే—ఫోటోలో చూడటమే!

రఘు : అవును—అయినచూసే అద్భుతం కలగటం కష్టం. ఐతే నన్ను మీరు 'నా' అనే అనుకున్నారా? అనుకోవాలనే నా కొరిక. ఆయనంటే నాకు చచ్చేంత ప్రీతి. మొహం అయినలాగా వుండకపోయినా గడ్డం, మీసాలూ జాట్లూ అట్లా పెంచాను.

వ్యక్తి : (అక్కడున్న పుస్తకంమాస్తూ) ఈపుస్తకం కూడా ఆయనదే!

రఘు : ఆ! ఆ!—ఎప్పుడూ ఆయనపు పుస్తకాలు చదువుతాను. ఆ లోపల లైబ్రరీలో పుస్తకాలు చూశారా? అందులో ఎక్కువ ఆయనవే... ఆ...మిమ్మల్ని నేను ఎరిగినట్టులేదు.

వ్యక్తి : ఎరగరు. మిమ్మల్ని కూడా ఇంటికుపూర్వం నేను ఎరగను. నిన్ను వొక్కాయన వోమాట చెబితే, ఆ విషయం కనుక్కుందామనీ—

రఘు : మీ పేరు వినివుంటానేమో!

వ్యక్తి : నా పేరు భూషణం. మీరు వినివుండరు. నేను పూర్వం జమీందారును. ఐతే ఇప్పుడికి భూమికి హోదాకూ ఏ తక్కువాలేకులెండి. నాకు యిద్దరు అమ్మాయిలు సంతానం. పెద్దమ్మాయిని వో జమీందారుకే ఇచ్చాను. రెండో అమ్మాయికి యింకా పెళ్ళికాలేదు—ఆ ప్రయత్నంలో వున్నాను. నా స్నేహితు డొక్టాయన మీరు చాలా ఉత్తములనీ, మా కంటే అన్ని విషయాలలోనూ చాలా మెరుగయినవాణ్ణి—పేరు రఘునాథం గారనీ అన్నాడు.

రఘు : కొదులెండి. రఘునాథ్ నా అని మార్చుకున్నాను. ఐతే అంతా పాతపేరే వాడతారు.

భూష : పోనీండి. నేనుమాత్రం మీ యిష్టపూర్వకం గానే అంటాను. అసలు విషయం—మీ అబ్బాయికి నా రెండో అమ్మాయిని యివ్వాలనీ—

రఘు : అనుకున్నాను, మీ రుదయంలోనే వచ్చారని. కొని వాడియిష్టం. అన్ని విషయాలలోనూ వాడికే పెరిగిన ఇచ్చేకాను. వాడిష్టం వచ్చిన అమ్మాయిని చేసుకోటానికి నా అభ్యంతరం ఏమీలేదు.

భూష : ఇప్పుడాయన ఇక్కడలేరా?

రఘు : వాడెప్పుడూ ఇక్కడవుండడు. నేనే వుండనివ్వను, వాడిపని దేశాలతిరగటమే!

భూష : అయిన చాలా చదువుకున్నాడని కూడా విన్నాను.

- టుందని సలహాచ్చాను. 'వాడొద్దంది. ధూమ : సరే లెండి! (రఘునాథంగారితో) నను
'ఏలే వీం చెయ్యమంటావా?' అ నడిగాను. స్కారం!
తనకు వెంటనే పెళ్ళి జరిగిపోవాలట రఘు : (నమస్కరించాడు)
గొప్పకోసం కాదుగాని—అమె చాలా [భూమణం వెళ్ళిపోతూవుంటే నిటారుగా
అందంగా వుంటుంది. సన్నగానున్నవో యువకుడు ప్రవేశించాడు.
అందంగా వుంటుంది. భూమణం. అతన్ని చూస్తూ వెళ్ళిపోయాడు.
గొప్పకోసం కాదుగాని—అమె చాలా ఆ యువకుడికి కామలు లేని కళ్ళతోడూ,
అందంగా వుంటుంది. మెలికలు తిరిగిన క్రాఫింగూ వున్నయ్య.
గొప్పకోసం కాదుగాని—అమె చాలా నిలుచుకొక్క, తెల్లగావున్న పల్లవి
అందంగా వుంటుంది. పంచ కట్టుకున్నాడు]
- మామ : (కాయితాలు చూసుకుంటూ అవి మడత యువ (వస్త్రా, నమస్కారం—
పెడుతూ తపిమని) చిత్తం—చాలా తెలి రఘు రండి—
వయసవారండి! యువ మేడూ! రాజ్యలక్ష్మి తండ్రిగారు మీరే
కదా?
- రఘు : అదీ నిజమే! అంచేత తనకు పెళ్ళిని పెళ్ళి యువ : అ!
కొడుకులు కావాలని పేషర్లలో వేయించ రఘు : అ!
మన్నది. వేయించాను. చాలా దిరఘాస్తు యువ : నన్ను రమ్మన్నారే — పెళ్ళివిషయం...
లాచ్చిపడ్డాయి. కొన్నిటిని అమ్మాయి రఘు : ఆ అవునవును. మీ పేరు ఏమిటన్నారు?
ఎంచి, వాళ్ళను స్వయంగా ఇంటికి పిలవ యువ : నా పేరు రాజేశ్వర్. (కూచుంటూ) ఇప్పుడీ
మంది. సరే—నుమస్తాగారు ఈతోజునే పినిమాల్లో హీరోవేమటా అని చెప్తూ
ఫలానాగంటకు—అంటే ఇదేవేళ—రమ్మని వుంటాడు చూడారా—
రాకాడు. ఈపాటికి వొచ్చేవుంటారు. రఘు : నేను చూడలేదులెండి. నేనీ పినిమాలు
మీ రొచ్చారనిగానే అమ్మాయికోసమే చూడను. రఘు : చూడను. నా కథలు గలవి ఈవూరు ఎప్పుడో
కాబోలు అనుకున్నాను. రఘు : అలా...అయిన మా పెద్దబావగారి పెద్ద
కాబోలు అనుకున్నాను. రఘు : అలా...అయిన మా పెద్దబావగారి పెద్ద
కాబోలు అనుకున్నాను. రఘు : అలా...అయిన మా పెద్దబావగారి పెద్ద
- ధూమ : (నవ్వాడు) [వీధివేపునుంచి నాకరు ప్రవేశం]
నాక : సార్—ఎవరెవరో వొచ్చారు సార్—
రఘు : ఎవరో కనుక్కున్నావా?
నాక : తమరు పిలిపించారుట—
మామ : పేర్లు కనుక్కులేకపోయావు?
రఘు : పోయింది.
మామ : చిత్తం—
రఘు : (నాకరుతో) సరే—వొకాయన్ను రమ్మను. రాశే : అంటే నాకు వరసకు—వూ—(అలో
(నాకరు వెళ్ళాడు.) చిస్తున్నాడు)
- ధూమ : అమ్మాయిలేనప్పుడు పీళ్ళుమాత్రం వొచ్చి రఘు : మ్మ—అయిన సంగతెందుకు! మీ సంగతేదో
వీం ప్రయోజనం? చెప్పండి.
రఘు : మొదట నన్ను చూడమంది. వొచ్చినవాళ్ళను రాశే : అలా—నేను బి.ఏ., పాసయ్యాను. ఉద్యోగం
అన్నీ అడిగి—నాకు సచ్చినవాళ్ళను కూడా రాధ నాకు లేదు — కొవల్సినంత
పెట్టమంది. తనొచ్చి అఖరుకు ఎంచుకుంటుం డబ్బుంది కొబట్టి. బినా 'పురుషలక్షణం'
దిట! అన్నారని ఏదో చెప్తున్నాను.
- ధూమ : బావుంది. (లేచి) మరి నేను వెళ్ళిస్తాను. రఘు : వూ—మా—ఎందులో?
మామ : చిత్తం—అమ్మాయిగారితో ఆ విషయం రాశే : అంటే ఆమెయ్యి చేకాసులెండి — వో
రానీ కనుక్కుంటాను బాబూ! పత్రిక్కి కరన్నాం డెంటుగా—

స్వయం వరం

- రఘు : ఇప్పుడు?
- రాజే : మా శాసన మేఘాదూ! అంతా చికాకు!
ఐనా నాకు వుద్యోగంతో నిమిర్తంలేదుగా!
- రఘు : అవును! మీకు కళలూ నాటకాలూ యిచ్చ
మేనా?
- రాజే : చంపేశారు. అవంటే చచ్చిపోతాను.
- రఘు : ఎవరు మీ ఆభిమానులు?
- రాజే : ఇంగ్లీషులో పెర్లీ, కీటూస్ — తెలుగులో
చలం.....
- రఘు : ఇంగ్లీషులో అంతే?
- రాజే : అంటే (ఛాయాదీపి ఎల్లిఫెంట్ వ్యాసాలు
కూడా.....
- రఘు : సెక్స్ గోల్. వూ—(వేల్లో షా పటం
చూపిస్తూ) ఈయనెవరో తెలుసునా?
- రాజే : (వో శూణం చూసి) 'వెర్నార్డ్ షా' అను
కుంటాను.
- రఘు : అనుకుంటానా? (ఫటుక్కున కూచంటూ)
అయ్యో—అయినే అది. అది తెలిమా?
- రాజే : ఎప్పుడో చిన్నప్పుడు మాకాను బొమ్మ.
- రఘు : ఐతే మీకు షా పుస్తకాలే తెలియవన్నమాట!
- రాజే : పుస్తకాలు తెలియకేం? ఆయన బొమ్మను
సరిగ్గా చూడలేదు.
- రఘు : మా యింటికిస్తే ఏనాడో చూసివుంటే
వారు—
- రాజే : ఇవామీదట రోజూ చూడొచ్చులెండి.
- రఘు : (నిసిపించుకోకుండా) ఆ విగ్రహం —
అయినా — ఆ మొహంలో లేజం.....
- రాజే : షా రాసిన కొన్ని పుస్తకాలు చదివాను కాని
మేఘాదూ—అంత జాగ్రత్తగా చదవలేదు.
- రఘు : నా దగ్గరున్నయి—తీసుకెళ్లి చదవండి.
- రాజే : అట్లాగేలేండి. ఆ—మరి రాజ్యలక్ష్య
విషయం....
- రఘు : అదే అదే—అమ్మాయి లేదు—మీరు ఆ గదిలో
కూర్చోండి—వస్తుంది.
- రాజే : అంటే?
- రఘు : అంటే—అమెకు కావలసిన వరుడొక్కడేగా—
మీ వంటివాల్లో కాక కొందరున్నారు. మీ
- అందరినీ వాసారిచూసి ఎవర్నో తేసేను
కుంటుంది!
- రాజే : అందుకా అవతలవాళ్లున్నారు!
- రఘు : అమ్మాయిలో మీ శేషున్నా పరిచయం
వుందా?
- రాజే : అంత అద్భుతం ఎక్కడ మేఘాదూ? మొట్ట
మొదట మహిళామండలిలో ఆమె ఒక నాడు
ఉపన్యాసం యిస్తావుంటే విన్నాను—
విని నీరయిపోయాను. ఆమె నా కృత్యం
అంతకుమించిన ఆమె సౌందర్యం చూసి,
చకితుడయిపోయాను. ఆ నాటి నుంచి
'ఆమె'ను పెర్లీ చేసుకోవాలనే కలంపులోనే
వున్నాను.
- రఘు : తర్వాత మల్లీ మీరు చూడలేదా ఆమెను?
- రాజే : చూశాను. ఓసారి ఓ యువకాడితో చెప్తూ
వుంటే చూసి ఆశ్చర్యపోయాను—ఆమెకు
కొంపతీసి పెర్లీయిపోయిందేమోనని. కాని
లేదని తర్వాత ఎవరో చెప్పారు.
- రఘు : (ఫలాలైన కూచుని) షాకు పెర్లీపట్ట
డయిందో తెలుసా?
- రాజే : అట్టే తెలిదండీ.
- రఘు : ఆ 1-1898లో. (వెనక్కువాలకుతూ) ఐతే
ఏమంటారా?
- రాజే : ఏమిటంటాను? మీ అమ్మాయిని వివాహం
చేసుకోవాలని తవారేలా చూడుతున్నా
నంటాను.
- రఘు : సరే ఐతే, ఇట్లా లోపలికిపోయి కూర్చోండి.
గుమస్తాగారూ! ఈయన్ను లోపలకు తీసు
కెళ్లిండి?
- నాన : చిత్తం—
[నానమాన్లు వెనకాలే, రాజేశ్వర్ లోపలకు
వెళ్లారు.]
- రఘు : ఒకయ్!
- నాకరు : (బిభిషేపునుంచి వచ్చి) సార్!
- రఘు : ఇంకా వున్నాడుకదూ అక్కడ?
- నాకరు : వున్నారండీ.
- రఘు : ఇంకొక్క రమ్మను.

నాకరు : (వెళ్ళాడు.)

[వెళ్ళిన కొన్ని క్షణాల్లో ఇంకో ఆయన ప్రవేశించాడు. ఆయన నన్ను గా పొడుగుగా వున్నాడు. మనిషి నలుపు. ముప్పయ్యేళ్ళ దాటిపోయాడు. పంది, సాధారణమైన చొక్కా వేసుకున్నాడు. త్వరత్వరగా వచ్చి కూచున్నాడు.]

రఘు : (ఓ కుణం తెల్లబోయి అతనికేసి చూసి) మీరు... వెళ్ళి విషయమయి వచ్చారా?

ఆయన : అవునండీ. (లేచి నిలబడి) నా పేరు మొట్ట మొదట (గట్టగా) అంటే—చిన్నప్పుడు మా యింట్లో...

రఘు : కూచోండి, కూచోండి.

ఆయన : ఛరవారేడులెండి. నిలబడి చెబితే 'ఫోర్స్' వస్తుంది. మా యింట్లో చిన్నప్పుడు నన్ను 'గోపూ' అని; 'గోపి' అనీ పిలిచేవారు. పేరు గోపాలరావు. తర్వాత 'గోపాల్' అయ్యాను. ఇప్పుడు 'గోపాల్'.

రఘు : అదేమిటి?

గోపా : అంతే! ప్రపంచంలోవున్న ఇన్ని జాతాల్లోనూ నా అభిమాన శీలం రష్యా. నా అభిమాన వ్యక్తులు—లెనిన్, మార్క్స్! వీళ్ళు నాకు పూజ్యులు కూడా! (కూచున్నాడు).

రఘు : మీరు కమ్యూనిస్టు—అని చూశాడు.

గోపా : అవును. ఐనంత మాత్రాన ఇతర పార్టీలమీదా వ్యక్తులమీదా నాకు ఏవ్యభివేషము, ద్వేషము లేవు. (పా పటాన్ని చూసి) ఆ ప్లేన్ లో, ఇదే నా యిల్లయితే—అక్కడ ఆ పటాన్ని తీసేసి.

రఘు : అమర్యాదగా చూట్టాడండీ. ఐతే మీరు మా అమ్మాయిని వెళ్ళి చేసుకోవాలనుకుంటున్నారు?

గోపా : నిస్సంకోచంగా అనుకుంటున్నాను. అమ్మాయి అందరిందాల్నీ తెలివిలేట్లీ చూసి నేను ప్రేమించలేదు. ఆమెకున్న ధనాన్ని చూసి ప్రేమించాను.

రఘు : ఏమిటి?

గోపా : అవును. వెళ్ళియిన తర్వాత ఆ ధనాన్ని బీదవాళ్ళకు, ప్రపంచానికి పంచేస్తాను. అనుకుందా? 'కామ్రేడ్ గోపాల్' నా పేరు!

రఘు : ఉంది లెండి. ఐతే ఇంతవరకూ మీకు వెళ్ళే కారేదా?

గోపా : కారేదు. ఎంచాతంటారా—నన్ను అమ్మాయిని చేసుకోవాలనే నా అభిలాష. ఇంతవరకూ అటువంటి అమ్మాయి ఎక్కడా దొరకలేదు. ఈ అమ్మాయిమీద ఏనాడో నా కన్ను పడ్డది. ఆవకాశం ఇవ్వోచ్చింది.

రఘు : సరే—అమ్మాయి వస్తుంది. ఆ గదిలో కూచోండి.

గోపా : థాంక్స్!

రఘు : ఆమెవచ్చి అడిగితే మీ వుద్దేశాలు చెప్పండి.

గోపా : (లేచి) పారిశ్ చెప్పటమా? ఉపన్యాసాలు దించుతాను. నా జీవితంలో ఎక్కువ భాగం ఉపన్యాసాలు ఇవ్వటంలోనే గడిపాను. నేను లేచి నిలబడి 'కామ్రేడ్' అన్నానంటే— 'హైడ్రోజన్ బాంబ్' పేరినట్లు—యావత్తు ధూప్రపంచమూ గడిగడలాడుతుంది! (చెయ్యితి) 'కామ్రేడ్ గోపాల్' అంటే..

రఘు : అవునవును. (గోపలకు చూపిస్తూ) అట్లా కూచోండి. గుమాస్తా గారూ (గుమాస్తా వచ్చాడు). ఈయన్ను కూర్చోపెట్టిరండ్డి (గుమాస్తా గోపాల్ కు సగౌరవం. గుమాస్తా తిరిగిచ్చాడు).

రఘు : ఈయన చూశాం—కమ్యూనిస్టు.

చాచు : వింటున్నాను.

రఘు : కూచోండి.

చాచు : (కూచుంటూ) నేటివీరకాయలో నెయ్యి ఎంత వుందో కమ్యూనిజంలో నిజం కూడా అంతే వుందంటారు! ఈయన్ను అమ్మాయి వరిస్తుందటారా?

రఘు : ఏమో చెప్పలేం. దానిష్టం. ఎవడిని తన తెచ్చుకున్నా అల్లుడుగా స్వీకరించటానికి నా శ్రమ అధ్యంతరం లేదుకదా—ఇవాళ వచ్చిన

స్వయం'వరం

వాళ్ళల్లో ఎవరో ఒకర్ని చేసేసుకుంటుందిట మరి-ఒక దొచ్చినా వాణ్ని చేసుకుంటా నన్నది.

మాన : (నిట్టూర్పు) ఏమిటో-నిక్షేపంలాంటి కుర్రాడు మీ బావగారు. ఈదూ జోదూ చదువు ధనమూ అన్నిటానూ ఇద్దరూ సరిపోతాను అమ్మగారు కూడా పోతూపోతూ తనతమ్ముడే చేసుకోమంది. చేసుకుంటే ఆమె ఆత్మకు కాంతి వుండిపోను.

రఘు : అమ్మాయి కిష్టంలేదు పోనీండి. వాడంటే దీనికెందుకో అంత అయిష్టం!

మాన : అంతా ఏదో... (అనబోయి అగిపోయాడు)

రఘు : చూడండి. ఇంకెవరున్నారో చూసి-ఇంకో ఆయన్ను రమ్మనండి.

[గుమసా వెళ్ళాడు. పల్లిన కొన్ని కుజాల్లో తెల్లగా పారిపోయిన దీహంగల క్యక్తి ప్రవేశించాడు. వాడులుగా పాటిగావున్న వైజమా. చొక్కా భుజంమీద చిరుగు. జాట్లంతా లేగి వుంది. చేతిలో పుస్తకాలు)

ఆయన : (వొన్నా) వందనసహస్రాలతో...

రఘు : దయచేయండి.

ఆయన : (కూచుని షా పటంకేసీ, ఆయనకేసీ చూసి) ఆ పటం మీదా-లేక మీరు 'షా'వా-లేక నా కిల్లిముందు పల్పటి గాజు తెరలు చాలాయో?

రఘు : అజీమీ కాదు. ఆయన 'షా'నే-నేను నేనే. ఆయనకూ నాకూ పోలికలుండొచ్చు మీపేరు...

ఆయన : వస్తున్నాను. నన్ను 'రుధిరక్రి' అంటే పలుకుతాను.

రఘు : అజీమిటి?

రుధి : ఏమంది? ఏమిలేదు. తిల్లిదండ్రులు చిన్న ప్పకు ఏ ముహూర్తంలోనో - దుర్గుహూర్తంలో-నాకు నామకరణం చేసివుంటారు-నన్ను డిక్టేటరు. నేను స్వతంత్రుడైతే అది చెరిగి, అక్కడ 'రుధిరక్రి' అనే నాలుగు అక్షరాలు రక్తంలో చెక్కి

నట్టు ప్రతిష్ఠచేశాను. తను నానుభయం రఘునాథం అని విన్నాను.

రఘు : (కొదవన్నట్టు తలూపి) రఘునాథ్ "షా!"

రుధి : ఖేద! ఈ నాటికి మీవంటి మానవుణ్ణి చూసినందుకు దేవుడికి, చూసినందుకు మీకూ నా కృతజ్ఞతలు. స్వార్థార్థ పనికిరాదంటారు. వివాకవుల విషయంలో పరవాలేదన్నారు మావాళ్ళు. షా అన్నట్లు-తనను గురించి పొగుడుకునే కిక్తి తనకే వుంటున్నప్పుడు ఇంకోడు ఎందుకు పొగడాలి? అని.

రఘు : అవునవును!

రుధి : అంచేత ఆ కిక్తి నాకుందిగా, మహాకవులంతా వాళ్ళ గొప్పతనాన్ని వాళ్ళే వర్ణించుకున్నారు. పెద్దన్నగారు రాయలవారితో ఏమన్నాడు? "పెద్దనబోలు పండితులు... [రాగవరసన వదలబోతాడు.]

రఘు : సరేలేండి - మీరు కవులని బోధపడ్డది.

రుధి : తెలియనవాళ్ళు కొబట్టి మీరు ఇట్టే గ్రహించగలిగారు. కవి నే కాదు. సరియలిట్టును. అభ్యుదయంకోసం అటమటించి - ఆయన రాజ్యాలు అర్పించే అధిపాస్థికకారుణ్ణి. కవిని! పత్రికల్లో రాస్తాను. ఈ మధ్యనే "చెత్త - చీపురు" అనే నాటకం రచించాను. దాన్ని ప్రదర్శించటానికి ఏర్పాట్లు కూడా చేస్తున్నాను. నన్ను చూసి చాలామంది పిచ్చివాడనీ, వెర్రి పెద్దనీ అన్నారు. నేను లక్ష్యపెట్టనలేండి. ఏనుగు నడుస్తన్నప్పుడు కుక్కలు మొరగటం సహజం!

రఘు : (అబద్ధి ఎందుకన్నట్టు మొహం పెట్టి) మీరు షా నాటకాలు చదివారా?

రుధి : కొన్ని చదివాను.

రఘు : ఏది?

రుధి : గుర్తులేదు.

రఘు : పోనీ నాటిల్లో మీకు నచ్చిందో చెప్పగలరా?

రుధి : వూ... "సీబర్ అండ్ క్రియాపాట్రా"

- రఘు : అందులో మీకు నచ్చిన పాత్ర ఏది?
- రుధి : అదంతా తెలియదుండీ! మేకు నేను సమకాలికుణ్ణి కాను. ఆయన పోయిన తర్వాత నేను కవని కావలసివచ్చింది!
- రఘు : బావుంది. పోసిండి— 'ఆండ్రోక్లిస్ ఆండ్ ది లయన్'; చదివారా?
- రుధి : సినిమా చూశాను.
- రఘు : సరే. అందులో ఏ పాత్ర బావుందంటారు?
- రుధి : సింహం.
- రఘు : మరి ఆండ్రోక్లిస్ ను ఎవరికిస్తారు?
- రుధి : వాడికంటే గొప్ప దా సింహం—
- రఘు : మీకు తెలిసిన షా నాటకాల పేర్లు కొన్ని చెప్పండి.
- రుధి : ఇట్లా పరిశు చేస్తారని ముందే తెలిస్తే బట్టియ మన్నా నేనుకొచ్చేవాణ్ణి. పెర్సీ చూపుల కనుకున్నానుగాని, ఎగ్జామినేషన్ హాలుకు అనుకోలేదు. ఐతే ఒకటి తెలిసింది. పెర్సీ అన్నా పరిశు—'అగ్నిపరిశు'! ఐనా మీకు సమాధానాలు ఇస్తాను కాని ఓ విషయం అకుసరతాను చెబుతారా?
- రఘు : అదేగండి.
- రుధి : మరేమీ అనుకోరుదా—
- రఘు : అట్టే—అదేగండి.
- రుధి : ఏమీలేదు. ఇదివరకు ఎక్కడన్నా మీరు స్కూలుమేట్లరీ ఉద్యోగం చేశారా?
- రఘు : భలేవారే!—మామూలుగా మీ కిక్కి చూస్తున్నాను. అంతే!
- రుధి : సరే. ఐతే ఇండాక అడిగిన ఆ యక్ష ప్రశ్నమిటి?
- రఘు : యక్ష ప్రశ్న నేనేమీ అడగలేదే!
- రుధి : మామూలు ప్రశ్ననా?
- రఘు : అఁ— షా రాసిన గెండు మాకు పుస్తకాల పేర్లు చెప్పమన్నాను.
- రుధి : మీరు కొనుక్కునేందుకా?
- రఘు : సరిపోయిందయ్యా—లక్ష పుస్తకాలున్నాయ్. నీ కిక్కి యింటేనవి తేలిపోయింది.
- రుధి : చెబుతున్నాను. 'మాన్ ఆండ్ సూపర్ మాన్', 'బిగ్ మాలియన్' వ్రా...
రఘు : 'విక్టోయర్స్ హాసెస్',
రుధి : అవును.
రఘు : అదే అత్యు మొదటి నాటకం అనుకుంటాను. ఆ—అతని మొదటి నటల చెప్పు.
రుధి : చెప్పలేను.
రఘు : 'ఇమ్మోచ్యూరిటీ'. సరే—నువ్వు షాను 'స్టడీ' చెయ్యలేదు. నేను బోలెడంత చేశాను. ఐనా నాకే కొన్ని కొన్ని విషయాలు తెలివు. సరే—నీ పేరు...?—అన్నట్టు ఏదో చెప్పవు. నీ పుణ్యోగం?
- రుధి : కవిత! పద్యాలూ గేయాలూ రాయటం ప్రచురించటం.
- రఘు : వాటివల్ల వచ్చే ఆదాయం నీకు సరి పోతుందా?
- రుధి : ఏమాత్రమూ చాలదని—నా స్వయాపాన్ని బట్టి—నా చొక్కాను బట్టి మీరు తెలుసుకో వచ్చు. ఐనా నేను బ్రతకటానికి కాదు కవిత రాయటం. బ్రతికివున్నాను కాబట్టి!
- రఘు : మరి నీకు పెర్సీ అనవసరం కాదా?
- రుధి : పెర్సీ అనవసరం అంటారేమిటి? జీవిత గ్రంథంలోని మధురాతి మధురాధ్యాయం అక్కడే వుండంటారు. నేను పెర్సీ ఏనాడో చేసుకునివుండును. కాని నన్ను నేనే పోషించుకునే కిక్కిలేను. ఆమెనుకూడా ఎక్కడ అని మానేశాను. రాజ్యలక్ష్మివంటి గొప్పయింటి పిల్లయితే పరవాలేదు చూడండి—ఇద్దరమూ హాయిగా వుండొచ్చు! అందులోను మీ రాజ్యలక్ష్మిని ఆమెగృహ ప్రేమించాను కూడా. ఆ రోజుల్లోనే వో చిన్న గేయం అల్లాను. (తీసి చదువుతూ)
- రాజ్యంనా
సామ్రాజ్యం
ఈ అగ్ని
నివ్వే ఆజ్యం
నాకెంతో పూజ్యం...
- రఘు : బావుంది బావుంది. ఐతే యిప్పుడు ప్రేమించటం మానేశావా ఏమిటి?
- రుధి : ఇంచుమించు నిన్నటిదాకా మానేశాను.

స్వయం వరం

మీరు రమ్యస్థానం చూడండి—ఆశుగం
 నుంచీ మళ్ళీ మొదలెట్టాను.
 రఘు : అంతా నీయిష్టనులే నే వుండి.
 రుధి : నేను ప్రేమించుకోటానికీ ఆమె యిష్టంతో
 పనేమిటి?
 రఘు : అవున్నే. (గుమస్తా వొచ్చాడు. అయనతో)
 ఈయన్ను కూడా కూచోమనండి.
 రుధి : ఎక్కడ?
 రఘు : ఆ గదిలో కూచోండి, అమ్మాయి వస్తోంది.
 రుధి : ఏదే చక్కటి కొన్ని గేమలు తయారు
 చేసి వుంచుకుంటాను. (గుమస్తా వెనకాలే
 రుధిరక్తి వెళ్ళాడు. గుమస్తా తిరిగొచ్చాడు)
 హను : చిత్రిం — ఇంకొక్కతే వున్నట్లున్నాడు.
 పిలవమంటారా?
 రఘు : ఆ—ఇవారో ఇదోగోల వచ్చిపడ్డది. పిల
 వండి.
 [గుమస్తా వెళ్ళిస్తాడు]
 రఘు : అమ్మాయింకా రాలేదండీ?
 హను : (ఆగి వెనక్కు తిరిగి) చిత్రిం—ఈపాటి
 కొన్నావుండారీ; చాలాసేపయింది వెళ్ళి.
 (వెళ్ళాడు)
 [లావుగా పొడుగ్గా వున్న వ్యక్తి ప్రవేశం.
 పాంటు, బుష్కోటు, బూటు వేసుకున్నాడు.
 సైన్ 'ఈవినింగ్ హాట్' వుంది. సన్నగా
 పొడుగ్గా మీసం. చేతిరుమాలుతో మొహం
 తుడుచుకుంటా]
 వ్యక్తి : 'సూడే సర్'
 రఘు : సరే కూచోండి.
 వ్యక్తి : (కూచుని) రాజ్యలక్ష్మి 'ఫాదర్' కదూ
 మీరు?
 రఘు : (ఔన్నట్టు తలవూపాడు)
 వ్యక్తి : మిమ్మల్ని వోసారి ఎక్కడో చూశాను.
 బహుశా మీ తోటలో ఓసాయంత్రం అను
 కుంటాను.
 రఘు : ఏవుంటుంది.
 వ్యక్తి : ఆ—ఏదీ మీ అమ్మాయి?
 రఘు : వస్తుంది, వస్తుంది. మీపేరు...ఉద్యోగం...
 చరిత్రా...

వ్యక్తి : చెబుతాను. నాపేరు సుకుమార్, యం. ఏ.,
 రఘు : మీకు షా ఫ్రస్టాలు ఎప్పుడన్నా పాతా
 లుగా పెట్టారా?
 రుధి : ఏదీకారు. ఎప్పటికూ! పాతాలు ఏమేమి
 టున్నాయో అప్పుడే తెలిసేదికాదు—ఇప్పు
 డేం తెలుస్తుంది? అయినా మెదడున్నవాడికి
 పాతాలతో పనేమిటి? ఆ వాకు చాలా
 డబ్బుంది. మానాన్నకు ఇద్దరు పిల్లలం.
 మాఅన్నయ్య ది. ఏ. చదివి, జర్నలిస్టులో
 కలిసిపోతాననివెల్లి—వో ప్రతికాపెట్టి దివాలా
 తీసి ప్రస్తుతం యింటిదగ్గరే కూసున్నాడు.
 వాడికి ఎప్పుడో పెళ్ళియింది—ఇప్పుడేద్దరు
 పిల్లలు. పెద్దవాడు మూడోఫారం చదువు
 తున్నాడు — రెండోవాడు, ఫస్టుఫారం
 కొనోలు. మానాన్నపోయి ఆరేళ్ళయింది.
 ఆయనపోతటమే పిలుగావుంది. బ్రతికుంటే
 నన్ను నాయుష్టంచొచ్చిపట్టు తిరగనిచ్చేవాడు
 కాదు—పైగా యిటువంటి పెళ్ళిళ్ళకు
 ఛనేవోవ్వకోడు. మీకు చెప్పానా—రాజ్య
 లక్ష్మి యింటర్లో నాకు క్లాస్ మేట్
 అప్పట్నుంచీ ఆమెను నేను ప్రేమిస్తూనే
 వున్నాను. ఆ అమ్మాయినితప్ప ఇంకొకరిని
 పెళ్ళిచేసుకో దబ్బుకోలేదు!
 [రఘువాళ్ళ షా కుర్చీలోపడుకున్నని 'పైపు'
 పిలుస్తూ వింటున్నాడు] ఈదూక్షోదూ ఎట్లా
 వుంటుందంటారు? బావుంటుందని చాలా
 మందిఅన్నారు. నిజంకూడా అంతే! నేను
 రాజ్యలక్ష్మి అన్నపేరు మార్చేస్తాను. 'గ్రీర్
 గార్ ఫన్'లాగా ఏవో పేరుపెడతాను.
 ఎట్లావుంటుంది?
 రఘు : చాలా బావుంటుంది. మీరు ఉద్యోగం
 చేస్తున్నారా?
 రుధి : ప్రస్తుతం మీ అమ్మాయిని ప్రేమించటంతప్ప
 ఇంకావుద్యోగం చెయ్యటంలేదు. నాకు
 వుద్యోగాలకు లోటులేదులేండి. 'తాతాన్
 చూశారూ. ఏనాడోనాకు జనరల్ మా సెజర్
 పదిది యిస్తామన్నారూ—
 రఘు : అంటే మీరే వొడ్డన్నట్లున్నారు.
 రుధి : నా కెందుకండీ అవుద్యోగం?

రఘు : అవునవును. మీనాన్నగారు ఏం చేసేవారు?

సుకు : ఆ—ఏదో ఏడిసేవాడు. నాకు గొప్ప కోరికలాయెందులెడి. తనకు నాడెవడో ఉద్యోగం యిస్తానన్నాడనీ, ఏదెవడో లక్ష పెట్టుబడిపెట్టి తనను వ్యాపారం నడిపించాలని కోరాడనీ—ఏదో తనమాత్రం అయి వుండగా వుండేవాడనీ కోసేవాడు. అంతకు తప్ప ఇంకేమీ అయిన చెబుతేదు. డబ్బుందిగా—వాళ్ళనాన్న ఆర్పించింది. అది మింసుకూ కూచునేవాడు!

రఘు : మారాజ్యలక్ష్మి మీకు క్రౌంచేటో అన్నారు కదూ!

సుకు : అప్పుడే మరిచిపోయారా? ఆమెకు నేనూ, నాకు ఆమె క్రౌంచేటట్లు. ఆరోజుల్లో ఆమెకున్న గామర్ ఈనాడు ఈసినీమా తారలకు ఏకోకానా లేదు. అంటే ఏదో యిప్పుడు మాత్రం లేదా?

రఘు : వుంటుంది రెండు. మీ రాగడిలో కూచుంటారా?

సుకు : అలాగే (లేచి) అక్కడ యింకెవరన్నా వున్నారా?

రఘు : మీబోటివాళ్లే వున్నారు.

సుకు : ఏడికారు (లోపలకు పోయాడు)

[రఘునాగం క్యాబిజిచి, బద్దకంగా వాళ్ళు విరుచుకొని, కుర్చీలో కాళ్ళుజూచి పుస్తకం తీసివిప్పాడు. రెండు క్షణాల్లో సుమస్తా ఏధి వేపునంచి ప్రవేశించాడు]

రఘు : (అతిన్ని చూసి) ఇంకా రారేదా అమ్మయి? హను : లేదండీ. పొద్దున్నే వెళ్ళిపోయారు. ఎక్కడి కెళ్ళాలో మరి.

రఘు : సరిగ్గా ఈ వేళకు రావారే—
[లోపలనుంచి ఏకో గోల వివపకుతున్నది.]

రఘు : (విని) ఆ కబ్బం ఏమిటో చూడండి.

హను : చిత్తం. వాళ్ళంతా ఆ గదిలో తేరి మాట్లాడుకుంటున్నారేలే వుంది.

రఘు : పోట్లాడుకుంటూలో ఏమిటో—వాళ్ళందరినీ యిక్కడికే రమ్మనండి.

[హనుమాన్లు 'చిత్తం' అని చెప్పాడు.

తర్వాత రాజేశ్వర్, గోపాలాం దుధిరత్తి, సుకుమార్ వచ్చి కూచున్నారు.]

రుధి : (గోడవిది పటాలకేసి చూసి) ఆ రెండు పటాల్లో—అంటే 'మీ' పటం తప్ప—అటున్న గాంధీ యిటున్న లింకనూ ఏమిటి చెబుతున్నారు?

సుకు : నీ మొహం చెబుతున్నారు.

రుధి : నా మొహమా? ఆ పటాలు పెట్టటంలో పెద్ద నిగూఢమయిన అంతరార్థం దాగివుంది. ఏమిటంటారా—అటున్న గాంధీ—ఇటున్న లింకనూ అంత గొప్పవాళ్ళయినప్పటికీ—ఇద్దరూ గుండుదెబ్బలవల్లే మరణించవలసివచ్చింది!

గోపా : గొప్ప పాయింట్ చెప్పావ్—(రఘు నాథంతో) ఆ—ఇంకా రారేదండీ మన అమ్మయి?

రఘు : రావాలి మరి.

రుధి : వచ్చేవేళయిందా?

రఘు : వంది.

రాజే : ఇంకేమన్నా ఆలస్యం వుంటుందా?

రఘు : వుండదు.

సుకు : నాకు టైమిపోతుంది. ఇవాళ సాయంత్రం 'కల్చరల్ అసోసియేషన్'లో మీటింగ్ వుంది—మన అన్యతేన.

గోపా : (ఆశ్చర్యంగా) మీ అన్యతేనా?

సుకు : ఆ—ఇంకా తెలిదా మీకు?

రాజే : ఎక్కడా విశేలేదే!

సుకు : సారీ! వూరంతా మోతగావుంటే, ఇంకా మీకు తెలియదంటే మీరు ఎంత అజ్ఞానంలో వున్నారు!

రుధి : మీరుమహోల్లాసిలాగే మదించినట్టు మాట్లాడుతున్నారు—(రఘునాథం ఈమాట లేని పట్టించుకోకుండా దిడుపులో నిమగ్నుడయిపోయాడు)

సుకు : (లేచి) ఏమిటి! నీకు నాకు పాటా? మధ్యాహ్నం—నీ చొక్కా—నీ మొహానికి రాజ్యలక్ష్మి కావాలని పరుగెత్తుకొచ్చావ్. రాజ్యలక్ష్మి! నీకేమాత్రం డబ్బుంది? ఏమాత్రం పలుకుబడి వుంది? ఎంతనీకు...

స్వ యం వ రం

రాజే : (అప్రతా) కూచోండి మేష్టరూ—అవ
వసరంగా ఎందుకు!

సుకు : అవవసరం కాదండీ (కూచుని) అవసరమే!
లేకపోతే ఇతనికెందుకు చెప్పండి—
ప్రతివాడూ ఈరోజుల్లో కవినవటం ఏనో
రెండవూరాలు పేరు పెట్టుకొని వెనక్కు
రీ తగిలించుకోవటం — రుగ్గిరక్రీట—రుగ్గి
రక్రీ—నాస్సెన్స్! స్పెల్లింగ్ గాని ప్రతీ
వాడికి ప్రేమే ఈరోజుల్లో!

రుగ్గి : అగే నేనూ అంటున్నాను—ప్రేమ ఎంత
చవకయిపోయింది? దానికున్న విలువ నాశన
మయిపోయింది! దాని పనితీరుతా మట్టి
కొట్టుకుపోయింది. (సుకు మార్ వేపు
చెయ్యి చూపిస్తూ) అద్దమయినవాడూ
ప్రేమించటం మొదలెడుతున్నాడు!

రాజే : అంగుళే నేను మానేస్తామనుకున్నానుగాని—
ఎవగో 'వొగ్గి' ప్రేమించటంలో తప్పు
లేదనుకున్నాను.

సుకు : మీకేం తెలుసుండీ ప్రేమసంగతి?

రాజే : మీకు మాత్రం ఏం తెలుసూ?

రుగ్గి : మీకవ్వరికి ఏమత్రమూ తెలిదు.

గోపా : అగలు ఎవ్వరికీ ఏమతెలిదు. మీరంతా
కేవలం 'ఆమె'నే ప్రేమించారు. అంగుళా
స్వార్థంలేమా? నేను—నేనేం చేస్తాను?
ఆమె సనాన్ని పొంది లోకంలో విరజిమ్ము
తాను. నాప్రేమ నిస్వార్థం—అదంతా
లోకకళ్యాణంకోసం!

సుకు : కొయ్య—

గోపా : అబ్బాయ్! నువ్వు అవవసరంగా అందరితోటి
పోట్లాట కొస్తువా—నేను కొస్తున్నా
నంటావా? నువ్వు కొయ్యలేమా? ఇవారే

యాత్రా మార్గదర్శి: హిందూ, క్రిస్టియన్, జైన్
బుద్ధ, కేదార్, అమరవాన్, పసుపతివాన్
కైలాస మనససోదరాది క్షేత్రములనుగూర్చి వివి
రించు గ్రంథము క్రామగో 1028 పుటలు, 800
పైపులు, రెండు భాగములు. భాగము 1 కి రూ 4/-
రూ 1-10-0. శ్రీరామవామశ్రమ, గుంటూరు 1

అక్కడక్కడో ప్రెసిడెంట్ గిరి వెల్గ
తెడతానన లేదూ—ఇది ఎలాటిరోత?

రుగ్గి : చాలాతేజోరత—

సుకు : మీరంతా అబ్బానులు! మీతో వాకు వాద
నేమిటి?

రాజే : ఏ! నోరుముత్యం అవతల ఆయన చదువు
కుంటున్నారు (క్షణం అగి) కాని మేష్టరూ!
నిన్నుకో జ్యోతిష్కుడు చెప్పాడు—
'రేపు నీకు కావల్సిన భార్య కొరకుతుందని.

గోపా : అసంభవం! నే నొకటి ఇక్కడున్నప్పుడు
అట్లా ఎవ్వడూ అనడు.

సుకు : రాజ్యలక్ష్మిని నేను ఏనాటినుంచో 'లప్'
చేస్తున్నాను. కాబట్టి ఆమె నాది.

రుగ్గి : 'నీది' ఏమిటయ్యా నీ మొహం—నీది కాదు
నాది!

గోపా : ఛట్. నీది కాదు—నాది!

సుకు : (గట్టిగా) నాది!

రాజే : యిక్క...నా జోష్యం నిజం మేష్టరూ.
మీ ఎవ్వరిది కాదు. నాది!

గోపా : జోష్యాలు నిజం అయ్యే కాలం కాదయ్యా
ఇది—

సుకు : అయ్యా. టైమ్ విపోగోంది.

రుగ్గి : అవునవును. మీరు మీటింగుకు అగ్యక్తుల
వారు కాబోలు!
[నాకరు ఏజోఉ త్తరం తీసుకొచ్చి రఘునాథ్
నాకు ఇచ్చాడు. ఆయనచూసి, కపిమని
లేచి కూచుని]

రఘు : అబ్బాయిలూ! అంతా యిది వినండి.

సుకు : ఏమిటి?

రఘు : 'షా' తనకు ఇష్టమయిన అమ్మాయినే పెళ్ళి
చేసుకున్నాడు. ఆ—నేను మీకు మొదలే
చెప్పాను. చూశారూ—అమ్మాయి యిష్టమే
ఆమె పెళ్ళిరిషయంలో అని.

రుగ్గి : అవునవును. ఆమె యిష్టమే మంచిది. అడ
వాళ్ళకు కవులంటే మహోయిష్టం!

సుకు : నాస్సెన్స్! చదువంటే వాళ్ళకిష్టం. అందు
లోనూ మనిషి నాలుగా నీటుగా వుంటే
మరింత ఇష్టం.

గోపా : ఐలే ఆమె వొస్తున్నదా యిప్పుడు ?

రాజే : ఆలస్యం చేయించకండి-ముచ్చూర్తం దాటి పోతుంది.

రఘు : సరే. ఇది వివండి. మిమ్మల్ని కష్టపెట్టి నందుకు చాలా విచారిస్తున్నాను.

రుధి : ఆ...కష్టం ఏముందిలెండి-మాకోసమేగా!

గోపా : అదేమిటి-కష్టం అంటారేమిటి ?

రఘు : మా అమ్మాయి రాసిన పుస్తకం యిది.

సుకు : ఏమని ? నన్ను చూడకుండానే చేసుకుంటా నటుండా ఏమిటి ?

రఘు : వినండి. ఆమె రాసినది చదువుతాను. (చదువుతూ) నాన్నగారికి - మీరు అంతమందినీ నా పెళ్ళి విషయమయి ఆహ్వానించి వుంటారనుకుంటాను. కాని ఎవర్నయితే మొదట్నుంచి వొద్దంటున్నానో ఆ మామయ్యనే చేసుకోటాని కిప్పుడు నిశ్చయించుకున్నాను. సాయంత్రమే పెళ్ళికి ఏర్పాటు చెయ్యండి. మనంటి కొచ్చిన పెద్దమనుషుల్ని ఏమీ అనుకోవద్దని చెప్పి ఈ ఆకాభంగం కలిగించి నందుకు తుమించుచునండి.

-రాజ్యం

[ఈ పుస్తకం విని అంతా కొయ్యబారి పోయారు.]

సుకు : (హులబడుతూ) గొప్పడిసప్పాయింట్ మెంట్ ! నా జీవితంలో ఎప్పుడూ ఎరగను.

గోపా : ఇంత న్యూనెస్స్ ఎక్కడా నేను చూడలేదు.

రాజే : నన్ను ఖాసీ చేసేకారు-

రుధి : కోకోఫారనున్నా ఇవ్వకుండా ఎందుకు చెప్పారండీ నా ? ఘోరవార్త ? ఇమా నేను వెళ్ళి అత్యుపాధ్యక్ష చేసుకుంటాను.

రఘు : అది పిరికితనం. కాని వొకటి - ఇండాళి వొకాయన వొచ్చి ఆయన కో హుతురు పెళ్ళికి వుందని అన్నాడు. అక్కడ 'ట్రై' చెయ్యండి. ఆయన పేరు భూషణంగారు - పెద్ద జమీందారు-

గోపా : ఐలే వెళ్ళున్నాను-(కోపంగా పోయాడు)

రుధి : నాకు మరెవరూ వొద్దు. అంతా ఘోరం - ద్రోహం-మోసం. నాకే గనక కన్నీరుంటే అదంతా ఒకబోసేందుకు సిద్ధపడాలి !

రాజ్యం నా

ప్రేమ సామ్రాజ్యం

ఈ అగ్నికి నువ్వే ఆజ్యం

నా కంఠో పూజ్యం (పోయాడు)

సుకు : (లేచి) రాజ్యలక్ష్మీవంటి హురుపిని నేనా చేసుకుంటాను ? ఛీ-రా-జ్య-లక్ష్మీ-(పళ్లు పటపట కొరుకుతూ పోయాడు)

రాజే : సెలవ్ మేషూరు-అడవాళ్ళ మనస్సులు తుణుతుణానికీ మారుతుంటాయని కవులు పూరికే అన్నారా ? హు... (నిట్టూరుస్తూ నిష్క్రమణ)

రఘు : (అటూ యిటూ చూసి) సుమాస్తాగారూ- సుమాస్తాగారూ-

[సుమస్తా ఆశ్రుకగా ప్రవేశిస్తూ వుంటే తెర వారిపోతుంది]

శ్రీనాథుని రచనలో ఐతిహాసిక విశేషములు

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

(శ్రీ)నాథుడు తాను సంపదించిన ప్రదేశములలోఁ గనులారఁ గాంచిన విశేషములను తన రచనలో సంతరించి యతికించియున్నాఁడు. ఆ విశేషము లాయా పద్యములందు పదిలపఱచిన సాధిప్రాయ విశేషములకు సావధానమతితోఁ బరికించిన వెలువడును. కొన్ని విశేషములు ఆయా స్థానికచరిత్రములు తెలిసినఁగాని తెలియరానివి యిమిడియున్నవి. అట్టివాని నొక కొన్ని నా యెఱుకనుబట్టి తెలిపెదను. ఆయావిశేషములు శ్రీనాథుని నూత్నదర్శిత్యమును, ఆరినికఁగల చారిత్రికత్య ప్రకటనదృష్టిని మనకెఱుకపఱచును.

అగస్త్యుఁడు వ్యాసునకు భీమమండలిలోని ప్రసిద్ధ త్కేత్రములను నిర్దేశించి మాపించెడి ప్రకరణమిది—

పీ. అద పట్టిసస్థానమందుండు వీరభద్ర
 క్షేత్రస్థానమి యర్ధేందు మౌలి
 యద పుంపిత్రాద్రి యదట మార్కండేయు
 నిలువేల్పు ముక్కంటి వెలసెదొల్లి
 యద కుమారరామ మా హర్మ్యరేఖను
 చాళుక్య భీమేన సదనవాటి
 యద కుక్కుటేశ్వరం బయ్యుపాంతఃసు మేడ
 హంకొరిణీక్షేపి యోలగంబు
 వాండె మాయంటి వేల్పు పల్లవపురమునఁ
 గొప్పలింగంబు ఫణిరాజకుండలండు
 సప్తమనింగుసంగ మేశ్వరుఁడు వాండె
 కుండలముఖ మద మానికులవ ర్ణణ !
 —భీమ. 8. 65.

ఈ పద్యమునందు కేర్పొనివన్నయు భీమమండలిలో శ్రీనాథునినాఁడు ప్రసిద్ధమయిన పుణ్య త్కేత్రములు. ఈ ప్రదేశములన్నియు నీశ్వరార్చనకళా కిలంపగు శ్రీనాథున కధిష్ఠ మైన శివమూర్తులతో నిండి యున్నవి. భీమమండలితలసములో నివియున్నయుఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన కైవత్కేత్రములు. శ్రీనాథునకు వెనుక

ముందు లాంధ్రదేశమును బరిపాలించిన ప్రభువు లెందఱో యీ స్థలములందలి శివమూర్తులకు దివ్యవైభవములు కొనసాగుటకై యెన్నియో దానధర్మములు నెఱపి యున్నారు. వీనిలో మొదటిది పట్టిసము—

1. పట్టిసస్థానము-అనఁగా నీనాఁడు రాజమహేంద్రవరమున కౌటుక్రోసులు మీఁదుగా గోదావరీనదీ మధ్యమున, చిన్న కొండమీఁద భద్రకాళీసహితుఁడైన వీరభద్రక్షేత్రుఁడు నెలకొనిన త్కేత్రము. పట్టిసమునఁగా యుద్ధసాధన మైన పెద్దకత్తి. అది కడిగినచోటదిగావున దానికి 'పట్టిసము' అను పేరు నెలపుకొనినది. దక్షిణ ద్వార ద్వంసముచేయుటకై యవతరించిన వీరభద్రుఁడు, దక్షిణరామమున జరిగిన దక్షిణజ్ఞమున కుపస్థితులైన జీవతలన పట్టిసముతో నరుకుచు వచ్చి, గోదావరీమధ్యస్థమైన యీ పర్వతమునంటి వెనుదిరిగి, గౌతమీనదిలో నాఖిగ్ధమును గడిగినాఁడు. తన్మూలముగ నా ప్రదేశమునకు 'పట్టిసము' అను పేరేర్పడినది. ఈవిషయమును శ్రీనాథుఁడు కాళిఖండమునం దిట్లు వివరించి యున్నాఁడు :

గీ. దక్షిణానంద విహినమగ్ధంబునందుఁ
 గ్రుతు విధి ధ్వంసవేళ జీవతలనటికి
 వీరభద్రక్షేత్రం దీ యుది వెన్నుదన్ని
 గౌతమీవారిఁ దరవారిఁ గడిగినాఁడు.
 —కాళి. 8. 80.

ఇదట్టి వీరభద్రక్షేత్రస్థానమని 'అర్ధేందుమౌలి' యనినాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ఇదియొక సార్థక విశేషముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. పట్టిసపుఁగొండపై నుండిన దేవాలయములోని వీరభద్రక్షేత్రస్థలింగ మించుమించుగ రెండడుగులయొత్తు రెండడుగుల కైవారము గలిగి యున్నది. లింగమునకు శిరోభాగమున ఎత్తయిన బొడిపి వలె శిలాఖండము ప్రత్యేకముగ నమరియున్నట్లున్నది. దానిమీఁద నీనాఁడొక పెండికరీటును, నాగాధరణమునం దిముడునది యలంకారముగ నేర్పడియున్నది.

నాగాభరణమును బహుటికే దీయుటకు ముందీ కిరీటమును వెలువరింపవలయును. లింగముమీఁది యెత్తయిన ప్రత్యేకభాగ మేమని యడుగఁగా నచటి పూజారి యది జటాజూటముని తెలిపియున్నాఁడు. కాని నాకది శ్రీనాథుఁడు పేర్కొనిన ఆర్థేందుచిన్నముని తోచినది. మూలఁ దాల్చినది ఆర్థేందుశిలముని స్ఫురింపఁ జేయుటకుఁ గాఁబోలు, మిగిలిన నాగాభరణముంతయు లోహముయమై పచ్చనివత్సైగిరిగి, కిరీటము మాత్రము మోలిజేయునరజతమయమై నిలిచినది.

ఈ పట్టిసము శ్రీశైలాది పంచ కాశీక్షేత్రములలో నొక కాశీక్షేత్రముని ప్రసిద్ధి. శ్రీనాథుఁడు కూడ భీమమండలిలోని పుణ్యక్షేత్రములో దీనిని ప్రథమముగ గణించియున్నాఁడు. గోదావరీనది పాపి (డి) కొండలు దాఁటివచ్చిన తరువాత, ఆ నదినంటియున్న ప్రసిద్ధమయిన వైష్ణవక్షేత్రములలో నిదియే మొదటిది. ఈ పీఠభద్రగిరికి శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమునం దొక రేఖాచిత్రమును జిత్రించియున్నాఁడు.

గీ. బ్రహ్మ సంవేద్య ముదిగాఁ బట్టి సాంత
మతివ గోదావరీనదీహరమునకు
నకుమ నాయకరత్నమై నలుపుమిరులుఁ
బందలింగాశ్రయము పీఠభద్రగిరికి.

—కాశీ. 8. 83.

గౌతమీ నదీకాళి తూర్పుసముద్రమునఁ గలిసిన ప్రదేశమును బ్రహ్మసంవేద్యముని యందురు. ఆకొన మొదిలుగ పట్టిసము తుదిగ గోదావరీనదిని ముత్యాల హరముగఁ జిత్రించి, ఈ పట్టిస పీఠభద్రగిరి నా నదీ హరమునకు నకుమ నాయకమణినిగాఁ జిత్రించి యున్నాఁడు. ఇది యెంతయు సహజము మనోహరము నైన కల్పన. ఈ విషయమును శ్రీనాథుఁడు కవితా దృష్టితోఁ బరికించి భావనాబలమున సృష్టించి యున్నాఁడు. గోదావరీనది యీ పట్టిస పీఠభద్రగిరికి దగ్గఱనుండియే పాయలుగ నేర్పడుటకుఁ దగిన విపుల రూపమును దాల్చియున్నది. సరిగా నాకొంచ రెండు పాయలకునకుమ నాయకమణివలెనే భాసించును. ఈ పద్యములో పీఠభద్రగిరికిని 'పంచలింగాశ్రయము' అనినాఁడు. దీనిభావము వ్యక్తమగుటకుఁ దగిన నిదర్శనము లేనియు నాకొండపైఁ గానవచ్చుటలేదు. పీఠభద్రగిరికిరలింగము దక్క మఱియేలింగమును శ్రీనాథుని

నాఁటి దా కొండపైఁ గానరాదు. కృష్ణానదీ తీరమున శ్రీశైలమెట్టిదో గోదావరీ తీరమున పట్టిసగిరి యట్టిది. ఈ రెండిటను శివరాత్రివేళ మహోత్సవములు జరుగుచుండును.

ఈ పట్టిస క్షేత్రము శ్రీశైలముతో సమానమయిన దగుట మూలముననే శ్రీశైలవాసియైన భోడెరాయాంక భీమేశ్వగుండను శైవాచార్యుఁడు, (ఈ రాజమహేంద్రవర రాజ్యపాలకులయిన అల్లాడ వేమకీరభద్రాగెడ్లకు రాజ్యస్థాపనాచార్యుఁడు) శ్రీనాథుని నాఁడీ పీఠభద్రగిరిపైఁ దప మాచరించు చుండెడివాఁడు. ఈ విషయము శ్రీనాథునికు సమకాలికుఁడగు నిశ్శృంక కొమ్మన రచించిన శివరీతివిలాసమునందలి యీ క్రిందిపద్యము తార్కాణించు చున్నది:—

మ. నిపుణత్వంబునఁ బ్రస్తరింపవలయున్
శ్రీ పీఠభద్రాచలా
గ్రపు దివ్యాతేత భక్తహృద్యైకల జా
గ్ర ద్వీరభద్రాభాతే

ప్రమాద రక్షణకు ప్రశస్తమైనది భీమా

ఎప్పుడే ప్రమాదం వచ్చేదీ, ఏ తుణు ఎలా ఉండేదీ తెలియని ఈ దినాలలో
* అగ్ని * మోటార్ కారు * కార్మిక నష్టపరిహారం
* నౌక * ఫయిడిలిటీ గ్యారంటీ * మొదలైన భీమాంకు
కు తో సంప్రదించండి;
యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్
జనరల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ
లిమిటెడ్,
"యూ నై టెడ్ ఇండియా లైవ్ లిమిటెడ్"
ఎన్ టెన్ నేడ్ - మద్రాసు.

Telephone: 4241. Telegram: "UNIGEN"

రాంచీ:

బొంబాయి-కలకత్తా-కొలంబో-సింగపూరు-విజయవాడ-
రీడ్-పాట్నా-లక్నో-రెంగళూరు కోయంబటూరు.

శ్రీనాథుని రచనలో ఐతిహాసిక విశేషములు

క పదాంభోదహ భ క్తిగున్ధిర ము
సంపూర్ణ భీమేశ్వరుం
ద్రీపురాంధ్ర గుహాద్రి మార్కటభవునికా
దేవేంద్ర కోలాహలన్.

—శివరీ. ఓకె.

2. పుంపరీకాద్రి—అనంగ రాజమహేంద్ర వరమునందలి పద్మాద్రి, లేక పుష్పగిరి. కమలము, పుంపరీకము, పద్మము, పుష్కరము, పుష్పము అనునవి పర్యాయపదములు. రాజమహేంద్రవరమున నేటి గోదావరి నైర్వేష్టమను నీలిచియున్న ప్రదేశము పుంపరీకాద్రి లేక పద్మగిరి. నైర్వేష్ట ద్రిష్టి ప్రారంభమునఁగల లేవును అచటి జనులు నేటికిని పుష్పగిరిలేవు, లేక పుష్కరగిరిలేవు అని వాకొందురు. పుష్కరాల లేవు అనుటగూడఁ గలదు. పుష్కర పుణ్యసముయము నందు తైర్లికులందఱు నచటనే స్నానపదానములు చేయుచుందురు. ఆ లేవునకు మీఁదనుండు తాతిమెట్ట పుష్కరగిరి, లేక పుష్పగిరి యగుట నిస్సంశయము. ఈనాఁ డా ప్రదేశమంతయు నూత్ని నిర్మిత గృహము లచే నావృతిమాటచేఁ బర్యతాకృతి గానరాదు. ఈ పుష్పగిరిలేవునకు దక్షిణముగ నీనాటి మునిసిపల్ హైస్కూలునకు సెనుక భాగము శ్రీనాథునినాఁడు మార్కండేయ శివాలయ ముండియుండెడిది. ఇప్పుడుండెడి మార్కండేయాలయము లింగముకూడ నర్వాచీనములేగాని ప్రాచీనములుగావు. ఇప్పుడు జలయంత్ర గృహములు (Water works buildings) ఉన్న తావున, ఆ యంత్రగృహములు నిర్మించునపుడు నేల త్రవ్వఁగా, నన్నయ భారతాదిని తేర్కొనిన చాళుక్య పాస్ట్యుడయిన షడాననుని విగ్రహము, చాళుక్యుల నాఁడు కాకతీయులనాఁడు మార్కండేయస్వామి యాలయమున నెలకొల్పిన కాసనములగల తాతిస్తంభములు దేవాలయ శిథిలములు నెన్నియో బయలుపడినవి. 1 ఈ విషయమును శ్రీ రాశిబండి కుర్పూరావు గారు ఆంధ్రభోష పరిశోధకులవారి త్రైమాసిక పత్రికలో ప్రతిబింబములతోగూడ నిరూపించి యున్నారు. కావున మార్కండేయు నిలువేల్పు తొల్లి వెలసినవో టదియే యని తెలియవగును. శ్రీనాథుడు కాశీఖండమున “పద్మాద్రిపై రుద్రపాదంబు లర్పించి, చేరి మార్కండేయ శివుని గొలిచి” యనినాఁడు. దీనినిబట్టి, పద్మాద్రి, దానినంటి గౌతమీనదిలోనికి బాజిన పర్యతపాద

ములు రుద్రపాదము లగుట, వానికిఁ జేరియుండిన శివుఁడు మార్కండేయశివుఁడు నగుట స్పష్టము. ఈ విషయము లను బరిశీలించి చూచిన నాఁటి మార్కండేయ శివుఁ డీనాఁడు మనకుఁ గానరాఁడు. ఆనాటి మార్కండేయ శివుని శ్రీనాథుడు ‘ముక్కంటి’నిగా తేర్కొని నాఁడు. ఆ లింగమునకు మార్కండేయప్రాగ్ని నేత్రములు మూఁడును గుర్తగ నుండెననుట నీ విశేషణము తెలుపుచున్నది. కాని యప్పటిలింగమే లేనపు డా యాశ్విరుఁడుకు ముక్కంటియగునో కాదో యెఱుంగుకెట్లు?

3. కుమారారామము—నేటి సామర్లకోట భీమ వరము. ఇది చాళుక్య భీమవర రాజధాని యగుటచే నీ ప్రదేశమునకు భీమవరము అని పేరు. ఇచటే ఈశ్వరుఁడు కుమారారామభీమేశ్వరుఁడు. ఈయాశ్వరుఁడు చాళుక్య భీమవ క్షిప్రదేవత. ఆ లేవున కాలయ ప్రాకారములు చాళుక్యభీముఁడే నిర్మించియుండుటచే నచటి యాశ్వరుఁడు చాళుక్యభీమేశ్వరడైనాడు. ఆ విషయమును స్ఫురింపఁజేయుటకే శ్రీనాథుఁడు “ఆహర్యత్రేఖయ చాళుక్యభీమేశ్వర సదనవాటి” యనినాఁడు. భీమేశ్వర పురాణమునందు పంచారామములను వివరించు ప్రకరణములో శ్రీనాథుఁ డిట్లు వివరించియున్నాఁడు:

‘మ. సరిసామంతుఁడు శ్రీ కుమారవనికా
చాళుక్య భీమేశ్వరే,

శ్వరచేవుండు... —భీమ. 5.89

4. ...చాళుక్యవంశ రాజధానియగు భీమవర నామ గ్రామంబునఁ గుమారరత్నంధైన కుమారస్వామి చేతం బ్రతిష్ఠితంబగుటంజేసి కుమార భీమలింగంబనఁ బ్రఖ్యాతినొందిన భీమారామంబును...భీమ. 4.15.1

ఈ వాక్యములనుబట్టి పంచారామములలో నొకటి యయిన కుమారారామమునకు సమీపమునందున్నది చాళుక్యభీమవరమనియు, అచటి యాశ్వరుఁడు చాళుక్య భీమేశ్వరేశ్వరుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది.

ఇది యిట్లుండఁ జరిత్ర పరిశోధకులు కొందఱు చాళుక్యభీముఁడు కుమారారామమునఁ దనపేర లింగమును స్థాపించుటచే నచటి యాశ్వరునకు చాళుక్య భీమేశ్వరుడను నాను మేర్పడి యుండినట్లు వాకొనుచు

1. See: J. A. H. R. S. Recent Archaeological finds at Rajahmundry Vol VIII page 177 to 180.

నీ క్రింది కాసన శ్లోకములను ప్రోద్బలకముగ నిరూపించుచున్నాడు.

శ్లో. తద్భాగ్యం ర్విక్రమాదిత్యస్య తనయ భృగుకన్య భీమః

వష్ట్యతరం యస్త్రీతరం రణానాం
జితౌ స్వనామ్న ప్రథితం విధాయ |
చాళుక్యభీమేశ్వరం దేవవర్మకన్య
త్రింశత్సహ ధూతల మనవర్తకత్ ||

—చుల్లపదేవుని పితాపురము కాసనము. 2

అసీదిండుకులగ్రానేర్పవతిః చాళుక్యభీమేశ్వరః
తస్య హత్ర పవిత్ర శ్రేవదవతి వృత్తిం విచిత్రం
భువి |

తేనైవాస్మిత వైభవాత్ ఖలు సదా చాళుక్య
భీమేశ్వర

త్యాఖ్యా మాపద పూర్వకా మిహ కుమారా
రామభీమేశ్వరః ||

—చాళుక్య విశ్వేశ్వరుని గర్భలింగాసనము. 3

ఈ శ్లోకములను బట్టి చాళుక్య భీమేశ్వరుడు కుమారా రామ భీమేశ్వరునకు ప్రాసాద నిర్మాణాది వైభవమును గల్పించెననియు, తనూతలమున నా యాశ్వురునకు చాళుక్యభీమేశ్వరుడను పేరేర్పడినట్లును, చాళుక్యభీమన కాతః దుపాస్యదేవత యనియు స్పష్టముగ దెలియ వచ్చుచునే యున్నది. లింగమును దనచేర నెలకొల్పె నను విషయ మేపాటియుఁ దలచుచుట లేదు.

“నాటి చాళుక్య భీమునికోట, అతని పాలనము తరువాత ధ్వంసమయినది. పిమ్మటఁ గొంతకాలమునకు కాటకు వేముఁడు కుమారగిరి పక్షమున తూర్పుదేశమును జయించినాఁడు. ఆ ప్రదేశమును త్రవ్వించఁగా నదిల చాళుక్యుల కుపాస్యయైన ‘మహిషాసురమర్దని’ శక్తిలింగమా మొకటి బయటఁబడినది. కాటకువేముఁ డాచి(గ్రహమునకు ‘శాశుల’ యను నామకరణముచేసి, దేవత మొకటి కట్టించి, దానికి దక్షిణముగ ‘శాశులూ దుర్గ’ మనుచేర గ్రామనిర్మాణము గావింపఁజేసెను. అదియే నేటి “సామర్ల కోట”యని సామర్లకోట కైఫీ యతులో వ్రాయఁబడియున్నది. ఇప్పుడా నుడిమాత్రి మున్నది. మహిషాసురమర్దని శక్తిలింగమును భీమేశ్వరాలయమునఁ దలదాచుకొని యున్నది. భీమవరము భీమేశ్వరాలయము మాత్రము చెదరకుండ నిలిచి యున్నది.

4. కుక్కలేశ్వరము—కుక్కలేశ్వరుఁడు నెలకొనియున్న యీనాటి పితాపురము. హంకారిణి దేవి యీనాఁడు గానరాదు. కుక్కలేశ్వరాలయ మునం దీనాఁడు గానవచ్చు పరదేవతానిగ్రహమును రాజరాజేశ్వరి యంగుదు. ఆ యాలయము నంటిన ప్రాకారమునం దొక పురాతనమయిన మేడ గాన వచ్చుచున్నది. దాని నే శ్రీనాథుఁడు హంకారిణిదేవి యొలగ మనినాఁడేమో? ఈ పీఠికాపురమును శ్రీ నాథుఁ డీ భీమేశ్వరపురాగామున సవిశేషముగ వర్ణించు ప్రకరణములో :

“పితాంబ చలి యోగ పీఠ హంకృతి గుర్గ
ననిచి కాపురం నే నగరి కలన.” అనినాఁడు.

భీమ. 2. 82.

అతనినాఁ డీ పితాపురమున పీఠాంబిక, హంకారిణిశక్తియుఁ గాపుర ముండెడివారు. అప్పదశ మహా శక్తిపితములలో హంకారిణిశక్తి మొకటి. పీఠాంబిక మాత్ర మెట్లంటే తనయ స్త్రీత్వము గోలుపోక ఆయాని త్రోత్రిమేటలో కుమారస్వామి యాలయమునఁ దల దాచుకొని యున్నది. ఈ పీఠాంబికను బ్రత్యేకముగఁ జెల్పించు ఘట్టములో నాదేవి శృంగారము నిట్లు చిత్రించియున్నాఁడు.

ఉ. హాటక పానపాత్రియును నారఁగఁబండిన

మాకులంగమున్

ఖేటము లోహదంపము నొగిం గరియించి

పుగోపకంఠ శృం

గాటక ధూమభాగమునఁ గాపురముండెడి

పీఠికాంబునన్

గైటధైర్యత్యవైరి ప్రియకాంతకు మ్రొక్కె

నతంకు భక్తితోన్.

—భీమ 2. 87.

ఈ పద్యమునందుఁ జేస్కినిన యుపకరణములు నాలుగు గూడెన నాలుగు చేతులతో నిలిచియే యున్న దా పీఠాంబిక. శ్రీనాథునినాఁ డా పీఠాంబిక పుగోప కంఠమున నాలుగుత్రోవలు గలియుగోట, ఆయాని కుత్తరభాగమునఁ బ్రవహించు నేలేటి కాలువ యొడ్డున నుండినట్లు శ్రీనాథుని రచనముబట్టి మన

2. See Epi. Ind. Vol IV Page 226.

3. See Epi. Ind. Vol 9 Page 164.

శ్రీనాథుని రచనలో ఐతిహాసిక విశేషములు.

మాహింపవచ్చును. శ్రీనాథుఁ డా యేలేరును ఏలా నదిగా వర్తించు ఘట్టములో—

“ఒకవోట పీఠాంబి కోన్నత ప్రసభరా

స్థాపజర్ణ రిత కల్లోల యేల.” యనినాఁడు.

—భీమ. 8. 20.

శ్రీనాథుని కంటఁబడిన విషయము గంటమున క్కేక మానదు. ఏలానదిని పీఠాంబిక ప్రసభారముచేఁ బాయపాయలుగఁ జీల్చఁబడిన తరంగములు గలదిగఁ జిత్రించినాఁడు. ఆ పీఠాంబిక విగ్రహమును సవిశేష దృష్టితోఁ జూచిన, మిగిలిన యవయవముల కంటె ప్రస భారమున్నతముగఁ గానవచ్చును. ఆ విశేషమును మన కెఱిగించుచు, పీఠాంబిక యానాఁడు ఏలానదీతరమున వసించుచుండెడిదని తెలిపినాఁడు. ఈ కుక్కుఁజేళ్ళర మున నెలకొనిన కుంతిమాధవుఁడుగూడ చారిత్రక ప్రసిద్ధిగల దేవతయే.

6. పల్వలపురము—ఈనాటి పరివెల యను గ్రామము. ఇది గౌరిమానదినుండి విడివడిన సప్త కాఖిలలో నొకటియైన కాంతేయ (కాళికి) యను కాఖియొద్దనఁ గలదు. అచటి యాళ్ళగుఁ డగ్రస్థి

ప్రతిష్ఠితుఁడై తొలఁత అగ్రస్థ్యేళ్ళగుఁడు, పిమ్మట కొప్పులింగేశ్వరుఁ డయినాఁడు. కావున నే శ్రీనాథుఁ డగ్రస్థునిచే “వాఁడ మా యింటివేల్పు పల్వలపురమునఁ గొప్పులింగంబు?” అనిపించినాఁడు. అగ్రస్థ్యేళ్ళగుఁడు కొప్పులింగమైన విషయమును నిగూఢముగ నిరూపించు విశేషము “ఫణిరాజకుండలంకు” అనునది. ఈ నాగా భరణము మూలకారణముగా అగ్రస్థ్యేళ్ళగుఁడు కొప్పు లింగేశ్వరుఁడైనాఁడు. దాని కి క్రింది యైతిహ్యముకట్టి గలదు.

చాళుక్యభీముని సమయమునందే గావచ్చును. పరివెలయందున్న అగ్రస్థ్యేళ్ళుని పూజరి యొకఁడు, మిక్కిలమైన యాళ్ళ్యరథ కలవాడఁడయ్యి ను వేశ్యాలోలుఁడై మెలఁగుచుండెడివాఁడు. అయూరివా రాతని వేశ్యాలోలత కేవలించుకొని యపుడా దళమును బాలించు ప్రభువున కాతని దరిత్రము నెఱిగించిరి. ఆప్రభు వొకప్పు డాకస్మిక్ముగ పూజరి దరిత్రము నరయటకుఁ బరివెలవచ్చెను. అది మధ్యాహ్న సమయము. అప్పటి కా పూజరి యాళ్ళ్యగునకుఁ బూజా విధి నెఱపి, భుక్తిగొని వేశ్యయింట విసోదించుచుండెను. ప్రభు వీళ్ళగుని దర్శింపవచ్చెనను వారై వేశ్యయింట నున్న పూజరికి విసవచ్చెను. ఆనాటి పరిపాలినిబట్టి, దేశమువేలు ప్రభువు వచ్చినపుడు, ఈళ్ళగునకు ధరింపఁ జేసియున్న పూలమాలిక యొకటి నిర్మాల్య ప్రసాదముగ నా యొవయున కీయవలయును. దేవళ మునందీళ్ళగునిర్మాల్యమైన మాలిక యేదియు లేనట్లు రెఱిగిన పూజరి, ఏమియుఁ దోచక వేశ్యజడలోని మాలికఁ దీసికొనిపోయి, మాడవచ్చిన ప్రభువుచేతిలో నీళ్ళగునిర్మాల్యముగ నా పూదండవే యుంచెను. ఆ మాలికలో వేశ్యజడలోని వెంట్రుక యొకటి యంటి యుండెను. తొందఱలో పూజరి దానిని గుర్తింపలేదు. పూజరిపై నేరముమోపి రాజును రానిచిన గ్రామస్థు లా వెంట్రుక పరికించి రాజునకుఁ జూపించిరి. ప్రభు వాగ్రహపరమండై “వేశ్య జడలోని పూదండ గొనితెచ్చి యాళ్ళ్యగునిర్మాల్యమని మా కిచ్చె దవా?” యని గర్హించెను. పూజరి చరింపకుండ “మా యాళ్ళ్యగునకు శరమున కొప్పున్నది. అందరి వెంట్రుక యొకటి దీని కంటినది” అని బయలు చెప్పెను. ఊరి వారందఱు నది వేశ్యజడలోని వెంట్రుకయే యనిరి. పూజరి కాదనెను. అంత నీళ్ళగునకుఁ గొప్పుండె నేని చూపించునునిరి. అపుడు పూజరి యిట్లనెను. “అయ్యో!

ఆ ర ర సా య న శా ల ము క్త్య ల, (కృష్ణ)

ఫా పి త ము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదోపదములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ
వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

నేడు మా యాశ్వురున కభిషేకము గావించి, గంధ పుష్పదులచే బూజించి, నాగాధరణముచే వలంకరించియున్నాడను. మరల తీత్ర ప్రాతఃకాలమునఁ గాని యీ నాగాధరణమును తొలగించి చూపించుటకు వలనవలెను. ఉదయమున తప్పక కొప్పు చూపించెద" నని తెలుపఁగా రాజును గ్రామస్థులు నందుల కంగీకరించిరి.

అంత నా పూజనీ రాత్రి యంతయు నీశ్వరుని మోల నిలిచి, మాతముఁబూని, కొప్పును చాల్చుకున్న ప్రాణము విడుతునని భక్తితోఁ బ్రార్థించెను. పూజనీ భక్తి కీర్త్యుఁడు ప్రసన్నుఁడై శిరమున కొప్పును చాల్చెను. నేటికి నాలింగమునకుఁ గొప్పుండినట్లు శిరమున గుర్తు గానవచ్చుచు నే యున్నది. వాటి సుందీయు నగ వ్రేళ్ళవలెను కొప్పులింగిళ్ళవలెను నాడు. అట్లగుటకు మూలకారణము, పూజనీ మాన ప్రాణరక్షకము భక్తిభావమునైపుణ్యమునైన నాగాధరణమే యయినది. ఆ విషయమును సూచించుటకే శ్రీనాథుఁడు 'కొప్పులింగంబు ఘోరాజకుండలంబు' అనినాడు. అట్టి పూజనీ భక్తిభావమునకు మెచ్చుకొని యా ప్రభువు సుప్పడిపుట్టఁగామి నాతినికీ దానము చేసెను. పరిఁల కొక యామపహరములో వసిష్ఠా నదీ తీరమునందున్న యాధుమిభాగమునకు 'జాత్రికపాడు' అని పేరు. పరమేశ్వరునకు జాట్లు పుట్టించి నందులకు లభించిన ధూమి యగుటచే దానికొ పేరు వచ్చియుండును. నిన్న మెన్నటివఱకా కా ధూమిపై సంస్కృతికారములు పరిఁల పూజనీవంశజులకే నిలిచియుండెను. నేటికి నా ప్రాంతమునందలి జనశ్రుతిలో నీ యితిహాసము నిలిచియుండుట యది యథార్థమనుటకుఁ దార్కాణము.

6. సప్తమని సింఘ సంకమేశ్వరుఁడు—ప్రస్తుతము రామచంద్రపురము తాలూకాలోని మండపేట ఏడిది తాపేశ్వరము అను గ్రామములకు నడుమనుండిన సంకమేశ్వరుఁడు గావచ్చును. భీమేశ్వరపురాణమున తుల్యభాగ యుత్పత్తిక్రమమును వర్ణించునపుడు, సప్త సమానీతయైన గౌతమి, తుల్యభాగుఁడగు రాక్షసుఁడు తగవు దీర్చిన క్రమమున వంశిఃప్రవాహమై ప్రవహించిన దివలనుండియే యని యనిపించును. ఈ సంకమేశ్వర లింగమునకెదుట నొక మకుగువంటి జలశయము గలదు. దానికి తుల్యభాగకాళితో సంబంధము

గానవచ్చుచున్నది. ఈ సంకమేశ్వరలింగముకూడ భీమమండలిలో నొక ప్రసిద్ధమైన యాశ్వరయూర్తి యగుటచే, భీమేశ్వరపురాణమునకుఁ గృతిభర్తయైన దెండ్రుపాడి అన్నయంత్రి ఆ శిలాలయమున కల్యాణ మండపము గట్టించెనని యిట్లు వాఁనియున్నాఁడు శ్రీనాథుఁడు:

సంగమేశ్వర దివ్య కంఠలింగమునకుఁ
గట్టించెఁ గల్యాణగర్భగృహము.

—భీమ. 1. 74.

7. కుండలముఖము—ఈ వాటి కుండలేశ్వరము. ఇది అమలాపురమున కాణుక్రోసుల దూరములో నున్నది. అచటి యాశ్వరుఁడు కుండలేశ్వరుఁడు. ఆ సమాపమునఁ బ్రవహించెడి గోదావరీశాఖ వృద్ధశౌరవి. ఆ యాశ్వరలింగమునకు ముఖము కుండలకారముగ నుండుటయు, ఆ యాలయ సమాపమున నొక తీర్థము (జలశయము) ఉండుటయుఁ గారణముగా దానికి కుండలముఖతీర్థమును పేరెర్పడినది. శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండములో భీమమండలిక్షేత్రముల నగస్త్రునిచే దర్శింపఁజేయుచు :

“జూటిపల్లితీర్థ కుండలముఖముల

నశ్శంధుగరు విరూపాక్షుఁ గొలిచి” యనినాడు.

—కాశీ. 8. 16.

జూటిపల్లిలోని యాశ్వరుఁడు సోమేశ్వరుఁడు. అతఁ డశ్శంధుగరుఁడగుటకుఁ దనవట్లు శిరమున రజత కిరీటము చాల్చియున్నాఁడు. 64క కుండలముఖమున నీశ్వరుఁడు విరూపాక్షుఁడగునా? కాదా? యని యెఱుఁగుట కీ నడుమనే ప్రత్యక్షముగఁ జూడఁజూయితిని. ఆ యాశ్వరలింగమునకు మీఁదిభాగము మకరకుండలాకృతి గలిగియుండుట, ఫాలకేశమున సేత్రము గలదగుటకు గుర్తుగా జాతిలో నాచోట కొంతమేర గంట్లుండుట. అది సేత్రమే యని యనిపించుటయుఁ దలస్థించినది. ఇట్టి యైతిహాసికాంశముల నెఱిగించుటలో శ్రీనాథుఁ డెంతటి నూత్న దర్శియో యని యాశ్చర్యమొదవినది.

ఇట్లు లీశ్వరార్చనకళాశిలుఁడు కవిసార్వభౌముఁడు నగు శ్రీనాథుఁడు పరమేశ్వరున కేదని యొక విశేషణము సరికించిన నది యొక చరిత్రగ్రంథముతో సంబంధమై యుండునని, పాఠకులు గ్రహింపవలెదీక్షింప.

చాపల్యం

శ్రీ సత్యమూర్తి

ద్రీవిక పథంలో చాలా దూరం ప్రయాణం చేసి ఒక చోట ఆగి గతజీవితాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటుంటే, నా జీవితంలో మధురస్మృతులన్న బాధామయ స్మృతులే ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నాయి. గొప్ప పొరబాటు చేసి చేసేతూ ఆయతిభాండాన్ని ఒకపోసుకున్నాను. స్వర్గమయ జీవితంలో నరకాన్ని సృష్టించుకున్నాను. కళామయజీవితాన్ని శోకమయం చేసుకున్నాను. పూర్వైవంశో, వ్యథాదహ్యమాన హృదయమై, నా వ్యక్తిగత విషాదగాఢను మీకు చెప్పడం నా హృదయభారాన్ని తగ్గించుకొందామనే! బాగుంటుంది ఉపశమనంపొందాలి, సానుభూతి నాశించి, చెబుకున్నాను.

నాకు పెళ్ళిగా వచ్చినప్పటినుంచీ, నాన్న కార్మికినిపోయేట్టు తిరిగిగాకు వకలతోం. పెళ్ళిమాపు లకి వచ్చినవానిందిచేతి నిరకరింపబడారు. కారణం?నా రూపం వారికి నచ్చలేదు. నేను అనా కారిని! నల్లగా ఉన్నాను. ఆరోజు నాకు బాగా జ్ఞాపకం. ఒకరియ వచ్చాడు...నమ్మ చూడానికి. రెండు రోజుల క్రితమే మరొకరిచే "నిరకృతికన్యనై," నా బ్రతుకును గూర్చి ఏనో ఆలోచించుకుంటూ, నా గదిలో కిటికీవద్ద కూర్చున్నాను. సుమధురవద్ద జట్టా బండి ఆగించివచ్చింది. ఎవరో! అని అనుకుంటుంటే గానే, నాన్న వచ్చి, "త్వరగా ముస్తాయి చేసుకో కారదా. నిన్ను చూడడానికి వచ్చాడు" అన్నారు. నిద్రప్రతిలో నవ్వాను. నాకు తెలుసు, "ఇప్పుడొచ్చిన పెద్దమనిషికుడా ఆంగీకరించెని." అయినా నాన్నను సంతృప్తిరచకంకోసం ముగం కనుక్కుని, చీర కూర్చుకుని వచ్చాను. అతిదోకుర్చీలోను, ఆ అబ్బాయి నాన్నగారు మరో కుర్చీలోను కూర్చున్నారు. నేను హాల్లోకివచ్చి చాపమీద కూర్చోవోయాను. ఆ అబ్బాయి నాన్నగారు నన్ను వారిం, "యిలా కుర్చీలో కూర్చోవూ" అన్నారు. కూర్చున్నాను. మామూలు పెళ్ళిమాపుల యింటర్యూలాగ నన్ను పరి

క్షించడం జరిగింది. ఆ అబ్బాయిని కాలేజీలో చూచి నట్లు జ్ఞాపకం. అతనితో సంస్కర్తలా పోజుపెట్టి, కాలేజీ డిటేట్సులోను, నాటకాలలోను పాల్గొనే నాడు. నేను ఇంటర్ మొదటి సంవత్సరంలో ఉన్నప్పుడు అతను బి. ఏ. రెండవ సంవత్సరంలో ఉన్నాడు. అతన్ని నేనెందుకు మరచిపోలేదంటే, అతని అసలైన సంస్కారాన్ని నేను చూచాను కౌంటి.

"మిమ్మల్ని కాలేజీలో చూచినట్లు జ్ఞాపకం. మీరు ప్రాధాన్యతం పాడేనాడుగదా, సహ వేశాల్లో" అన్నాడు.

"అవునండీ" అని తెలవంచుకునే ముక్తరీగా జవాబిచ్చాడు.

కాలేజీ వాకిలోన్నవం రోజున నా ప్రార్థన తిర్యాగ నా స్నేహితురాళ్ళంతా నా చుట్టూచేరి, "నాలా బాగా పాడారు. కారదా" అని నన్ను పొగుడుతున్నారు.

"కోకిలమట్టా కాకులు చేరేయిరా" అని ఒక కంఠం వినిపించింది దగ్గరలోనే. మనస్సు చివుక్కుమని వనక్కి తిరిగి చూశాను. అతడు, మరీ కొందరు స్నేహితులు, మావైపు చూస్తూ నక్కిరిస్తూ నవ్వుతున్నారు. నాలా అభ్యుక్తమైన మాటలన్నీ పొట్టాకుతున్నారు. నేను దూరంగానెళ్ళి కూర్చున్నాను. రాత్రి యింటికి వెళ్ళేటప్పుడుకూడా అసహ్యంగా అల్లించేస్తూ మా నంటబడి నమ్మ, నా స్నేహితురాండ్రునూ, మా యిళ్ళుదాకా సాగనంపారు. అందుకనే, అతిన్ని నేను మరచిపోలేదు. బహుశా అతనికి తెలిసివుండే "నే నతని సుగతాలు గుర్తించానని."

అందుకనే, నన్ను తను గుర్తించినట్లు మాట్లాడాడు. అతనితో 'నాయింటర్యూ' అయిపోయింది. నేను నా గదిలోకి వెళ్ళిపోయాను. హాల్లోనికి వాళ్ళ మాటలు నాకు బాగా విసబుతున్నాయి. మా నాన్న

వాళ్ళని ప్రాధేయపడుతున్నట్లుంది. “అచ్చే! అయిదు వేలకి తక్కువైతే చేసుకోవడానికి వీలేదండీ” అన్నాడు ఆ అబ్బాయి నాన్న. “మా అబ్బాయి ఏదో అధునిక భావాలు, సంస్కారము కలవాడు కాబట్టి, మీ అమ్మాయిని చేసుకోవడానికి అసలు ఒప్పుకుంటున్నాడు.”

అతి నేనుంటాడో విచారించింది నాకు.

“అంతేనండీ! మీ అమ్మాయింటి అందరికారినీ పెళ్ళిచేసుకోవడానికి, అంతికిన్నీ తక్కువైతే ఎవరొప్పుకుంటారండీ” అన్నాడు.

అతనిమాటలు వింటున్నట్టి నాకు తలతిరిగినట్లయింది. కష్టమూ కూలిపోయాను. వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు. టేబిల్ మీద అద్దంలో ఒకసారి చూచుకున్నాను. నల్లగా కనబడింది నా ప్రతిబింబం. అంత నల్లగా ఎండుకుప్పుటారీ నేను! భగవంతుకు నన్నెందుకు ఇంత అందవికారంగా సృష్టించాడు? మళ్ళీ అద్దంలో చూచుకున్నాను. నామీద నాకే గోత పుట్టింది. కోపంతో అడ్డాన్ని నేలకేసికొట్టాను. అద్దం ముక్కలు ముక్కలైంది. ప్రతిఅద్దం ముక్క నన్నూ, నాయాపాన్నీ పరిహసిస్తున్నట్లుపించింది. ఇంత బానిస, అవమానాన్నీ ఎలాధరించడం... అక్షణంగానే నుండే అగ్ని మరణి నే అంత బాగుంటుంది!.. నావంటి విశ్వాస్య రానికి అంత అపవృత్తంకూడా నా. పూర్వజన్మలో చేసుకున్న ఏకాగ్రత పూర్వంవల్లనో, ఒక స్వగ్రామముజీవితంలో అశుభపెట్టి అక్కడంచి మళ్ళీ, జారిపడిపోయిన నాకళను మీకు అప్పజెవగు చెబుతాను!...

నాబాధను గుండెలో నామనసి, మంచించి వేశాడు నాన్న. అద్దంపగిలిన శిబిం విని, నాన్న గదిలోకి వచ్చాడు. నాన్నను గుం చూడలేక మొహం అవతలికి తిప్పి పోతున్నాను. వాపం!.. నాకోసం అనునంత కుమిలిపోనూ! ఈజన్మలో నాకు పెళ్ళి అయ్యే రారే లేదేమో అనుకున్నాను. నాన్న పొద్దిగిరివచ్చి మెల్లిగా తలనిమిరాడు. నాకు నోటబూరారేగు. అయినకూడా మాట్లాడలేకపోయాడు. మాట్లాడకుండా బయటికి వెళ్ళాడు.

2

రోజులు గడుస్తున్నాయి... చీకట్లు వస్తున్నాయి, పోతున్నాయి. నన్నెలలు వస్తున్నాయి... పోతు

న్నాయి. క్యాలెండర్లలో కాగితాలు చినిగిపోతున్నాయి. ఏమార్పు లేకుండా యాంత్రికంగా గడచి పోతోంది నాజీవితం. ఒకరోజున ఏం తొచక ప్రతిక తిరగేస్తున్నాను అందులో ఒక ప్రకటన కనుపించింది. “ప్రఖ్యాత చిత్రకారుడు రవికుమార్ గారికి, చదువు, సంస్థారంగల వివాహయోగ్యమైన వస్తువు కావాలి. రవికుమార్ గారికి ఫోటోలు వివరాలతోనూ పంపితే, వారి కిష్టమైన కన్యను ఎన్నుకుంటారు” అని ఉంది. ప్రకటన ప్రక్కన అతని ఫోటో కూడా ఉంది.

రవికుమార్ గొప్ప చిత్రకారుడనీ, అతని చిత్రాలు చాల మనోజ్ఞంగా ఉంటాయనీ, అతని చిత్రాలు చూస్తూంటే, మన మనస్సు ఏదో ఉహలోకంలో విహరించినట్లుంటుందని, చాలమంది చెప్పగా విన్నాను. అతని చిత్రాలు రెండు, మూడు నేను చూచాను కూడా! నేను చూచిన రెండు చిత్రాలు: మనుచరిత్రగాని కవితాపితామహుని రెండు పద్యా లకు ప్రతిస్పష్టి! రూపకల్పన! ప్రవరాఖ్యకు పాదలేపం ప్రభావంవల్ల పిమవత్పర్వతప్రాంతాలకి వచ్చి, అచ్చటల ప్రకృతిసౌందర్యానికి ముగ్ధుడవుతాడు. లిగవారి బొప్పిపీనుడై, దారి తిప్పి వయాధి ఉన్నచోటికి వస్తాడు. అచ్చటి ఉద్యాన వనంలో తీయూవిరున్నవద్ద, చంద్రకాంతికిలా తీడిక పై కూర్చుని, వీణవాద్యం, తన గానమాధుర్యంతో మైమరచి, కన్ను లరమోస్తే, ఉన్న సురలోక గుండెరివి... వయాధిని... చూస్తాడు. ఇది మొదటి చిత్రం. రెండవది; అబ్బురపాటుతో, విశాలమైన కళ్ళతో, మనసులో ఏదో కోరికలు ఉరుకుతూంటే, వయాధిరంగా, వన్నెలలు ప్రసరిస్తూన్న చూపులతో వయాధిని పురుష సౌందర్యమంతా మూర్ఛిణిచిన ప్రవరుని చూచింది. ఆమె కిరీటం మనస్థాగాన్ని ప్రభావంవల్ల పులకరించింది. కన్నూరిబొప్పి కరిగి పోయినది! మోహవిభ్రాంత అయింది!!

ఆ చిత్రాలు చూస్తూ, నన్ను నేను మరచి పోయాను. ఉహలోకపు సౌందర్యంలోని లోతుల్ని సరికితీసి, అసమానమైన తన భావనాకేకల్ల వాటికి రూపాన్ని కల్పించాడు, రవికుమార్. సౌందర్యానికి ప్రాణంపోతాడు. అలాంటి సౌందర్యారాధకుడు, కళా పిపాసి, కోరితే, నిండుహృదయంతో వీ యువతి అతన్ని వరించడానికి ప్రయత్నించదు.

ఇలా, నే నాలో చిహ్నం వగా నాన్న వచ్చారు.
అయిన చేతిలో కూడా ఆనందం ఉంది.

“అమ్మాయి... గారదా. ఈ ప్రకటన చూశావా”
... అన్నారు.

“చూశాను నాన్నా” అన్నాను.

“నీ ఫోటో కూడా ఒకటి పంపుదాం” అన్నారు.

నేను మానంగా ఊగుతున్నాను... నాన్న కేమెరా
ఆశ. పదిరొట్లు వేస్తే... ఏదో ఒకటి తిలుగుతుందని...
నా ఫోటో ఒకటి ఫుల్ సైజులోను, మరొకటి బస్సు
వరకు... రెండూ పంపాము.

ప్రఖ్యాతి చిత్రకారుడు... ఎలాంటి ప్రస్తుతం
చరిత్రకారులు రూపం గల రవికుమార్, అందించిన
నిగాకరింపబడ నన్ను పరిస్థితి నే నేనా అనుకోను!

వారి రోజులు గడిచాయి. ఆ రోజు ఆదివారం.
అప్పుడే నాన్న చేసి, హాల్లో ఈజిప్ట్ లో కూర్చుని,
నవల, “అరక్షణీయ” చదువుతున్నాను. “జ్ఞానదీ” పడే
బాధలకి నా మనసు చలించింది. “ఎంత నింగైన
హృదయ మామెది.....! నేను కూడా జ్ఞానదీవంటి
దాస్తే. కాని ఆమెకు ప్రేమించడానికి ‘అతులు’
దున్నాడు. నిర్భాగ్యురాలి!... నా కవచం లేదు,”
అని ఆలోచిస్తూ కథాగమనంలో ముగిసిపోయాను.

“ఓల్లిగాం” అన్న కేకతో నేను పుస్తక
ప్రపంచంలో నుంచి బయటపడ్డాను. ఎక్కడనుంచి
వచ్చి ఉంటుందా అని ఆలోచిస్తూ, ఓల్లిగాం చించి
చూశాను. ఆశ్చర్యంలో నా నోట మాట రాలేదు.
“ఇది సంభవమా” అనుకున్నాను. కళ్ళు నిలుముకుని
మళ్ళీ చూశాను.... అదే..... “సంతృప్తి”... ఈ
రోజు మెయిలులో వస్తున్నాను..... రవికుమార్”
అని ఉంది.

నాన్న వచ్చాడు. నా చేతిలో వున్న ఓల్లిగాం
తీసుకుని చదివాడు... అయిన ఆశ్చర్యానికి మేరలేదు.
నాకు ఒక వైపు ఆశ్చర్యమైన అనింది... మరొక వైపు
కించిత్ భయము కలుగుతున్నాయి. నాలో ఏం చూసి
నన్ను ఎన్నిక చేసుకున్నాడు... అతడు నా నిజ
స్వరూపాన్ని చూశాడంటే... ఇంకేముంది... తిరుగు
రైలుకే వెళ్లిపోదా! ఈ విషయం తిలుచుకున్నప్పుడు
బాగా కలిగింది... అతన్ని మోసం చేశామేమో... అని.
రైలుకు వెళ్ళి అవుతున్న కొద్దీ... నా గుండె వేగంగా
కోట్లుకోవటం ప్రారంభించింది.

రైలు వచ్చింది. రవికుమార్ రానేవచ్చాడు!
ఇంట్లోకి రాగానే... మా నాన్న వారికి స్వాగతం
చెప్పారు. ఇద్దరూ హాల్లో కూర్చున్నారు. నేను నా గది
లో నుంచి బయటికి రాలేను. ఏదో నెప్పలేని సిగ్గు,
భయమా నన్నా వరించి వేరాయి. ఆత్మగంలోని మాన
సికస్థితిని వర్ణించలేను. మనసు ఉయ్యెల్లా ఊగుతోంది.
ఒక రక్తపురుగుల మైక్రోస్కోప్ లో చూస్తే... అంగు
లోని వేలకొద్దీ కణాలు... ఒకదాని నొకటి గుర్తుకొని
ఎలా వేగంగా, ముందుకి, ఎక్కి తిరుగుతూం
టామో... అలా నా మనస్సులో అస్పష్టమైన భావాలు
అనేకం సంచరిస్తున్నాయి.

ఈ కన్యకానుంచి లేకపోయి... ద్వారాని వస్తున్న
తెర కొద్దిగా పక్కకు తొలగించి చూశాను... అబ్బ!
ఎంతిందంగా ఉన్నాడు. అబ్బ మెంగుడు చెప్పారీ...
అయన్ని చూచిన ఆ క్షణంలో నే... ప్రవరాఖ్యుని
చూచిన వరూధిగా అయిపోయాను! నాన్న నన్ను
గమరించి...

“గారదా!... బయటికి రావూ” ... అన్నాడు.

నేను సిగ్గుకుతూ ... భయంతో ... మెల్లగా
అగుసూచి అగుస వేరుకుంటూ వచ్చాను ... నేను
గదిలో నుంచి వస్తూంటే రవి... నా వైపు చూశాడు...
అయ్యో... సిగ్గుతో, భయంతో చచ్చిపోయినంత
పడైంది నాకు. అయిన రెప్పవల్చుకుంటూ ఆపాదమిస్త
కమూ నన్ను పరీక్షించాడు.

నాన్న ప్రక్కన కూర్చోగా కూర్చున్నాను. అయిన
తన మాటల్ని నా నైపుణ్యం మరల్చలేదు. అయిన
కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి. తిలకి ఆయన వైపు చూశాను.
ఆయన మెనాంలో అనాది భావం గోచరించలేదు.
అసహ్యత కనపడలేదు. నే ననుకున్నట్లు అతిథు నన్ను
చూచి నిశ్చేష్టకుడు కాలేదు. పరిమళమైనట్లు కనిపిం
చాడు. కారణ మేమిట... నాకు బోధపడలేదు. ఒక
మహాభివృద్ధి హస్తాల్లో తయారైన శిల్పాన్ని చూచినట్లు
నన్ను చూస్తున్నాడు.

నాన్న ఓం చూచుకొని... “ఫోటోనానికి తలంకి
పన్నెండు కావస్తాంది” అన్నాడు. ముగ్ధులారేం.
వాళ్ళిద్దరికీ నేనే వడ్డించాను. ఫోటోనాలెవరయ్. అయిన,
మానాన్న వరండాలో కూర్చుని తాంబూలం వేసుకుంటు
న్నాడు. నేను ఇంట్లో సర్దుకలసినా సరి... అప్పుడే
బయటికి వస్తున్నాను. రవికుమార్ మాటలు వినిపించి

నయ. అక్కడే ఆగి విన్నాను. "రిజిస్టర్ మ్యారేజి అయితే బాంబులుండండి. మామూలు అట్టహాసాలు నాకు అంతగా నచ్చవు అన్నాడు.

"మీ యిష్టం? అలానేకొనిద్దాం. నేనుకూడా అపంబరాలు వాచించేవాణ్ణి కాదు" అన్నాడు నాన్న.

అబ్బ! నాకూ డెబ్బి జరుగదోసుంది. చీకటి... రికా తప్ప మరొకటేదీకొన్న నాజీవితిం... నలగు గాబోదో... క్రొత్త అశిలు చిరుస్తోన్నాయి. శిశురం నల్లివోయింది. వంటం రాబోతోంది. అనందం పట్టలేక... గదిలోకి డెబ్బి పరుపువొడి పగురుకొన్నాను. ఆ సంతోషంలో అన్నం, నీళ్లుకూడా మరొకటి.

3

నా డెబ్బి రింగులుబంగారం జరిగిపోయింది. మన్నాడే, నేనూ, చివ్వి బెంటుబాహు అమలుకోగాము. ఫుల్లకౌన్ కంస్ట్రామెంటు, ప్రేమనమాప్టకొకి ఫోను చేసి రిజిస్ట్రార్ చేశాడు రిజి. అప్రమయనాలతో నాన్న దగ్గర వెళ్తు తీసుకున్నాను.

రైలు వెళుతోంది. కంపార్ట్ మెంటులో సేవిద రమే నాన్నం. రవి నాన్నం తిరిగి.....

"బాడరా" అన్నాడు.

"ఈ" అన్నాను ఎవరమకోని. నాకు యింకా వారితో మాట్లాడాలన్నా, వారినంక మాడాలన్నా సిగ్గుగా ఉంది. నాచిగ్గరకు వచ్చి, ప్రక్కన కూర్చుని నాచేతిని రెండు అంతో తీసుకున్నాడు. నాభుజంవూడ చెయివేసి... "నన్నెల చూడు ఎంత అందంగావుందా అన్నాడు. ఒక్క రేం ఆయనచేపు తప్పయిత్యంలో చూశాను. అప్పుడు నాకు... అరకు మహావృక్షం వంటి వాని... నేను... నాకునోద్యతకంకెంచే అనిన అనిపించింది. అప్పుడే, లెక్కే అశ్రుమిచ్చింది లలి నృత్యం... బట్టిగా వెనకేసుకుంది. నాకప్పుడు అలా సునితమైంది... అనంగాన్ని గాని, దు... బాన్ని గాని... దేన్నీ... భింపలేను. ముఖంలో ఉన్నపుడు... కుపాను ధాటికి ఆగలేక... చిరురాకు గా వివిధ కొట్టుకుంటాను. మహావాయు తీవ్రతకు ఆగలేక... విశ్రాంతిలోనో... అనిపించానో... విస్థిం గావున్న... జ్యోతిలాగ బాధపడతాను.

అదే... అనందంలో ఉన్నప్పుడు... ఈతరాక... నీళ్లలో మునిగి... అవధిపడుతున్న వ్యక్తివరే ఉక్కిరిబిక్కిరిస్తున్నారని.

అలాంటి సమయంలో... మరో వ్యక్తి... మరో వ్యక్తి... మరో మనస్సు... ప్రక్కన ఉండి... ముఖాన్ని గాని... సంతోషాన్ని గాని... సంతోషం... నాకు... ఏకా భారం తగ్గిస్తోంది... ఏకా పెరిగి లభించివున్న తోస్తుంది. రవిని కాగిరించుకొనే... కిటికీలోనుంచి బయటకుచూశాను. కిటికీ చంద్రరేఖలు... వెన్నా నదిలో ప్రతి బింద్రున్నాయి. క్షీర సాగర తరంగాల నుండి ఎగిరివస్తున్న కుంపులువలె, ... విశ్వకర్మ... దేవేంద్రుని నాట్యశాలా ప్రాంగణంలోని రజత స్తంభాలకి మెరుగులు వెళుతోంటే... రానిన పాపివరేకంటా... నన్నెల.

తెల్లని నన్నెలను కల్గడం చేస్తూ... నల్లని పొంగి వినులు... దూకుకుని వేగంగా నడుతోందిరైలు. ఎంబువనివహించి... మేపాలతోకలిసి... చంద్రుని మీద దండెత్తి దానికి నడుతున్నాయి...! చంద్రుడు తప్పించుకునిపోకుండా ఉంటానీ... మేపాలు పూర్వోక పంపుతున్నాయి. వాటి పూర్వోకనుంచి రప్పించుకోని ఆతికు బయటికి వస్తూనే ఉన్నాడు.

నా బుచ్చివూడ నల్లగా ఏకా రిగిలివట్టయింది. అల్లిపాక చూశాను!... నీచిపెచ్చులు నా బుచ్చి తీసుకున్నాయి. నా మాటల స్తంభించిపోయినై. రైలు ఏకాస్టేషన్లో ఆగి నల్లని కలింది...

"ఏస్టేషన్లో" అని అడిగాడు.

"అనంతపురం" అన్నాడు రవి.

కిటికీలోనుంచి చూశా... కొద్దిదూరంలోనే పెద్దగవనాలు కనబడుతున్నాయి. అవి ఏమిటని అడిగాడు. అవి గవర్న మెంటు అల్లికాలేటి భవనాలు. నన్నెలలో ఆ గవనాలు చాలా అందంగా కనబడుతున్నాయి. కొద్దినిమిషాలలో... అనంతపురం చేరి ఉంటేయింకా. మేము ముందుకు నల్లి పోతున్నాం. నన్నెల, నుటలు ముక్కుల్ని ఆహ్వానించ బావికేమీ ఆహ్వాని దగ్గరకువస్తున్నాయి. మా రైలు వాటినేమీ గమనించకుండా పరుగెడుతోంది. అవి పాపం... రికాతో... మానవే మాస్తా వెనక్కి వరుతున్నాయి.

నిద్రవస్తూ... టే... టే... టే... కప్పుకుని, నిద్రపోయాను. మేము వెంగుకూరు చేరేటప్పటికి... తెల్లవారి... ఆరున్నర అయింది. టేక్స్ లో ఇంటికి వెళ్ళాము.

ఇల్లు చామరాజు నగర్ లో ఉంది. సుప్పటగా మాకు సరిపోయే దాదా. ఇంటిముంగు... చిన్ననోట ఉంది. తోటలో గండు పాలరాతి ఆరుగులు కూడా ఉన్నాయి. ఇల్లు నాకు బాగా నచ్చింది.

సేనాపూరికి క్రొత్తిగాబట్టి... నాకు ఉరంతా చూపించాడు, రవి... రోజులు ఆనందంగా గడుస్తున్నాయి. కానీ మొదటి నుంచీ నామనసులో దాక్కుని ఉన్న... ఆత్మకృత్యం... సేన ఆందమీనను అనే బాగ నన్ను వదిలలేదు... అదొక పెద్ద వ్యాధిగా లోపల పట్టుకుంది. సేన రోజూ రవి దానికే వెళ్ళి... అతని కుంచెలు సక్రమం చేశాను. ఆత నెప్పడూ ఏదో బొమ్మలు గీస్తూ కూర్చునేవాడు. మధ్యాహ్నం వేళ రంగులను కలుపుతూ... రవికి సాయపడేవాడు.

“కారదా... నేను చిత్రిం గీతీలపుకు నీవు నా ప్రక్కన ఉంటే నాకు ఎంతో ఉత్సాహంగా ఉంటుంది” అనేవాడు. చిత్రిం గీస్తూ మగ్గ మగ్గ నాచేపు చూసేవాడు. నన్ను చూస్తే తనకి ‘ఇన్ని రేపట్’ వస్తుంది నేనాడు.

మధ్యాహ్నం తూట ఎప్పుడూ రవి నిద్రపోయే వాడు. నాకు మధ్యాహ్నం నిద్రపోయే అలవాటు లేదు. పుస్తకాలు చదువుతూ, లేక.. ‘అల్పం’ చూస్తూనో కాలంగడిచేదాన్ని. అల్పం చూసేటప్పుడు మాత్రం... అణగిపోయి ఉన్న నాలోని ఆత్మకృత్యం మళ్ళీ తలయెత్తేది.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం... నేను ప్రతి చగువుకుం టున్నాను. రవి ముగించింది నిద్రపోతున్నాడు. అతని నైపు మానాడు. ప్రకారంగా నిద్రపోతూ ఉన్నాడు. ఏ ఉపోహించిని కల్పించుకుంటున్నాడో!... నిద్ర లోనే నవ్వుతున్నాడు! అతని అందం... ఎంతో ప్రేమ వైనా సమృద్ధిగా పడుతుంది. ఈ మనస్థితి కారకు కోరి నన్ను పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. ఒకోసారి... ఇదంతా నిజ మేనా! అన్నంత బ్రాంతి కలుగుతుంది నాకు. అల్పం చూశాను. దాల్లో... ఎంతోమంది... సుందరాంగుల ఫోటోలు అంటించబడి ఉన్నాయి. అవన్నీ అతని ప్రకటనకి సమాధానంగా వచ్చినవే!... ఒకరిని మించి

మరొకరు అందంగా ఉన్నారు.

సారి తిరగేస్తే కన్ను చెదరిపోతుంది. అందులో ఉంచలేదు. దాన్ని ప్ర చేయించి, తన క్యాన్వాస్ పక్క మీద ఉంచాడు... తన కెప్పుడూ సాక్ష్యం చాలు... రవి నన్నంతగా ప్రేమిస్తున్నాడే తెలియజేస్తున్నాడని. ఆరేనిదగ్గర నాకోలోటు లేదు. అతని ప్రేమలో, అతడు నాకందించే సాక్ష్యంలో... ఆనందంలో... తొరలి లేదు. నాకో... కారుకూడ కొంటానన్నాడు!

నా జీవితం యంత ఆనందమయంగా ఉన్నా... నా బాధనన్ను వదిలిపోలేదు. వచ్చిన కొత్తలో... అంతగా అనుకునేదాన్ని కాదు. అద్దంలో నన్ను సేను చూసుకున్న పుకు... నేనెంతో తక్కువదాన్నని... నన్నే దోడుదో చదానికి... రవి పెళ్ళి చేసుకున్నాడేమోనని అనినీ చెడి. స్త్రీలను చివరికి తలపన్న మహాకవులు నిర్ణయించేవారేగా పొరబడలేదు. మరో స్త్రీ అయితే... తనకికొరికిన పెళ్ళి ధానంగో చూయిగా జీవితాన్ని గడిచేడి... నాలాగ... ఆత్మ హీనతాభావంతో... బాధపడి... సాక్ష్యమయజీవితాన్ని వివేచనయంగా ఎవరు చేసు కుంటారు!

4

రవి నన్ను నిజంగానే ప్రేమిస్తున్నాడా...! అప్పుడప్పుడు ఈ ప్రశ్న మనసులో తలెత్తించేది. ఈ ప్రశ్నకి అర్థమేలేదు. నన్ను పెళ్ళిచేసుకున్నం గుకు... అతడు... విచారిస్తున్నాడేమో అనుకునే దాన్ని. కానీ... అతడు నిరుత్సాహంతో ఉండగా... నేనెప్పుడూ చూడలేదు. విసుక్కుక్కవేమనడి లేనేలే దతని. అనేక ప్రదర్శనలలో అతని చిత్రాలకి వెండి కప్పులు... పరికాలు... లహరినాటవస్తే... “ఇవన్నీ నీవే... కారదా... నీవు లేకపోతే నా కివన్నీ లభించేవి కావు” అనేవాడు.

“ఏమండీ!... నేను నిజంగా మికంటికి బాగు న్నానా” అని అతని కలకు నేదాన్ని. కానీ అతనికానికి దైర్యం చాలదు. అతని చిత్రాలని... జమీందారు... ఎయ్యగలవాళ్ళు కొనేవారు. ఒకో చిత్రానికి... వెయ్యి... పదిహేను వందలు... వచ్చేవి. ఒకో చిత్రం అమ్మకుపోయినప్పుడేగా నాకు బహు మానం తప్పదు నేక లేనా — టాయిలెట్ పెట్టె పట్టుకొచ్చేవాడు. సేను నిద్రపోయేటప్పుడు...

సరే నా కంఠానికి అలంకరించేవాడు. ఉదయం నేను చేసినపుడు... మొకటి ఏడో బయటగా ఉంటుంది ఏమిటా అని చూసుకుంటే చోరం! ఇలాఉంటుంది... అతని బహుళరణ. నాపై అతని ప్రేమ నిత్య నూతనంగా ఉండేది. అతడు నన్ను తన ప్రేమతో, ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసేటప్పుడు... ఆ ప్రశ్న నన్ను వదిలిపెట్టి పోయేదికాదు. సంతోషమనే అమృతిపు సముద్రంలో ఒక విషమందువుగా... ఆ ప్రశ్న నన్ను నా మనస్సుని కల్పవృక్షాని బాధించేది.

ఆ రోజు... ఒక బాగ్ కి షికారు చేశాయి. అతని ప్రక్కనే... నేను నడుస్తున్నా. అతని అంద మెక్కడ... నా అందమెక్కడ...! దారిలో అందదు... చుట్టూలే చూస్తున్నారేమో అనిపించింది. అందమైన ఆవాసం... మానవ పరకాయించిమించి... నవ్వుకున్నా... తోచింది. వాళ్ల నవ్వు నన్ను నీక్కిరిస్తున్నట్లుంది. అంత అందగాక... ఈ... ఎక్కడ దొరికిందో... ఆ ఆస్థిర్యభావన్నారేమో! గ్లాస్ హౌస్ దగ్గర... ఒకచోట కూర్చున్నాము... మామట్లా అందమైన ప్లాట ... రింగురింగుల పూలు... అతిలు ఉన్నాయి. మేము కూర్చున్నచోట గడ్డి, తివాస పరచి నట్లుంది... మెత్తగా, ఎక్కడ చూసినా అందమే...!

“ఏమండీ...” అన్నాను, అంతరంగిణి... ఏమనుకోంటాడోనని.

“ఏం? కాలదా” అన్నాను.
 “నేను, మీరు.....”
 “చెప్ప భయపడతావేం?” అన్నాను.
 “నేను... మీ కంటికి ఉన్నాను...” అని కైర్యం తెచ్చుకుని అడిగాను.
 “ఇప్పుడెందుకు కాలదా... ఈ ప్రశ్న” అన్నాను.
 “నేను నీకు ఉన్నానుకదా... మీ కల నచ్చాను.”

రవి నవ్వాడు... నన్ను దగ్గరకు తీసుకున్నాడు. నేను సిగ్గతో, భయంతో కంపించుకుపోయాను.
 “కాలదా... నువ్వు... ఎంత అమాయకరాలివి! చిత్రికారుడికి... నలుపురంగంటే ఎంత ఇష్టమో తెలుసా!” అన్నాను.
 ఈ జవాబు నన్ను తృప్తిపరిచలేదు. నన్ను పిల్లని మధ్య పెట్టినట్లుంది...!
 అమాయకంగా... అర్థంకొనట్లు... అతివైపు చూశాను.

“కాలదా... నీలో ఉన్న సౌందర్యం సామాన్య మైందికాదు. నీ నలుపులోపల... ఎంత సౌందర్యం వాకు కనుపిస్తోందో... తెలుసా! నీ కారీరకేఖలపై... అంగసాష్టకంపై... అంతసౌందర్యంకాకుండా ప్రతి ఫలిస్తున్నాయి. నీలోని కళ నలుపుకాదు... నీ భావాలు నల్లనివికావు... నీ గుణం నల్లనిదికాదు... నీ వాక్ శిల్పమందరి! నీవు... కావశకాస్తు... అచేత నత్యాన్ని పొంది... కావశసానయనంలో... చేత నత్యాన్ని పొందిన పుత్రకీర్తిమృత్యు!

నీవు తెలుగా ఉండి... ఎంతగానూ పురంపుతో నిగని లాడుతోంటే... అద్వితీయ సౌందర్యరాశివైన నీవు ఏ మహాంశుల అంతఃపురంగానో... ఉండిపోయేదానివి. నా అవ్యవస్థవల్ల నల్లనిదానన... నాకు లభించావు. నాకు మహాసౌందర్యం? లభించింది... పిచ్చి పిచ్చి ఆలోచనలతో మనసు పాడుచేసుకోకు... నల్లదానా!... నీ నిజమైన రూపాన్ని చిత్రించానంటే... నిద్రానన్న నీ సౌందర్యప్రభువే మేల్కొల్పిస్తే... లోకం విభ్రాంతమై మౌనమవుతుంది...”

నాకు నోట మాట రాలేదు. ఆయన్ను గట్టిగా కాల్చిందిమన్నాను... అబ్బ!... నా అనుమానం పటాపందెల్ల పోయింది... వ్యభిచయం కేళికపడింది

ఆ రుద్రంతా రవి అన్నమాటలే చెబుకోగించుకు మంటున్నాయి. రుద్రంతా నిద్రపట్టలేదు. రవిని చూస్తూ ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను... తెల్లవారింది. నాకల్లి ఎక్కువైంది. ఇన్నిరోజులుగా నా మనసులో ఉన్న అనుమానం నివృత్తి అయింది. కానీ ఒక కొత్తకోరిక చిచ్చింది. కానీ ఆ పాపకోరిక నా శివితాన్ని నాశనం చేస్తుంది నాకేం తెలుసు!

రవి నిద్రపంచితేవగానే “ఏమండీ నా బొమ్మని అహ... నా నిజమైన సౌందర్యాన్ని చిత్రించరా?...” అనడిగాను.

రవి... నా కిసి... మాతాడు. అరెంమాపుల్లో నాను ధూతి ప్రదర్శిత మౌతోంది.

“వద్దు. కాలదా!... అలాంటి పిచ్చికోరికకోరకు. రేనిపో అవధాలు ప్రాప్తిస్తాయి. నీ సౌందర్యము నీలోనే ఉందనీ,” అన్నాను.

ఎన్నోవిధాల... వద్దని రవిచెప్పినా నేను విసలేదు... స్త్రీచాపల్యం!... నా సౌందర్యం... ఎలాఉంటుందో

చూడాలనే ప కోంక్ష... ఏటిని అణచుకోలేకపోయాను. నా చిత్రం గీయమని బ్రతిమాలాను. బాధించాను, విసిగించాను. రవికూడా తన మనస్సును తాను అరికట్టుకోలేకపోయాడు. నా మళ్ళీ ఏదీ లేకోమయమై పోయేలాగా వెన్నెలాల ఒక చిరునవ్వునవి, కుంచ తీసుకుని నిగనిగలాడుతున్న నల్లరంగులలో కుంచ ముంచాడు.

5

నా జీవితంలో మరో ఘట్టం... అప్పటి నుంచే ప్రారంభం అయింది. నన్నొక వింతభంగిమలో నిలబెట్టి... ఆ సేక కోణాలనుంచి చూస్తూ... నన్ను చిత్రంపూగాకు రవి. ఆ చిత్రంలోని సౌందర్యానికి మెరుగులు దిద్దటంలో నిమగ్నడైపోయాడు. అన్నం, నీళ్లు మరిచాడు. ఆ చిత్రానికి ఎంత మెరుగులు దిద్దినా... అతనికి తృప్తిలేదు... రానురాను... అతడు.. మాట్లాడం తగ్గించాడు. ఎప్పుడూ ఆలోచిస్తూ... ఏమిటిగా... పిచ్చిగా... బొమ్మకేసి చూస్తూ కూర్చునేవాడు. ఏవో ఉపయోగపరమైన పదాలతో పాటుగా... చిత్రం నించి చూపు మరల్చి నావైపు పిచ్చిగా మానేవాడు. మళ్ళీ చిత్రంపై... నిమగ్నడైపోయాడు. నిద్రపోవటం కూడా తగ్గించాడు. ఎప్పుడూ ఆ చిత్రం ముందే కూర్చోవటం... తనలో తాను నవ్వుకోవటం... మొదలైన వన్నీ ప్రారంభమైనయ్యాయి!

నా మనసులో భయం వ్యాపించింది... కలుగ సాగినయ్యాయి. గెండు నెల్లకి... చిత్రం పూర్తయింది.

“కారదా” అని గట్టిగా అరిచాడు నన్ను చూసి. చిత్రాన్ని చూశాను.

అబ్బ!... ఎంత సౌందర్యం! నేను నమ్మలేక పోయాను. అది నా చిత్రమేనా... అని! నా దాహ్య కీరరాన్ని దూసుకునివచ్చి ఆత్మసౌందర్యం... రూపం దాల్చినట్లుంది. అద్భుతం... సాక్షాత్తుకోసాని ఆ చిత్రంలో అతరించింది! నీలనీరదవభాంగి! ఇంత సౌందర్యం... నాలో ఉందా! నాకు నాకే విభ్రాంతి!

కాని, ఆ రోజునుంచి... నాకు మనశ్శాంతి పోయింది. సుఖం లేదు. రవి మాట్లాడడం పూర్తిగా తగ్గించివేశాడు. ఎప్పుడూ ఆ చిత్రం ముందు కూర్చున్నా... ఏదో ఆలోచిస్తూ... కాలం గడిచేవాడు. ఉత్సాహంతో ఇతర చిత్రాలు గీయటానికి...

అతనికి మనసురా లేదు. నిరంతరం ఆ చిత్రంలో సౌందర్యరసాపావనమే... తప్ప... అతడు వేరే పనిచేయడం లేదు. అతన్ని మామూలు స్థితిలోకి ఎలా తీసుకురావాలో నాకు తోచలేదు. భయంతో నా గుండె కొట్టుకోసాగింది. అతని దగ్గరకు వెళ్లటానికి... మాట్లాడటానికి... భయం.

“ఏమండీ... లాల్ బాగ్ నిర్దాం రండి... మీకు హాయిగా ఉంటుంది” అన్నాను ఎలాగో. రవి గట్టిగా నవ్వాడు.

“ఇంకా ఏం లాల్ బాగ్. ఎందుకు నెర్తారీ... అక్కడికి ఏ ముందక్కడో ఇంతకుముందు సౌందర్యా శ్వేతమైన నెర్తారీని. ఇప్పుడు ప్రపంచంలో ఎక్కడా లేని సౌందర్యం... నాదగ్గరే... నాయితోనే ఉంది! నేను రాను... కావల్సి... నవ్వు నెర్తారీ అన్నాడు.

ఏమంటానికి నాకు మాటరా లేదు. ఎప్పుడూ అతన్ని నరించి ఆలోచిస్తూ కూర్చునేవాన్ని. ఒక రోజున ఒక జమిందారు... తన కొత్తగా కొన్న భవనంలో అలంకరించడానికి... ఏనైనా చిత్రాలు కొందామని వచ్చాడు. గదిలోని నా చిత్రాన్ని చూచి... ముగ్ధుడై... ఎంత నల అయినా... ఆ చిత్రాన్ని కొంటానన్నాడు. రవి అతనివైపు పిచ్చిగా చూశాడు. “ఏమిటి... నా భార్యని... అమ్మమంటారా! నా భార్యను భరతు అడుగుతారా... ఇక్కడనుంచి ముందు బయటికి వెళ్ళండి” అని అరిచాడు. అతని కేకతో ఇల్లు ప్రస్థించింది. ఆ జమిందారు భయపడి... బయటికి పరుగెత్తాడు. ఇలానే... ఇంకా కొంత మంది ఆ చిత్రంకోసం వచ్చి... రవిచేత బాగా తిట్లు తిన్నారా.

ప్రసిద్ధ చిత్రకామగా... రవికుమారీ... తాను రచించిన చిత్రంవల్లనే మతిభ్రమించింది... అని అక్కడక్కడ అనుకోవడం మొదలు పెట్టారు.

ఏక్కుని ఆత్మకోలేకపోయాను. రవిని... ఎలా తీసుకురావాలి... మామూలు స్థితికి? ఒక ఆలోచన తలెత్తింది. ఆ చిత్రాన్ని నాశనం చేస్తే... కాని నాశనం చేయటంకన్న... ఆ రోజువచ్చిన జమిందారు గారికి... లేక మరెవరో అమ్మలేస్తే... బాగుంటుంది. ప్రవృత్తిలాభమా ఉంటుంది... అనుకున్నాను.

వెంటనే జమిందారుగారికి... కబురు పంపించాను. నా భర్తకి మతిస్థిరం తప్పిందనీ... అయినా

తెలియకుండా - చిత్రం తీసుకువెళ్ళమనీ.. వ్రాశాను. ఆ చిత్రం ఎదురుగా రేకపోతే... అతిథి బాసపవ తాడని అభించాను.

అదేవిధంగా ఒక రోజు రాత్రి... జమీందారు వచ్చాడు. రవి రిటైర్మెంట్ ను... నేను... నా అద్భుత చిత్రాన్ని... జమీందారు కన్నేసి... పదివేల రూపాయలు పుచ్చుకున్నాను. ఆయన చిత్రాన్ని తీసుకొని వెళ్ళిపోయాడు. ఇక రవికి... ఏమని సమాధానం చెప్పాలి? ఆతను ఎలా మారానికి వస్తాడు. ఈ అలోచనలతోనే గడుపుతున్నాను...

ఇంతలో నే... రవి లేచాడు. చిత్రం కోసం బల్ల పై పు మోశాడు. ఆది కనుమించకపోయేటట్టుటికి... "ఏదీ? నా సౌందర్యం? ... నా ప్రేయసాలు ఎక్కడికి?... నా చిత్రమందరి... నీ?" అంటూ గదిలో వెదుక్కున్నాడు. గబగబా నల్లి ఆలింగి పట్టుకుని... మెల్లగా "పోలేపోయింది రెండు... అంతకన్న మంచి చిత్రం... మరొకటి వాయవయ్య... ఇదో! యిలా చూడండి... పదివేల రూపాయలు..." అన్నాడు.

"ఆ! ఎక్కడివి?"

"ఆ చిత్రాని... ఒకరు... ఇచ్చారు" అన్నాను.

రవి మండిపోయాడు: "ఒకే రోజునీ! ... నా భార్యను అమ్మివేశావా? ఎవరవారు... వాడిని చిత్ర వస చేస్తాను. నా సౌందర్యధీశవతికి... ఒక్కరూ? ధీ ధీ నీయంగా! ... అసలు నీకు దారి నమ్మడానికి చెను లేకవచ్చాయి" అని రవి రాజదాకారంతో అరుస్తూ కన్నీళ్ళతో బట్టి పడు మిచ్చిపట్లు గదిలోని మేకాపాడు.

అంతమైపోయిందో నేను గట్టిగా అరిచాను. అతని పుని చుట్టూ ప్రక్కల వాళ్ళంతా వచ్చారు. రవి యింకా "నారో, నా సౌందర్యం... నా చిత్రం అంటూ అరుస్తూంటే వాళ్ళు ఆతని పట్టుకున్నారు. అంతే... అప్పటినుంచీ... నా రవికి... నేను నా సర్వస్వం... అనుకున్న రవికి, పిచ్చాన ప్రతి శిరస్య మైంది. నేను చేసిన పనికి ఎంత విచారిస్తే ఎంత లాభం చేశారో... నీ నే... నా తీవ్రాన్ని పాడుచేసిన న్నాను. నారవిని పోగొట్టుకున్నాను. గుప్తంగా ఉన్న

నా సౌందర్యాన్ని చిత్రించమని ఆతనిని ఎందుకు బాధించానా అని అనారాధన వచ్చింది. హాస్పిటల్ నివాసం ఆ కుటుంబం దేహం భరించలేకపోయింది. నిరంతరంగా ఆ చిత్రాన్ని గురించి కలవరించేవాడు. గోలగా కేలు వేసేవాడు. ఒక రోజున అతనికి తీవ్రంగా జ్వరం వచ్చింది. నేను... అతని ప్రక్కనే కూర్చుని... పాలు చిల్లారుకున్నాను...

"కారదా" ... అన్నాడు - అలా విరిచి... ఎన్నాళ్ళయింది!

అతని వైపు ఆశగా చూశాను. దీనంగా ఉంది అతని ముఖం. ఒక నాకు ఎంతో సౌందర్యంతో నరిగి పోయిన ఆ ముఖం... అప్పుడు... ఎంతో దీనంగా... మాసిపోయిన గడ్డంతో ఉంది. నాకుండే తిరుక్కు పోయింది. కన్నీళ్ళు ఆపుకోలేకపోయాను - అతను నాతిగానుంచిగా మంద్రోద్రంలో:

"నీ సౌందర్యాన్ని చిత్రించమని ఎందుకడిగావు కారదా!... ఎంతో శ్రమించి... రేయింబవట్లు కృషి చేసి... చిత్రీకృత... వాన్నెందుకు నానుంచి... దూరం చేశావు?..."

"నన్ను... తమించండి... తమించదూ? ... మీ పాదాలు పట్టుకుంటాను... తమించదూ? ... మీకు త్వరగా బాగవుతే... చాలు" అన్నాను ఉక్కిరిగి.

"అన్నా... కారదా... పిచ్చి కారదా... ఇంకా నా కక్కడే ఉండి... అదో... చూడు... ఆ సౌందర్య లోకం... అక్కడినుంచి... నాకు పిలుపు వచ్చింది... వెళ్ళిపోతా... వెళ్ళిపోతా... మళ్ళీ అక్కడ కలుసుకుందాం లే... ఎదురుకోకు... నిన్ను వదలిపెట్టి ముందు వెళ్తున్నాం! ... కారదా! ... భగవాన్! ..." అంటూ కళ్ళు మూశాడు. అంతే! నా తీవ్రత్యతి అరిపోయింది. అతికి ఆశ్రయమిచ్చిన మహావృత్తం కూలిపోయింది.

ఆయన్ని ఆ సౌందర్యలోకంలో కలుసుకునే ఆ సభ్యమయాన్ని నాకు భగవంతుడు ఎప్పుడు ప్రసాదించు తాడో!... కామకుని ఉన్నాను.

విచిత్రప్రసవము

శ్రీ రాళ్లవల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

బ్రిటిషుల వార్తాపత్రికలలో ప్రకటించబడిన వింత వార్త నొకదానిని పాఠక మహోదయులు గమనించి యుండురు. పూర్వ సమృద్ధిరమందలి పురుషేరి పట్టణ సమాపమున, కోసపాళయమున గ్రామమునందలి శ్రీ రాధ అను గృహస్థుని భార్య శ్రీమతి కమలమ్మకు ఈలోగా పురుడువచ్చినది. ఆ కుటుంబినికి ఇది అచ్చమ గర్భముట? శ్రీకృష్ణజననమువలన దేవకీవసుదేవులకు సంభవించిన తొందరలను సృరించుటచే కావోలు, ఎనిమిదవ చూలుకలిగినప్పుడు, సాధారణముగా, దానిలో ఏదోవై శిష్ట్యము ఉండునని గర్భిణులు మనచేశమున కొంతభయపడుట వాడుక. ఈ దుర్మఖ సంవత్సర మార్గశిర శ్రీకృష్ణవ్యాదశీ పుక్రవారమునాడు, అనూరాధా నక్షత్రమున, (1956, డిసెంబరు, 28 వ తేదీన) రాత్రి రమారమి 1-30 గంటల కాలములో ఆ ఇల్లాల ప్రస వించినది. ఆ ప్రసవములో, అత్యాశ్చర్యకరముగా, ఒకరివెనుక నొకరుగా, వెనువెంటనే అయిదుగురు స్త్రీ శిశువులు జనించిరట! ఆ శిశువులందరు బాగుగా పెరిగి, చెరిఅయిదుపాములు తొకముతో, ఆరోగ్య ముగా నుండురట! ఆ కుటుంబిని ఆరోగ్యముతో సుఖ ముగ నున్నది. ఖండంతరములలో ఇట్టివింతలు అపు డపుడు వినవచ్చుచున్నవి. కాని, మన భారతదేశములో పంచ శిశు ప్రసవములు లోగడ మనము విన్నవికావు. కాని, మూడవదినమున ఒకశిశువు, మరుసటిదినమున (1-1-1957) మరీ ఇరువురు, తీవరమును చాలించుకొని రని తరువాతివార్లు చెప్పచున్నది. చైతచిత్రము!

శ్రోతికాస్త్రద్వైపీలో ఈ విచిత్ర సంఘటనకు గొప్పవిలువకలదు. అనగా, పరిశోధనద్వైపీల విద్యా ధులకనుట. తాత్కాలిక గ్రహభావాద్వైపీ ఎట్టిదో, ఈ అత్యార్య ప్రసవమును అది ఎట్లు సూచించగలదో, అందలి చైతన్యమేమో, గమనించుటకై ప్రయత్నింతుము.

ఉపద్విష్టమైన ప్రసవకాలము (1-30 A. M.) నిష్కర్షగా స్పష్టకాలమునలేము—జన్మకాల శోధన

పద్ధతుల సుపయోగించి స్పష్టపరచినచో, 1-38-14 (A. M.) (I. S. T.) పునకాలముని విర్వడగలదు. వ్యత్యాసము అతిస్వల్పమగుటచే, ఓనిలో అసంభవము చూపట్టగు.

ఈ కాలమునకు గుణించిన సాయనకుండలి ఈ క్రింద నున్నది.

	కు 11-54	కే 26-58	
	జన్మకుండలి — [సాయనము] ...		X 25-52
బు 26-18 రవి 7-6			వరుణ 6-4 (వ)
సు 11-16 కే 8-57 చ 0-20	ఇంద్ర 2-18 రా 26-58	గు 1-15 I 27-38	

ద్విస్త్యభావరాసులలో మిథున, ధను, ర్మీనములు, గ్రహములలో బుధుడు, ఇట్టి జన్మముల విషయములలో ప్రాధాన్యము వహించుననుట జ్యోతికాస్త్ర మర్యాద. ఈ కుండలిలో, చంద్ర, శని, పుక్రలు ధనుస్సులో నున్నారు. లగ్నము తులారాలోని మిథునాంశలో నున్నది. ఇతర గ్రహములలో, రవి మిథునవాంశలో, శని మిథునవాంశలో నుండుట, ఈ కారణములకు లోడు లగ్నముపై గల బుధ కేంద్రద్వైపీ చేర్చినచో, ఒక విధముగా కార్యకారణ సమన్వయము చేయవచ్చు ననుకొందును. కాని, ఇంచుక విమర్శించితిమేని, ఇంతటి స్వల్పసామగ్రి ఆ దినమునందే ఎన్నియో వేళ లలో సిద్ధముగ నుండునని సుభముగా గ్రహింపగలు

దుము. అంత నీల? లగ్నము సయితము ద్విస్వభౌత రాశిలోనే, అందులో ద్విస్వభౌత వసాంశయందే, ఉండగల కాలము ఇంతకంటే అధికముగా ఇట్టి ప్రసవములకు అనుకూలముగా నుండునుగా? అట్టి వసాంశలు 12 కలవు. వానిలో కన్యా వసాంశలు వదిలినా, మిగిలిన 9 టిలో ఆనాడు అభ్రమపక్షము 8000 శువులు జనించియుండగలరు. దినమున సరాసరి అరువది వేల శిశు జననములు కలగుచున్నవని గణితశాస్త్రవేత్తలు అంచనా వేసియుండుట సుప్రసిద్ధ విషయముకదా? అగుటచే, అందువేల శిశువులకు పై యోగము అన్వయించవచ్చును. అనగా, వేయిమంది స్త్రీలు ఆనాడు ఇట్టి శిశు పంచక ప్రసవ మహోత్సవమును అనుభవించి యుండవలయుననుట! ఇది అసంభవమని వేరుగా విన్నవించుట అవసరము. ఖండారములలో నైనా, ఇన్ని వింత జననములు సంభవించియుండినవో, కొన్నింటి నైనా వారాపత్రికలలో ప్రకటించి యుండక పోదు.

పోవించు. కవల జన్మమునకుకొని, బహు శిశు ప్రసవమునకు కొని, కారణములను నూచించు గ్రహ సంపత్తి ఆధానకాలములో చూపబడవలయునెకొని, జన్మకాలములోకాదు. ఇట్టి జననములను నూచించు యోగము లన్నియు, ఆధానకాలపు గ్రహస్థితికి సంబంధించినవేయని 'సాగావళి' మున్నగు గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. కనుక, ప్రశంసలో నున్న ప్రసవమునకు ఆధానకాలమును సాధించవలసియున్నది.

జన్మకాలమునుండి ఆధానకాలమును సాధించు పద్ధతి యొకటి 'బృహత్ పరాశర హోరాసారము' అనుగ్రంథములో చెప్పబడియున్నది.

“యస్మిన్కా భావే భావిస్థః,
తస్య మాండే ర్యదంతరం,
లగ్న భాగ్యాంతరం యోజ్యం,
యచ్చ రాశ్యాది వాయతే.”

“మాసాది స్తన్యంతి క్షేయం,
జన్మతః ప్రాప్త్యేక్షకం.
యద్యద్వృత్తి దశేం గణః,
తదేందో ద్భుక్తభాగయుక్.”

“తత్కాలే సాధయే లగ్నం,
శోధయే త్సవర్యక త్రినుః”

ఇది అందలి ముఖ్యసూత్రములు.

ఈపద్ధతియొక్క ప్రయోగ రహస్యము అగమ్య గోచరముగా నున్నది. ప్రాచీన సంప్రదాయాలగు పండితులెవరైనా, ఈ రహస్యమును విద్యాధులకు ఉపయోగముకొరకై ప్రకటించగలరను గంచడాసో, 1945 వ సంవత్సరమున 'భారతి'లో విన్నవించుకొంటిని.* నా ప్రార్థనము నేటిదాక సఫలము కాలేదని తెలుపుటకు విచారముగచున్నది.

సమరసింహుడను హోరాశాస్త్ర నిపుణుడు రచించిన 'మనుష్యజాతిక'మును ప్రాచీనగ్రంథములలో యవనసంప్రదాయమునుండి స్వీకరించిన పద్ధతి యొకటి క్లుప్తముగా నిర్వచించబడి యున్నది. ఇట్టి అంశమునే పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్తలు దర్శించి, విపుల పరిశోధనలతో విమర్శించి, అనుభవములవలన కనుగొన్న విషయములను క్రోడీకరించి, సమగ్రమయిన పద్ధతి నొక్కదానిని సాధించి వ్యాప్తి తెచ్చి యున్నారు. దీని ననుసరించి పాధించగల కాలమునకు “ప్రీనేటల్ ఎపోక్” (Pre-natal Epoch) అని వారు వ్యవహరించుచున్నారు. లగ్నశోధనమునకు, జాతికఫల సమన్వయమునకు సహా, ఈపద్ధతి ఎంతో ఉపయోగపడుచున్నది.

పై సంప్రదాయమున ప్రశంసలో నున్న జన్మములకు కారణమైన ఆధానము 1956, మార్చి 9 న 27 వ తేదీనాడు 8:54 A. m. (G. M. T.) కాలములో జరిగియుండవలెనని తేలుచున్నది. అనగా, మొత్తపు గర్భకాలము 277 దినములగును. పది వాత్సర మాసములు, లేక తొమ్మిది నెలరమాసములు, కడచిన తరువాత నాల్గదినములకు ప్రసవము జరిగినదనుట. ఇది, సాధారణముగా, యుక్తకాలమే. కాని, కడపటి శిశువు ఏకామునకు ప్రసవమైనవో, తెలియదు. శిశువులందరు వరుసగా వెనువెంటనే జనించిరిని వింటిమి. కనుక, ఈజననములన్నియు రహస్యమి 15 నిమిషముల కాలములోనే జరిగియుండునని మనము భావించుట నిర్లక్ష్యముగా నుండదు. ఈ సమన్వయమును ఆధారముగా గ్రహించినవో, ఈశిశువులందరికిని ఆధానకాలముకంటే అనియు, ఒకటే తూమునందు

(*) తారణ సంవత్సర మాఖమాసపు 'భారతి' సంచికలో 184 వ పుట చూడుడు.

విచిత్ర ప్రశ్నము

అయిదు విగ్రహములుగా జరిగిన శుక్రకోణిత సంయోగపు ఫలముగా ఆధానములు జరిగియుండుననియు, ఏర్పడుచున్నది.

పైన చెప్పిన కాలమునకు సరి అయిన స్థానిక మధ్యమ కాలము 9-18'-12" A. M. (L. M. T.) అగును. ఇది సంభవమా అని శంకించువారుండురు. విషేకక్షణము చేరు, ఆధానకాలము చేరు. ఈ రెండింటికి కొంతకాలవ్యవధియుండుట అసంభవము కాదు. ప్రశంసలో నుండునది ఆధానకాలము. అప్పటికి సాధించిన సాయనకుండరి ఇదే:

బు 27-55	ర 7-8	శు 22-9	I 0-20 క 11-80
X 21-16	ఆధానకాల కుంపరి	వరుగు 28-18	
	—		
కు 18-18	[సాయనము]	గు 22-9 (5)	
రా 11-80	చ 27-38		
క 2-86 (5)	ఇంద్ర 29-39 V 24-17 (5)		

ఇప్పుడు ఆధానలగ్నము ద్విస్వభావరాశి విభువ మైనది. లగ్నాధిపతి బుధుడు మరియొక ద్విస్వభావ రాశియగు మిషములో, అందులో మిషవంశీయందే నిలిచియున్నాడు. నవమదశమాధిపతి అనుటచే యోగ ప్రస్తుడైన శని వేరొక ద్విస్వభావరాశియగు ధను క్కును చేరుకొన్నాడు. ఈ శనిశని, లగ్నమునకుసహా, ఓడుగానున్న చాయాగ్రహములు (రాహుశుక్రములు) పైతము ద్విస్వభావ రాసులలోనే. ఇంతే కాదు. శని, శుక్ర, గురువులు తిప్ప ఇతర గ్రహములన్నియు ద్విస్వ భావరాసులగు విభువ మిషములలో ఏకీయకదానిని నవాంశలో ఆక్రమించియుండుట గొప్ప విశేషము. అనేక శిషు ప్రసవములకు కారకుడగు బుధుడు వర్జిత మంశలో నుండి, లగ్నమున కటాక్షించుచున్నాడు. ఈ కుండరిలో, లగ్నాధిపతియు మాత్రమే కాక, పంచమ

(సంతాన) స్థానాధిపతియు సయితము ఈ బుధుడికే సంక్రమించుట మరింత విశేషము. బహు శిషు ప్రసవము నకు కారణమైన ఆధానము జరుగుటకు అప్పటి ఖగోళ స్థితి ముఖ్య హేతువని మనము గుఱియుగా విశ్వసించ వచ్చును.

మరియొక్క విశేషము చిత్రింపుడు. గతొక్క త్పత్తి హేతువులగు శుక్రకోణితముల స్వభావమును నూచించు 'బీజము' 'రక్తము' అను విందువులు కలవు. శుక్రరవులయొక్కయు, కుజచంద్రులయొక్కయు, స్థానములకు సంతానకారకుడగు బృహస్పతి తోడి సంబంధము ననుసరించి ఈ విందువులు ఏర్పడుచున్నవి. ఆధానకాలపు కుండరిలో 'బీజము' కులారా 21°-28' లో, 'రక్తము' మకరములో 8°-0' లో, ఉన్నది. బీజాధిపతి శుక్రునికి స్వక్షేత్రమున్నది. అభివృద్ధి కారకుడగు బృహస్పతినుండియు, సత్త్వకారకుడగు (ప్రబల ఉచ్చ) కుజానినుండియు, ఈ శుక్రునిపై దృష్టి కలదు. ఇట్టి శుక్రుడు కళకళలాడుచు లగ్నములో ఉదయోన్నతుడై యుండుటచే, ఈ విందువు ప్రభావ సంపన్నమైనది. ఈ గురుశుక్రల మధ్యనుండే రక్త విందువు ఉన్నదని చెందువరకు కనుగొనియే యుండురు. ఇట్టి సౌభాగ్యముగో ఈ విందువు శిషుభాహుళ్యమును నూచించు మిషవంశీలోనుండుట గమనించదగినది. కలిగిన ఫలమునకు ఈ విందువుల స్థితి ఎంతో రమ్య ముగా తిరియున్నది కదా! ఈ విందుద్వయము నూచించు శుక్రకోణితముల సంయోగమునకు ఆవశ్యిక మైన పరస్పరాకర్షణకీ ఈ విందువుల మధ్యప్రదేశము నందు శీఘ్రీకృతముగా నుండుట అస్సాభావికము కాదు. అట్టి కేంద్రస్థానము సంతాన భాహుళ్యమునకు పేరుమోసిన వృశ్చికరాశిలో 29°-48' లో నున్నది. అందులోనూ, మిషవంశీం పైగా, బుధ వరుణుల పరి పూర్ణ త్రికోణదృష్టి! ఆ బుధుడో, శిషుభాహుళ్యకార కుడు; వరుణుడు అఘటనఘటనాచారకర్మముల గ్రహము. ఈ ఇరువురు మిషవంశీయలోనే నిలిచి యుండుట! ప్రశంసలోనన్న ఆధానమునకు ఈ విందు ధర్మము వ్యాపించుట వ్యామునకదా!

సరేకాని, ఈ ఆధానదిక్రము కవలపిల్లలను తెలుపకదాకా శిషుక్రయమును నూచించరాదా? అట్లు కాక, విదుగురు శిషువులకు ఆధానము జరిగినదను నూచన దినిలో ఎదుటనున్నది! అనుప్రశ్న రావచ్చును.

చాలాసమంజసమైనది ఈ ప్రశ్న. ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట సులభముకాదు. తగిన సమాధానము ఈ కుండరియందే లభించవలయునని నావ్యాదము చెప్పచున్నది. కాని అది స్ఫురించలేదు. ఒక్కటేనా. ఈ కుండరిలో సంతాన (పంపము) భావము కన్యారాశిలో సింహ నవాంశలోనున్నదికా? భవక్రములో సింహము వివిధ రాశి అగుటచే, ఆనంఖ్యయొక్క ప్రభావము ఆధానము నకు వ్యాపించెనేమో? అవుననుటకు ధైర్యముచాలదు. మరి, కొదవనుటకు మనస్సురాదుకూడ. రాశిచక్రమందలి 880 భాగలలో ఒక్కొక్కచానిలో ఒక్క విశిష్ట ధర్మమున్నదని పాశ్చాత్యపండితులు కొందరు నిర్వచించియున్నారు. మరీన నెమిన పండితుని మతమున, కన్యారాశిలో 28 వ భాగకు 'బహుత్వము' (plurality) అను ధర్మమున్నది. ఈకుండరిలో పంచమభావ ముగ్ధులందువు నికరముగా ఆ విశిష్టభాగలోనే ఉన్నదనుట ఈ ఆధానకాలపు విశేషము. మరియు, ఈరక్త రీజ ముగ్ధకేంద్రమునకు కినిసంయోగము, బుగ్గ వరుణుల త్రికోణద్వీపి, శుక్ర, గురువుల కేంద్రవీక్షణము, కలవని గమనించితిమేని, మనప్రశ్నకు నడుత్తరము లభించిన దనవచ్చును. ఆబిందువుల పరస్పరాకర్షణము ఈ గ్రహ పంచక ప్రభావముతో జరిగెను. కనుక పంచభుప్రసవము కలిగినది. ప్రకృత మంతటితో తృప్తిచెందుదముగాక.

ఆధానకాలములో చంద్రుడు స్త్రీలింగవ్యక్తిక ఖగోళభాగలోనుండి, నిర్లింగప్రదేశములోనున్న లగ్నములో స్త్రీగ్రహముల శుక్రకు ఉదయించుచున్న కొరణమున, అందరు స్త్రీ శివులే జనించిరి. ఆధానకాలమున లగ్న చంద్ర స్థానములనుండి లింగ నిర్ణయము కొవలయునుట ఈ పద్ధతిలోని ముఖ్య నూత్రములలో నొక్కటి. వసంత విషువద్విందువునుండి 28 తారా ప్రదేశములుగా భవక్రమున విభజించు సంప్రదాయముపైన ఆధారపడినది ఈ లింగవిభాగము. అది యిట్లుండె.

ఈ చక్రములో చంద్రునిస్థితి సభకరముగాలేదు. గంహంధిలోనున్న విప్లవకారియగు వరుణ మహాశయిని ప్రారబ్ధిపాతమునకు చిక్కి, మాయలమారి ఇంద్రుని సంయోగమును ఆత్రముతో అభిలషించుచు ఈ చంద్రుడు ఆరవభావములోనుండి బాలారిష్టమును నూచించుట విషాదకరము. లగ్నముపైన కినిగల ప్రబల

సమస్త ప్రక విషమదృష్టి దూపమున దైవ దుర్విపాకము సంఘటము శివులకు ఆలోగ్యభంగమును తెలుపజాలినది.

ఈ ఆధాన చక్రమునకు 81-12-1956 నాటికి దైనిక జాతకమును సాధించినచో, దైనిక లగ్నము కంధరాశిలో 22½ భాగలో రాగలదు. అవగా, ఆధానకాలములో అష్టము (మృత్యు) భావాధిపతియగు బృహస్పతి స్థానమునకు ఒక రకముగా ఎదుట (సమస్త ప్రకముగా) నిలిచినదనుట! మృత్యుదేవతను అహ్వనించుటయే ఇది. ఆ కాలములోనే ముగ్ధుని శిశువులు మృత్యువువారేబడివారని విన్నాము. సాధించిన ఆధానకాలము సాధుననుట కిది యొక్క తార్కాణం.

ఇంత చాలును. కాని, నిరయనపద్ధతిలో సాధించిన గ్రహదులనుండియే ఫలముల నూహించుట సహేతుకమనియు, సకాస్త్రయమనియు, విశ్వసించువారు మన జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలలోనే పలువురున్నారు గదా? వారి పోకాంగార్థమే, నిరయన జన్మకుండలి ఈ క్రింద చూపింది.

కాని, ఇప్పటికి ఆయనాంశలిన్ని అను విషయమున నిరయనవాదులలో వికమత్యము కుదరలేదనుట అందరు ఎరుగదురు. ఎన్నటికైనా, ఇది సర్వసమ్మతముగా, నిర్ణయము కాగదో, లేదో, ఆ భగవంతునికే ఎరుక. కేరికి 'జ్యోతిర్గణిత' గ్రంథానుసారముగా, ఈ జన్మకాలమునకు 28 భాగలు, 14 కేలు, అయినదలన మని విర్వడును. ఈ అయనాంశలను సాయన స్థానములలో తీసివేసి, ఈ క్రింది నిరయనకుండలి సాధించ

కు 18-40	కే 3-39		
		(నిరయన)	X 12-88
		జన్మకుండలి	వ 12-48
బు 2-59			
ర 18-20	రా 8-89 చ 6-34 కే 15-48 శు 18-2	I 4-19 ఇ 8-27	గు 7-29

వీచిత్ర ప్రసవము

బడిది. వేరు వేరు అయినాంశాలను ఉపయోగించుచు దేశీయ మార్పులు చేసుకోవలసి యందునని మనవి.

బహుశిశుప్రసవమును నూచించు ప్రబలయోగము లేమియు నాకిందు కానిరావు. జన్మచక్రములచే, అట్టి యోగము లివల చూపట్టుట, నా దృష్టిలో అనవసరమే. పాతక మహాశయాల సయితము పరిశీలించుదుగాక.

వాడుకలోనున్న పద్ధతిలో, చంద్రవక్షాత్రమునకు వింకోర్తర (ఉడు) దశిమ గుణించినచో, జన్మకాల శని మహాదశాశేషము 14 సం॥ 4 నెలలు, 21 దినములగును. బుధాంతరములో, రాహుపుయొక్క విదళిలో ఈ ప్రసవము కలుగుట. ఈ దశిల కధిపతులగు శని, బుధ, రాహువులలో ఒక గ్రహమైనా, ద్విస్వభావరాసులలో కాని, కక్షకు ద్విస్వభావ నవాంశాలలోకాని లేకుండుట వింతగా చూపట్టుచున్నది. కాని, వేరు అయినాంశాల సుపయోగించువారికి దశాశేషము భిన్నముగా వచ్చును కదా? అయినాంశాలలో ఒక్క కల మార్చినచో, ఈ దశాశేషములో 8 1/2 దినములు భేదము వచ్చుటచేసి, భిన్న సంప్రదాయములవారిగణితములో అంతిర కా, విదళిలు విశేషముగా మార్పుచెందగలవు. ఇప్పటి నిరయన పద్ధతిలో ఇదిగొప్ప అవ్యవస్థ.

అదియట్లుండే. ఈజాతకమునకు పాశ్చాత్యపద్ధతి సుపయోగించి ఆధానకాలమును సాధింపజూచుట హాస్యాస్పదము. అపద్ధతి రాశిచక్రముపై నాధారపడినది కాని, జ్యోతిశ్శక్రములపై కాదు. ప్రాచీన సంప్రదాయములో ఆధానకాల సాధనము జ్యోతిశ్శక్రముపై నాధారపడినదని భావించువారు దానిననుసరించి ఆధాన కాలనిర్ణయ మొనరించినచో, అందులి గ్రహస్థితిలో యోగములు తగినవి కలవేమో, పరిశీలించవచ్చును. ప్రాచీన సంప్రదాయవేర్తలు ఇది సాధించవలసి యున్నది. వారి అనుగ్రహముకొరకై మనము వేచి యుండముగాక.

ఒక్కమాట. మనుషటికాలములో మూడు తొమ్మిదులని, గజగర్భులని, వ్యవహరించబడుచుండిన దీర్ఘ కాల ప్రసవములు ఉండెడివట! ప్రాచీన నైద్య, జ్యోతిష, గ్రంథములలో వానికి నూచనలు కలవు. కాని, ఇప్పటికాలమున మనకు అట్టి విచిత్రములు కానరాకున్నవి. అంతేకాదు. అట్టిప్రసవములు అసహజములని, అసంబద్ధములని, అభిప్రాయపగుట ఇప్పటివాసుక. పోగా, రాసురాసు, బహుశిశుప్రసవముల సంఖ్యమాత్రము హెచ్చుచున్నట్లు క్రమక్రమముగా చూపట్టుచున్నది. సృష్టిలో, ఈ మార్పునకు

హేతువేమో? ప్రపంచహీతమునకై ప్రజాభావాలకు మును తగ్గించగోరు రాజనీతి విద్యావికారదుల ఉపదేశముల మూలముగా నేమి, హితకాంక్షులగు పాశ్చాత్యులై నైద్య విద్యాప్రవీణుల సలహాలన నేమి, ఆధునిక నవ నాగరక తరుణితరుణులు కొందరు స్వభావవిరుద్ధములు, ధర్మదూరములనగు కృత్రిమోపాయములవలన సంతాన నిరోధమును సాధించుచుండుటచే, యుక్తిక ప్రతి యుక్తిగా, సృష్టికర్త ఇట్టి బహుశిశుప్రసవములకు హెచ్చుగా ఇప్పుడు అవకాశమును కలిగించు వాతావరణమును సృజించినాడు కాబోలు! ఏల కారాదు? మొదటి ప్రపంచ సంగ్రామమువలన ఘోరపరిణామపు ఫలముగా, యూరోపుఖండముందలి జర్మనీదేశమున పురుషులసంఖ్య అపరిమితముగా తగ్గిపోయినదికదా? ఈలోటు పూర్తియగుదాక, తరువాత కొన్నిసంవత్సరములకాలము, అదేశములో కలిగిన ప్రసవములలో, సరాసరి, ఒక స్త్రీశిశుజననమునకు అయిదుగురు వంతున పురుషశిశువులు పుట్టుచుండెదని వింటిమి. సృష్టికర్త యొక్క మహత్తరశక్తికిముందు మన కొంటే యుక్త రెండుకు పనికివచ్చును?

“ఈశ్వరో రక్షతు.”

జీవాప్రదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్షోభకాదు?

**భారతి. భారతాంబ, బొల్లి,
సమస్త చర్మవ్యాధులచేపీడింప
బడుచున్న తన సంతానంకో
సంఎంతని విచారిస్తూఉందో?**

(సాహితీము 1920 సం॥రం)

ఇదుగో మా చిరకాల అనుభవంతో

ఇస్తూ ఉన్న అభయం.

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి ఆండ్స్ కో.,

గోపాలపురం. (ప్రా.గో.జ)

కలగూరగంప

నాట్యధర్మి

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

లోకధర్మి, నాట్యధర్మి అను గెండు ధర్మములు గలవని నాట్యశాస్త్రమున భరతుడు చెప్పి నాడు. ఈ ధర్మములు లోకస్వభావము ననువర్తించు తేయునవి. లోకశీలమునకు జనపదములతో వివేచించు ప్రజలు అని అర్థము చెప్పవలెను. ఈ ప్రజల ప్రవృత్తులకు యోగ్యములగు వాచికాహార్యాది విషయములను చెప్ప ప్రసంగమున లోక, నాట్యధర్మముల విచారణకు భరతుడు గావించెను.

తాళకధర్మమునకు వ్యతిరేకమైన ధర్మము నాట్యమున కన్పించు విలక్షణము భరతుని ప్రతాప సిద్ధాంతము. ఈ సిద్ధాంతమే అరిష్టాటిలో లోకాదు కన్పించును. ఈ లోకగతమున ప్రక్రియాక్రమము కవి, నట వ్యాపారమున వైచిత్ర్యమునంగుచు రంజనాధిక్యప్రాధాన్యము పందగా రూపకమున నాట్యధర్మి కలదని యనుచున్నాము.

స్వభావభాగోపగతం శుద్ధం తు వికృతం తథా
లోకవారాక్రియోఽత మధర్మిణా వివర్తితమ్
స్వభావాభినయోఽతం నానాస్త్రీ
పురుషాశ్రయమ్
యది దృశం ధనే న్నాట్యం లోకధర్మి తు
సా స్మృతా.

అని భరతుడు ముందు లోకధర్మిని వివరించెను. స్వాభావముగానున్న స్థాయి తృప్తివార్యాదిభావములతో నున్నది, శుద్ధము, స్వవికృతవ్యాపృతము, లోకప్రసిద్ధిమగు వ్యవహారముచే సుధ్యు, వర్తనాద్వైతం గరితరహితము, స్వాభావికమున బలవంత ప్రచారాద్యధి నయముతో కూడినది, నానాస్త్రీపురుషాశ్రయము నైన నాట్యమున లోకధర్మి కన్పించును.

అథావృత్తివస్తువాక్రమ కవి వర్ణించగా, నటుడు ప్రయోగించగా లోకధర్మి ప్రతీతమగును. ఇట్టి ప్రయో

గమున భావనావ్యాపారము గాని, రంజనా వైచిత్ర్యము గాని కన్పించవు. కాని ఇచట లోకధర్మ్యాశ్రయత్వముండుటచే నిది లోకధర్మి యనబడుచున్నది.

అరివ్యాక్రియోఽత మరిత్యాదిభావకమ్
రీతిభావోఽభినయం నాట్యలక్షణ లక్షితమ్
స్వరాలక్ష్కార సంయుక్త మస్వస్థ పురుషాశ్రయమ్
యది దృశం ధనే న్నాట్యం నాట్యధర్మి తు సా
స్మృతా.

అని తర్వాత నాట్యధర్మి చెప్పబడినది. ఇరిహానాది వాక్య విలక్షణముగా గావించబడు ఉచితరంజకేతివృత్తికల్పనాత్మికమున క్రియ ఇచట కన్పించును. స్వాభావికచిత్రితవృత్తి విలక్షణమున కవికల్పితచిత్రితవృత్తిగతముతో కూడినది, శోభా ప్రధానముగా మనోహరులగు అంగదారములతో కూడిన భగినియము, నాట్యలక్షణలక్షితమున ప్రయోగము, స్వరాలంకార సంయోజనతో కూడినది, స్త్రీపురుషానోన్మిషవిభావాల్యకమునై కన్పించునది నాట్యధర్మి.

లోకే య దభియోజ్యం పద ముతోపయుజ్యతే
మూర్తిమ త్సాభిభావంచ నాట్యధర్మి తు సా
స్మృతా.
అన్మోక్షం చ యద్వాక్యం నిర్వ్యాకృతి పరస్పరమ్
అనుక్తం కూయతే యన్య నాట్యధర్మి తు సా
స్మృతా.
శైలయాన విమానాని చర్యవర్మాయుధా ద్విభాః
మూర్తిమంతః ప్రయుజ్యంతే నాట్యధర్మి తు సా
స్మృతా

లోకమున గర్వింపఁగిన విషయమును పదమూత్రమున తెలియజేయునది, లోకమున కూశిల్యకల్పనా కలితమైన విషయమునుగూడ మూర్తింపాదనవికమున ప్రయోగయోగ్యముగా జేయునది నాట్యధర్మి. దిగ్గరగా నున్న ఒకపాత్ర జనాంతికముగా పలుకు వాక్యమును గెంపవపాత్ర వివరాలకపోవును, అకాశభాషణాదికమున అనుక్తమున వాక్యమును వివరగట్టు నాట్యధర్మిలో కన్పించగలవు. శైలము, యానము, విమానము చర్యవర్మాయుధాద్యజములు సాక్షాత్తుగా కన్పించక పోయినను, రూపవంశములుగా భాసించునట్లు నాట్య

ధర్మియం దభినయంపబడుచున్నది. చాతుర్యము
చిత్రాది రూపములతో భేటకాదులు అభినేయములు
కాగలవని భావము.

లలిత రజనిస్వామి సప్తశ్రీ పుషపక్షమై
స్వర్ణశ్రీ గమ్యుతే చాపి నాట్యధర్మీకు సా స్వృతా.
యోగియంస్వభావో లోకస్య సుఖదుఃఖ

(క్రియాత్మకః
సోఽక్షాభినయసంయుక్తో నాట్యధర్మీ ప్రకీర్తితః.
• యశ్చ కక్ష్యా విభాగాఽయం నానాభిసమశ్రితః
రజనీక గతః ప్రాక్ నాట్యధర్మీకు సా భవతే.

అపేక్షితాది చతుర్విధకరములలో స్వీకరింప
బడిన వర్తనాదులయందు వ్యాప్యతమైన లలితాంగ
విశ్వాసములతో, చతుస్తాలాద్యుక్త ప్రములన పద పరి
క్రమములతో పోవుచున్నట్లు, న రించుచున్నట్లు నభి
నటులను భాసింపజేయునది నాట్యధర్మి. ఏతత్సృజిత
మగు నాట్యము సుఖదుఃఖక్రియాత్మకమగు లోకస్వభా
వము నంగాభినయసంయుక్తముగా జూపగా నాట్య
ధర్మి సంవర్తితులగుచున్నది. అంగాభినయమునగా తో
ద్యాదికముతోఁబడిన అభినయమని అర్థము. ఈ అభి
నయము లోకస్వభావమును తెలుపునది. కాగా లోక
స్వభావత్యము, అనుభావనిసోపేతత్యము అనునవి
నాట్యధర్మినిధానము లగుచున్నవి.

నాట్యధర్మి సర్వాభినయ ప్రకాశి సారము.
నానాభిసమశ్రితమున కక్ష్యావిభాగమున, రంగీక
గతమై అభినేయమగునదిమై నాట్యధర్మి యని ఇంత
టితో స్పష్టమగుచున్నది.

నాట్యధర్మి ప్రవృత్తిం హి సదా నాట్యం
ప్రయోజయేత్
నవ్యాక్షాభినయాత్మిన్ శ్చ దృతే రాగః ప్రవర్తనే.
సర్వస్య సహజోభావః సర్వో హ్యభినయోఽర్థతః
అక్షాల్లక్షాన్రచేషే తు నాట్యధర్మి ప్రకీర్తితా.

నాట్యధర్మిప్రవృత్తిమగు గతిరీషముగల నాట్య
మునే ఎల్లప్పుడు ప్రయోగించవలెను. గీతాతోద్యంగ
ములు, అభినయరీషములు లేనిచో పామజకులకు
ప్రీతిగాని, రసాస్వాదముకాని కలుగజాలదు. కవి
గతము, నాట్యగతము, వాగంగాలంకారవిషము,
నాట్యధర్మిరూపము, సర్వప్రాణభూతమునగు ప్రయో
గము ప్రయోజనమునకేఁగి ప్రవర్తించుచున్నది. ఈ
ప్రయోజనమును నిర్వర్తింపజేయుటలేనది లోకధర్మి
పరిత్యాగము కూడదు. సహజమున భావాదికముతో
నున్న లోకధర్మి పునాదివంటిది. దానిని అంగాలంకా
రాలత్యముగా యోజించుట అభినయము నాట్యధర్మి
నిష్ఠమగుచున్నది.

భరతుడు లోకధర్మి, నాట్యధర్మి అని రెండు
విషయముగా ధర్మిని స్వీకరించుచు లోకజగత్తున, కావ్య
జగత్తున విశిష్టధర్మియంకమునసాదృశ్యమును ప్రతిపా
దించుచున్నాడు. లోకధర్మజనితమైన తవాశ్రమము
లేనది అభినయములు. అనగా నాట్య లోక ధర్మములకు
విషయసంపద సమానమే. కాని నూత్రపద్ధతి, అభి
నయాత్మకమై, సత్త్వగుణోపేతమై యుండునది నాట్య
ధర్మి. కాగా నాట్యమున లోకస్వభావము పరిమళింప
బడుటయేగాక, కేవలము సత్త్వగుణాత్మకముగా ప్రద
ర్శింపబడుచున్నది.

స్వభావనిర్దమైనది లోకధర్మి. తత్సంస్కార
రూపమైనది నాట్యధర్మి. మరగవదాదులు నాట్యమున
ప్రదిర్శింపబడక, కేవలము నూచింపబడుచున్నవి.
అనగా రజప్రకాశగుణములు నాట్యమున వివరితము,
సత్త్వమే దర్శనయోగ్యము.

నానాభావసంపన్నము, నానాక్రియాత్మకము
నైన భావ్యాజగత్తునకు సత్త్వగుణానున్మాదితమగు
ఏకత్వాన్యోన్యాశ్రయిత్యైకత్వమును కూర్చునది
కావ్యజగత్తు. బుద్ధిబద్ధియ వ్యావృత్తమైన లోకము
కావ్యమున భావవ్యాప్తిమగు పూరితము, శుద్ధతను
పొంది లోకజగదుత్పాదకహేతు వగుచున్నది. నాట్య
ధర్మి విశిష్టమైనదన కావ్యజగత్తు నేకకాలాద్యతమము.

లోకమున మనము నిర్మము మాచునది, అనుభ
వించునది లోకధర్మి. కాని నాట్యమున నిదియంతయు
ఇముడవలదు గనుక కొన్ని సూక్ష్మ లక్షణములు. ఈ
సూక్ష్మముల నాట్యధర్మి యందును. శిబ్దమున, గానమున,
వేదమున నాట్యధర్మియొక్క వైశిష్ట్యము గలదు.
ఉదాహరణము, మధురములు నగు శిబ్దములనే కవి ప్రయో
గించును. ఈ శిబ్దము లర్థముతో నసన్నిధిములై యుండు
వలెను. అనగా కవి శిబ్దస్వరూపమునుజూచి విభాం
తుడై శిబ్దముల నుపయోగించరాదు. శిబ్దము భావార్థ
వ్యోతకమగునా? కాదా? యని విమర్శించి ప్రయో
గించవలెను. అర్థవశానగమమైన శిబ్దము కొవలెను. భవ
భూతి యనినట్లు మహాశవులకు, ఋషులకు "వాచ
మశ్చోన్మదావతి." నా శిబ్దము నుపయోగించినను, అది
వారి భావవ్యక్తిరంగము యోగ్యముగా కన్పించును.
నిగూఢమున భావమును చెప్పే శిబ్దములు పనికిరావు.
శ్రీచంద్రుల కృతులలోని శైలి, వక్రచరిత్రాదులలోని
పదవిశ్వాసము యోగ్యమైనవికావు. విద్యజ్ఞులకు
బౌద్ధమొనగునవి, స్మృతియున కుచితమైనవియు నగు
శిబ్దములు ప్రయోగించబడవలెనని భావము. కమంజు
ధారులైన సన్యాసులవద్ద కేవల శైలివిధముగా రాణించ
జాలరే, అట్లే శిష్యులుకొనుప్రాసాదులతో నిండిన
కావ్యనాటకములు కోళించజాలవు. ఇది శిబ్దవిషయక

మైన నాట్యధర్మి, లోకస్థితి నియములు, నిబంధనలు లేవు.

వాచికాభినయమున గల సంగీతమును గమనించుము. ఇది నాట్యధర్మిగా పరిగణింపబడలేనది. స్యురాలంకారములతో కూడియుండలేదు. ఇందలి శబ్దములు పైన చెప్పబడిన నిబంధనలచే నియంత్రితములైయుండక తప్పదు.

ఇక రంగస్థలమునది. జీవితములోని సన్నివేశములను కవి గ్రహించుచున్నను, రూపకములలోని పాత్రలు రంగస్థలముననే ప్రదర్శింపబడునని. ఇందుచే జీవితమున గల రంగస్థలము నాట్యములోనికి అనువదించబడజాలదు. జీవితమున కన్నులు ఇంక, మేడలు, ప్రయాణములు మొదలగు ముఖ్యసన్నివేశములు రంగస్థలమున చూపబడజాలవు. కావున వీటికి ప్రత్యామ్నాయముగా కొన్ని కల్పించబడుచున్నవి. సుమనసుగల ప్రేమకులు వీటిని భావించుకొనవలెను. తెలఁగూనము, విమాన గమనము, ఆయుధ ప్రహారములు, మృతి, నిద్ర మొదలగునవి చూపబడలేకపోవుట నాట్యధర్మిలో విశిష్టముగా గలదు.

తర్వాత వేషము గలదు. వేషభాషాగలద్యారంగస్థలమున చూపబడినవి, ప్రేమకులు భావించుకొనవలసినవి, తెలిసికొనబడుచున్నవి. ఇట్లే ద్వితీయకాళి బాహుళ్యములోని ప్రకృతిని అన్వయించుకొనవలసియున్నది. ఇదియంతయు నాట్యధర్మి.

రాజకర్మకృతిరేకమైన ధర్మమేయము నాట్యమున లేదు. కాని లోకములోని ప్రతీయోక్తమును నధికరంజనాత్మకముగా, విచిత్రముగా, విశిష్టముగా బావునది నాట్యధర్మి. అనగా లోకానందరణమును వైచిత్ర్యియోగ్యత్యమున విశిష్టముగా కవి ప్రదర్శించవలెను. స్యుభావసిద్ధులు, ద్వితీయసిద్ధులు వల లోకధర్మిని విశిష్టతతో తెలుపునది నాట్యధర్మి. ఈ ప్రకృత్యుచుగా భిన్నయాశ్రయము కలదు. కాగా కవికి కావలసిన సాధన సామగ్రి జగత్తులో నున్నదిని, జగమున కన్పించు ప్రవర్తనయను కావ్యజగమును ప్రవేశించలేదు, కావ్యజగములోనికివచ్చు విషయము విశిష్టముగా పరిణమించునని నిశ్చయించవలెను, ఈ ప్రకృత్యుచు భావనాను ప్రాణితియు. భావనావశ్యమున నాట్యము రాజకపదార్థములన్న భిన్నమైనదగును. రాజకజగమునకు కావ్యజగ మనుకృతికాదు, ప్రతిబింబము కాదు, చిత్రీకరణకాదు గాదు. వీటికి ఆరోహణ్యతసాయ సంబంధము కూడలేదు. కావ్య జగము శ్రేయోగ్యము కాదు, స్వచ్ఛతుల్యమైన అధర్మము కాదు. కావ్య విశ్వము మాయకాదు, ఇంద్రజాలముకాదు కాదు. సమ్యక్ జ్ఞానాకారమై, విజ్ఞానస్వరూపమై, జ్ఞానా

సాధనద్యారా సంవిత్సంశేద్యమైన రససాగమరునది కావ్య జగత్తు. నాట్యధర్మిద్యారా దేశకాలపరమృత్యుభేదానియంతరితమైనజగత్తు కావ్యమున ప్రతీయమానమగుచున్నది. కావుననే సర్వకాస్మాద్గ్రంథము, సర్వశిల్పప్రకరములైన నాట్యము ముద్రాళములకు భావనానిర్వచనమే విలసిల్లునదిని భరతుడనినాడు. రాజకజగత్తునకు కావ్యజగమే మూలము. భావనావ్యాపారప్రధానమైన కావ్యజగము బహిష్కృత్యమాన నానాత్వభిన్నత్యముల కేకత్యానవ్యత్యముల నాపాదించగలుగుచున్నది. కావ్యజగమును ప్రవేశించి పారి శుద్ధ్యమునందని యెరుగు రాజకజగములో లేదు గనుక బాహ్యజగత్తుకూడ భావనావిశిష్టమైనపుడే కన్యవారయోగ్యమగునని తెలుచున్నది. కావ్యజగమున లేని జ్ఞానముకాని, శిల్పముగాని, ప్రవృత్తిగాని రాజకజగమున లేనేలేవు. యాస్కు డనినట్లు మహాకవి సాక్షాత్కృత్యుకృతుడు.

ఈ సాక్షాత్కారధర్మవాప్తికి ఆర్యసంస్కారమువరము. మానసికాభివృద్ధి, నైతికబలము, సంస్కృతికలిగియున్నపుడే బాహ్యజగమును పరికిరించి, తిదంతర్యామిగా నున్న ధర్మమును కవి సాక్షాత్కారగోచరముగా జేసికొనగలుగును. ఇందుచే నైతికబలబాహ్యజగము “జీవశిల్పముకృతివలననే మానవశిల్పము జన్మించుచున్న”దని పలుకుచు, “ఈ జీవశిల్పము లాత్మసంస్కృతు” లని, “జీవితచేతనే మన ఆత్మసంస్కరించబడుచున్న” దని చెప్పుచున్నది.

కవికోకిల విజ్ఞాన బహుమతులు

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

సాహిత్య సాహిత్యోద్ధరణమున నలునపులా వినబడబట్టుచేసిన వైతాళికులలో దువ్వాది రామకృష్ణిగా రాకడు. రామకృష్ణిగాదు నూతన భావాలను సంగీతం తెలుగు బాలయితతో రంగరించి సృష్టించానూ, విద్వంసంగానూ వెలిబుచ్చుగలరు. తన భావాలను అక్లిష్టంగా పఠిత కందించి వంతుల కీరి కవితల్లోలాని ప్రసన్నత “అర్థమృత్యుకాని భావశిల్పము”ల బోలికి పోనడలే రసిత హృదయాలను తన వైపుకి ఆకర్షించుకుంటుంది. ఈయన కృషివలన జీవిత విధానం వైపు మ్రొగి, గరిక పోవ కదలికతో హృదయం కృతికలిసి, సందయ తెలుపు సరిగవరిపాన్ని వరి వెన్నులనే పాపలు పటి లోగిలే నాత్మల్యంతో పైకి వంగిందా అనేటట్లున్న చేలపై అలమిన చెంగాని నిగ్గులలో చిక్కిమై పోగలరు. అంగ

ఫారసీ వాఙ్మయాలని తలచి, వానిలోని పాఠాన్ని గ్రహించిన మీరు ఫారసీ వాఙ్మయపువ్వుమైన 'ఉమర్ ఖయ్యాం' ని యథానువాదంగా కాకుండా, తెనుగు బాలీయతా సుణంకరిన చక్కని స్వతంత్ర సృష్టిలాగ రూపొందించి, ఉమర్ ఖయ్యాం భావాలు భావకవులందరిలోనూ వెదజల్లేసేరు.

కృషీవలుడు, జలదాంశు, నలజారమ్మ అగ్ని ప్రవేశము, నక్షత్రమాట, నైవేద్యం, వసుకుమారి, పానకాల—వంటి ఖండకావ్యాలమూలంగా తెలుగు వారు మీరిది కవిగా ఎఱుగుదురేగాని మీలో వైజ్ఞానిక తృప్తి ప్రబలంగా వుందన్న సంగతిని ఎఱుగుదురు.

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు పుట్టుకతో వైజ్ఞానికుడనడం పారస్పరికప్రియులందరికీ సామాన్యంగా కనబడుతుంది. కాని ఇది పరమసత్యం. పరిస్థితులే ఆయనని కవిగా మార్చాయి. రామిరెడ్డిగారికి చిన్నతనంనుండి విజ్ఞాన సాధనంమీద తృప్తిహేమ్య! రెండవఫారం చదువుకొనే రోజుల్లోనే మీరు తనకు కావలసిన సబ్బులు తానే స్వయంగా చేసికొనేవారట. అదే వయస్సులో మీరు అట్టలలో కామెరా నిర్మించి, దానితో ఫోటోలు తీసి, అవి కడగడానికి సాయంకాలం ఫోటోగ్రాఫరుకిచ్చి, రాత్రి పన్నెండు గంటలవేళకి అవి సరిగా వచ్చేయో లేదో కనుక్కోడానికి వాళ్ళ యింటికి వెళ్ళి తలుపుకొట్టి 'నీకు నిద్రపట్టకపోతే మేము నిద్రపోవకూరలేదనుకున్నావా?' అని అతనిచేత తిట్లుకూడా తిన్నారట.

ఈ వైజ్ఞానిక దృష్టికలగ్గే ఆయన ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సిద్ధాంతాలను నివృత్తపాతంగా పరిశోధించి, సమన్వయించి వానిలోని విజ్ఞానిజాలు తెలిసికొనే నిశిత విమర్శకులైనారు.

చౌదరి ప్రచురణలు

“కళాదారకులు”—శ్రీ ఆంధ్ర మారాఠా రావుగారి నాటికల సంపుటి 120 పేజీలు రు. 1-4-0

“అంతరాత్మ”—శ్రీ బలివాడ కాంతారావుగారి కథల సంపుటి 100 పేజీలు రు. 1-0-0

రెండు పుస్తకాలూ చక్కని గ్రేకాకొరితం, ముచ్చటైన మూడురంగుల టైటిల్స్ తో వెలువడినై.

అన్ని బుక్ స్టాల్స్ లోను లభిస్తాయి.

చౌదరి వల్లి కేవలము—మండపేట.

తూర్పు గోదావరి జిల్లా.

మీలోని ఈ తృప్తి ఎంత బలవత్తరమైనదో అవసరకాలంలో మీరు ఆంధ్ర వైజ్ఞానిక రచయితలకు చేసిన దోహదంవల్ల తెలుస్తోంది. హెచ్చు రక్తపు పోటుతో బాధపడుతున్న మీరు 1947 నుంచిబరు పదవ లేదీన వారి మిక్కిలైన ఒక వ్యాఘవాదిని పిలిపించి, తాను స్వశక్తితో సంపాదించినదానిలో పదివేలరూపాయలను ఒక ట్రస్టుగా ఏర్పరచి, దానిమీద వచ్చే మూడువందల రూపాయల వడ్డీని ప్రతిఏదూ తెలుగు విజ్ఞానకాస్త్రం నుంచి వ్రాసే ఉత్తము రచయితకి ఇచ్చేటట్లు ఒక విలువామా తయారుచేయించేరు. విషయం ఇచ్చి పోటీజరిపించి అందులో గెలుపొందిన వ్యక్తికిగానీ, ఒక నిరాయక సంఘంవారు నిరయించిన రచయితకి గానీ ఆపహమతి చెందాలని వారి ఆశయం. వారి కుటుంబమంతా ఆ యన కోరికకి అంగీకరించేరు. వారు మరణించేరోజులు దగర కొచ్చేయి, ఆ విల్లు ఇంకా రిజస్టరు కాలేదన్న ఆవేదన వారిని పీడించింది. తత్ఫలితంగా రక్తపు పోటు ఎక్కువై పదకొంపవ లేదీ అర్ధరాత్రి వారు కిరీతీభులైనారు.

వారి అదేశాన్ని వారి కుమారులకు శ్రీ దువ్వూరి వేణుగోపాలరెడ్డిగారు అక్షరాలా పాటిస్తూ, తెలుగు వైజ్ఞానికావరణంలో కృషిచేసిన ఒక్కొక్క రచయితకి ప్రతి ఏదూ మూడువందల రూపాయల మొత్తం గల ఈ ఆకవిశోధితు దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారి విజ్ఞాన బహుమతిని అందజేస్తున్నారు. గొబ్బూరి వెంకటానంద రాఘవరావుగారు, కౌలీపట్నం కొండయ్యగారు, వసంథరావు వెంకటరావుగారు, విస్సా అప్పారావు గారు ఇంతవరకూ ఈ బహుమతినందిన ప్రముఖులు. 1955-వ సంవత్సరపు బహుమతి నూర్య కుటుంబము, విజ్ఞాన వేత్తలు, కాస్త్రవేత్తలు, వినుపిథి అనే పుస్తకాలనీ, విజ్ఞానవిభులు విజ్ఞానదీపిక అనేకీరిక లలో పెక్కువ్యాపాలని వ్రాసి ఆంధ్రులకి నిర్దుష్టమైన విజ్ఞానాన్ని అందజేసిన ఎ. వి. ఎన్. రామారావుగారికి ఇచ్చివారు.

వాఙ్మయమా, సాహిత్యమూ మొదలైన కళలను పోషించి అభివృద్ధికి తెచ్చిన రెడ్డిరాజుల వంశంలో పుట్టిన రామిరెడ్డిగారు కళలనేగాక, విజ్ఞానాన్నికూడా ఆదరించి, దాని అభివృద్ధికి జీవించియున్నప్పటికీ కిరీతీభులుకూడా తోడ్పడడం ముదావహం. ఈ సదకకాళాన్ని పురస్కరించుకుని తెలుగు చదువరులపై నిగ్రహ విజ్ఞాన జోత్స్నని వెదజల్లడమే కాకుండా, రామిరెడ్డిగారి విజ్ఞానబహుమతిని పొందిన ఆనందాన్ని సాధించడానికికూడా వైజ్ఞానికరచయితలు కలంపట్టాలని హెచ్చరిస్తున్నాను.

గ్రంథ విమర్శనము

ఎమర్సన్ వ్యాసావళి

అనువాదం : శ్రీ బి. వి. శ్రీనివాసాచార్య ; ప్రచురణ, గుండిమెదాన్, విలూరు, మె 1-14-0.

కావ్యరచనలో ఉన్నంత బలవంతమైన సంప్రదాయం మనకు వచనరచనలో లేదు. ముఖ్యంగా వ్యాసరచనలో మనం చాలా వెనుకబడి ఉన్నామంటే యిందుకు ఎవ్వరూ కించ పడరనుకుంటాను. దీనికి తగిన కారణం లేకపోలేదు. ఈ దేశంలో అనాది కాలం నుంచీ కావ్యరచనకు వున్న గౌరవం వచనానికి లేదు. వచనంలో వాస్తే ఆ వ్యక్తి పండితుడుకానట్లే తక్కు. లేకపోతే నైద్యకాస్త్రాల వంటి గ్రంథాలను కూడా పద్యాలలో వ్రాయడం ఎందుకు పశుతుంది? కావ్యరచనకు వుండే అవధులేమిటో, వ్యాసరచనకు వుండే అవధులేమిటో మనం అంచనా వేయగలిగితే, ఈ వాడు వ్యాసరచనా సంప్రదాయాన్ని పెంపొందించుకొనవలసిన అవసరం ఎంత వున్నదో బోధపడుతుంది. ఒక్కొక్క పాశ్చాత్యదేశంలో ఎంతెంత వ్యాసం చియూపమై చాబ్బయిందో వున్నదో, ఆ దేశాలను సమదర్శించుటానికి అవి ఎంతెంత కృషి చేసినాయో పరిశీలనచేస్తే మనకు నిజంగా విభ్రాంతి కలుగుతుంది. అలాంటి సంప్రదాయం ఏ ఆధారం లేకుండా ఒక్కసారి జాతిలో పుట్టుకురావాలంటే అసంభవం. ఇందుకు ఆయా దేశాల విజ్ఞానవేర్తలయిన రచయితలు ఈ రంగంలో సాధించిన పరిణామాలను మనం అనుభవించి తేచ్చుకోవలసి వుంది. ఆ దృష్టితో ఈ ప్రయత్నాన్ని అత్యంతాహ్లాదంతో అభినందించుకున్నాం.

ఒక నూతన శిల్పవిశేషాన్ని వాద్యయ రంగంలోకి తెచ్చుకునే ప్రయత్నమిలా వుండగా 'ఎమర్సన్' ప్రపంచ ప్రాజ్ఞపురుషులలో ఒకరు. మానవ విజ్ఞాన వ్యాప్తికి తన జీవిత సర్వస్వాన్ని ధారపోసినవాడు. ఆయన సందేశాలు మానవజాతికి సర్వదా శిరోధార్యములు. ఎమర్సన్, ఎన్నికలలాంటి ఏవో తాత్కాలిక సమస్యలను గురించి చర్చించినవాడు కాదు. అందుచేత వారి రచనలకు కాలాపధాలు లేవు. రాజనీతి అనే వ్యాసంలో, నూరు సంవత్సరాలవాడు ఆయన వ్రాసిన ఈ దీక్షన వాక్యాలను చిత్రించితే, అవి యీ నాటికీ

ఎలా పరమసత్యాలుగా నిలచివుండి ప్రపంచ రాజకీయ వేర్తలను ఎలా ముఖించినా బాదుతున్నాయో ప్రతి ఒక్కరూ ఇట్టే గ్రహించగలరు.

'నాకు తగిన పనిలోనే నేను ప్రవర్తించుచు తగనిపనినుండి నివర్తించుచు ఉన్నంత కాలము నా పొరుగువాడునూ, నేనునూ మా విధానములలో తరచు వికీర్ణించుచు, ఒకే లక్ష్యముకొరకు కొంత కాలము కలసి పనిచేయగలుగుదుము. కాని, ఎప్పుడైతే నా కార్యాచరణపరిధి నాకు చాలక వానిపరిధిలోనికి గూడా అతిచరింతునో అప్పుడు నేను సత్యపథమును అతిక్రమించినవాడే నగును. నా పొరుగు వానితో నాకు గల సంబంధాలలో అసత్యము అడుగుపెట్టును. అతినికంటే నేను యుక్తికాలిని, బలకాలిని ఆయి వుండవచ్చును. అతడు తనకు జరిగిన అన్యాయమును తిగినవిషయముగా ప్రకటింపనుగూడా లేకపోవచ్చును. అయినా అది అసత్యమే! అసత్యము మరి అతనినీ నన్ను సరిహూనముగ బాధించును. మానవుని స్వభావము ఎంతోకాలము తన అభినయమును కొనసాగించలేదు. అది కార్యరూపము దాల్చిన అసత్యముగా, అనగా దౌర్జన్యముగా వ్యక్తముకాక తప్పదు. ఇట్లు పరుని వ్యవహారాలలో జోక్యము కలుగజేసుకొనుటే

జాతీయ రచనలు		
ఖండకృతి 0-12-0 వ్యాసవాణి	...	0-8-0
కవిత (పద్యగేయ రత్నాలు)	...	0-8-0
నవగీతలు	...	0-8-0
వయోజన విద్య	...	0-4-0
ఆంగ్లసేవ (జీవితాలు)	...	1-0-0
కాంగ్రెసు విజయము		
(చరిత్రాత్మక నాటకము)	1-0-0	
(ప్రభావాజ్ఞము (సామ్యవాద నాటకము)	1-0-0	
జయభేరి (చారిత్రాత్మక కావ్యము.)	0-12-0	
జాస్తి వేంకటనరసయ్య,		
ఉభయభాషా ప్రణి.		
చిలకలూరిపేట - గుంటూరుజిల్లా.		

గ్రంథ విమర్శనము

ప్రపంచ ప్రభుత్వ లన్నిటిలోను అత్యంత వికృతంగా కనుపించే మహాసరాధము. ఇద్దరి మద్యఅది ఎంత తప్పు, చాలామంది విషయంలో మాడా అంతే తప్పు!—

నేటి అంతర్జాతీయ పరిస్థితుల దృష్ట్యా ఇది ఎలాంటి ఆశ్చర్యకరమైన హెచ్చరిక!

ఈ సంపుటిలో (1) రాజనీతి (2) కళ-విమర్శ (3) సత్యము, (4) మహాపురుషులూ, అనే నాలుగు ప్రధాన వ్యాసాలున్నాయి. కళ - విమర్శ అనే వ్యాసంలో సాహిత్య సంప్రదాయాలనూ, విమర్శ సంప్రదాయాలనూ నిర్మించుకొనడానికి ఉపకరించే విషయ సంచయం ఎంతో జిజ్ఞాసువులకు లభించుతుంది.

సరళమైన గ్రాంథికంలో, అనువాదం ప్రసన్నమై హృద్యంగా వుంది. ఎమర్సన్ వంటి మహా మహుని గంభీరభావనను, ఇలా సుదృఢం చేయగలిగిన అనువాదకులను విజంగా అభినందించవలసి వుంది. అనువాదకులు, గ్రంథాంతంలో ఎమర్సన్ జీవితచరిత్రను సంగ్రహంగా యిచ్చాడు.

* * *

మొదటి మెట్టు

వివిధరచనా సంపుటి : ప్రచురణ : అభ్యుదయ సాహితీ, సమితిస్థానం రాధారమణి కార్యాలయం పాలకొల్లు : వెల. 0.8-0.

దీల్లో శ్రీయుతులు తంగింల వెంకటేశ్వరరావు, కోరకృష్ణ వెంకటేశ్వరరావు, వి. వి. రాధారమణు ప్ర,

కవిత్వము, కల్పనము, స్వతంత్రకవిత్వము, అనువాదములను

మా ఉత్తమ సాహితీ రచనలు

1. కథావళి 2. భావగీతిములు 3. రాజనీతింగిడి దశవింది 4. కృష్ణదేవరాయల రాసిన ప్రత్యేకము కళాకల్లోలినీ గ్రంథముల, కొలపల్లి, కృష్ణాజిల్లా.

సుందరభారతయా

కన్యాకుమారి మొదలు కౌశ్యుకు వరకు నలుదిశల గల వందలాది శ్లోకములు, పదినదిములు, చారిత్రక నగరములు, రాష్ట్ర రాజధానులు, శిల్పనిశ్చయము లతో 280 చిత్రపటములు 770 పైగా పేజీలు గలవు. వెల రు. 4-0-0. పాఠ్యశిక్ష 1-4-0.

సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి.

రామకృష్ణ యల్. యస్., ఆరటి, 'జానకి', కె. పి. బాబు, దంతులూరి సుబ్బరాజు, పోలా ప్రగడ గోపాల కృష్ణ, కె. వి. యస్. యస్. రాజు, పెద్దురాజు రామ సుబ్బారావు, మొదలైన యువరచయితల రచనలు పదిహేనువరకు వున్నాయి. వీటిలో కొన్ని పద్యాలు, కొన్ని గేయాలు, కొన్ని కథలు, కొన్ని వ్యంగ్యరచనలు ఇత్యాదయ్యి రకరకాలుగా వున్నాయి.

ప్రాకృమిక రచయితల పురోగమనానికి దోహదంగా ఇలాటి గ్రంథాలను ప్రకటించటం వగైరా కార్యక్రమంకొరకు అభ్యుదయ సాహితీసమితి స్థాపించబడినట్లు ప్రకాశకులు పరిచయ వాక్యాల్లో తెలియజేశారు. ఈ యువరచయితలు త్వరలో విఖ్యాతులు కౌగలరనీ, ఆంధ్రసాహిత్యరంగంలో సుసంప్రదాయాలను స్థాపించగలరనీ ఆశించుతున్నాం.

‘ప్రేయస్! ప్రేయస్!’

పలుకవే ప్రేయస్!

చిరునవ్వు చిలుకవే

మనసార పలుకవే

ప్రేయస్! ఊర్వస్!’

మొదలైన వచ్చురకం అనుకరణలు, ‘ప్రణయంలో ప్రణయం’ మొదలైన కీర్తికలలో కనుపించే వపుకపారు అభిరుచులూ పురోగమన కాంక్షలైన ఈ రచయితలను అవస్థించి పరిచీకర్తములు.

* * *

గాథా సప్తకతి

అనువాదకులు : శ్రీ గట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి; ప్రాప్తిస్థానముకూచి బొట్ల వీరరాఘవశాస్త్రి కళ్యాణి (చెస్, తెనాలి. వెల రు. 8-0-0).

ప్రాకృతభాషా వాఙ్మయంలో గాథా సప్తకతి, మహాత్మర గ్రంథంగా ప్రబలించి విఖ్యాతిని ఆర్జించుతుంది. ఆంధ్ర సామ్రాజ్య సంస్థాపకుడైన చోళ సామ్రాజును ఈ గ్రంథాన్ని సంపుటికొనించినట్లు, వాటికి దేశభాష ప్రంగా వెల్లూచెదరైయన్న అనేకమంది మహాకవుల రచనలను ఆయన అనేకమంది పండితులద్వారా కృషిచేసి సంపాదించి గ్రంథస్థం చేసినట్లూ చెబుతారు. ఈ గ్రంథం ఆనాటి మన వాగంకతా సంస్కృతులను సుదృఢం చేస్తుంది.

ఇది ముక్త వాఙ్మయకాళము చెందింది. అంతే ఇతర పూర్వోత్తర గద్యపద్యాదికముల అవస్థిత

జానీరేదు. చెప్పదలచిన గాథను స్వతంత్రముగా చెప్పివేయగలదు. ప్రతిపద్యము స్వతంత్రముగా ఒక కావ్యం - ఇది అభినవ గుప్తాచార్యుల నిర్వచనం. ముక్త వాక్యము శృంగారపాన్ని ఆక్రమించి వుండటం గమనార్హం.

శ్రీ లక్ష్మీ వరదీపా శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర ప్రాచ్యుతములలో విశేష పాండిత్యంగల ప్రతిభావంతులు, వీరి సంస్కృతానువాదాలు ఇదివరకే మనం చాలా చదివాచియున్నాం. ఈముక్త కావ్యవాదానికి పద్యనిర్మాణదక్షత ఎంతో అవసరం. ముచ్చట గొలిపే తెలుగుపదాలతోనూ తెలుగు సమాసమేమైననీ భ్రమగొల్పే సంస్కృత సమాసభోరణాలతోను రచన చెల్లి పండిరిలా కళకళలాడుతోంది. ఉదాహరణకు :

“పాప మాస్తిల నీకునై రేవుమృత్యు
గ్రంధుకొని గృహద్యారతోరణమునందు
బొందుపడియు వంపనమాల చందమునను
వాడిపోవుచున్నది యెల్లపవలు గుణ్ణ”

ప్రతి పద్యంముందూ, ఆ పద్యంలో చెప్పబోయే గాథను, చక్కని తెలుగువచనములో టూకీగా వివరించారు. గ్రంథానికి అత్యంత ప్రయోజనకరమైన పేరికను కూడా స్వయంగా సంపుటికిరించారు.

* * *

అ వి మో ర క ము

మహాకవి భాగుని రూపకమునకు అంధ్రానువాదము : అనువాదకులు శ్రీ బలుసు సీతారామశాస్త్రి గారు. ప్రాప్తిస్థానము : రచయిత 22/384 ఇన్నీసుపేట రాజమహేంద్రవరము : వెల 1-4-0.

సంపూర్ణ సీతీ చంద్రిక

మిత్రలాభము—మిత్రభేదము, ప్రథమభాగం, సంధి—విగ్రహము. రెండవభాగం. రచన : శ్రీ బలుసు సీతారామశాస్త్రిగారు. పల్లిపర్యు : అద్దేపల్లి అండ్ కో సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్ రాజమహేంద్రవరము. వెల :

ఒక్కొక్కభాగం ఒకరూపాయి. వీరు తొలివాటి, ప్రసిద్ధులైన సీతచంద్రిక రచయితలను, చిన్నాయనూరి, వీరేశలింగం ప్రభృతులను సంస్కరించవలసినది. ఏలకో అట్లు చేసినారుకాదు.

వి దు ల

పద్యకావ్యం : రచన : శ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారు. ప్రాప్తిస్థానం : విమాచక విద్వాన్ ఆకుండి వెంకటశాస్త్రి. తొందూరివారి వీధి, తాడేపల్లి గూడెం. వెల : రు 0-8-0.

ఈ కథను సంస్కృత మహాభారతంలోని ఉద్యోగపర్యవసించి పేకరించి పద్యరచనగా సంఘటించారు. తిక్కన ఈ భాగాన్ని అనువాదం చెయ్యకుండా వదిలివేశారు.

~~~~~

భారత సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రకటన రేట్లు

కవచ పేజీలు		
4 వ కవచ పేజీ కాకాతర కంట్రాక్టు		
2 లేక 3 రెండులు రు. 125/-	రు. 100/-	
2 లేక 3 రెండులు పేజీ		
ఒకే (ఒకటై) రంబు	90/-	75/-
లోపలి పేజీలు		
పూర్తి పేజీ	70/-	60/-
అర్ధపేజీ	35/-	30/-
పావు పేజీ	20/-	15/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.
సంకేతపు విగ్రహము 12 ప్రకటనలు చేయువారికి కంట్రాక్టు రేటు వ రెండును
* కవులు, కళాకారులు, రచయితలు మొదలైనవారికి ప్రకటనలు ఒక కాలం ఇంచితే తేలిక రు 2/ చొప్పున ప్రకటించబడును

మేనేజరు, భారతి,
మద్రాసు-1.

~~~~~

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by
S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty
Street, Madras-1. Editor: S. Sambhu Prasad.

నాడు, 1893 లోవలె ... నేడు కూడా
వాపులకు

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులకు దివ్యమృతము
అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

మద్రాసు-4

దొంగాయి-1, కలకత్తా-7.

